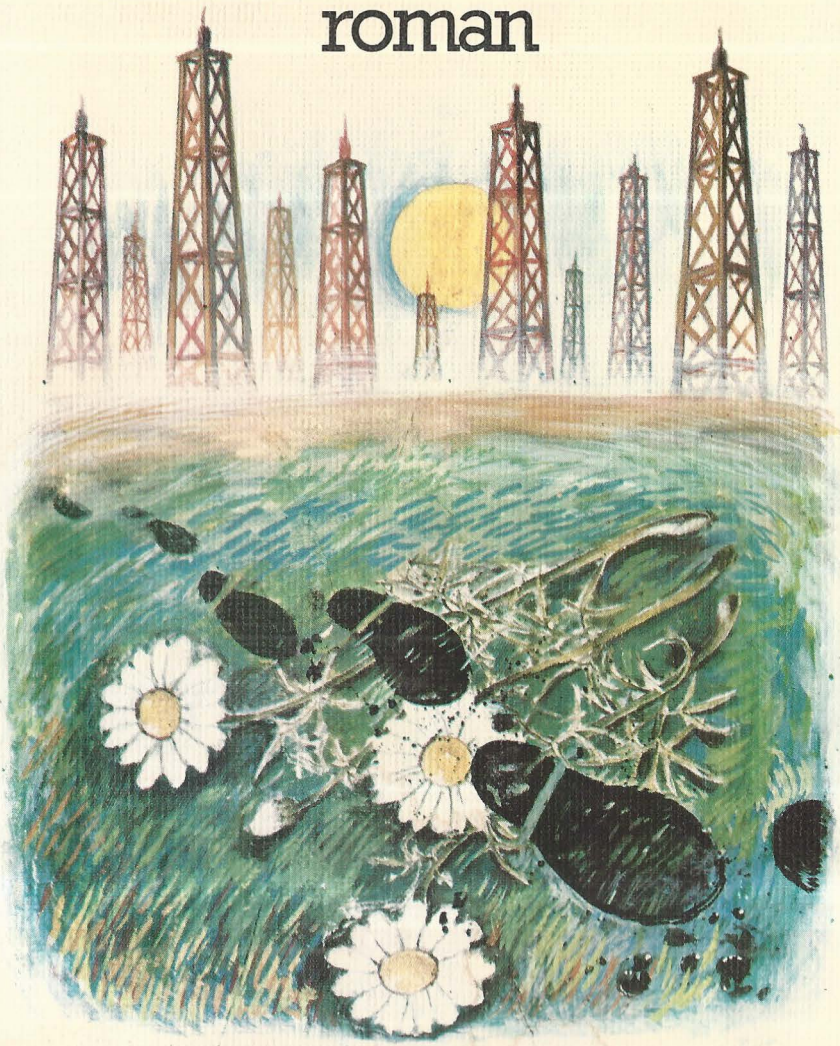
B. TRAVEN

KANLI OYUN

roman

ada
YAYINLARI

39
b. traven/kanlı oyun

KANLI OYUN

39

1. basım, kasım 1977

2. basım nisan 1983

KANLI OYUN/B. Traven'in romanı/Türkçesi, Esat Nermi/Kapak, Mustafa Delioğlu/Kapak Filmi, Ebru Grafik/Kapak basımı, Tekin Ofset/Cilt, Dostlar Mücellithanesi/Doyuran Matbaasında dizilip basılmıştır/ Oda Yayınları, Babıali cad. nu. 19 Sıhhiye Apt. kat 1, Cağaloğlu - İstanbul/Tel.: 27 39 53.

B. TRAVEN

Türkçesi :
Esat Nermi

kanlı oyun

ODA YAYINLARI — İSTANBUL

BİRİNCİ BÖLÜM

— 1 —

Condor Petrol Kumpanyası çalışma alanını Meksika'ya kadar genişletmiş büyük Amerikan petrol şirketlerinden biriydi; ancak ne en güçlüsüydü, ne de en büyüğü.

Gelgelelim oburca bir iştahı vardı.

Bireyin gelişmesinde olduğu kadar toplumun gelişmesinde de iştah belirtici bir etkendir. Ama büyük bir kapitalist kumpanyanın gelişmesi söz konusu olunca, iyi bir iştah ayrıca büyük önem kazanır. İştah, iktidar yayılımının temposunu belirlediği gibi, ekonomik hayatta buyurucu ve etkileyici bir güç olmak hedefine erişmede kullanılan aracın seçimini de belirler. Yapısı, varlığı, amacı ve çalışma yöntemleri bakımından olsun, sorunları bakımından olsun bir devletle çağdaş büyük bir kapitalist kumpanya arasında pek az fark vardır. Görünür tek fark da büyük kapitalist kumpanyanın bir devletten genellikle daha iyi örgütlenmiş olması, daha akıllıca ve daha becerikli biçimde yönetilmesidir.

Condor petrol kumpanyası bu ülkenin piyasasında üstünlük sağlamak amacıyla birbirinin karşısında ve yanında yer almış şirketlerin en yenisiydi. En yenisiydi, ama en de oburuydu. Eski ve güçlü kumpanyalarla yarışta etkin bir yer kapmak için araçların seçiminde olsun, bunların kullanımında olsun ne dur tanıyordu ne durak, ne de herhangi bir şeye saygı. Bir savaştır sürüp gidiyordu; bu savaşın tarzını belirleyen bir ana ilke var mıydı diye sorulursa, buna şöyle cevap verilebilirdi: Savaş ne kadar hoyratça yürütülürse o kadar kısa sürüyor, dolayısıyla da savaşların en insancılı oluyordu.

Bu oluşta aynı zamanda eylemlerinin ahlak açısından özürü de saklıydı. Çünkü kavgayı kazanan barışı hemen geri getirdiği için insancıl bir savaş yaptığını söyleyebiliyordu.

Bir petrol kumpanyasının gücü sadece sahip bulunduğu kuyularının sayısıyla ölçülmez. Bu güç daha çok sahip olduğu, ya da denetimi altına aldığı arazinin miktarıyla orantılıdır. Petrolcü açısından bakılınca üç çeşit arazinin söz konusu olabileceği görülür: Kesinlikle petrol bulunan arazi, jeologların tahmimine göre petrol bulunması gereken arazi, petrolcülerin içgüdülerine dayanarak petrol bulunduğu kanısına vardıkları arazi. Bu üçüncü tür arazi, spekülasyonlara elverişlidir ve insana tek varil petrol çıkarmadan dahi milyonlarca dolar kazandırabilir.

İşte bu yüzdendir ki, kumpanyalar durmadan toprak, daha çok toprak ele geçirme kavgası yaparlar. Petrol bulunabilecek bütün topraklara büyük bir hırs ve büyük bir kurnazlıkla sahip olmağa çalışırlar. Hele bir ele geçirmeğe görsünler, bu toprakları son hektarına kadar sömürmek için ne kadar teknik ve bilimsel çare varsa hepsine başvururlar.

Condor petrol kumpanyası gerek sermayesi, gerekse petrol üreten kuyularının sayısı ve zenginliği bakımından en ön saftaki dev kumpanyaların arasına giremediği için, ikinci yolu, yani herhangi bir başka büyük kumpanyanın sahip olduğundan daha fazla petrol ümidi bulunan toprağı ele geçirme yolunu izlemek zorunda kalmıştı. İçinde petrol bulunan, ya da petrol bulunabilir nitelikte büyük çapta toprağa sahip olmak, petrol piyasasında söz hakkı kazanabilmek için zorunluydu; ancak o zaman fiyatları belirlemede ağırlığını ortaya koyabilir, sermaye bakımından kendisinden çok güçlü ve denetlenemez durumda bulunan büyük petrol şirketleri üzerinde etkin olabilirdi.

Bu işler yapılırken bir takım uygunsuz haltlar karıştırılmadığını ve kumpanya adına toprak almağa çıkmış simsarların, istenilen araziyi elde etmek için patronların zorunlu gördüğü hallerde suç işlemediklerini söylemek pek kolay olmayacaktır.

Condor petrol kumpanyası onsekiz tane zengin pet-

rol kuyusu açmıştı. Bir yerin petrol bölgesi olabileceği kokusunu alsa, ya da bir yerin başka bir şirket tarafından alınmasının düşünüldüğünü öğrense hemen harekete geçiyordu. Acımasızca yürütülen bu arazi ele geçirme işlerinde müdürlerden, ya da yüksek dereceli görevlilerden biri asla ortaya çıkmadığı gibi, Amerikalı memurlar da ancak çok ender halierde çalıştırılırdı. Müdürler ancak kumpanyanın sahip olmak istediği arazi, şirket hesabına çalışanların eline geçtiği zaman görünürlerdi. Kumpanya her zaman hep ikinci alıcı olurdu. Bu kirli alışveriş Meksikalı veya İspanyol, bazan da Alman simsarlar aracılığıyla yürütülmekteydi.

Condor kumpanyasının genel yönetim merkezi Kaliforniya'da San Francisco kentindeydi. Meksika merkezi ise Meksiko'da Tampico'da bulunuyordu. Ayrıca Panuco'da, Tuxpam'da ve Ebano'da şubeleri vardı. Bundan başka biri Isthmus'da, biri Campeche'de iki şube daha açmağa hazırlanıyordu.

Amerikalı, İngiliz ve İsveçli seçkin jeologlar çalıştırıyor ve bunlara yüksek ücret veriyordu. Şirketin arazi ölçüp harita çizen bir hayli de topoğrafı vardı. Ancak bunlara yaptıkları iş daha az değerli sayıldığı için, jeologlara oranla çok daha az para verilmekteydi. Bu yüzden de topoğraflar çoğu kez parasız ve kılıksız bir halde orda burda serseriler gibi dolaşırlardı. Jeologlar ekonomik bakımdan olsun, toplumsal bakımdan olsun müdürlere biraz daha yakındılar, zira zengin petrol yatakları hakkında güzel haberleri onların kulaklarına fısıldayabilenler jeologlardı. Buna karşılık topoğraflar proleteryaya yakın durumdaydılar; ancak kendileri bunu bir türlü kabul etmiyorlardı, öyle ya ne olsa yüksek öğrenim görmüş kimselerdi. Ne var ki, işçilerden daha çok ve daha ağır çalışmak zorundaydılar. İşçilerin ise kendilerine ister proleterya densin, ister denmesin aldırış ettikleri yoktu.

— 2 —

Condor kumpanyasının çalıştığı bölgede petrol yatakları çok zengindi. Arazi ise ya kumpanyanın malıy-

dı. ya da uzun süreyle kiralanmıştı. Bu arazinin tam ortasında, dört bir yanı petrol topraklarıyla çevrili bir çiftlik vardı: La Rosa Blanca, Akgül çiftliği.

Akgül çiftliğinin genişliği 800 hektar kadardı. Sahibi Kızılderili Jacinto Yanez'di.

Çiftlikte mısır, fasulye, bakla tarımı yapılıyor, sığır, domuz, at besleniyor, şeker kamışı ekiliyor ve bundan şeker de çıkarılıyordu. Ayrıca limon, portakal, ağaç kavunu, domates, ananas üretimi de vardı.

Çiftlik, sahibini ne zengin yapmıştı, ne de refaha kavuşturmuştu. Zira her şey babadan kalma yöntemlerle yetiştiriliyor ve pazarlanıyordu. Ne var ki çiftlikte her şey huzur ve barış içinde yürümekteydi. Kimsenin öfkelendiği görülmezdi. Ne kimse kimseyi kızdırıyor, ne de bunaltıyordu. Kimi zaman birinin küfrettiği olmuyor değildi, ama bu sadece yaşantıda meydana gelen bir değişiklikten dolayı oluyordu. Çünkü hayat öylesine tekahenk içinde geçip gidiyordu ki, ufak bir değişiklik herkesi rahatsız ediyordu.

Çiftliğin yardımcı elleri, sahibi gibi Totonaca yerlileriydi. Hiç biri yüksek gündelik almazdı; daha doğrusu gündelik diye bir şey yoktu. Ama her ailenin geniş bahçeli birer evi vardı. Aileler diledikleri gibi sığır besleyebiliyor ve aile üyelerinin sayısına göre kendilerine ayrılmış toprakta da geçimleri için gerekli gördükleri şeyleri yetiştirebiliyorlardı.

Çiftlikteki aileler nesiller boyu burda yaşamaktaydılar. Hemen hepsi çiftlik sahibiyle hısım akraba olmuştu. Ailelerin birkaçı ise varoluşlarını Jacinto'nun atalarından birinin dölleme gücüne borçluydular. Jacinto çiftlikte doğmuş çocukların hepsinin vaftiz babası, Senora Yanez de vaftiz anasıydı.

Meksika'da vaftiz babası, el padrino ve vaftiz anası, la madrina olmak, aile ilişkileri bakımından dünyanın bütün öteki ülkelerindekinden çok daha önemli bir görevi yüklenmek demektir. Çok eski çağlardan beri böyledir bu, ta Kızılderlilerin egemenlik çağlarından beri. İspanyolların habire yerli kadınlarla evlenmesi sonucu, Kızılderlilerin sayısı görenekleri ve alışkanlıkları Meksika halkının töresine girmiştir. Özellikle er-

keğin tüm pasif ve umursamaz olduğu, buna karşılık kadının öteden beri aktifliğini sürdürdüğü mutfak, ev yönetimi ve aile ilişkileri gibi alanlarda bu etki göze çarpar.

Eski Kızılderili Meksika'sında vaftiz babası, çocuk için ne kadar önemliyse, onun öz babası için de aynı derecede değerliydi; bu değerlendirme bugünkü Meksika için de geçerlidir. Baba ölür, ya da herhangi bir nedenle çocuğunun eğitimini yürütmede ehliyetsiz olursa, vaftiz babası öz babanın hak ve görevlerine tam anlamıyla sahip bir halde ortaya çıkar. Vaftiz babası, babası olduğu çocuğun mutluluğu ve geleceği için çalışır. Gerçi yasalar onu çocuğa karşı yükümlü olduğu böylesine görevleri yapmağa zorlamaz, ama vaftiz babası yine de bu görevlerden kaçınamaz. Aksi halde tıpkı uygunsuz davranışta bulunmuş bir kimse gibi tüm saygınlığını yitirir; böyle bir davranışını belki yasalar hoş görebilir, fakat onun bağlı bulunduğu toplumsal çevre kendisini asla affetmez.

Çocuğun babası vaftiz babasına compadre-ortakbaba der; vaftiz anasının adı da comadre-ortakana'dır. Baba ile vaftiz babası birbirlerini cofpadre diye, ana ile vaftiz anası da birbirlerini comadre diye çağırırlar.

Bu nedenle de çocuğun babası ile vaftiz babası birbirlerini kardeş sayar ve ikisinin arasındaki ilişki çoğu kez kan hısımları arasındaki ilişkiden daha candan olur.

Yerli çiftlik işçisi patronunu, çiftliğin efendisini çocuğu için vaftiz babası olarak seçerse, efendi bunu hemen kabul eder. Hiç bir zaman büyüklük taslamaz, çünkü vaftiz babası olarak seçilmesini kendisi için bir şeref sayar. Bu onun Kızılderili kanı gereğidir. Efendinin çiftlik işçinin çocuğunun vaftiz babası olduğu andan itibaren de işçi, efendisine artık patron diye hitap etmez, compadre der. Efendi de artık «Hey, Juan!» diye seslenmez işçisine, aynı şekilde compadre diye çağırır. Ekonomik durum bakımından aralarındaki ilişki hiç değişmediği halde, onlar birbirleri için compadre'dirler; artık kardeş olmuşlardır ve birbirlerine kardeş gibi davranırlar.

Bu ilişki Meksika'nın sahibi ve işçisi Kızılderili olan bütün çiftliklerinde hep böyledir. Bu da dünyanın başka hiç bir yerinde görülmeyen çok ilginç bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

Çiftlik patrona aitti. Kristof Kolomp gelmezden önce bile onun ailesinin malıydı. Zira ailenin kurucusu olan atası Kızılderili bir bey, bu yörede oturan Totonaca boylarından birinin başıydı. Ama patron kendisine sadece çiftliğin işleticisi gözüyle bakıyordu. Ayrıca kendisini çiftlikte yaşayan herkesin mutluluğundan da sorumlu sayıyordu, çünkü tümünün compadre'siydi ve tümü de onun compadre'siydi. Çiftlikte çalışanlardan daha gösterişli giyinmezdi. Ötekiler gibi Tilma giyiyor, ayağında yine ötekiler gibi sandalet bulunuyordu. Yediği de ötekiler gibi Tortilla ile Frijole'ydi. Ancak burdaki ilişkiler, yanaşmalarla hizmetçilerin efendileriyle aynı masaya oturduğu eski Avrupa çiftliklerindeki patriyarkal ilişkilerden çok farklıydı.

Burda herkes başına buyruktu, herkesin kendi ailesi, kendine özgü ev yönetimi vardı. Patron onların bütün sorunlarında yargıçları ve danışmanlarıydı; hekimleri ve avukatlarıydı; mektuplarını yazar (yazmak biliyorsa tabii), olmayacak şeyler isteyen resmi makamlara karşı onları savunur, kötü ürün alındığı yıllar geçimlerini sağlar ve dullarına, öksüzlerine bakardı. Ama hiç bir zaman «efendileri» olmazdı. Adamlarından daha zengin olmağa da kalkışmazdı. Gerçi ötekilerden daha fazla sığırı, daha fazla mısırı, fasulyesi ve biraz da parası olurdu, ancak bu sadece birazca bir fazlalıktı, çok değil. Zira çiftlikte yaşayan ailelerin sayısı çoktu. Aileler çoğalıp duruyorlardı; hem de hızla çoğalıyorlardı. Yeni bir aile kuran genç çiftler yurtlarında, yani çiftlikte kalmak istiyorlardı. Bunlar için toprak ve geçim sağlanması gerekiyor, sağlanıyordu da. Patron ötekilerden biraz daha fazlasına sahip olmalıydı, çünkü ötekilerden yirmi kat daha fazla yükümlülüğü vardı.

Patronun yerli kanından gelmeyen bir Meksikalı olduğu yerlerde ise, durum bambaşkaydı. Buralarda efendiler ve uşaklar vardı, çünkü buralarda para ka-

zanmak amaçtı, çünkü çiftliği verimli kılmak gerekiyordu; ancak bu şekilde çiftlik yüzde bin kazançla, yine yüzde bin kazanmak isteyen birine satılabilirdi. Ve hiç kuşkusuz buralarda ne compadre olurdu, ne de comadre.

Jacinto Yanez, La Rosa Blanca-Akgül çiftliğinin patronu Kızılderiliydi. Kızılderili olduğu ve eski Kızılderili yasalarına uyduğu, damarlarındaki kan onu uymağa zorladığı için bir Amerikan petrol şirketi ile çatışacak ve bundan bir trajedi doğacaktı. Zira silahlar, onun bildiği ve kullanmağa alıştığı silahlar, hissedarları lüks bir yat alsın, ya da Paris bulvarlarında alışveriş yapsın diye milyonlar kazanmak zorunda olan büyük kapitalist Amerikan şirketinin karşısında işlemiyecekti.

— 3 —

Condor petrol kumpanyası bölgedeki öteki çiftlikleri, tarlaları ve otlakları bilinen yöntemlerle ele geçirmişti, geniş topraklar nasıl ele geçirilirse öyle. Arazi Lote'lere bölündü; Lote dedikleri bir çeşit parsel. Her birine numara kondu, Lote 1, Lote 2 diye. Hepsi 78 Lote tuttu.

Ne var ki, Condor kumpanyasının başına geçirdiği bu süslü taçta bir inci eksikti. Ötekilerin hepsinden daha güzel, daha alımlı bir inciydi bu, La Rosa Blanca, Akgül çiftliği.

Dört bir yanı çepeçevre petrol kuyusuydu. Hem de kara altını kapkalın fıskıyeler halinde havaya fışkırtan çok zengin kuyulardı bunlar. Bu fıskıyeler öylesine güçlüydü ki, ilk püskürmelerinde bulutlara doğru beşyüz metre fışkırıyorlar, bu sırada dev bir çağlayanın insanı sağır eden uğultusuna, ya da ancak elli tane lokomotifi aynı anda istim koyvermesinden oluşabilecek homurtuya benzer sesler çıkarıyorlardı. Bu kuyuların en zenginleri de çiftliğin tam sınırında bulunmaktaydı. Bu bakımdan Condor kumpanyasının ne yapıp yapıp Akgül'ü ele geçirmesi bir zorunluluktu; bunun için Birleşik Devletler'in Meksika'ya savaş açması ge-

rekiyorsa açmalıydı. Nasıl olsa kumpanyanın müdürleri ve hissedarları savaşa katılacak değillerdi. Zaten oldum olası katılmazlardı; bir defa askerlik yaş sınırını geçmiş olurlardı, yaşları elverişli olsa bile doktorların kalp hastası, şeker hastası veya ciğerleri zayıf diye yazacakları raporlar kimler içindi?

Senor Jacinto Yanez'e toprağını hektarı beş dolardan kiralaması için teklifte bulunuldu; kira sözleşmesi 20 yıl süreli olacak, ayrıca kendisine kazançtan % 8 pay verilecekti.

Gelgelelim Jacinto teklifi yapan simsara «Ben böyle bir şey yapamam» dedi. «Çiftliği kiralayamam. Buna hakkım yok. Benim yerimde babam olsaydı, o da kiraya vermezdi. Benim Abuelom, büyük babam da vermezdi. Onun babası da. Ben burayı benden sonra gelecekler için elde tutmak zorundayım. Onlar yemek isterler. Onlar da kendilerinden sonra gelecekler için elde tutmak zorundadır. Bu hep böyle olmuştur, böyle de olacaktır. Bakın, portakal ağaçları ile ceviz ağaçları bana babamdan kaldı. Bunları o yetiştirmeseydi, benim ne portakalım, ne limonum, ne cevizim olurdu. Onun için ben de yeni ağaçlar dikmek zorundayım; dikmeliyim ki, benden sonra burda yaşayacak olanların portakalı, limonu ve cevizi olsun. Çiftlikte bu hep böyle sürüp gider. Beni anlıyorsunuz değil mi Senor Pallares?»

Senor Pallares, Condor kumpanyası adına teklifi yapan Senor Pallares bunu anlayabilir miydi? Hayır. Anlayamazdı, çünkü ömründe hiç toprağa sahip olmamıştı; babasının da toprağı olmamıştı. O sadece bir licenciado, bir avukattı; babası da öyleydi.

Şirkete gidip onlara Jacinto'nun delinin teki olduğunu söyledi.

Şirket müdürünün buna cevabı, Jacinto deliyse pekâlâ tımarhaneye gönderilebileceğini söylemek oldu.

Jacinto petrol kumpanyalarının biri tarafından toprağı başka türlü ele geçirilemediği için tımarhaneye gönderilerek, orda ölüp gidenlerin ilki olmayacaktı elbette. Bu şekilde bir düzine adam tımarhaneye gönderilmişti. Zira bir toprak parçasına, yakınında petrol bulunmazdan önceki değerinin bin katı teklif edildiği

halde, yine de burasını satmak istemiyen biri deli değil de neydi?

Jacinto'ya başka bir temsilci gönderdiler. Yine bir Meksikalı. Yine bir licenciado. Senor Perez.

Büyük bir para torbasıyla geldi. Çil çil altınlar getirmişti. Teklif edecekleri paranın tamamı değildi, ama yine de hayli yüklüceydi. Altın paraların pırıltılar saçan görüntüsüyle Jacinto'da tamah uyandıracağını, onun iştahını kabartacağını umuyordu.

Licenciado Perez kiralama teklifi yapmadı. Çiftliği satın almak istiyordu. Daha çok para veriyor, dolayısıyla da daha büyük bir denemeye kalkışıyordu.

«Fakat ben çiftliği satamam Senor Perez.» Kendine özgü feylesofça rahatlığı içinde Jacinto'nun cevabı bu oldu. Zamanın onun için belirli bir anlamı yoktu, bu yüzden de konuşurken hiç acele etmezdi. «Çiftliği gerçekten satamam ben. Benim değil çünkü.»

«Nasıl? Sizin değil mi? Bu da nerden çıktı. Kayıtlarda sizin malınız olarak görünüyor.»

Jacinto güldü. «Benim malım elbette. Akgül çiftliği benim olmasına benim. Bir zamanlar da babamındı. Ama aslında babamın da değildi. Yani bu çiftlik canımın istediğini yapabileceğim şekilde benim değil demek istiyorum. Burası benden sonra geleceklere ait. Onlardan ben sorumluyum. Ben burda sadece daha sonra burda yaşayacak, yaşamak isteyecekler için işleri yönetiyorum o kadar. Benim babam da böyle bir yöneticiydi; onun babası da, onun babası da. Geçmişte bu hep böyleydi, gelecekte de hep böyle olacak.»

«Saçma bir laf ama bu, Senor Yanez. Bırakın başkaları kendi başlarının çaresine kendileri baksınlar. Siz çocuklarınıza para verebilir, ya da onlara para bırakabilirsiniz. Çocuklarınız da Meksiko'da doktor veya avukat olabilirler, ya da kendilerine güzel bir mağaza açıp tonla para kazanabilirler; dilerlerse otomobil bile satın alabilirler.»

Jacinto inatla «Ama toprakları olmaz» dedi. «Oysa karınlarını doyurmak zorundadırlar. Mısır yetiştirmezlerse, yiyeceği nerden bulacaklar?»

Senor Perez «Böyle kalın kafalı olmayın» dedi. «Siz-

den sonra gelecekler Tortilla pişirmek için mısırı satın alabilirler. Zira yeterince paraları olacak ceplerinde.»

«İyi ama mısırın da yetiştirilmesi gerekir. Birileri mısır ekmeli. Bunun için de toprak ister. Bir otomobil belki çok güzeldir, ama mısır değildir. Toprak olmazsa et de olmaz. Fasulye de olmaz, bakla da.»

Senor Perez bildiğinden şaşmayan Kızılderiliyle bu şekilde tartışmayı sürdürmenin boş olacağını anlamıştı. Başka bir cepheden saldırıya geçti.

«Günün birinde ihtiyarlıyacak değil misin?»

Jacinto «Hayır» diye cevap verdi. «İhtiyarlamıyacağım. İhtiyarlarsam öldüm demektir. O zaman öbür dünyaya göçerim, ama ihtiyarlamam. Benim babam da ihtiyarlamadı. Artık çalışamıyacağım kanısına vardığı gün öldü. Fakat ihtiyar olmadı hiç. Son güne kadar çalıştı. Tekrar ediyorum, ben bu toprağı satamam, çünkü sonraki nesillerin de toprağı olması gerekir.»

Sonra da portakal ve ceviz ağaçlarıyla ilgili şeyleri, Licenciado Pallares'e söylediklerinin hepsini bir kez daha tekrarlamağa koyuldu. Toprak elden gidince sonraki nesillere karşı görevini kötü yaptığı ve onları açlığa mahkûm ettiği için kendisini ayıplayacaklarını anlattı.

Ama birden bütün bunları daha önce bir başkasına söylemiş olduğunu hatırlayıp, üstelik sözlerinin Senor Perez üzerinde en küçük bir etki dahi yapmadığını görünce, hele Senor Perez'in okumuş bir licenciado olmasına rağmen topraktan, görevlerden ve Jacinto'nun çok önemli saydığı diğer bütün şeylerden hiç anlamadığını farkedince, aklına yeni bir şey takıldı.

Şimdiye kadar kendinden sonra gelecek ve yemek isteyecek olanlardan söz ettiğinde, hep kendi çocuklarını ve torunlarını, kısacası kendi soyunu düşünmüştü. Ama şimdi birdenbire, sanki birisi akıl yürütmenin berrak yolunu kendisine açmışçasına zihnini toparlayıp, çok daha büyük görevleri bulunduğunun bilincine varmıştı.

Kendi soyundan gelecekleri kayırmaktan çok daha yüksek görevlerdi bunlar. Compadre'leri ile comadre'ler ne yapacaktı? Çiftliğinde yaşayan altmış aile ne olacaktı? Çiftlik satılırsa bunların hepsi toprağından

atılacak, yurtlarından sürülecek, her şeyden yoksun bırakılacaktı. Onların hepsi kendi çocuklarıydı; koruması, kollaması, yetiştirmesi gereken insanlardı. Onları nasıl yüzüstü koyar, topraklarını nasıl ellerinden alırdı? Hepsi de onun kanından, onun canından değil miydi? Kendi öz çocuklarından farkları mı vardı? Sonra hepsi günün birinde toprağa gömülecek değil miydi? Kimler gömecekti? Onların soyundan gelen ve dünyada var olabilmek için toprakları bulunması gerekenler değil mi? «Hayır, çiftliği satamam ben, licenciado!» Şimdi az öncekinden daha kesin konuşuyordu. «Çiftlik yalnız benim değil, compadre'lerimin de malıdır. Onlar ne yapar sonra?»

Senor Perez bir sigara yakıp, bir süre zıvanasıyla oynadı; Jacinto'yu bir sözle pes ettirmek için en güzel cevabı arıyor gibiydi. Sigara elinde ufalınca, «İnsanlar, ha?» dedi, «onların hepsi de petrol kampında çalışabilir. Burda çiftlikte kazandıklarından çok daha fazlasını kazanırlar? Burda ne alıyorlar? Günde 50 Centavo. Bilemedin 80. Kamplarda 5 Peso veriyorlar, hem de sadece sekiz saat çalışılıyor. İşin daha da kolay olması cabası. Kendilerine çizme alabilirler, karılarına ipekli elbiseler, parlak pabuçlar ve kokulu sabunlar. Parayı biriktirir de hepsini içkiye vermezlerse, kısa sürede dükkân sahibi bile olurlar.»

Jacinto'nun anlıyacağı laflar değildi bunlar. Neden konuşulduğunun bile farkında değildi. Kafasında sadece tek bir düşünce, hep aynı düşünce vardı. Fakat bu tek düşünce öylesine güçlüydü ki, onun için bütün dünyayı, dünyanın bütün sorunlarını kapsıyor ve açıklıyordu. Bütün sorular onun bu tek düşüncesinde cevaplarını buluyorlardı. Bu düşünceyi bir ozan gibi güzel sözlerle, bir bilgin gibi uzun cümlelerle dile getirmek, bir iktisatçı gibi de rakamlarla donatmak elinden gelmiyordu. Yapabildiği ezberlemişçesine sadece kısa, basit bir cümle söylemekti : «Ama onların toprağı kalmayacak o zaman, mısır yetiştiremiyecekler.»

Mısır kelimesinde onun için, Kızılderili için, Avrupalının «Bugün de günlük nafakamızı verdi bize» sözündeki anlam içeriğine eşit bir içerik vardı. Bugün, bugün aziz Tanrı; zira yarına kadar bekleyemeyiz, bu-

gün açız ve eğer bugün ekmeğimizi bulamazsak, yarın ölmüş oluruz.

Licenciado için aynı sözlerin durmadan tekrarının can sıkıcı olduğunu Jacinto bilmekteydi. Ve Jacinto başka hiç bir sözün, insanlığın tüm bilgeliğinin kök saldığı şu söz kadar gerçeği anlatmadığını da bilmekteydi: «Toprak ekmektir, ekmek de yaşamak.» Daha fazla ne istenirdi?

Gelgelelim licenciado Perez'in bildiği, mısırın her zaman, her yerde satın alınabileceğiydi. Yeter ki insanın parası olsun. Para ise kazanılabilirdi. Hem kolayca kazanılabilirdi. Ya Akgül çiftliğinin alınması için şirketin ortaya koyduğu paraya ne demeli? Bu parayla insan bir vapur dolusu mısır satın alabilirdi. Mısır, mısır ve yine mısır. Bu enayi Kızılderililerin kafasında bundan başka bir şey yoktu.

Licenciado Perez bunca zekâsına, bunca hukuk bilgisine rağmen mısırın satın alınabilmesi için, yine de onun yetiştirilmesi gerektiğini aklına getirmiyordu. Bir yerlerde birileri elbette mısır yetiştirirdi. Perez bambaşka bir dünyada yaşamaktaydı; onun dünyasında mısır ile toprak birbirinden apayrı şeylerdi. Toprak ile mısırın, toprak ile insanın ilişkileri birbirinden ayrılmış haldeydiler. Onun dünyasında mısır düşünülmez, sadece üretimle, üretimin kaç para getireceğiyle ilgilenilirdi. Onun dünyasında «bizden sonra gelecekler-den bana ne!» deniliyordu. Bizden sonra dünyanın batması yatak odasında seyredilen televizyon filmiydi. Toprak, toprak, toprak... nedir toprak? Toprak bize petrol elde etmek için gerek. Petrol çıksın ki, otomobillerimizi sürebilelim. Ya mısır? Mısır için toprak olur mu? Şu Kızılderili bunamış be, canı cehenneme! Bütün bu topraklar petrol olduktan sonra mısır ille de gerekliyse bize, fabrikada yaparız onu; daha da olmazsa gider çarşıdan konserve mısır alırız.

— 4 —

Senor Perez içten bir edayla, «Jacinto» dedi. Şu anda sanki evi terkedip giden kardeşini, anamız iki gözü iki çeşme diyerek, geri dönmesi için etkilemeğe

çalışan bir abi gibi konuşuyordu. «Jacinto, aklını başına topla bir defa. Seni kandırmak değil niyetim.»

«Böyle bir niyetiniz olduğu kanısında değilim zaten.»

«Ben bu toprağı senden dürüstçe satın almak istiyorum, hem de çok iyi bir fiyata.»

«Fakat Senor Licenciado, ben toprağı...»

«Dur, dur!» diye sözünü kesti Senor Perez; heyecanlanmaması gereken bir hastaya seslenircesine tatlı bir kesişti bu. «Hayır Janicto, pekâlâ satabilirsin.»

Kızılderili eskisinden daha kararlı bir edayla «Hayır, satamam» dedi. «Hakkım yok buna. Toprak yalnızca benim değil.»

«Yine başlamayın ama şu saçmalığa. Ben kayıtları bir bir gözden geçirdim, toprağın size, yalnız size ait olduğunu gördüm. Tapu kaydı çok düzenli yapılmış. Şimdiye kadar böylesine güzel, böylesine temiz resmi belge görmemiştim. Toprak sizindir, canınız ne isterse onu yaparsınız. İsterseniz satarsınız, isterseniz kiralar, ya da bağışlarsınız.»

«Ya benim campadrelerim, ya benden sonrakiler...»

Senor Perez işinin ehli avukat kurnazlığıyla hemen davranıp Kızılderiliye yine o eski düşüncesine dört elle sarılması için zaman bırakmadı. Bu lafların arkasından nelerin geleceğini biliyordu; sözünü ağzına tıkarcasına «Ailelerin tüm erkekleri» dedi, «burda çiftlikte bulunan erkeklerin hepsi Condor kumpanyasının kamplarında iş sahibi olacaklardır. Bu konuda kesin söz verebilirim. Bu sözümü satış koşullarından biri olarak sözleşmeye de yazarım. Üç Pesodan az da gündelik almayacaklardır; eğer işe alışır ve beceri gösterirlerse, gündelik 4, hattâ 5 Peso bile olabilir.»

«Tamam, inanıyorum» dedi Jacinto, «kamplarda bu kadar çok para veriyorlar. Burdan bir muchacho, bir delikanlı var, Jose, böyle bir kampta çalışıyor ve 4 Peso alıyor. Bir de Pedro diye bir delikanlı var. O da bir kampta çalışıyor; evlenmek istediği için para birik-

tirmesi gerekli; kızın babası başlık olarak bir inek istiyor çünkü. Ama böyle kampta çalışmış gençlerden Marco döndü geldi. Bir daha da kampa ayak basmıyacağını söylüyor; isterlerse 10 Peso versinler yine de gitmeyecekmiş. Burda çiftlikte yaşamanın daha iyi olduğunu söylüyor. Kamptayken hep kederliymiş, burda ise hep gülüyormuş.»

«Sersemin biriymiş bu delikanlı. İnsan para kazanmak istiyorsa çevreye uymalı.»

Avukat sözü uzatmadı, konuşma temasını hemen bir başka yöne çevirdi. «Jacinto» dedi, «bu kadar çok paran olunca kendine bir otomobil alırsın değil mi?»

Jacinto umursamazlıkla «Bana ne gerek otomobil» dedi.

«Yapma yahu, o zaman Tuxpam'a yarım saatte gidersin.»

«Tuxpam'a yarım saatte gideceğim de ne olacak? Ben giderken yol boyunca insanlarla konuşmak, görüşmek, mısırlar ne durumda, küçükler ne yapıyor görmek isterim. Bu küçüklerin hepsini tanırım; ayrıca mavi çalı çiçekleri açmış mı, Tuzlu göldeki kaplumbağalar yumurtalarını kumsala bırakmış mı, dört yıl önce devrilip yolu kapatan koca mahun ağacı hâlâ kurumağa niyetli değil mi bakmak isterim. Bu ağacı iki defa yansın diye ateşe verdim, ama yine de yanmadı; bu yüzden etrafından dolanmak gerekiyor.»

«Estupido, sersemce laflar...» Senor Perez bunu hafif sesle söylemişti, arkasından sesini yükseltti: «Ama düşünün bir defa, otomobille gitseniz...»

«Ben Tuxpam'a gitmek istersem, ya domuzları satmak için, ya da Nazario'ya yeni bir şapka almak için giderim. O zaman da kula katırı alırım; sabah erkenden saat dörde doğru yola çıkar, dokuzda da Tuxpam'da olurum. Bu kadar zaman yeter de artar bile. Yoldaki şeylerin hepsini görürüm, Rafael'le konuşurum. Rafael kulübesinin damına yeni saz çekti; eskisi pek kötüleşmişti, yağmur geçiriyordu. Her zaman tam vaktinde Tuxpam'a varmışımdır. Otomobili nideceğim, gerçekten gereksiz bana, bay avukat.»

Senor Perez bu yolun da çıkmaz olduğunu görüp,

bir kez daha hayâl kırıklığına uğramıştı. Jacinto'nun aklını büyük paralarla çelmek için yeni bir yol bulmalıydı, ama görünüşe bakılırsa bunu başarması hayli güç olacaktı.

Avukat zihninden Jacinto'yu para babalarının dünyasına belki biraz daha yakınlaştıracak yeni bir yollar bulmağa çalışırken, Kızılderili de bütün compadrelerin işçi olarak petrol kampına yerleştirilmesi teklifine verilecek cevabı daha yeni bulmuştu. Onun kafası bir licenciado'nun kafası gibi öyle hızlı çalışamıyordu. Licenciadolarınki hızlı çalışmağa alışkındı. Onda ise bu iş hayli uzun sürüyordu. Ancak uzun sürdüğü ölçüde de doğru ve sağlıklı oluyordu. Bu sefer de Perez'in umduğundan çok daha isabetli bir sonuca varmıştı.

«Burdaki adamlar» dedi, «kampta iş bulurlarsa gerçekten iyi olur. Orda çalışıp para kazandıklarını bir an için kabul edelim. Ancak kuyular açıldı mı benim adamlarım için de yapılacak iş kalmıyacak. O zaman para kazanamaz duruma düşecekler.»

«Şirket yalnız burda kuyu açmıyor ki. Onun elinde daha bir sürü toprak var. Dediğin gibi olunca burdaki adamları oralara gönderirler.»

Ne var ki Jacinto doğru bir akıl yürütme eylemindeydi; hemen şu karşılığı verdi: «Gönderilecekleri yerlerde o yerlerin çalışmak isteyen adamları yok mu? Onlar ne yapacak bu durumda?»

Senor Perez çıkmaza saplandığını hissediyordu. Uzun boylu düşünmeden hemen bahsi kapatmak istedi: «Oradakiler de başka yerlere gidip iş ararlar.»

«İyi ama onların da toprakları ellerinden alınmış değil mi? Burdakiler oraya giderse, o insanlar nerden geçimlerini sağlayacaklar? Toprak desen toprakları yok, iş desen işleri yok. Burdakiler oraya gitti mi, ordakilerin ölmesi gerekir. Hem kuyu açmak işi de hep sürüp gidecek değil ya. Günün birinde hepsi açılacak elbette. Her taraf petrol olacak. O zamana kadar da adamların hepsi mısırın nasıl yetiştirildiğini unutacak.»

Toprak yeterince varsa ve insanlar onu işlemeyi biliyorlarsa bütün sorunlar öylesine basitleşiyor, insanlar topraktan koparılıp atılınca da en basit sorunlar böylesine çapraşık bir gelişim gösteriyordu. Bunu Senor Perez de şimdi açıkça görmekteydi. Kızılderili onu, insan toplumu içindeki sağlam yerinden dışarı fırlatmıştı. Senor Perez'in okulda ve hayatta kazandığı bütün bilgiyi altüst etmişti. Karşısında başka bir licenciado, başka bir okumuş kimse, büyük kentlerin birinden bir iş adamı olsaydı, ne yapar yapar bu sorunların içinden çıkardı. Kentte oturan ve kentin olanaklarıyla yaşayan başka birisiyle bu sorunları tartışabilirdi. İkisi de aynı dili konuştukları için de, sonunda ikisinin de hoşnut kalacağı bir çözüme ulaşacakları kesindi. Zorunlu tarımsal ürünlerin topluca üretimi, bu üretimi sağlamada bilimsel bilginin ve randıman artıran makinelerin kullanımı, daha iyi taşıma olanakları gibi konuları konuşabilir, bunlara ilişkin olarak gerekli yasalardan, meclis kararlarından ve başkanın kararnamelerinden uzun uzadıya söz edebilirlerdi. Hiç kuşkusuz sorun hemen açıklık kazanırdı. Sorun sadece şuydu: Nerden toprak bulabiliriz? Zira insanoğlu artık petrol artıklarından, ya da taş kömürü curufundan mısır yapabiliyordu.

Jacinto'nun insan varlığının ve toplumunun sorunlarını böylesine şaşırtıcı bir basitlikte görmesi karşısında Senor Perez pek çaresiz kalmıştı. Kızılderiliyle başa çıkamıyor, onun mertebesine erişemiyordu. Sanki bu adam başka bir gezegende, kendisi başka bir gezegendeydi ve onun gezegeninden Kızılderilinin gezegenine gitmek tüm olanaksızdı.

Kızılderili ise avukatın yenik halini hissetmiyordu bile. Çünkü bir kimsenin kendisinden başka türlü düşünebileceğinin bilincinde değildi; o toprağın içinde ve toprakla birlikte yaşayan bir yerliydi. Toprağın bir ürünüydü; tıpkı bir ağaç gibi.

Bunun için de avukatın en güçlü silah sandığı ve son ana kadar sakladığı silah karşısında bile yenik düşmeyecekti.

Senor Perez kalın deri torbayı eline aldı. Düşünceli bir tavırla bir süre elinde tarttı. sonra hızlı bir hareketle içindekilerin tümünü boşalttı. Hepsi on Pesoluk altın paralardı... Hidalgolar. Üzerinde Meksika kurtuluş savaşlarının kahramanı Hidalgo'nun kabartma tasviri olduğu için böyle adlandırılmaktaydı.

Senor Perez sanki satış kesinleşmiş gibi paraları saymağa başladı.

Altınları üstüste koyuyor, her elli Hidalgo'dan birer küçük sütun yapıyordu. Sütunların görünümü doğrusu pek hoştu. Sonunda böyle 400 sütun, asker gibi saf saf sıraya dizildi.

Senor Perez hoşnut bir edayla, hattâ biraz kıvançla taburuna şöyle bir göz gezdirdi ve «Şirket size hektar başına 500 altın Peso veriyor» dedi. «Sekizyüz hektar 4.000 altın Peso eder. Burada 2.000 var. Bir bu kadar daha alacaksınız. İsterseniz hemen yarın sabah.»

Ne var ki Senor Perez'in uyandıracağını umduğu etkiden ortada eser yoktu. Kızılderilinin bu yığınla altın karşısında kılı bile kıpırdamamıştı. Önüne bir dağ mısır, ya da 500 domuz konsaydı bunları anlardı. Ancak bunlar için de Akgül çiftliğini yine satmazdı. Mısır günün birinde tükenir gider, domuzlar günün birinde yenir biterdi. Sonra ne olurdu? Sonrası açlık, hem kendi için, hem daha sonra gelecekler için. Güvenilir olan sadece ve sadece topraktı. Hiç durmadan besler, hep besler, yorulmak bilmez bir cömertlikle sonsuza dek besler. Her yıl bir kızoğlankız heyecanıyla aşkla sarsılarak sinesini açar, sevinçle doğurur ve huzur içinde sararıp solar; sonra tekrar yine bir kızoğlankız gibi titreyerek aşkla sarsılıp sessizce yeni tohumlara can verirdi. Bu hep böyle sürer gider, sonsuza dek, tıpkı güneş, tıpkı ay, tıpkı gece ile gündüz gibi.

Ama para, mısır, domuz ne kadar çok olurlarsa olsunlar, sadece bir defalıktır, hiç bir zaman yeniden var olamazlar.

Jacinto bir Hidalgonun değerinin ne olduğunu çok iyi biliyordu. Pazar fiyatına göre bir Hidalgo 100 veya

150, kimi zaman da sadece 80 kilo mısır demekti. Orta kalite yetişkin bir domuz demekti. Bir Hidalgo, 10 Peso, çok paraydı. Hayli çok paraydı. Ne var ki, şu masanın üstünde geçit töreni yapan altın sikkeler taburu Jacinto'yu hiç etkilememişti. Bunların değerini kavrıyamıyordu. Bu bir aldatmaca oyunu, bir göz boyamacaydı. Böylesine bir değer yoktu, olamazdı da.

Sırf avukatın bu şaklabanlığına nazikçe bir karşılık vermiş olmak için sonunda, «Çok güzel görünüyorlar Senor Licenciado» dedi.

«Hepsi senin Jacinto. Bu sadece yarısı; bir bu kadar daha var. Hepsi senin olacak. Akgül çiftliği için bunlar.»

Avukat Jacinto'ya pekâlâ göğsünden yüreğini kesip alma hakkı için de para teklif edebilirdi. Farketmezdi.

Bu altın taburu Jacinto için hiç bir anlam ifade etmiyordu. Onu hiç bir hayâl sürüklememiş, onda hiç bir umut uyandırmamıştı. Bu sütuncuklar onun karşısında güçsüzdüler ve bir güç kazanma olanakları da yoktu. Çünkü onun gözünde daha büyük olan şeyler vardı; daha yüce, daha kutsal olan şeyler.

Neye sahipse hepsini babalarından devralmıştı; bunlar ona mülk olarak değil, koruması ve sonraki nesillere devredilmesi için verilmişti. Neye sahipse ona sadece emanet edilmişti; kendisi yalnızca gelecek nesiller için bir yöneticiden başka şey değildi. Ona düşen görev, bu emanet çiftliği bir yerine zarar vermeden, zamanı gelince başkalarına teslim etmekti. Sonsuzluğun av kırlarında atalarına rastladığı zaman kendisine «Çiftliğimizi ne yaptın? Torunlarımızın ve onların torunlarının çiftliği ne oldu?» diye sorarlarsa ne cevap verirdi? Utancından fundalıkların en uzak, en karanlık köşelerine, güneşin parıltısının asla ulaşamadığı, ayın gümüş ışınlarını asla yansıtmadığı köşelere saklanmak zorunda kalacaktı. Ya hele bütün compadrelerin babaları gelir de ona «Ne yaptın oğullarımızı, ne yaptın kızlarımızı?» diye sorarlarsa... Bu sorular hiç tükenmek bilmeyecek, sonsuzluğun en uzak çağlarına dek sürüp gidecekti. Her otuz, kırk, ya da elli yılda bir yeşil av kırlarında yeni adamlar peyda

olacak ve kendisine «Babalarımızın sana bizler için emanet ettiği çiftlik nerde?» diye soracaklardı. Onu saklandığı karanlık köşelerden çekip çıkaracaklar, cevap vermediğini de görünce aynı yere gerisin geri savurup atacaklardı. Böylece sürüp gidecekti, sonsuza dek hep böyle. Asla huzura kavuşamıyacaktı; asla, asla.

Şu anda karşısındaki altınlar gözüne ne kadar ruhsuz görünüyorsa, uğrunda kavga verdiği Akgül çiftliği de o kadar çok canlılık kazanmış bulunuyordu. Adeta canlı bir varlık haline gelmişti. Kendisiyle konuşuyordu. Ona gülüyordu. Kişilik kazanmıştı. Şarkı söyleyişini işitiyordu.

Daha fazla dayanamadı. Ayağa kalktı ve açık kapının önünde durdu.

— 6 —

Orda öyle durup avluya baktı. Avlu çoğu kez olduğu gibi bugün de düzensiz gözüktü gözüne. Orasını ya da şurasını belki yüz defa değiştirmek istemişti. Böyle düzensiz gördükçe, her defasında değiştirmek ister, ama az sonra bunu unutur ve her şey yine olduğu gibi kalırdı.

Şurda köşede, çitin tam dibinde kırık bir at arabası tekeri duruyordu; çok eskiydi. Öyle ki, bu tekerin nasıl bir arabaya ait olduğunu çiftlikte hatırlayan yoktu.

Teker iyi cins sert ağaçtan yapıldığı için, çürümesi pek yavaş oluyordu. Her cumartesi ortadan kaldırılmasını kararlaştırıyor, fakat pazar sabahı kapının önüne çıktığında tekerin yine köşesinde yattığını görüyordu. Beş yaşındayken de bu tekerin yine burda durduğunu hatırlıyordu. O zaman da babası demişti ki: «Eski teker pekâlâ yakılabilir; Manuel bu akşam onu bir güzel kırsın, tahtaları da mutfağa kadınlara götürsün.»

Verilen bu görev unutulmuş ve tekerlek parçalanmamıştı.

Babası daha sonra tekeri yine yerinde görünce, bu sefer de şöyle demişti: «Teker belki de bir işe yarar. Manuel'le konuşacağım, nerde kullanacağımız konusunda bakalım ne düşünüyor?»

Jacinto sekiz yaşlarındayken tekerleğin parmaklarına tırmandığını ve bunu da vücuduna yılan gibi kıvraklık vermek için yaptığını hatırlıyordu.

Bir süre de başka çocuklar tarafından yakalanmış bir yavru Coyote'nin-bozkır kurdunun bağlandığı yer olarak hizmet görmüştü. Bozkır kurdunu evcilleştirip, köpek gibi kullanmak istemişlerdi. Fakat bir gece yavru kurt ipini koparıp kaçmıştı.

Daha sonra tekeri yine yakmak istediler. Arkasından Manuel'in yardımıyla başka işlerde kullanmayı düşündüler. Jacinto delikanlı olduğu sırada akşamları bu tekerleğin üstünde otururdu; sevdalanma çağındaydı, şimdi karısı olan yavuklusunu düşünür, tekerin üstünde hayâller kurardı. Yine orda oturarak yanık köy havalarını dinlemiş; bazı geceler yine onun üstüne oturup yavuklusunun kendisini istemediğini sanarak için için ağlamıştı.

Daha sonraları geceleri yavuklusuyla birlikte onun üstünde oturmuş ve genç kızı her kucaklayışının, ya da buna benzer bir davranışının nişanesi olarak tekerin belki on, belki daha fazla yerine çakısıyla birer çentik açmıştı. Bu çentiklerin ne olduğunu, niçin açıldığını çok iyi bilmekteydi.

Sonra babası ölmüştü.

Ama eski kırık araba tekeri yine ordaydı. Yine eski yerindeydi.

Ardından yaşlı kâhya Manuel ölmüştü. Eski tekeri parçalamak, ya da başka bir işte kullanmak için o kadar çok görevlendirilmişti ki, sayısını kimse kestiremez.

Ne var ki, her iki adamın ölümü tekerin durumunu yine değiştirmemişti. Yine ordaydı, hep ordaydı.

Yıllardan beri her cumartesi avlu temizlenip toparlandıkça Jacinto bu tekerleğin kaldırılması için buyruklar vermiş durmuştu. Ve her pazar sabahı kapının

önüne çıkıp havaya baktıkça, araba tekerinin yine yerinde olduğunu görmüştü. Bu hal böyle sürüp gitmişti.

Şimdi ise yine yerindeydi; köşesinde yatıp duruyordu. Sakin ve rahattı; soğuğa aldırış etmeksizin, her şeye katlanarak, kendinden emin bir halde çürüyeceği günü beklemekteydi.

Son günlerde büyük oğlu Domingo ikide bir tekerleğin üstüne tünüyor, oracıkta dalıp gidiyordu; kimi zaman da çakısıyla çentik açtığı babasının gözünden kaçmıyordu. Ve Jacinto kızın kim olduğunu da biliyordu. Ve yine çok iyi biliyordu ki, tekerlek hep orda kalacaktı, günün birinde kendisi ölüp gitse de. Bu tekerlek yalnızca mahun ağacından, eskimiş, koflaşmış cansız bir parça değildi. O bir simgeydi. Irkının bir simgesi. Araba tekerleği ölümsüz olmuştu.

Jacinto yan tarafa baktı; az ötede aşçı kadının oğlu Emilio yere çömelmişti. Önünde bir hasır sepet duruyordu. Eline bir mısır koçanı almış, bunu mısırlara sürterek tanelerini koçanlarından ayırıyordu. Bu yörelerde mısırın taneleri böyle toplanırdı; tıpkı beşbin yıl önce, daha eski, yirmi bin yıl önce yapıldığı gibi. Bir tane ayıklama makinesi, şu delikanlının iki saatte toplayacağı mısırdan daha fazlasını beş dakikada ayırıp toplardı. Fiyatı da 60 Peso, ya da 45 Pesoydu. Böyle bir makine alınmasına daha babasının sağlığında karar vermişlerdi. Jacinto ise belki yüz defa almağa niyetlenmişti. Ama alınmamıştı bir türlü. Her halde bir süre daha makinesiz yapılacaktı bu iş. Beşbin yıldan beri böyle yapılmamış mıydı sanki. Birdenbire bu değişikliğe ne gerek vardı? Hem Emilio'nun yapacağı başka bir iş de yoktu hani. Bu iş olmasa tavşan avına gitmekten başka ne yapacaktı? O halde mısır ayıklasın daha iyi. Hem bu sayede elleri ve parmakları da güçlenirdi; güçlü parmakların ise hayatta sadece yararı olurdu.

Daha ötede, geniş avluyu kuşatan çitin yakınında, çiftliğin kâhyası Margarito iki katırı tedaviye uğraşıyordu. Hayvanlarının yük taşımaktan sırtları yara olmuştu. Yaraları arap sabunu ve sıcak suyla özene bezene yıkıyor, bir yandan da şarkı söylüyordu.

Söylediği eski, çok eski bir köy havasıydı. Bir yerli delikanlıyı seven, çok seven, çok mu çok seven güzel bir yerli kızı anlatıyordu. Sonra bir Meksikalı gelir; kocaman kırmızı şapkası ve ağır gümüşten mahmuzları olan bir Meksikalı dörtnala gelir; kibirli, çok kibirli, ama pek çok kibirli bir Meksikalı, bir kır ata binmiş dörtnala gelir. Kır at da kır attır hani, ne kır at. Bu kibirli, bu heybetli Meksikalı, bu kır atlı, mahmuzları iri mi iri gümüşten Meksikalı baldan tatlı sözler söyler, tatlı, çok tatlı, tatlı mı tatlı palavralar atar. Ve yerli kızı baştan çıkarır. Kızsa kibirli Meksikalıdan, şapkası kırmızı, kırmızı mı kırmızı, şapkası kocaman, kocaman mı kocaman Meksikalıdan çok, pek çok, çok mu çok korkmaktadır. Sonra kızın küçük bir çocuğu olur; küçük, çok küçük, küçük mü küçük bir çocuğu. Ve kızcağız, Mamacita tan morena, küçük yavrusuyla ormanın derinliklerinde, çok mu çok derinliklerinde kimseleri görmeden ölür. Ve mavi bir çiçek, çok mavi, mavi mi mavi bir çiçek mezarının üstünde biter. Ve karıncalar, hamarat, çok hamarat, hamarat mı hamarat karıncalar kızın ölüsü üzerinde ordan oraya koşuşup dururlar.

Margarito bu yüzyirmi beyitlik, ya da kaç taneyse o kadar beyitlik parçası söylerken Jacinto bu uzun şarkıyı içinden yarım dakikada bitirmişti. Çünkü o da bilirdi bu şarkıyı ve sevdalanma çağında gözleri yaşlı çok söyleyip durmuştu. Ve şimdi Margarito söylerken arada bir şarkıyı kesiyor, katırlara bağırıyordu: «Caramba hay yere batasıca, rahat dursana ulan, katıroğlu katır, şimdi ananı avradını... depreşmesene be... vallahi bir tekme atarsam görürsün ananınkini... rahat dursana lan orospu dölü... gidinin kaşarlanmış kahpesinin eşeklerden peydahladığı... höst ulan... höst!»

Ne var ki, böyle ikide bir çalışma hayatının kaba ve yalın gerçeğine dönüp durması Margarito'nun duyarlılık dolu şarkısını aksatmıyordu. Bu çeşit dünyasal işlerle ilgili aralardan sonra, sesinde hiç bir uyumsuzluk görülmeksizin bütün heyecanıyla yeniden güzel yerli kızın, kırmızı şapkalı ve kır atlı Meksikalının kaçırıp baştan çıkardığı kızın acıklı şarkısına başlıyordu.

Seslerde uyumsuzluk Margarito'ya yabancı bir şeydi. Her şey uyumluydu, her şey ahenk içindeydi.

Jacinto, Margarito'nun compadresiydi, bütün çocuklarının vaftiz babasıydı. Margarito'nun babası da Jacinto'nun iki büyük çocuğunun, oğlu Domingo ile en büyük kızı Juanna'nın vaftiz babası olmuştu. Margarito'nun soyu pek belli değildi. Hiç değilse öyle gibi görünüyordu. Çiftlikte herkesçe bilinen — ve bilmek isteyene de anlatılan — Jacinto'nun babasının Margarito'nun da babası olduğuydu. Margarito'nun kendisi de böyle bir şeyin olabileceği görüşündeydi. Ancak hiç bir zaman tartışmasını yapmazdı. Anası henüz hayattaydı, çiftlikte tavuklara bakar ve ev işlerine yardım ederdi; bu konuda ne evet diyordu, ne de hayır. Böylesine bir durumdan ne utanç duyuyordu, ne de övünç. Çocuk sahibi olması Tanrının bir lütfuydu; Tanrı bu büyük lütfunu esirgemediğine göre, çocuklarının babası şu ya da bu olmuş ne önemi vardı? Baba denilen kimse Tanrı tarafından sırf onun bu lütfunu gerçekleştirmede bir araçtan başka şey değildi. Geçim sorununa gelince, böyle bir sorun yoktu; daha doğrusu bir sorun haline gelmemişti. Çiftlikte en bereketli biçimde mısır ve fasulye yetişiyordu. Burda yaşayan herkesin bu mısırdan ve fasulyeden olduğu kadar, bütün tavuklardan ve domuzlardan da yararlanmak hakkı vardı. Bu bakımdan allelere dağılmış çocukların sayısı yirmi olmuş, elli olmuş ne farkederdi? Çocukların babaları da bu çocukları Tanrının birer lütfu ve ihsanı olarak gördüğüne göre, gerçekten baba olmaları ya da olmamaları hiç de üzerinde durulacak bir sorun değildi. Çiftliğin patronu da bu görüşteydi. Çocuklar, tüm çocuklar göklerden gönderilmişti, bunun için de yaşamak en doğal haklarıydı. Babaları olmasa da, çocukları besleyecek, Kızılderili töresine göre beslemesi gereken çiftlik sahibi vardı, çocuklara bakacak, hem de bunu sevinçle yapacaktı; yasalara uysa da uymasa da bu böyleydi. Damarlardaki kana işlemedikten sonra yasaların değeri mi olurdu?

Jacinto ilerdeki dağınık kulübelere, çiftlik halkının

oturduğu saz damlı, yamrı yumru konutlara baktı; babalarıyla birlikte burda yaşayanlar sonraki nesildi, bugünün çocukları yarının büyükleri. Hepsi birden küçük bir halkı oluşturuyordu. Gerçi küçük bir halktı, ama gerçek bir halktı, gerçek de bir kralları vardı. Ancak burda kral hükümdar değildi; burda kral, kendisi için ekip biçen halkın elinden aldıklarıyla lüks içinde yaşamıyordu; burda kral bir yöneticiden, bir danışmandan başka şey değildi; burda krala her yetki, kendisine ataları tarafından emanet edilmiş insanların sağlık ve esenliğinden sorumlu olsun diye verilmiştir. Emanet edilenler onun kulları değildir, onunla eşit haklara sahiptir. Binlerce yıldan beri — halkın toprağını yalnız bir ailenin yönetmesi düzeni kuruldu kurulalı — hep böyle sürüp gelmiştir bu. Böylesine bir düzen kurulması, oymakların erkekleri arasında yönetici olmak ve gelecek kuşaklara önderlik etmek için kavga çıkmasını, rekabet doğmasını engellemiştir. Hiç bir zaman ne böyle kavgaları olmuş, ne böyle kavgalardan sonra halkta nefret birikmesi, ne de bu nefreti giderme çabası.

Bu çeşit küçük halk topluluklarının düzenlerini, bize ilkel görünen toplumsal yapılarını ve birliklerini bozan, her zaman kentten gelen ya da kent kuran bir oymak veya boyun ortaya çıkışı olmuştur. Kentler var olabilmek ve gelişebilmek için yığın halinde insan sömürmek zorundaydı. Ve bu yığınlar beslenmek için gerekli olandan çok az bir toprağa yerleşmiş olduklarından, doğrudan doğruya toprağa bağlı, toprakla bütünleşmiş halkları zorla egemenlikleri altına almışlar, böylece yeni bir düzen kurmuşlardır. Bu düzende kentli ezen sömüren, köylü ezilen sömürülen olmuştur.

Kulübelerin her zaman açık duran kapılarından ve duvarlarındaki yarıklardan ocakların dumanı dışarı vuruyordu. Birkaç kulübenin önünde dibeklerin başına çömelmiş kadınlar mısır dövüyorlardı. Domuzlar, tavuklar, hindiler, eşekler ormanın ve cengelin evcilleştirilmiş, insana alıştırılmış kuşlarıyla hayvanları, karacalar, küçük Amerikan ayıları, köpekler, kediler etrafta dolanıyor, dibek önüne çömelmiş kadınların ya-

kınına sokulmağa çalışıyorlardı. Kadınlardan biri alnında biriken teri silmek için biraz doğrulunca, mısır hamurundan bir parçayı çiftliğin bu aç konuklarının arasına atıyor, o zaman hemen vahşi bir döğüştür başlıyordu. Hayvanların haline kadın gülüyor, sonra da yeni bir gayretle tekrar işine koyuluyordu. Bir el değirmenin üç dakikada bitireceği bir işti bu, oysa yerli kadının bir saatini alıyor ve üstelik var gücüyle çaba göstermesini de gerektiriyordu. İyi ama bir el değirmeni de 15 Pesoydu, üstelik öğütme işi üç dakikada biterse kadınlar arta kalan zamanı neyle geçireceklerdi? Sonra bütün hayvanlarla çocukların hemen hepsini bir araya getiren bu iş; aynı zamanda büyük bir eğlence de olmuyor muydu? Aynı iş el değirmeniyle yapılırsa, üç dakikada ne hayvanlar toplanır, ne de çocuklar bu hayvanları kovalayıp avluda dört dönebilir, böylece bilgi ve görgülerini artırabilirlerdi. İnsan küçük ayının kediye nasıl saldırdığını, hindinin köpeği nasıl kovaladığını görmeli, görebilmeliydi, hayatın ta kendisiydi bu. El değirmeninde ise hayat yoktu, gülme yoktu ve bu durumda kocalar tarladan döndüğünde onu da güldürmek için anlatılacak hiç bir şey olmazdı.

Başka bir kulübede asılı duran eski bir fıçı çemberine bir papağan tünemişti. Bağlı değildi, bütün gün çocuklarla, kedilerle, köpeklerle, domuzlarla çılgınca kavgalar ederdi. Yemek vakti çıtasının üstünde oturur, kendisine iki tane tortilla verilirdi. Fakat bunun pek azını yerdi. Sevdiği bir domuz vardı, tortillanın çoğunu ona atardı. Küçük, çirkin, boz bir domuzdu. Gel gör ki Loro, papağan onu seviyordu. Domuz çemberin altına gelip durunca papağan tortillaları aşağı koyverirdi. Papağan tarafından böylesine sevilen domuz, ona bir Tanrıya bakar gibi bakardı; domuzun gözünde papağan kendisine dünyalar armağan eden bir Tanrıydı sanki. Bu klübede oturan aile böyle hallere yüzlerce defa tanık olmuşlardı. Ama yine de her öğlen çocuklar bir defa daha görmek için koşup gelirlerdi. Seyretmeğe bir türlü doyamazlardı. Papağanın gözdesi için düşürdüğü lokmayı başka bir domuz kapacak olsa, papağan cin çarpmış gibi hemen «Cochino! Cochino! Domuz! Domuz!» diye feryada başlardı.

«Como estas? Nasılsın?» sözünden başka söyleyebildiği tek söz buydu. Jacinto verandada dururken «Cochino! Cochino» çığlıklarını duydu. Bu çığlığı tanıyordu; papağanı tanıyordu; aileyi tanıyordu; her şeyi, her şeyi tanıyordu. Öfkeli papağanın cıyak cıyak bağırması kulağına sadece bir ses gibi gelmiyordu; bir nağme gibi, sonsuza dek aynı tempoyla sürüp gidecek bir şarkının, Akgül çiftliğinin yurt oluşunu ve güvence verişini dile getiren yüzbin nağmeden oluşmuş bir musiki gibi geliyordu. Bütün sesler, bütün gürültüler, sığırların böğürmesi, domuzların homurtusu, tavukların gıdaklaması, horozların ötmesi, hindilerin glu glu diye sesler çıkararak kavga etmesi, çocukların neşeyle bağrışması, bebelerin viyaklaması, köpeklerin arada bir havlaması, kulübelerde saçta pişen tortillanın çıkardığı sesler, sineklerin vızlaması, evin mutfağında kadınların gevezelikleri ve dedikoduları, katırları tımar eden Margarito'nun küfürleri, avlunun tam o sırada açılan arka büyük kapısının gıcırdaması, bir testi kırdığı için anasından ensesine tokat yiyen bir oğlanın haykırışı, dışarda tarlalardan bir Kızılderilinin seslenmesi, ağustos böcekleriyle çekirgelerin cırlaması, güneşin altında dalgalanan mavi havanın çıkardığı hafif hışırtı, bütün bunlar onun için tek bir şarkının içinde birbirine karışmış gibiydiler. Bir Meksika çiftliğinin sonsuzdan gelip sonsuza giden şarkısıydı bu. Burda ise Akgül çiftliğinin kendisine özgü şarkısı olmuştu.

Ötelerde kulübelerin ardında, yamaçtan aşağı inen kadınları gördü; başlarında taşıdıkları testilerle ırmaktan aldıkları suyu evlerine getiriyorlardı. Kadınlar yalınayaktı. Siyah saçlarını çözmüşler, omuzlarından aşağıya sereserpe dökmüşlerdi. Saçlarını ırmakta yıkamış olmalıydılar. Kalçalarını sımsıkı saran kırmızı ve yeşil çizgili uzun eteklik ile göğsü kırmızı süs işlemeli, kısa kollu buluzlar giymişlerdi. Kendi karısı da böyle giyinirdi. Tıpkı böyle. Sadece birlikte Tuxpam'a pazara giderlerse, o zaman basma entarisini giyer, ayağına da bir pabuç geçirirdi. Ama şapkası hiç olmamıştı. Ömründe bir şapkası olmamıştı. Sadece ülkenin şalını, rebozo'sunu takardı.

Erkekler tarlalardan dönüyordu; sallana sallana ağır adımlarla evlerine yemeğe geliyorlardı. Ellerinde maçete denilen enli, keskin bıçakları vardı; kazmaları omuza vurmuşlardı. Birkaçı sigara içiyordu. Birkaçı da ıslık çalıyordu. Babalarıyla birlikte çalışmağa gitmiş yetişkince çocuklar bağrışarak koşmaca oynamaktaydı. Küçük kilisenin kapısı gelecek pazar kutlanacak Fiesta için taze yeşilliklerle süslenmişti.

— 7 —

Jacinto şu anda bütün bunlara sanki ömründe ilk defa görüyormuşçasına bakıyordu. Akgülün şarkısını şimdi olduğu gibi daha önce hiç böyle dolu dolu duymamıştı. Daha önce burdaki bütün bu şeylerin çekirdeğinin kendisi olduğunu, sorumluluğunu bir yana bırakacak olursa her şeyin çökeceğini hiç böyle derinlemesine hissetmemişti. Aileler darma dağınık olacak, yüzyıllardır sürüp gelen bağlar kopacak, artık oğul babayı, yeğen amcayı tanımayacaktı. Akgül artık bir halkın çok eski yurdu olmaktan çıkacak, çocukların hatırasında sadece bir zamanlar babalarının çalıştığı bir işyeri olarak yaşayacaktı. Çocukların gönlünde onları Akgül'e bağlayacak hiç bir ateş tutuşmayacaktı. Akgül kentte babalarının çalıştığı fabrikalar gibi bir yer sanılacak, biraz zorunlu fakat insanın kişisel hiç bir ilişki kurmadığı bir şey olarak tasarlanacaktı. İnsanlar iş bulabilmek için, nafakalarını çıkarabilmek için ordan oraya yer değiştirecek, hiç bir zaman güvence duymayacaktı. Bugün iyi bir gündelik, yarın işsiz. Akgülde ise her zaman iş vardı, ekmek vardı, güneş doğup battığı sürece. Burda bir şey vardı ki, bir insana hayatın ve nafakanın güvencesini sağlıyordu; çocuklar işte bunu unutacaklardı. Nafaka tek başına bir fabrika, bir petrol kampı, bir bakır madeni, bir tekstil kombinası, yani bütün işçilerin birer numarayla adlandırıldığı ve hepsinin akşam üzeri fabrikadan çıkarken bir çengele astıkları birer numarası bulunduğu yerler olacaktı.

Gerçi Jacinto bunların hepsini bilmiyordu, ama bildiği bir şey vardı ki, o da eğer compadreleri ve on-

ların aynı zamanda kendi çocukları da sayılan evlatları, atayurtları olan bir Akgül çiftliğinden yoksun kalırlarsa başlarına felaket geleceğiydi. Bu felaketin niteliğini kestiremiyordu, ama sezinliyordu. Kumsala fırlatılan bir balığın, köklenip taş yığını üstünde güney halkına bırakılan bir ağacın uğrayacağı felaket gibi bir şeyler olacağını sezinliyordu.

— 8 —

Jacinto'nun bir çıkış yolu bulunup bulunmadığını düşünerek verendada durması beş dakikadan daha az bir zaman sürmüştü. Fakat bu beş dakika ona bütün bir ömür gibi gelmişti. Bu beş dakika boyunca sadece şimdiki zamanı yaşamakla kalmamış, geçmişi ve geleceği de yaşamıştı. Tanımadığı fakat dedelerinin dedeleri olduğunu bildiği atalarıyla konuşmuş ve yine tanımadığı halde kendi kanından, kendi soyundan olduğunu bildiği torunlarıyla da yarenlik etmişti. Torunlarını bulması daha zor olmuştu. Ruhu onları hayli uzaklarda, koca cumhuriyetin dört bir yanında, hatta kuzeyde Birleşik Devletler toprağında aramak zorunda kalmıştı.

Çünkü onlar artık Akgül'de yaşamıyorlardı.

Akgül çiftliği, Condor petrol kumpanyasının 95'ten 144'e kadar numaralanmış loteleri olmuştu. Akgül artık yüksek petrol kuleleriyle kaplı bir arazi parçasıydı, o kadar.

Bir zamanlar bodur limon ve portakal ağaçlarının sıralandığı yerler, rüzgârın esintisinde olgun meyvalarını güneşle yıkamak için kavun ağaçlarının ağır ağır sallandığı yerler, yemyeşil mısır tarlalarının uzandığı ve yapraklarının altın taneler oluşturan saplara sonsuz masallar fısıldadığı yerler şimdi homurdanarak dolaşan kamyonların tırtıl tekerlekleri altında acıyla sarsılıyordu.

Demir boruların oluşturduğu bir labirent tarlaları baştan başa kaplamıştı. Bunun üzerine de elektrik ve telefon tellerinden bir ağ örtülmüştü.

Ne yana baksan tıslayan buhar bulutları, üfürülen yoğun sis yumakları görülüyordu. Toprak akan petrolle

çamurlaşmış, bataklığa dönüşmüştü, etrafa iğrenç kokular yayıyor ve havayı pisletiyordu.

Her yandan bağrışmalar, komutlar, küfürler, gürültüler geliyordu. İstim koyveren makinelerin ıslıkları ötüyor, çelik teller, ıkınan çarklar ve zorlanan kasnaklar üzerinde gıcırdayarak kulak tırmalıyordu.

Boru taşıyan dizi dizi yerliler, tıpkı zincire vurulmuş köleler gibi, sövüp sayan gözetmenler tarafından güdülerek ordan oraya yürüyorlardı.

Bir zamanlar neşeli şarkılarla dolup taşan güneşli havayı şimdi makineler ile pompaların patırtısı kütürtüsü, takırtısı, çatırtısı, inlemesi ve soluması doldurmuştu.

Jacinto'nun torunlarından hiç biri artık burda değildi; sadece tek biri kalmıştı. Bu da boru taşıyan köle dizilerinden birinde sendeleyerek yürüyordu. Günde ikibuçuk Peso kazanmaktaydı. Bu parayı alması için de kovulmaması, kovulmamak için de hep uysal davranması, ya da ayağına boru düşürüp sakatlanmaması gerekiyordu.

Jacinto'nun ruhu bu torununa burda rastgeldi. Kendisini durdurup ona, «Nasıl, burası hoşuna gidiyor mu oğlum?» diye sordu. Torunu, «Sağol dede» diye cevap verdi, «iyiyim, ikibuçuk Peso alıyorum. Pachuca'da, gümüş madeninde ancak 1.70 Peso alabiliyordum. Sekiz çocuğum var. Onları yetiştirmek çok zor. Mısırın kilosu şimdi 22 Centavo, üstelik yarısı da kurtlu. Özür dilerim padrecito mio, sevgili babacığım, burda durup sizinle uzun uzadıya konuşamam, çünkü gözetmen böyle işten kalıp yarenlik ettiğimi görecek olursa beni işten atar. Başka yerde iş bulmak ise hiç de kolay değil. Benimse sekiz çocuğum var.» Jacinto'nun önünde eğilip elini öptü. Sonra seğirtip uygun adım yürüyen boru taşıyıcı kölelerin dizisinde yerini aldı.

— 9 —

Aslında Jacinto'nun böyle düşünüp durmasına hiç de gerek yoktu. Akgül çiftliğinin tek kelimeyle sahibi oydu. Ama yine de kendi kendisiyle danışıp görüşmeyi

yararlı buluyordu. Başka çiftlik sahiplerinin başına gelenlerden haberi vardı; bir Amerikan petrol şirketini bir toprağı ele geçirmek istedi mi, toprağı savunmanın ne kadar güç olduğunu da biliyordu. Bir şirketin avukatlarına verdiği kadar çok parayı, kendisi hiç bir zaman avukatlara veremezdi. Bu uğurda belki de toprağını kendi hükümetine karşı da savunması gerekecek, bu da Amerikan kumpanyasına karşı yürüteceği uğraş kadar zorlu olacaktı. Hükümet petrol ihracından alınacak gümrük rüsumuyla yüksek gelirler amaçlıyor, bunun için de çok petrol üretilip çok ihracat yapılmasını istiyordu. Hükümetin okullar ve yollar yapmak için paraya ihtiyacı vardı; ayrıca parlamento üyelerine yüksek ücretler ödemek için de para gerekliydi. Hükümet milletvekillerinin dostluğunu kazanmak zorundaydı. Milletvekili olmak, ipek tüccarlığı, rakı imalatçılığı veya gazete yayıncılığı gibi bir ticaret işiydi. Milletvekilleri halkın iyiliği için danışmanlık görevlerini para almadan yapamazlar. Tıpkı kilisenin ruhları parasız kurtaramayışı ve gerçek kurtuluşu öğretisini parasız bildirmeyişi gibi. Tanrı elbette kullarını ödüllendirecektir ve bu ödül çok hoş olacaktır. Herkes bunun böyle olduğunu söyler. Ancak bu Tanrı ödülünü sadece akılsız olanlar bekleyip dururlar. Milletvekilleri ile ruhumuzun kurtarıcıları ise akıllı insanlar zümresindendirler. Nitekim Tanrı da şöyle buyurmamış mıdır: «Yılanlar gibi kurnaz olun ve elinize geçirebildiğiniz her şeyi alın; zira yükler altına girmek gerçekten çok zahmetlidir, onun için sizler iktidar sahibi olun, o zaman başkaları sizlerin buyruğu altına girmek zorunda kalacaktır, böylece de dulların nafakası hor görülmeyecektir.»

— 10 —

Jacinto dalıp gittiği esriklik halinden birden sıyrıldı.

«Hey compadre!» diye katırları sıcak su, arap sabunu ve çoban şarkılarıyla tımar eden Margarito'ya seslendi. «Ven Aca, gel buraya bir yol!»

«Que paso, compadre?» Margarito avluda seğirtirken: «Ne oldu?» diye sordu.

Margarito yanına gelince Jacinto «İçerde salonda bir bay var» dedi. «Petrol kampları için işçi arıyor. Sen kabul etmek istemez misin?»

Margarito afallamıştı. «Kabul etmek mi? O da ne demek compadre?» diye sordu. «Kim yapar o zaman burda kâhyalığı?»

«Bir çaresine bakarız.»

Margarito bir an düşündü. «Kaç para veriyor bu senor?»

«Günde dört Peso.»

«Günde mi?» Margarito inanmamıştı.

«Evet günde.»

«Güzel para. De veras, çok güzel para.»

«Orası öyle.»

«Ne kadar sürecekmiş bu iş?»

«Dilediğin kadar. Üç ay, altı ay, ya da sürekli.»

«Bu kadarı çok fazla. Bunca zaman uzakta kalamam. Üç aylığına kabul ederim. Sonra da döner gelirim.»

«Hayır compadre, dönüp gelmece yok.»

«Nasıl? Dönmek yok mu? O da ne demek compadre? Ne diye geri dönülmeyecekmiş?» Akgül'e geri dönmemek, yurduna dönmemek, böyle bir şeyi Margarito'nun anlaması olanaksızdı.

Jacinto işin doğrusunu açıkladı: «Bu bay sadece kumpanyada çalışmayı devamlı sürdürecekleri işe alıyor. Burda yakındaki iş bitince de başka kamplara gönderilecekler.»

Margarito kendi kendine «Akgül'e bir daha dönmemek ha?» diye mırıldandı. Sonra dikleşip «Hayır!» dedi. «Ben gitmem böyle işe. Günde dört peso ha, vay canına! Çok para be! Ama geri dönmesi yok. Hep orda, insanların durmadan dövüşüp sövüştüğü o yerde, havası kokuşmuş o yerde kalacaksın. Hayır compadre, hiç gitmem daha iyi. 4 Peso, muy buen dinero, ama hayır, gitmem, gidemem ben. Sen de söylesene şuna, şu baya, geri dönmek yoksa, hep orda kalınacaksa, bura-

lardan bir kişiyi bile alıp götüremez. Kente gitsin bunun için, orda bulabilir böylelerini. Ama burdan kimse gitmez.»

«Buradan da üç delikanlı gitti ama.»

Gitti gitmesine, ama bir tanesi, Marcos döndü geldi bile. Bir daha da gitmez. Orda hiç bir şey yok diyor. Hep iş hep iş, tatsız tuzsuz bir yer. Gözetmen hep peşinde dolanır durur; ne kadar çalışırsan çalış küfreder. Bir de Pedro'nun oğlu var orda; sözlüsü için evlenme parası biriktirmek istiyor. José'nin oğlu da var, ama dönmez, dönemez. Çünkü José eve sokmaz onu; bir bar kızıyla evlenmeğe kalkışmış da onun için. José bar kızını evine nasıl alsın? Onun sıkıntısı da bu işte. Dört Peso ha! Vay anasını! Ne para be! Ama ben yine de gitmem compadre. Orda her yer pis pis kokuyor; hep bağrış çağrış, küfür, şamata var. Sonra ben burda olmazsam katırların hali nice olur? Ya atlar? Onlar bir beni dinler. Gidersem, ineklerin buzağılarını emzirmesini de göremem, boğaların dövüşmesini de. O zaman küçük domuzları da, civcivleri de göremem. Çocuklar da yalnız kalacak. Yanıma alıp kampa götürsem, hem onlara yer yok orda, hem de bütün gün ne yapacaklarını bilemeyeceklerdir. Olmaz bu iş, compadre. Buraya, Akgül'e dönemedikten sonra olacak iş değil bu. Böylece söyle o baya, ben istemiyorum ve burdan kimse de istemeyecektir. Çünkü burdakilerin hepsi geriye dönmek ister. Bizler buranın malıyız; burdan birer parçayız. Neyse, ben artık katırların yanına döneyim, halleri hiç de iyi değil, bir güzel bakılmaları gerekiyor.»

Margarito yerli kızın şarkısını ıslıkla çalarak avluya geçti. Katırların yanına yaklaştığında, hayvanlardan biri öbürünü ısırmağa yeltendi. Bunu gören Margarito ıslığı kesip «Höst lan!» diye bağırdı, «höst dinine yandığımın katırı! Vardım yanına, vardım, şimdi göreceksin gününü! Kıçına öyle bir tekme yapıştıracağım ki...» Ama hayvanların yanına varınca ne tekme vurdu, ne de yumruk; sadece birini kenara çekti, böylece ısırma eylemi de kendiliğinden sona ermiş oldu.

— 11 —

Jacinto kâhya ile yaptığı bu görüşmeden sonra ne yapabilirdi? Bunun böyle olduğunu kendisi de biliyordu zaten. Bu konuşma bildiğini bir defa daha pekiştirmekten başka işe yaramamıştı. Evet, onlar buraya aittiler, hepsi. Hepsi de Akgül'ün çocuklarıydı. Onlar ve Akgül ayrılmaz bir bütündüler. İnsan bir çocuğu anasından ayırabilirdi, ikisi de acıya katlanırdı. Ama bu insanları Akgül'den ayırmak olanaksızdı. Ayırırsan, insanlar da Akgül'de olduklarından başka bir şeye dönüşeceklerdi. Akgül binlerce benzeri gibi bir çiftlik, alelade bir tarım işletmesi olacak, fakat artık Akgül olmaktan çıkacaktı. Hele bir de petrol alanı olmaya görsün, işler hepten sarpa saracaktı. Ya insanlar... onlar artık Akgül'ün insanları olmaktan çıkacaktı. O zaman bu insanlar ne yapacağını bilmez, yersiz, yurtsuz toprak işçilerine veya petrol kampı gündelikçilerine ya da kentlerin sokaklarında sürten avarelere dönüşecekti. Artık hiç bir yere ait olmadıkları için yollarını sapıtmış ve yaşama amaçlarını yitirmiş köksüzler haline geleceklerdi. Sadece kendilerini toprağa bağlıyan yaşama bağlarını kaybetmekle kalmıyacaklar, kayıpları çok daha fazla olacaktı. Çok daha büyük şeyleri yitireceklerdi. Yüreklerini yitireceklerdi; geçmişlerine kök salmış ve Akgül'le bir olan ruhlarını yitireceklerdi. Bu geçmiş onların ninnilerinde, sevda şarkılarında, masallarında, cadı öykülerinde, kötü cinlerinde, iyi saatte olsunlarında, orman, su ve ağaç perilerinde doğmuş ve yaşamıştı. Bunların tümünden yoksun olacaklardı.

Az önce Margarito bunu bir kez daha doğrulamamış mıydı? Jacinto'nun öteden beri bildiği bir gerçekti bu; babası, büyük babası ve bütün ataları da bunun böyle olduğunu bilirlerdi. Bilirlerdi ki, Akgül onun değildir; onun mülkü değildir; kendisi sadece burda yaşayanların eskiden beri, çok eskiden beri yaşayan herkesin sahip bulunduğu şeylerin yöneticisidir. Burdan her giden tekrar dönmek isteyecektir, çünkü dönmek zorundadır. Başka yerlerde çalışabilir, başka yerlerde paralar kazanabilir, ama ancak burda yaşayabilir, bur-

da mutlu olabilir. Bu bakımdan Jacinto'nun Akgül üzerinde tek başına hakkı yoktu, olamazdı da. Çiftliğin işlerini görüşmek üzere her ay yaptığı gibi şimdi herkesi toplantıya çağırsa da, bu sefer «Akgül'ü satıp çok para kazanlım mı?» diye sorsa, hepsi birden şöyle cevap verirdi: «Bunu yapamayız, çocuklarımız var çünkü.»

— 12 —

Jacinto dönüp eve girdi. Avukat hâlâ masanın başında oturuyor ve adeta dinsel bir esriklik içinde gözlerini önündeki altın sütunlarından ayırmıyordu. Masadan ayrılıp verendaya çıkmayı göze alamamıştı. Altınlardan birini aşırırlar diye korkmuştu, bu durumda hepsini yeniden saymak zorunda kalacaktı. Oysa masaya bir altın, ya da on veya bin altın koymuş olsa, masayı da bir saat veya yarım gün öylece bırakıp gitse, döndüğünde yine de sayması gerekmezdi. Tek bir tanesi bile eksilmezdi. Ne var ki, o bir avukattı, bu yüzden de insanlara güvenmek içinden gelmezdi.

Jacinto'nun içeri girdiğini görünce Senor Perez «Tamam mı?» dedi. «Akgül satıldığına göre, buyrun parayı bir defa da siz sayın.»

Jacinto oturmadı. Sakin bir edayla «Akgül satılmadı» dedi. «Satılmayacak da; bu paranın on katını bile masaya koysanız yine satılmayacak. Bu paranın benim gözümde hiç bir değeri yok. Para için toprak elden çıkarılmaz.»

Senor Perez sırf bir şeyler söylemiş olmak için söze karıştı. «Her toprak para için elden de çıkarılır, satılır da.»

Jacinto dikildiği yerde kıpırdamadan hemen cevabı yapıştırdı: «Toprak ebedidir, para ise değil. Onun için de paraya karşılık toprak değiş tokuşu yapılamaz.»

Avukat bir süre duraladıktan sonra öfkeyle, «Demek olmuyor bu iş!» diye bağırdı. Paraları torbaya yerleştirirken, «Sen budala inatçının tekisin» diye ekledi. «Olup olacağın da bu işte. Seni tımarhaneye, Castenada'ya yollamalı. Asıl yerin orası senin. Merak etme, biz yine de Akgül'ü alacağız. Bundan hiç kuşkun

olmasın. Hem de ucuza alacağız, çok daha ucuza. Senin eline bir fırsat geçmişti, ama kaçırdın bu fırsatı, kaçırdın kardeşlik. Sana bir şey daha söyleyeyim mi? Biz seni yine de pes ettireceğiz.»

Jacinto, «Siz mi beni pes ettireceksiniz?» diye bağırdı. Nedense birden öfkelenir gibi olmuştu. «Siz ancak benim kıçımı yalayabilirsiniz, elinizden ancak bu gelir. Beni korkutamazsınız, buna gücünüz yetmez. Sizin yetmediği gibi kimsenin de yetmez. Sonra bir şey daha var, kamplarda çalıştırmak için Akgül'den tek bir kişiyi bile alamazsınız. Ben de sana bir şey söyleyeyim mi? Gel bir kadehçik daha yuvarlayalım. San Juan Bautista yapımı nefis bir şarabım var.»

Kadehleri doldurup avukata «Şerefe!» dedi. Avukat da kadehini kaldırıp «Şerefe!» diye karşılık verdi. «Sağlığınıza!» Kadehleri karşılıklı sonuna kadar içtiler.

Avukat deri torbayı bağlayıp seyisine atları getirmesi için seslendi. Atına atlayıp, bir Meksikalının içerlese de, hayal kırıklığına uğrasa da asla unutmadığı nezaketiyle veda etti, sonra da çekip gitti.

— 13 —

Jacinto verendada durmuş, uzaklaşan atlılara bakarken sadece bir şey düşünüyordu: «Beni nasıl tımarhaneye gönderebilirler? Deli değilim ki. Aklım yerinde, hem çok yerinde.»

Sonra Margarito'nun yanına yürüdü; bir süre katırları tedavi etmesini seyrettikten sonra «Önümüzdeki hafta» dedi, «danaları ağıla çekip damgalayabiliriz. Pazar günü de ikimiz Concordia'ya gidelim. Don Federico'nun satmak istediği bir erkek eşeği var. İyi katırlar yetiştirmeğe başlayabiliriz.»

«Ben sana bunu beş yıldan beri hep söyler dururum. Şimdi katır fiyatı da bir hayli dolgun. Onun için katır yetiştirmek iyi bir iş olacak.»

Jacinto «Bu iki hasta katırı çayıra sal» dedi, «hiç bir işe koşma ki iyileşsinler.»

Sonra da evin yolunu tuttu. Verendadan mutfaktaki kadınlara seslenip susadığını ve kahve içmek istediğini söyledi.

İKİNCİ BÖLÜM

— 1 —

Avukat Peres'in raporu Condor petrol kumpanyasının San Francisco'daki genel merkezine ulaştı.

«Bu pis Kızılderili kendini ne sanıyor? Karşısındakilerin kim olduğunu biliyor mu?» Şirketin yönetim kurulu başkanı Mr. Collins'in ilk sözü bu oldu. «Benim almak isteyip de alamıyacağım bir toprak olamaz. Bu evrende yok böyle bir toprak. Ben bir toprağı almak istedikten sonra, Jüpiter gezegeninde bile olsa gider alırım.»

Başkanın bu sözleri, başkan söylemiş olduğu için parlak bir nükte sayıldı. Şirketin bütün bürolarında ağızdan ağıza dolaştı ve her görevli, söylenen başkanın nüktesi olduğu için kendini mutlaka gülmekle, hiç değilse gülümsemekle yükümlü hissetti. Sadece biri, büroların getir götür işini yapan, ondört yaşındaki en genç görevlisi, patavatsız bir çocuk gülmedi; üstelik yine kendisi gibi acemi çaylağın biri olan şirketin en genç görevli kızına şöyle dedi: «Hıyara bak be, bir de kendisine başkan diyorlar; başını alıp Jüpiter'e gidecekmiş. Başkan nükte yapmış, nükteye gel. Gıdıkla da güleyim; ağlasak daha iyi.» İkisi birden kıkırdamağa başlamıştı; sonunda şef «Susun be palazlar!» diye bağırınca seslerini kestiler. Başkanın nüktesine gülmek zorunluluğunu duymuyorlardı, çünkü bakacakları aileleri yoktu ve aldıkları haftada 4 dolar parayı ise nerde olsa kazanabilirlerdi.

Condor Petrol Limited Şirketi'nin başkanı Mr. Chaney C. Collins kendini dev aynasında görür, yeryüzünün en önemli kişisi sayardı. İş yönetimi bir iki düzine özdeyişe dayanıyordu. Bu sözleri orda burda rasgele duyup bellemiş ve hayatı boyunca kendine ilke edinmişti. Özdeyişlerinden birkaçı kendisi için değildi, ziyaretçilere ayrılmıştı. Bunlar arasında özellikle iki tanesi, onun karakterini ortaya koyması bakımından ayrıca kayda değer. Bu iki özdeyişten birini güzelce yazdırıp çok güzel bir çerçeve içine yerleştirmiş, görkemli masasının üstüne koydurmuştu. Levhanın sırtı başkana dönük dururdu, yüzü ise karşısına oturacak ziyaretçiye. Üstünde şunlar yazılıydı: «Dürüstlük en iyi politikadır.» Bu zevzekçe beylik laf, ziyaretçiye yönelik olduğuna göre, işlerin yürütülmesinde buna uyulmasını ziyaretçisinden bekler, levha kendisine yönelik olmadığına göre de, buna uymak yükümlülüğünü kendinde hissetmezdi.

Ziyaretçiler için uygun gördüğü ikinci özdeyiş ise, yine çok gösterişli bir çerçeve içinde Collins'in arkasında duvara asılı dururdu. Karşısına oturan her ziyaretçinin hemen gözüne batardı. Adına modern dediğimiz telaşlı hayatımızın ürünü olan bir bilgeliği iri harflerle dile getirmekteydi: «Senin zamanının asla telafi edilmez bir kıymeti vardır, benimkinin de.» Eskiden vakit nakittir gibi sözler edilirdi, ama artık bunun bir kimsenin ilgisini çekmek bakımından modası geçmişti.

Masanın üstünde bir de karısının resmi dururdu. Artık iyice yağ bağlamış karısının resmine, henüz yağlanmamış olan kızının resmi eşlik ediyordu. Kızın resmine bakan, onun feleğin çemberinden geçtiğini hemen anlardı. Hızlı yaşayıp hayatın tadını alabildiğine çıkarmak isteyen film yıldızları gibi bir görünümü vardı.

Başkanın sağ elinin altındaki çekmecede, revü korosundaki birkaç bayanın fotoğrafı, Fransız işi müstehcen resimlerle birlikte, iş kâğıtlarının altında saklı

dururdu. Resimlerdeki koro kızlarının eli bayraklı bir halleri vardı ve bakışlarıyla da adeta —ben adama çok paraya patlarım? der gibiydiler.

Aynı çekmecede zarf içinde bir resim daha vardı. Üstünde «To my beloved Daddy from your Flossy» yazılıydı. Kendisi bu Flossy adlı bayanın babacığı filan değildi, ama böylesine sevgiden dem vurmuş olması doğrusu pek güzel bir hareketti. Flossy ona her ay 600 dolarlık bir çeke mal oluyordu; aldığı hediyeler ve kulüplerde, ya da kent dışındaki motellerde birlikte geçirdikleri gecelerin masrafı bu hesabın dışındaydı.

Koro kızları ise resimlerine hiçbir şey yazmamışlardı. Onlarla Flossy gibi uzun boylu yakınlığı olmamıştı; bu yüzden de daha pahalıya mal olmuşlardı. Aslında Mr. Collins'le tanıştığı sırada Flossy de bir koro kızıydı. Fakat bunu çok çabuk unutmuştu ve hatırlatılmasını da istemezdi.

Collins'in hayatında bir kadın daha vardı. Onun resmi ise çok küçüktü. Ama bu minik resim som altından, üzeri harika işlemelerle süslü bir çerçeve içinde durmaktaydı. Sol elinin altındaki, daha önemli şeyleri koyduğu çekmecede, hep kilitli tuttuğu abonoz bir kutunun içinde saklıyordu. Odasında uzun süre çalıştığı ve birinci sekreterinden başka kimsenin yanına girmediği zamanlar bu minik resmi yuvasından çıkarır, masanın üstüne tam karşısına koyardı. Ansızın karısı gibi beklenmedik bir ziyaretçi gelecek olursa, resim hemen avucunun içinde, veya yeleğinin cebinde ortadan kaybolurdu.

Resminin çerçevesi çok zarif, çok pahalı ve altından olan bu bayana geçen hafta bir otomobil almıştı; daha doğrusu almak zorunda kalmıştı. Ama öyle 1200 dolarlık gezinti sandukası değil, en üstün kalite, gıcır gıcır bir harikaydı bu. Konfor diye, görkem diye akla ne gelebilirse, hepsi bu arabada vardı. Tek kelimeyle göz kamaştırıyordu. Adeta bir prenses tahtırevanıydı. Fiyatı da 16.000 dolar. O günlerde koca kentin batı yakasında bundan gösterişlisi yoktu. Ne var ki bu bayan otomobili aldı alalı, günde dört defa telefon ediyor, arabasını koymak için bir de garajı olması ge-

rektiğini söylüyordu. Garaj da tek başına olacak değildi ya; ya zarif bir eve bitişik olurdu, ya da bir evin bahçesinde bulunurdu.

Bu bayan haftada iki defa akşamları, özellikle de geceleri başkanın orasını burasını tatlı tatlı okşadığı, ona bir kedi gibi sokulduğu halde, gündüzleri telefona sarıldığı zaman, garaj konusunda yeterince elini çabuk tutmadığı için ona pinti diye bağırıyordu. Bu telefonlara başkan henüz uygun bir yer bulamadığını söyleyerek cevap yetiştirmeğe çalışmaktaydı. Ama böyle sürekli savunmada kalarak uzun süre dayanamazdı. Sonunda ya garajı ve buna bitişik olarak da evi almak zorunda kalacak, ya da otomobili zarar hanesine yazıp bu ilişkiyi büsbütün kesecekti. Kesecekti demesi kolay, ama acaba kesebilir miydi? Eğer garajı almada pintilik yapacak olursa, kadın böyle bir garajı kendisine armağan etmekten şeref duyacak başka birini bulmakta hiç de gecikmeyecekti.

Mr. Collins'le bir parça yakın ilişki kurmuş koro kızlarından ikisi onun başına buna benzer çapraşık çoraplar örmüşlerdi. Hem iş ilişkilerinde, hem de öteki ilişkilerinde her birinin kendine göre ayrı istekleri olmuştu. Her istek aslında bir gider demekti; ucu başkanın çek defterine dayanıyordu. Bu halde kaldıkları sürece başkan için hiç de o kadar önemli sayılmazdı. Ama ne de olsa yine de birer sıkıntı kaynağıydılar.

Bütün bunlardan büyük bir Amerikan petrol kumpanyası başkanının sanıldığı gibi hiç de yan gelip yatmadığı, hayatını zorlaştıran nice sıkıntıları, nice tasaları olduğu her halde anlaşılmıştır. Bir petrol kumpanyası başkanı olmak, bir insanın tüm bilgeliğini ve becerisini gerektirir; insan başkan olmak ve başkan kalmak istiyorsa, karşılaşacağı böyle güçlükleri çözümlemesini bilmeli, hem de iyi çözümlemelidir. Bir petrol kumpanyası başkanı, insan toplumunun nazik beyaz vücudu üzerinde kara bir leke olduğu söylenerek kınanamaz. Gerçi böyle bir şey petrole zarar vermez, ama hissedarları zarara uğratır. Bir petrol şirketinin başkanı bir ilkeyi, bir düşünceyi temsil etmektedir. Ayrıca devlet yapısının temel direklerinden bi-

rinin dayanıklılığına ilişkin sorumluluğu da taşımaktadır. Bir kilise cemaatinin herhangi bir üyesi papazdan çok daha özgür davranabilir; hattâ yanlış yola da sapabilir. Bu durum devletin direği sıfatıyla kiliseye zarar vermez. Ama papazın kendisi gemi azıya alır, alışılmışın dışında bir takım naneler yiyecek olursa, o zaman bütün kilise, kilisenin dayandığı bütün düşünce sistemi sarsılmağa başlar.

Gelelim başkanın ücret konusuna. Bir petrol kumpanyasının böylesine büyük sorumluluklar yüklenmiş, böylesine çabalar harcıyan, böylesine yorulan başkanına yılda verilen para ne kadardır bilir misiniz? Sadece 150 bin dolar. Gülünç bir rakam, zavallı bir ücret. Bu kadarcık para çorbasına tuz bile olamazdı. Hayat herhalde kafasının dörtte üçü çalışmaz yoksul bir kızılderilinin düşündüğü gibi o kadar basit ve sade değildi. Başkanın dünyasında hayat alabildiğine karmaşıktı. Hattâ bu karmaşıklık zaman zaman içinden çıkılmaz bir nitelik alıyordu. İnsan bu karmaşıklığın içinden kimi zaman yolunu bulup çıkamaz oluyordu.

Başkanın dünyasında büyük bir kent; bu kentte büyük bir ev. Büyük başkanın büyük evi. Büyük başkan bir yerli kulübesinde oturacak değil ya. Aksi halde bir petrol kumpanyasına başkan olmanın ne anlamı olur? Büyük evde başkanın ailesinden olmayan birkaç yabancı insan; bunlar da hizmet personeli. Dikkat edelim, bu insanlar hizmetkâr değil. Çünkü ne uşaktırlar, ne de hizmetçi. Onun için de sadece personeldirler. Kiralanmış kimseler, eviçi memurları, görevlilerdir. Kendilerine iyi para ödenir, iyi para ödenmesi zorunluluğu vardır.

Büyük evin içinde çok mobilya, iyi mobilya vardır. Evin bir de bahçesi, bakımlı bir garajı bulunmalı ve bunlar bir petrol kumpanyası başkanının şanına yaraşır nitelikte olmalıdır.

Gösterişli, zarif bir oto kendisi için. Gösterişli, daha zarif bir oto başkanın sayın eşi için. Sayın bayanın bir de şöförü olması gerekir. Zira arabanın temizlenmesi, yeni lastikler takılması, bujilerinin değiştirilmesi, akümülatörünün doldurulması gibi yığınla işi vardır.

Ayrıca başkanın kızının da kendine ait bir otosu olmalıdır. Sayın küçük bayan da kız ve erkek arkadaşlarıyla arabasına atlayıp gönlünce eğlenmek ister. Ancak küçük sayın bayanın özel şöförü yoktur. Otosunu kendi sürer. Hem de iyi sürer. Yalnız aşırı hızdan ya da yangın vanası gibi durulması yasak yerlerde park etmekten ondolar, elli dolar, yüz dolar trafik cezaları peşini bir türlü bırakmaz. Arada sırada da önüne çıkan bazı kendini bilmez insanlar arabasına çarpar; aslında bu gibilerin amacı kendilerini çiğnetip sonra da tazminat diye para sızdırmaktır. Üstelik çiğnenenler için tazminat davası açmaktan başka işi olmayan yığınla avukat vardır. Bunlar genellikle istenen tazminatın yüzde yirmibeşini, hatta yüzde kırkını koparırlar. Davacı çoğu kez garibanın biridir; tek kuruş avukat parası ödeyecek hali yoktur. Onun için de tazminatı paylaşmak üzere avukatla anlaşır. Bu yüzden trafik kazalarına ilişkin davalarda avukatlar pek canla başla çalışırlar. Çünkü bir bakıma uğraşları kendi çıkarları içindir. Sonunda davayı kazanırlar, aslında kazanan avukatın kesesidir. Sayın küçük bayanın davalarında işin ucu sonunda hep başkana dayanır; başkan ödemezse, sigorta şirketi öder. Sigorta bu ödemeyi elbette babasının hayrına yapacak değil; sonunda parayı ödeyen yine başkan olur.

Başkanın sayın eşi her ay bin dolarlık bir çek ister. Bu para sadece ufak tefek harcamalar içindir, cep harçlığıdır. Ama ayrıca dondurma gideri vardır, masajcısı vardır, dans öğretmeni vardır. Oyun da oynar, hem esaslı oynar. Yani büyük oynar. Bayan arkadaşlarıyla, başka başkanların eşleriyle yaptığı bir briç partisinde iki saatte üç bin dolar kaybettiği olur. Elbiseleri Paris'ten, iç çamaşırları Lyon'dan, çorapları New York'tan, pabuçları Viyana'dandır; bunların faturaları başkana gönderilir. Çünkü bunlar ayrı giderlerdir. Ayrı giderler hizası içinde şapkaları da saymalıyız; bu şapkaları en çok iki gün kafasında taşır, sonra bir yenisini aramağa koyulur. Viskiler ile Fransız likörlerini de unutmayalım, bunlar da hayli pahalı şeylerdir.

Küçük sayın bayanın cep harçlığı sadece yüz dolardır, ayda yüz dolar. Ama gerçekte hiç bir zaman

üçyüz dolardan aşağı düşmez. Ancak bu fazlalık hep hesap dışıdır. Kızcağız parasız kalınca, — her hafta dört defa parasız kalır — hemen babasının bürosuna koşar; Mr. Collins, mutlu babacığı sıkıcı işlerinin ortasında kendisine bir ara paydosu yaptıran kızının gelişine sevinir, onu dizlerine oturtur, bir süre şakalaşıp gülüşürlerdi. Kızı ensesini gıdıklayıp burnunun ucunu öptükçe ve hele «Sen dünyanın en tatlı, en iyi babacığısın» dedikçe can sıkıcı bürosunda güneş doğduğunu sanırdı. Kız da böylece bugün 200 dolar, yarın 50, öbürgün 20, sonra yine 100 dolar tırtıklar; birkaç gün sonra can sıkıcı büroda yeniden güneş gibi doğup «Benim tatlıların tatlısı babacığım» diye sokulurdu; «bugün halim çok kötü, 500 dolara ihtiyacım var; söz veriyorum ay sonuna kadar bununla idare edeceğim, bir kuruş daha istemiyeceğim.» Ne var ki onun ay sonuna kadar dediği süre üç günde biterdi. Bu da tatlı babacığın yeniden bir elli dolar vermesi demekti. Kolay mı bir petrol kumpanyası başkanının odasında güneş ışığına sahip olması?

Ama Mr. Collins bunu yaparken hep özdeyişlerinden birini düşünüyordur: «Gülümse ve yoksullara ver!» Onun için hep gülümsemekte ve ihtiyacı olana vermektedir. Zira ihtiyacı olan yoksul demektir.

Ya revü tiyatrosunun koro kızları? Onlar da yoksul sayılır. Çünkü ihtiyaçları vardır.

Başkanın dünyasında herkesin bir koro kızı olmalıdır. Bir koro kızından yoksun olmak bir kelimeyle ayıptır. Böyle biri kulüpte alay konusu olur. Kulübe her gelişinde böyle birine sanki hastaymış gibi acıyan gözlerle bakarlar ve bir hastayla konuşuyorlarmışcasına «Ne haber ahbap, bir tane fosfor-arsenik hapı işine yarar mı?» diye takılırlar. Bu hal her gün böyle sürüp gider; kulüpte rastladığı herkes aynı tavır ve aynı sözle ona sataşır durur. Zira bu insanlar birinin bir zayıf yanını yakalamaya görsünler, ona sataşa sataşa sonunda çileden çıkartmayı pek eğlenceli bulurlar. Eğlenceleri alışılmış, nükteleri alışılmış bir çerçeve içinde sürer gider; ellerini şöyle bir oynatarak milyonlar kazanmayı beceren bu adamların, yeni bir nükte ya da

gerçek bir nükte bulmak ve onun içinde saklı mizahı, ince espriyi anlamaları çok yavaş olur. Çoğu kez bu iş için birkaç neslin geçmesi gerekir. Hayat bu çevrelerde gerçekten karmaşıktır doğrusu.

Fosfor-arsenik hapları kullanmak zorunda kalmak yaşlılık, ya da yaşlanmağa yüz tutmak belirtisidir. Fakat bir petrol kumpanyası başkanı hiç bir zaman yaşlı adam izlenimi uyandıramaz. Uyandırmamak zorundadır.

Bir petrol kumpanyası başkanının görevi sürekli dinçlik, hoyratlık, pervasızlık ve insafsızlık ister. Böyle bir iş için ne kocamış bir adam elverişlidir, ne bir filozof, ne de bir şair.

Koro kızlarının başkanın sorumluluklarla yüklü yaşantısına girmesi de böylece kendi çevresinin bir gereği sonucu oldu. Çünkü dinçleştirme ilaçlarına ihtiyaç duyduğu şüphesini uyandırmaması gerekiyordu; öte yandan makyaj yapan delikanlılara yakınlık duymak gibi başka çeşit bir şüpheyi de uyandırmamak zorundaydı. Koro kızları onun yaşantısına girdi; o da onları hiç de isteksiz karşılamadı. Gerçi iyi bir Hıristiyandı; Methodistlere ya da Baptistlere bağlıydı, ama en çok Muhammed'i beğenirdi. Bir insan ve bir erkek olarak Muhammed'in erkek ruhunu tam anlamıyla anlamış gerçekten büyük bir peygamber olduğu, erkeklerin türlü sıkıntısını giderecek yasalar koyduğu kanısındaydı.

— 3 —

Mr. Collins petrol endüstrisinde kudretli adamdı. Dilerse piyasayı birkaç gün içinde öylesine sarsardı ki, diğer endüstri dallarının yüzlercesi hemen bocalamağa başlar, birçokları tökezler, Wallstreet'de küçük ve orta büyüklükteki firmalar arasında panik başgösterirdi; büyükler de bundan etkilenir, huzurları kaçar, uykusuz geceler geçirildikten ve dünyanın dört bir yanına onbinlerce dolarlık telgraf çekildikten sonra piyasa tekrar dengeli düzenine kavuşturulurdu. Önemli olan huzurdur, yani devlerin kocaman alışverişlerini güven içinde yürütebilmeleridir.

İlk bakışta göze çarpmayan entipüften bir şey piyasayı öylesine telaşa verir ki, iki saat içinde 500 milyon dolarlık değer sahip değiştiriverir.

Mr. Collins'in yüz milyon varil petrolü alıkoyması bir panik için yeter. Piyasa bir anda birbirine girer, çünkü borsa oyuncuları ne olduğunu kestiremez; hemen söylentileri etrafa yayar ve felaketlerini kendileri hazırlarlar. Ya da Mr. Collins, yine böyle bir spekülasyon amacıyla saklı tuttuğu yüz milyon hektolitre petrolü birden piyasaya sürebilir; bu sefer de bir fiyat paniği oluşacak, bu da piyasadaki bütün değerleri yanı sıra sürükleyecektir. Zira insanoğlunun bugün yaratmış olduğu böylesine bir düzende bütün değerler ve ürünler birbiriyle ilişkili, birbiriyle içiçedir. Petrolde meydana gelecek bir değer değişikliği, petrolle hiç bir ilşkisi bulunmayan ürünlerin değerlerinde de derhal bir değişikliğe yol açacaktır. Petrol fiyatının düşmesi pamuk ya da buğday fiyatlarında veya demiryolu ve gemi kumpanyalarının hisse senetlerinde korkunç bir yükselmeğe neden olabilir.

Şu var ki her şey yine de mantıksal bir çerçeve içinde olup biter. Rulet oyunundan çok daha mantıklıdır. Her şey öylesine mantıksaldır ki, aklı başında bir adam, yeterince sermayesi varsa ve bu işlerde her hareketin belirli bir neden-sonuç ilişkisine göre yapılmasını sağlayan yasaları iyi biliyor ve güzelce incelemişse hep kazanacaktır. Piyasada en büyük olan dahi, planlarını matematiksel güvenle uygulaması için zorunlu olan sarsılmaz bir dinginliğe sahip değildir. En büyük olan da huzursuzluğa kendini kaptırmaktadır; çünkü o da insandır ve insana özgü telkinlerden etkilenebilir. O da panikten sıyrılıp kurtulmak isteyecektir, ancak onun kurtulma çabası, bir tiyatro yangınında çıkış kapılarına çılgınca saldıran kalabalığın ortasında aynı şeyi en sakin ve en akıllıca yapan kimseye benzer. Nasıl olsa sağ salim dışarıya ulaşabileceğini bilir; yapılacak iş hızlı fakat telaşa kapılmadan, birbirini çiğnemeden en yakın kapıya gitmek ve dışarda, binanın dışında yakınlarının arkadan gelip gelmediğini görmek merakıyla bekleyip izdiham yaratmamaktır.

Mr. Collins petrol endüstrisinde hiç kuşkusuz kudretli adamdı. Gel gör ki dört tane kadın karşısında sadece alelade bir adam. Ötekilerden farkı olsa olsa daha fazla para ödemesi, ödeyebilmesiydi. Yoksa bir adamın bir kadından alabildiğinden fazlasını alıyor değildi. Aslında bir erkeğin bir kadından alabildiği şey her zaman hep aynıdır. Hiç bir kadın sahip olduğundan fazlasını veremez. Verebileceği şeyi de vermişse, o zaman erkek büyük gerçeği, bütün kadınların aynı olduğu gerçeğini öğrenir. Kadınlar da hiç kuşkusuz tıpkı erkekler gibi düşünmektedir. Nice deneylerden sonra erkek, sonunda sahip olduğu kadınlardan ilkinin en iyisi olduğu kanısına varır. Zira bu kadına ilişkin hatırası alabildiğine gerilerde kalmıştır. Gençlik günlerinin, geçmiş gitmiş olduğu için kendisine pek romantik görünen bir dönemin hatırasıdır. Kadın için de ilk sevdiği erkek en iyi erkektir, onu hep sevecektir; artık bir daha karşısına çıkmayacağı için sevecektir. Neden, tıpkı erkekteki gibi aynı nedendir.

İnsan çoğu kez en pahalı şeyin ne olduğunu kestiri. Aşk tanrıçası bile ancak kendisi için para kazanmak zorunda olan ve arada sırada da kendisine dayak atan erkeği gönülden sever.

Mr. Collins tam sağlıklı bir erkek olduğunu dostlarına göstermek için dört tane kanıt ortaya koymuştu; dört tane kadın. Bu kanıtlar arasında şimdilik en değerlisi Betty idi, çünkü en pahalısıydı.

Flossy 600 dolarlık çekini bir kocanın ev masrafı gibi her ay düzenli biçimde alırdı. Başkanın gözünde ve duygusal hayatında karısı Mrs. Alice, Collins'le aynı yerde bulunmaktaydı. Onunla tartışır, kavga eder, kendini onu eleştirmekle yükümlü ve görevli hissederdi. Onunla aynı yatağı paylaştığı geceler de önceden belirlenmiş ve bir düzene bağlanmıştı. Her seferinde kocalık görevini yerine getirdikten sonra Flossy'nin evini sabahları saat 4'de terkederdi. Çünkü her seferinde bunca zaman kulüpte olduğunu söyleyebilmek için, eve daha fazla geç gitmek istemezdi. Tıpkı karısı gibi Flossy'yi de yılda iki kez dış geziye gönde-

rirdi; kışın Florida'da Palm Beach'e, yazın da Kanada'ya veya Avrupa'ya giderdi. Palm Beach'de olduğu zaman başkan mutlaka onu görmeğe gelir, kendisiyle beş, on gün geçirir, sonra da onu alıp Havana'ya gider, orda Flossy'den ayrılıp Tampico'ya geçerdi. Tampico'ya kumpanya adına gittiği için, yolculuğun bütün giderleri Condor petrol şirketinin hesabına yazılır, böylece Flossy'nin yaz tatil gezisi hayli ucuza gelirdi. İstese Flossy'yi Tampico'ya da götürebilirdi. Ama onu Havana'dan Palm Beach'e geri yollamak daha az masraflıydı. Ayrıca böylesi onun için daha rahat oluyordu. Tampico'da aradığını her defasında daha ilk akşamdan bulurdu. Flossy'den farklı saç, ten ve göz rengi, onu birden rahatlatırdı. Gerçi Tampico'da esmer tenliğinin kendisine aşkla ilgili olarak neler söylediğini anlamazdı. Ama bu ille de gerekli değildi zaten. Çünkü ikisi de birbirlerinden ne istediklerini biliyorlardı ve bu istek için ise dil uluslararasıydı. Tampico'da değişik tenliler para sözünün İngilizcesini çok iyi telaffuz ediyor, ayrıca dolar kelimesiyle ilişkili sayıları da pek güzel sayıyorlardı. Daha fazlasını öğrenmeğe gerek duymamışlardı. O da duymuyordu. Flossy ile on, ya da ondört gün sürekli bir arada bulunduktan sonra, böyle bir süre dinlenmesi ona çok iyi gelirdi. Zira Flossy giderek daha çok karısına benzemeğe başlamıştı. Her şeyde; her bakımdan; yatakta bile. Konuşmada; giyimde; dırdırda; öğütlerde. Ne var ki kendisi, iki kadının ekonomik bakımdan bağlı bulundukları aynı adamın etkisi altında uzun süre kalmaları halinde ikizler gibi birbirlerine benzeyeceklerini bilecek kadar filozof değildi.

Flossy metresleri içinde en ucuz olanıydı. Bu yüzden de en sadıkıydı. Yine bu yüzden de karısının yanında sıkıldığı kadar, onun yanında da sıkılmaktaydı.

Tarihleri daha yeni olan iki koro kızı, sadece kendilerine verdiği yakınlaşma hediyeleri bakımından bile, Flossy'den çok daha tuzluya oturdukları halde henüz tam anlamıyla hesaba katılmıyorlardı. Şimdilik ikisinin de başka yerlerde başka bağlantıları vardı; bu bağlantılarını da ancak Mr. Collins'in değerinin ne olduğunu kesinlikle öğrendikleri zaman kesmeyi düşü-

nüyorlardı. Önemli olan onun erkek ya da âşık olarak değeri değil, ödeme olanağı ve ödeme isteği bakımından değeriydi. Mr. Collins'e yakınlık bakımından koro kızlarının birbirinden haberi yoktu. Mr. Collins böyle şeyleri saklamayı doğrusu iyi bilirdi; zira birbirlerini öğrenecek olurlarsa, aralarında sen kazanacaksın ben kazanacağım diye bir savaştır başlıyacak, bu da kendisine hayli tuzluya oturacaktı. Çünkü yenik düşen bayan, kurtarabileceğini kurtarmak için ona türlü güçlükler çıkaracaktı. Kurtarılması gereken de her zaman yüklüce bir para olurdu; bu para o zamana kadar el sürülmemiş kızlığını — sözüm ona el sürülmemiş olup yapılan savaş sırasında kaybedilmiş kızlığını — tekrar eski haline getirmesi için gerekliydi.

Bu işlerde genellikle çok kestirmeden gidilirdi. Her seferinde, Grannis-Cleveland rafineri kumpanyasının başkanı Mr. Ayres'de denenen yöntemin aynısı, ya da benzeri uygulanırdı.

— 5 —

Mr. Ayres bir sabah yazı masasının üstünde bir mektup buldu; Simmons-Simmons avukatlık bürosundan gönderilmişti. Avukatlar Vanity tiyatrosu şarkıcısı ve dansözü Miss Minnie White'ın kendisine verilmiş evlenme sözünün tutulmamasından ötürü hakkında dava açmayı düşündüğünü, bu yüzden uğradığı zararın 150 bin dolar olduğunu ve bu rakamın da Mr. Ayres'in çok iyi maddi durumu göz önüne alınırsa gülünç denilecek derecede küçük olduğunu yazıyorlardı.

Mr. Ayres, Minnie'ye asla evlenme sözü vermemişti.

Bunu Minnie de çok iyi biliyordu; bilmezlikten gelen avukatlar da biliyordu. Minnie'ye evlenme sözü vermediğini Minnie'nin de, avukatların da çok iyi bildiğini Mr. Ayres de bilmekteydi. Ama Minnie, avukatlar ve Mr. Ayres yine de biliyorlardı ki, Amerika'da davasını güzelce açıp jüri kurulunu kendisine acındıran bir kadın her zaman elde etmek istediğini elde

ederdi. Bu nedenle telefonlar edildi, görüşmeler yapıldı, sonunda Minnie uğradığı kaybı 100 bin dolarla gidermeyi kabul etti. Ancak cebine sadece 60 bin girecekti, çünkü alacağı paranın yüzde kırkı avukatlarındı. Dava kaybedilirse avukatlar hiç bir şey alamazdı, çünkü Miss White'ın hiç bir şeyi yoktu. Avukatlar işte bu riski yüklenmişlerdi, onun için de yüzde kırk alacaklardı.

Mr. Ayres yüzbin doları ödeyemezdi; ödeyebilmek için banka soyması gerekirdi. Çoluk çocuğu vardı. Aylığı gerçi yüksekti, ama yüzbin doları bir seferde ödeyecek kadar değil elbette.

O halde dava açılacaktı. Açıldı da. Zaten Mr. Ayres'ten paranın tümünü ödemesini bekleyen de yoktu. Böyle bir şeyi umsalar hiç dava açarlar mıydı? Uyuşurlardı. Ne var ki olayı gazetelere yansıtma olanağı bulabilmek için davanın açılması gerekiyordu. İş ancak mahkemeye düştüğü takdirde gazetelerin desteği sağlanabilirdi.

Mr. Ayres yüksek sosyetenin adamıydı ve büyük bir şirketin başkanı olarak bulunduğu mevki kendisini ilginç kılıyordu. Bu kişiliği ile kadınların dedikodu ihtiyacını ve heyecan özlemini gidermeğe yarıyan bir yüksek sosyete rezaleti için biçilmiş kaftandı. Yoksul insanlara müstehcen filmler, açık saçık romanlar, sulu komediler yasaklanır, ya da öylesine sansür edilir ki, çarşamba akşamları Methodist kilisesinde verilen vaızlar kadar sıkıcı ve evcil hale gelirdi. Bu insanlar bir gazetenin ikinci sayfasında belsuyuyla karışık salçalı bir olayı okurlarsa, monoton yaşantıları bir anda yeni bir heyecanın esintisiyle ferahlayıverirdi. Burda sansür işlemez, işleyemez, çünkü mahkemeyle ilgili bir olay söz konusudur. Mahkemeler ise alenidir ve gerçek bir cumhuriyette de rüşveti, haksız kararları önlemek için aleni olmak zorundadır.

Gazeteciler basit bir olaydan nasıl da merakla okunacak bir öykü çıkarırlar, doğrusu şaşmamak elde değildir.

İlkin sabah gazetelerinin birinci sayfasında iri harflerle iki satır bir haber çıkar; bunda çok büyük bir kumpanyanın başkanı ile dansözün birlikte görüldü-

ğü, ancak bu sırada dansözün üzerinde ipek çoraplarından başka bir şey bulunmadığı yazmaktadır.

Bunun arkasından daha az iri harflerle şu haber yer alır: «Başkan dansözün parmağına bir nişan yüzüğü takmış, böylece evlenme sözü vermiştir. Ancak kendisi şimdi bunu reddetmekte ve yüzüğün sadece küçük bir arkadaşlık hediyesi olduğunu, başka bir anlamı ve hele evlenme sözüyle hiç bir ilişkisi bulunmadığını söylemektedir. Zaten kendisi evlidir ve üç de çocuğu vardır; büyük kızı üniversiteye gitmektedir. Dansöz yakında anne olacaktır. Bu bakımdan tazminat olarak 750 bin dolar istemektedir.»

Çok daha küçük, ama yine de göze çarpan harflerle haber devam eder:

«Davacı bayan ile söz konusu başkanın adları mahkemenin aldığı özel karar uyarınca şimdilik saklı tutulmaktadır, ancak yakında açıklanacaktır.»

İsimlerin saklı tutulması avukatların özel bir numarasıdır. Mr. Ayres'le anlaşmak ve ödemek için zaman bırakmayı amaçlamaktadır. Öte yandan gazetenin de isimleri açıklamamakta çıkarı vardır, çünkü Mr. Ayres gazeteyle de anlaşabilir. Anlaşmak ne demek? Bir rüşvet mi? Asla! Gazeteler rüşvet kabul etmez. Özellikle Birleşik Devletlerde. Fakat hepsinin ilan-reklam servisi vardır; hepsi de ilan-reklam kabul eder. Büyük bir kumpanya ise her zaman pahalı reklamlar verir. Gazeteciler de rüşvet kabul etmez. Birleşik Devletlerde hiç kabul etmez. Ama hepsi de borsada başarılı vurgunlar vurmağa can atar, bunu sağlamak için verilecek elverişli bilgileri dinlemeğe bayılırlar.

Mahkeme aslında henüz hiç bir karar vermiş değildir, dolayısıyla isimlerin saklı tutulması diye bir karar da yoktur. Daha doğrusu mahkemenin olaydan bile haberi olmamıştı. Aynı gazeteyi yargıç da tramvayda okumuş ve içi kurumuş kilise cemaatinin duyduğu keyfin tıpkısını duymuştu. Ancak onun okuması daha insanca bir anlayışla olmuştu, özellikle de başkana acımıştı. Zira kendisinin de başına yarın aynı hal gelebilirdi. Gerçi onun Vanity tiyatrosundan dansöz dostu yoktu, böylesine gücü yetmezdi, ama bir

daktilosu vardı. Günün birinde kızın kafası kızar da hep daktilo durumunda kalmayı aptalca bulursa, o zaman yargıç da kendisini günahı ve daktilosunun aşağı kaymış sütyeniyle birlikte pekâlâ gazetelerin iri harfli sütunlarında bulabilirdi. Şimdilik bu olayda kimin söz konusu olduğu bilinmiyordu. Mahkemeden de kimse o ana kadar bunu öğrenebilmiş değildi. Avukatlar içinde sadece meçhul biri adına meçhul biri aleyhine bir tazminat davası dilekçesi bulunan Simmons-Simmons hukuk bürosunun G. 916 numaralı dosyasını mahkemeye vermekten başka bir şey yapmamışlardı.

Mrs. Ayres, Mr. Ayres'in karısı da keza salçalı öyküyü okumuş, ancak onun okuması içi gıcıklanarak ve hayallere dalarak olmuştu. Gazetenin burda çift evlilikle suçladığı kişinin kendi sadık kocası olduğunu henüz bilmiyor, onun için de benzeri ancak Fransız uçkur romanlarında bulunabilen öyküyü gözleri ışıldayarak okurken zevkten dört köşe oluyordu.

Akşamleyin kocasıyla sofrada otururken, bu heyecan verici olay hakkında enine boyuna konuşacak, böylesine bir öykünün sunacağı hazzın son damlasına kadar tadını çıkaracaktı. Kocasıyla başbaşa verip bu başkanla dansözün kim olabileceğini kestirmeğe çalışacaktı. Her halde kocası bir şeyler duymuş olmalıydı, belki de adamı Rotary kulübünden ya da Elks'ten tanıyordu. İnsan onu ve dansözü tanıyınca, hele resimlerini de gazetede görünce her şey daha da nefis oluyordu. Kadının sadece çorapla olduğu, üstünde başkaca bir şey bulunmadığı, perdesi iyi örtülmemiş pencereden ikisinin gözetlendiği şimdilik biliniyordu. Ama o sırada kadının yüzü nasıldı, yeşil çorap bandı nasıl görünüyordu, doğrusu bunları da bilmeyi çok istiyorlardı. Belki yakında gazete kadının plaj kılığı ya da Vanity koro kızlarının giysisi içinde bir resmini yayınlardı. Vanity'de kızlar gösteri sırasında çorap giymezler; çıplak ayaklarına pabuç geçirir, kalçalarını incecik bir bantla örter, göğüslerini de üstü parıltılı incilerle kaplı birer torbacık kapatırdı.

Mr. Ayres ise bu haberde kimden bahsedildiğini kesinlikle bilmekteydi, çünkü avukatlar o sabah tele-

fon edip gazeteleri okuyup okumadığını sormuşlardı. Gazetelerin yaptığı bu işi alçaklık olarak niteliyor, öfkesinden yerinde duramıyor, ama elinden de bir şey gelmiyordu. Hele karısının böyle sansasyon haberleri okumaya ve adı bir rezalete karışmış insanların resimlerini görmeğe ne kadar meraklı olduğu aklına geldikçe içinden kalayı basıyordu.

Bütün kent ile çevresinde oturanlar ertesi gün ve daha sonraki günler büyülenmişçesine gazeteleri satın aldılar. Herkes isimlerin açıklanacağını umuyordu. Yine herkesin özellikle ilgilendiği sorun da, yakında anne olacak dansözün sahneye çıkacak durumda olup olmadığıydı. Çoğunluk henüz pek ağırlaşmamış olduğu ve hiç değilse birkaç defa daha sahneye çıkacağı, böylece de kendisini tiyatroda etiyle kemiğiyle görebilecekleri kanısındaydı. Hele bir adı açıklansın, bilet karaborsacıları bütün biletleri hemen satın alıp iki misli fiyata satmak üzere hazır bekliyorlardı.

İsimlerin açıklanması bekleyişi içinde gazeteler kapışılıyordu. Öyle ki, isimlerin açıklanması artık aranmaz olmuştu. Bu arada nasıl olsa yeni bir rezalet daha ortaya atılacak, bu da mutlaka başkanla dansöz olayı gibi yağlı ballı olacak, başkanla dansöz ise unutulcaktı. Günün birinde isimlerin yayınlanması gereği duyulduğunda ise, bunları artık kimse okumayacaktı. Bu arada nice rezaletler, kötülükler, edepsizlikler, siyasal dalaveralar boy gösterecek; Himalaya'ya başarılı başarısız çıkışlar, banka soygunları, Chicago'da tabancalı bombalı suikastler, Meksika'da tren baskınları olacak; Çin'de Amerikalı misyonerler öldürülecekti. Çok değil, sekiz gün sonra, herhangi bir bakır şirketi başkanının adı ile tiyatro programlarında rastlanmayan bir dansözün adının ne diye yayınlandığını gerçekten kimse anlayamayacaktı. O sırada insanlara Teksas'ın kadın valisi Ma Ferguson'un devlet otoyolu yapımında kaç yüz bin dolar kazandığı ve bu parayla ne yapmayı düşündüğünü öğrenmek daha ilginç gelecekti.

Fakat Simmons-Simmons avukatlık bürosu, gazete okuyucusunun görüşünde meydana gelecek bu dalgalanmayı bekleyemezdi; Mr. Ayres'in neler olduğunu karısına olduğu gibi anlatıp ondan masrafları biraz kısmasını istemesini de bekleyemezdi; ayrıca Mr. Ayres'in şirket yönetim kurulu üyelerinden birçoğunu bu işin aşağılık bir şantaj olduğuna inandırmasını ve yönetim kurulunun da olayı sonuna kadar götürmemesi için gazeteleri uyarmasını bekleyemezdi. Bu durumda gazetelerin sesi soluğu kesiliverirdi, zira yönetim kurulu üyeleri arasında sekiz saat içinde gazetelerin canına okuyabilecek çapta ağır toplar vardı; hem bu işi öyle esaslı yaparlardı ki, gazete bir gün önce adının ne olduğunu ve yazı işleri müdürünün kim olduğunu unuturdu.

Başkan işini kaybetmiş, karısı boşanmış, dansöz kendini suya atmış, böyle şeyler gazetenin umurunda değildi. Umurunda olabilmesi ancak bunlardan bir sansasyon haber çıkarılabilmesine bağlıydı.

Miss Minnie White birçok defalar Mr. Ayres'le buluşmuş, bu buluşmalarda gerçekten üzerinde sadece ipek çorapları kalıncaya dek soyunmuştu. Kimi zaman bunları da sıyırıp attığı da olmuştu. Fakat kimse kendisini yarı açık bırakılmış bir perdenin ardından gözetlemiş değildi. Çünkü böyle bir şey olanaksızdı. Bu konuda çok dikkatli davranırdı. Doğuştan utangaç olduğundan filan değil hani, aksine böylesi işine geldiği ve rahatlık sağladığı için. İnsanda gözetlendiği hissi uyanırsa huzuru kaçar ve uğraştığı işe kendini veremez olur. İşin içyüzü böyleydi ama Simmons-Simmons firması bu konuda da hazırlığını yapmış bulunuyordu. Elinin altında bir özel dedektifi hazır tutuyordu. Bu dedektif istendiği anda yemin edecek ve üzerinde çorabından başka bir şeyi bulunmayan bir bayla birlikte aynı odada sarmaş dolaş gördüğünü söyleyecekti. İş sadece özel dedektifin gördüğünü söyleyeceği şeylerin ceryan ettiği yeri, yani evi Miss Minnie'nin göstermesine kalıyordu. Gerisini özel dedektifle Simmons-Simmons hukuk bürosu ayarlamıştı.

Başka tanıklar da hazırlanmıştı. Temizlikçi bir kadın ile bir şöför, Miss Minnie ile Mr. Ayres'i o eve girerken gördüklerine yemin edeceklerdi. Temizlikçi kadına kimse çıkıp da bir şey diyemezdi. Doğruluk ve dürüstlük simgesiydi. Doğrusu Mr. Ayres'in ensesinde boza pişirmek için her şey güzelce hazırlanmıştı. Söyleneceklerin gerçekten böyle olduğunu kendisi de kabul etmek zorunda kalacaktı. Aksini sanmak saflık olurdu, çünkü gittiği yerde bazı kimseler tarafından görülmüş olduğunu o da bilmekteydi.

Miss Minne gebe filan değildi. Bunu Mr. Ayres de biliyordu. Miss Minne feleğin çemberinden geçmiş kadındı. Çocukların her zaman kaza ürünü olduğunu, hiç bir zaman göklerin bir ihsanı olmadığını çok iyi bilirdi. Bunun böyle olduğunu da Minneapolis'te geçirdiği genç kızlık günlerinde öğrenmişti. Beş kardeşi vardı. Bavul fabrikasında çalışan babası olsun, gömlek fabrikasında çalışan anası olsun çocuklar için asla göklerin ihsanı gibi bir laf etmemişlerdi. Çocuk onlar için sadece durmadan bir şeyler tıkınan, durmadan bir şeyler kıran, karnı acıkınca hep bağıran, durmadan bağıran piç kurularıydı.

Simmons-Simmons firmasının patronları da Miss White'ın bebek beklemediğini biliyordu. Gazeteler de biliyordu. Gerçekten bebek bekleseydi, gazeteler bu konuya el atmakta çok daha temkinli davranırlardı. Çünkü böyle bir şey gazetenin başını derde sokabilirdi.

Olay baştan sona kadar gerçekle pek az ilişkili olduğu halde, avukatlar yine de amaçlarına ulaştılar. Mr. Ayres'i dehşete düşürmeyi başarmışlardı. Onda bu olaydan büyük bir skandal çıkabileceği korkusunun uyandırılması gerekiyordu. Bir kere avukatların işi nereye kadar vardırmağa niyetlendiklerini bilmiyordu. Aslında dansözün adının yayınlanması hiç de gerekli değildi. Önemli olan başkanın adıydı; onun adının açığa vurulması yeter de artardı. Bu işi de gazeteler, Mr. Ayres'in başkanı bulunduğu şirketin yönetim kurulunun onu ezmeğe niyetli olduğunu kesinlikle öğrendikten sonra yapabilirlerdi. Yönetim kurulu ondan şu ya da bu nedenle kurtulmak isteyebilir ve bunu başka türlü sağlamak olanağından yoksun olabilir-

di. O zaman rahatça işe sarılır; ahlak, erdem, kutsal evlilik, namus, vicdan ve fuhuşla karışık zehir zemberek bir yazı hazırlatılırdı. Böyle yazılarla kamuoyuna doğru yolu göstermek ve onu aydınlatmak basının başlıca görevlerinden biriydi. Basın hak yolunda, gerçeği yansıtma yolunda, gerektiğinde yüksek sınıftan kimseleri bile karşısına alıp görevini cesaretle yaptığını gösterecekti.

Mr. Ayres de yönetim kurulunun kendisine karşı nasıl bir tavır takınacağından emin değildi; kendisinden yana da çıkabilirlerdi, çıkmaya da bilirlerdi. Karısının nasıl bir tutum izleyeceğini bilmemekteydi. Yine bilmediği bir şey de, üyesi bulunduğu kulübün bu olayı nasıl değerlendireceğiydi. Bu çeşit bir skandal onu uzun bir süre için felce uğratabilir, yeniden eski haline gelebilmesi için anasından emdiği süt burnundan gelesiye dek çalışmak zorunda kalabilirdi.

Bütün bu ihtimalleri uzun uzadıya düşündükten sonra Simmons-Simmons firmasına gitti ve pazarlığa oturdu. Avukatlara yaptıkları masraf için on bin dolar verdi.

Bunun üzerine Simmons-Simmons hukuk bürosu Miss Minnie White'ı büroya davet etti. Miss White'ı karşılayan Mr. Henry Simmons oldu. «Yarım saat önce Mr. Ayres'le uzun bir görüşme yaptık» dedi. «Bize istenilen parayı ödeyemiyeceğini kesinlikle bildirdi. Dava açılması bir rezaletin çıkması demektir dedi. Ancak bunu da serinkanlılıkla karşılamaktan başka çaresi yokmuş. Sanırsam bu noktada hakkı var. Gerçekten biz böyle bir rezaleti yaratırşak, kendisi işini kaybeder. O zaman da tek kuruş ödeyemiyecek duruma düşer. Dolayısıyla da dava ne şekilde sonuçlanırsa sonuçlansın umurunda olmaz. Bizimle konuşurken gözleri yaşararak sizi gerçekten sevdiğini itiraf etti. Ayrıca bizden onun lehine size birkaç olumlu söz söylememizi de rica etti. Sizsiz yaşıyamazmış, ayrıca çoktan beri istediğiniz spor arabayı da almak istiyormuş. Bu durumda sizin gibi aklı başında iki insan niçin anlaşmıyorsunuz, doğrusu anlıyamıyorum, madam. Birbirinizi sevmeniz daha yerinde olmaz mı? Böylesine bir çekişmenin ne anlamı ve ne yararı var? Siz de bi-

raz kabahatlısınız Madam. Ona karşı bu kadar haşin olmayın. Onun da kendine göre yığınla sıkıntısı, tasası, sorumluluğu var.»

Miss Minnie'nin gözleri yaşarmıştı. Bunlar sahici gözyaşlarıydı. Zira şu anda bir şeyler koparmak için göz yaşartmanın hiç bir anlamı olamazdı.

Avukat devam etti: «O da hayli bunaltılmış, sıkıştırılmış, başı nice dertlere sokulmuştur, zavallı adam. Tıpkı bizler gibi. Tıpkı sizin gibi, Miss White.»

Kadın biraz daha fazla gözyaşı dökmeğe başlamıştı. Çünkü ona acırken kendisine de acıma duymaktaydı. Çünkü kendisinin de hayatta nasıl bunaltıldığı, nasıl sıkıştırıldığı ve ondan para almak isteyen insanlarca nasıl kovalandığını hatırlamış, bütün bunları bir yabancının hissedebileceğini görmüştü. Herkes Vanity tiyatrosundan bir koro dansözünün milyonlara sahip olabileceğini sanıyordu. Başka bir kadının 15 dolara aldığı her çift ayakkabıya, onun 25 dolar ödemesi gerekiyordu. Çorapları, çamaşırları, şapkaları için de öyle. Bahşiş alan herkes ondan, başka kimselerin verdiğinin üç katını bekliyordu. Eğer bu üç kat bahşişi vermezse, küçümseniyor ve kendisine sanki karanlık köşelerde müşteri bekleyen bir kızmış gibi davranılıyordu.

— 7 —

Hayatına egemen olan kim? Petrol kumpanyasının başkanı mı? Sinsice boşanma davaları ve şantaj dalaveraları yürüten avukat mı? Revü tiyatrosundaki dansöz mü?Rockefeller mi? Sinclair mi? Morgan mı? Birleşik Devletler başkanı mı? Hiç biri değil... Dünyanın efendisi gibi görünen, kıtaları satın alıp satabilen, cumhuriyetler kurup cumhuriyetler yıkabilen, kralları tahta çıkarıp tahttan indiren, devrimler yapıp devrimleri boğan insanların hiç biri hayatına egemen değil. Bunların hepsi modern çağ dediğimiz, bugünkü hayatımız dediğimiz makinede birer parça, o kadar. Hepsi de küçük bilyeler gibi bu makinenin orasına burasına savrulmuş, kimi aşağıda, kimi yukarda, kimi or-

tada, kimi köşede, kimi sağ yanda, kimi sol yanda yer almıştır.

Belki de hayatına egemen olan Jacinto'ydu, Akgül'ün sahibi göründüğü halde sahibi olmayan Kızılderili. Belki de o, Akgülün toprağında petrol bulunduğunun keşfedildiği güne kadar hayatının efendisi olmuştu.

Sonra da Jacinto Yanez'in hayatın efendisi olması sona ermiş, o da makinenin içinde ordan oraya yuvarlanıp duran bir bilyecik olmuştu.

Belki de Margarito, katırları tedavi eden, katırların dilinden anlıyan, bir solukta hem tatlı aşk şarkıları söyleyip hem korkunç küfürler savurabilen Margarito hayatının efendisiydi.

Belkide Akgül'ün compadreleri, yurtlarını kaybedecekleri ana kadar hayatın efendileri olmuşlardı.

Belki de hayatın efendisi cengeldeki aslandı. Gelgelelim pireler ondan daha güçlüydü; ona saldırdıkları zaman kendini savunamıyordu. Pençesine batan bir diken ondan daha güçlüydü, kendisini pekâlâ kötürüm yapabiliyordu. Zehirli bir yılan dikkatsiz bir anında burnunu ısırsa onu yere serebiliyordu; öyleyse o da daha güçlüydü.

Belki hayatın efendisi renk renk kanatlarını çırpan kelebekti; çiçekten çiçeğe uçuşur, hiç bir şeyi umursamaz, yaşamanın tadını çıkarır. Ama o da günün birinde kendinden daha güçlü olan örümceğin ağına yakalanıveriyordu.

Belki de hayatın efendisi sınıfıyla böbürlenen işçidir; ondan daha güçlü ve daha dişli olduğunu sanan işçibaşısını, kendisine bağırdığı için yumruklayıp iyice pataklamıştır. Ama çalışkan işçi de vardır; böylesi piyasanın kaldırabileceğinden daha fazlasını üretir ve fabrika artık adamına para ödeyemez olur. Bu durumda onu işten çıkarmak zorunda kalır. Çocukları da işçiye saldırırlar, çünkü açtırlar ve kendilerini dünyanın efendileri, babalarını da köleleri ve uşakları sanmaktadırlar.

Avukatların bürosundan dostu Mr. Ayres'e telefon eden Miss Minnie White olup bitenlerden ötürü özür diledi. Ayrıca yaptığı işin çılgınlık olduğunu ve bir kız arkadaşının aklına uymuş bulunduğunu da ekledi. Acaba eskisi gibi yine dost olamazlar mıydı? Onu dünyada her şeyden çok seviyordu.

Mr. Ayres de yaptıklarından dolayı af diledi; bütün suçun kendisinde olduğunu ve tekrar birleşirlerse olağanüstü bir mutluluk duyacağını söyledi.

İki gün sonra otomobille San Diego yolundaydılar. Pasifik kıyıları boyunca uzanan romantik manzaralı otoyolda başbaşa yapılan bu yolculuk ikisini birbirine eskisinden daha çok yakınlaştırmıştı.

Anlaşmazlık giderilmiş ve unutulmuştu. Aslında bu anlaşmazlık avukatlar istedikleri amaca, daha doğrusu kendi çıkarları için istedikleri amaca ulaştıklarında zaten giderilmiş bulunuyordu.

Mr. Ayres ile Miss Minnie White'ın bundan sonraki yaşantısı artık ne Simmons-Simmons firması için ilginçti, ne de gazeteler için. Olayın artık hiç bir ticari değeri kalmamıştı. İki insanın özel hayatı tek Dolar bile çıkar sağlamıyacak bir nitelik almışsa, bununla ilgilenmek yakışık almazdı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

— 1 —

Mr. Collins'in zihnine ikide bir Mr. Ayres'in başına gelenler takılıp dururdu. İkisi ayrı koleje gitmişti, aynı kulüpte üyeydiler. Bu bakımdan Mr. Collins olup bitenleri bütün ayrıntısıyla öğrenmek istiyordu. Olayları tamamı tamamına bilmesinde yarar vardı. Daha dikkatli davranmasına yarayacaktı.

Gel gör ki insan vücudunun alt tarafını yirmi yaşındayken çalıştırdığından daha fazla çalıştırdıktan sonra dikkatli olmak ne farkeder? Yirmi yaşındayken insan romantik düşüncelerle doludur; o yaşta bedenin tamamen doğal olan istekleri pis bir iş gibi görünür, aşkta saflığa ve cinsel ilişkiden kaçınmanın doğruluğuna inanılır. Bu inanç insanın o yaşta daha yüce duygulara sahip oluşundan değil, erkeklerin kızlar karşısında ürkek oluşundan ve başını iyice derde sokmadan saldırıya geçemiyeceğine inanmasından, bu işte bir takım gizler saklı olduğunu sanmasındandır.

Yaş elli olunca ise, yirmibeş yıl evlilik hayatı yaşamış ve elli defa da kaçamak evlilikler yapmış demektir. Bu sırada yoluna çıkmış nice fırtınaları, kasırgaları, tayfunları, sivri kayaları, karaya oturmaları, güneşli ve yağmurlu havaları arkada bırakmıştır. Başlangıçta gizler saklı olduğunu sandığı bu işi yüzlerce defa yapmış, az ya da çok cesur ve başarılı olmuş, böylece toyluk çağının romantik enayiliklerinin yerini görmüş geçirmiş erkeğin alışkanlıkları almıştır. Artık hayatın her yanına pişkince ve pratik amaçlarla bakar olmuştur. Kadında, ya da aşkın kendisinde herhangi

bir gizin saklı olabileceği sanısı kesinlikle kaybolmuştur. Ancak kadını yine de bütünüyle tanıyıp öğrenmek olanaksızdır; ondaki asıl giz de budur. Ondan her zaman hiç umulmadık davranışlar beklenmeli, yaratacağı sürprizlere şaşılmamalıdır. Ancak bu giz kadını, özellikle erkeğin evli bulunduğu kadını biraz daha çekilir hale sokar. Bu katlanılma, sıradan insanın uzun bir evlilikten sonra görmeyi umut ettiği derecede olur. Onaltı yaşında hoşlanılan, seyri haz veren, sessiz eğlencelerin hepsi bütün çekiciliğini, bütün baştan çıkarıcılığını yitirir. Geriye katı soğukkanlılık ile katıksız pişkinlikten başka bir şey kalmaz. İnsan artık sadece alışkanlıklarını izlemek zorunda kalır. Bu hal erkekte de böyledir, kadında da.

Erkeğin güzel gözleri için, ya da gençlik ateşinden ötürü aşk beklemesi umudu bütünüyle dumura uğramıştır. Ve eğer kızın biri böyle şeylerden söz edecek olursa, insan kendini okşanmış gibi hisseder, ama artık inanamaz. Geçip giden zaman onu hayat filozofu yapmıştır. Filozofça bilgelik ise bu çeşit yoğun bir inanca artık izin vermez. Kadın güzelliğini anlaması onu arıtmıştır. Artık her sevimli gülücüğe kapılmaz olmuştur. Artık güç beğenir olmuştur. Hayat arkadaşını seçerken de armudun sapı var, üzümün çöpü var diye davranacaktır.

Filozofların zorunlu sayıp üzerinde nice düşünceler yürüttüğü şeyleri insanın bulup bulmaması, yani kadında güzellik, ruh — veya ruh yerine sohbet yeteneği —, giyim zevki, davranış inceliği, arzulu ve iyi bakımlı vücut gibi şeylere sahip olup olmaması, sadece erkeğin geçen zaman içinde elde ettiği ödeme gücüne bağlıdır. Aslında bütün bunların, yani güzellik, ruh, sohbet yeteneği, can sıkıcı olmamak, ince zevk, arzulu ve iyi bakımlı vücudun bir ve aynı kadında bir araya gelmesi çok enderdir; hayır, doğrusunu söylemek gerekirse böyle bir şeye yeryüzünde hiç bir zaman rastlanmamıştır. Rastlanamazdı da. Çünkü doğa yasalarına aykırıdır. Fakat böyle bir şeyin olabileceğine insan yine de inanır, ama onaltı ile yirmibeş yaş arasında. Ve bu çağ, insanın en büyük budalalığını yaptığı çağdır, insan evlenme nanesini bu çağda yer.

Zamanla bir kadında bu meziyetlerin hepsinin birden bulunmadığı gerçeği kafasına dank eder; bu sırada gövdesinin alt yarısında kudret ve istek, üst yarısında bilgelik gelişmiş olur; uyanık adamsa geçen süre içinde mesleğinde ve iş hayatında eriştiği uzmanlaşmağa, hayatının dinlenmeyle ilgili kesiminde de erişmiş olması gerekir. Unutmayalım ki, ancak mesleğinde uzman olabilen, özel hayatında da uzman olması için zorunlu araçları yaratabilir. Bir kadına güzel diye yaklaşır, bakar ki kadında ruh yoktur; ruhu olanı bulur, onun da vücudunda yeterince istek ve şehvet olmaz. Bu eksikliği gidermesi için yeniden bir başkasını bulması gerekir. Bu hal böylece sürüp gider.

Tutucu kimselerin beylik kınamasına göre Mr. Collins sefihin biriydi. Çünkü karısından başka dört karısı daha vardı: Biri Flossy, biri Betty, iki de koro kızı. Ne yapsın Mr. Collins? Yetiştiği çağ ve çevre onu bu duruma hazırlamıştır. İnsanların habire koşuşup durduğu çağımızın büyük makinesinde, o da kendine göre bir yer almıştır. Bu makinede o, ileri geri gidip gelen ve buna karşı direnmek konusunda elinden bir şey gelmeyen küçük bir bilyedir.

— 2 —

Betty telefonda onunla mutlaka konuşması gerektiğini söylemişti. Kendisi de şu anda kumpanyanın yüksek kişileriyle bir toplantı yaptığı için konuşamıyacağı cevabını vermişti. Bunun üzerine Betty sesini kesmişti, ama bu susup yerine oturmak anlamında bir sesini kesmek değildi. Yerinden fırladığı gibi doğru Condor petrol kumpanyası binasına koşmuştu. Başkanın 2. sekreteri, Betty'ye başkanla konuşamıyacağını söyledi, toplantıdaydı.

Bu söz kimi olsa durdururdu. Ama Betty'yi değil. Toplantı varmış, ya da yokmuş, Betty'ye vız gelirdi. Betty, Mr. Collins'i görmek istiyorsa görecektir; isterse o sırada gömülmüş olsun. Genellikle kutsal bir yere istenmediği halde girmek ölümle cezalandırılır. Milyonluk bir Amerikan şirketinin yönetim kurulu

toplantısı ise Tibet'teki Kutsal Tapınaktan çok daha kutsal bir yerdi.

Dönen dolapları bilen biri, böyle bir toplantının gerçekte dinle ilişkili herhangi bir işten daha kutsal olduğunu söyleyecektir. Hem de bunu bütün ciddiyetiyle, şaka, alay, nükte katmadan söyleyecektir. Amerika'da işler Washington'da Beyaz Saray'dan değil, böyle toplantı salonlarından yönetilir. Bu toplantılarda neler neler kararlaştırılır ve kararlaştırılmıştır: Yabancı devletlerin teklif ettiği elçiyi kabul etmemek, kendi elçimizin değiştirilmesi, müsteşarların hastalığı ve istifası, bolşevik Rusya'nın işlerine silahlı müdahale, komünistler için söz söyleme özgürlüğünün kaldırılması, Meksika'da yeni bir ihtilâl hazırlanması, İngiltere'ye karşı Türklerin korunması, viski kaçakçıları için serbestlik tanınması, Kolumbia'ya savaş gemileri ve deniz piyadeleri gönderilmesi, Amerikan birliklerinin Pekin üzerine yürümesi, Ermenistan ve Yunanistan'da aç çocukların düşük kaliteli konservelerle beslenmesi, Birleşik Devletlere bağımsız-bağımlı Nikaragua cumhuriyetinde sınırsız toprak ve su hakları sağlanması, Habsburg ve Hohenzollern hanedanları için yeniden tahta geçmek umudunun canlandırılması, 2.000 belediye başkanının görevden uzaklaştırılması ve yerlerine başkalarının getirilmesi, Amerika başkanının az konuşmasının sağlanması, New York World gazetesinin ekonomi sayfası yöneticisinin kovulması, Chicago Tribune gazetesinin satılmağa zorlanması, basında bir Yahudi düşmanı yazılar kampanyası başlatılması, basında Yahudilerden yana yazılar kampanyası başlatılması, Kolumbia, Chicago ve Kaliforniya üniversitelerinde ekonomi okutan profesörlerin değiştirilmesi ve bunların uluslararası haklarının da ellerinden alınması, Kutsal Kitap fiyatlarının düşürülmesi, Alman endüstrisine uzun vadeli kredi açılması, Bolşevik Rusya'ya borç para verilmesi, barışseverlerin ve benzeri barış kavalı çalan kimselerin ülkeden çıkarılması, 18 yeni savaş gemisinin yaptırılması, Washington'dan izin filan almadan artık savaş yapılmaması için bütün uluslarla anlaşma imzalanması, yeni bir savaş zeplini uçurduğu için Almanya'ya kutlama

telgrafı çekilmesi, çalışan sınıftan insanlar arasında ahlâkın kaldırılması için propaganda yapılması, iki dolara ve daha ucuza orospuluk yapmanin yasaklanması, ayakta durmaga çabalayan Amerikan oto endüstrisini ferahlatmak amacıyla otomobille orospuluk yapılmasının teşvik edilmesi, satın alma gücü düşük halk yığınlarının köleleştirilmesi için taksitle satış ve benzeri buluşların korunması, kooperatiflere ve keza ev yapmak, ya da ucuza ev kiralamak amacıyla kurulan derneklere kredi verilmesi, daha buna benzer başka işler...

Büyük şirketlerin toplantılarında alınan kararlar ve yapılan tartışmalardan çıkarabildiğimiz sonuçlar üzerinde biraz düşünülürse, buralarda gerçekten dokunulmaz, gerçekten kutsal şeylerin ele alındığı anlaşılacaktır. Hiç bir Tanrı böylesine güçlü olmamıştır; buralarda ortaya konulmuş olanlardan daha karmaşık düşünceler ortaya koymamıştır. Bu toplantılarda insanlar ve uluslar ele alınmıştır; Hıristiyan, Yahudi, İslam ve Budist dinleri ele alınmıştır; Tanrılar ve Şeytan ele alınmıştır; dağların yeri değiştirilmiş, kıtalar delinmiş, birbiriyle ilişkisi olmayan okyanuslar birleştirilmiş, en eski çağlardan beri bir arada yaşamış uluslar ve ülkeler birbirinden ayrılmıştır. Burda bir karar vermeyle gerçekleştirilen işleri Tanrı ancak milyonlarca yılda yapabilirdi. Ve nerede böylesine bir karar alınmışsa, burası ister gökyüzü, ister Olimpos dağı, ister milyonluk bir Amerikan şirketinin toplantı salonu olsun, kutsal bir yerdir ve insanlığın en kutsal yeri sayılması da gerekir.

— 3 —

Toplantı salonunun kapısında küçük bir plaket vardı, üstünde şöyle yazıyordu:

DON'T DISTURB — KEEP OUT.

Lütfen rahatsız etmeyin, dışarda durun.

Bu uyarı büro görevlileri için geçerlidir, prensler için, Amerika başkanı için, İngiltere kralı için ve

Tanrı için geçerlidir. Ama Betty için değil. Onun istediği garajını ve buna bitişik evini almak. Çünkü almak zorunda, hem de derhal. Çünkü arkadaşlarına garajı ve evi almak üzere olduğunu söylemiş, pazartesi akşamı yeni eve taşınması dolayısıyla bir de parti düzenlemişti. Bu parti Hollywood'un film kralları ile kraliçelerini hasetten çatlatsın istiyordu. Bir de mermerden küçük bir yüzme havuzu olmalıydı. İçini sıcak suyla dolduracaktı. Gece saat birde havuza girmek için herkesin soyunmasını teklif edecekti. İncecik ipekliden çok şık bornozlar almıştı. Erkek kadın davetliler suya girince, bütün elbiseleri toplatıp saklatacaktı. Gecenin geri kalan kısmında sadece o bornozlarla dansedilecek, aman ne eğlenilecekti.

Arkadaşlarından biri, Majory, «Eğlence bunun neresinde?» diye karşı çıkmıştı. «Böyle şeyleri filmciler Hollywood'da her gün yapıyorlar.»

«Hele bir bekle, daha neler neler olacak, göreceksin.»

Her şeyi hazırlamıştı, ama sadece proje halinde hazırdı. Sadece bir eksiği vardı, ev. İncecik bornozlarla dansedilirken, kendisi ve daha bir iki kişi mektup açacaklarla dansedenlerin arasına dalacak, o sırada ıslanmış oldukları için artık hiç bir yeri saklamaz hale gelmiş ipekli giysileri kesecekler, her biri iki parçaya bölünüp yere düşecekti. Ay ne tatlı olacaktı.

Bu planını kimselere söylemiyordu, sürprizlerinden biriydi çünkü. Daha başka da sürprizleri vardı, hiç biri asıl sürprizinden aşağı kalmazdı. Hepsi de eğlenceye renk katacaktı.

Kabul etmek gerekir ki, Betty'de gerçekten sanatçılara özgü bir zevk ve aynı zamanda zengin bir hayal gücü vardı.

Kumpanyanın kamuoyunca adları bilinmeyen, fakat her şeyde her zaman sözleri geçen hissedarları ve ileri gelenleri için Prenses Betty kısmen iş ortağı, kısmen de iyi bir reklam kabul edilirdi. Prenses, Mr. Collins'in iktidarını ve saygınlığını arttırıyordu. Ve hem saygın, hem iktidar sahibi, hem de kendisinden

korkulan bir başkanı olan bir kumpanya, katıldığı her oyunu başkanı ürkek, karamsar, cimri, ödlek, pasif olan bir kumpanyadan çok daha garantili şekilde kazanır. Çekingen adamcağız çok zeki de olabilir; zeki olmak ise çok değerli bir yetenektir, ama tek başına neye yarar? Oysa Mr. Collins yaşama şevkiyle dolu bulunduğu, prenseslerine ve saraylı bayanlarını beslemek için yılda birkaç milyon kazanma zorunluluğunun bilincinde olduğu için elinin bir hareketiyle cimriliği yenmişti. Cimri adam kendisi için çok şeye ihtiyaç duymadığı, daha garantilisi hiç harcamak istemediği için arabasının içinde bile temkinlidir. Mr. Collins ise arabasının içinde saldırgan ve hoyrattı, çünkü hep harcamak zorunda olduğunu bilmektedir. Bu yüzden de kazanmak zorundadır; ne pahasına olursa olsun, zararı kime ve neye dokunursa dokunsun vız gelir. Aslında bu davranışı özgür iradesinin eseri değildir, çünkü iradesi hiç bir şekilde özgür değildir. O bir üründür, böyle olmayı da kendisi istememiş, kendisini kendisi yaratmamıştır, yaratılmıştır. Bu bakımdan suçlanamaz. Suçlama belki ana babası için söz konusu olabilir. Ama onun ana babası zamandır. İnsan da zamanı ancak suçlamak zorunda olduğu kanısına varırsa suçlayabilir.

— 4 —

Amerikan ulusunun kutsal kişilerinin toplandığı kapının önünde duran Betty, plaketi okudu: Lütfen rahatsız etmeyin, dışarda kalın. Hiç duraksamadı; bir anda her türlü saygıyı bir kenara iterek elindeki kısa şemsiyesinin ağır altın sapıyla kapıya sert ve şiddetli iki darbe indirdi; adeta kapıda delik açmak istiyor gibiydi.

Bu hareketini gören ikinci sekreter kızın yüzü bir anda kireç gibi oldu, işini kaybedeceğini anlamıştı. Kovulmasını önlese önlese yine Betty önleyebilirdi. Onu tekrar dışarı çıkarken yakalayıp yaşlı gözlerle yalvarır, Mr. Collins'e kendisini işten atmamasını, bunun yerine 25 Dolar gündelik kesme cezası verdirmesini

söylerse tehlikeyi her halde savuştururdu. Sekreter kız sol gözünün altında mosmor bir şişi göstererek, Betty'nin kutsal odaya girmesini hayatı pahasına engellemeğe çalıştığını, fakat onun kabaca zor kullanması karşısında yenik düştüğünü de kanıtlayabilirdi. Mor şiş her halde dikkate alınır, belki de 25 Dolarlık cezayı atlatmasını sağlardı.

Betty, içerden come in - girin diye bir sesin gelip gelmemesine görgü kuralları gereği iki saniye olsun beklemeden bir hamlede kapıyı ardına kadar açtı. Salondan içeri daldı.

Salonda papa seçimi için toplanmış kardinallerin ciddiyet ve kasıntısı içinde koltuklarına kurulmuş olanlara şöyle bir baktı; gözleriyle sanki «Hepiniz kovuldunuz!» der gibiydi.

İleriye doğru bir adım attı, eliyle kapıyı itti. Büyük kapı arkasında küt diye kapandı. Sonra da toplantının başkanına bakarak bağırdı: «Benim garaj ne oldu, başkan?»

— 5 —

Betty çok düzgün ve güzel konuşurdu. Sözlerini aşırı biçimde süslemez, doğal olmayan bir edaya asla düşmezdi. Çoğu kez sakin ve düşünerek konuşurdu. Genç bir kadın için hayli kalın bir sesi vardı. Fakat bu ses yumuşak, sıcak ve dolu doluydu. Bununla birlikte çok heyecanlanır, ya da sözlerine belirli bir sert ifade vermek isterse argo da konuşurdu. Kendini kontrol edemediği veya savsakladığı için değil, daha büyük etki uyandırmak için kasten argo konuşurdu. Tıpkı kolej öğrenimi gördüğü halde ciddi bir iş adamının, laf anlamaz bir müşteriye bir şey satabilmek için argo konuşması gibi. Aslında hepimizin argoya sapması ve dikkati elden kaçırması olağandır. Betty de bu olağanlık içinde argo konuşurdu.

Betty, Seattle kentindendi. Ana babası hayattaydı ve onu San Francisco'da bir gazete sahibinin özel sekreteri sanıyorlardı. Hoş bunu sanmasalar da Betty'nin pek umurunda olmazdı. Babası gemi malzemesi satıyor,

ailesi iyi ve düzenli ilişkiler içinde yaşıyordu. Betty edebiyat ve tarih öğrenimi görmüştü. Fransızca, Almanca ve biraz da İspanyolca konuşurdu. Bir süre Kaliforniya'da küçük bir kasabada öğretmenlik yapmış, fakat kötü eylemlerinden ötürü okul idaresince görevine son verilmişti. Kötü eylem dedikleri de, sınıfta çocuklara Kutsal Kitabın yaratılış öyküsünü kelime kelime kabul etmemek gerektiğini ve insanın kendisine benzer bir yaratıktan milyarlarca yıl süren uzun bir evrimden sonra bugünkü haline dönüştüğünü söylemesiydi. Elinde böyle bir kovulma belgesiyle Batıdaki kentlerde öğretmen olarak yeni bir iş bulması elbette olanaksızdı. Doğunun ve kuzeyin büyük kentlerinde ise o yıl hiç boş öğretmenlik kalmamıştı. Bunun üzerine San Francisco'da günlük bir gazetenin yazı işlerine sekreter olarak girdi. Bir gece genç redaktörlerinden biri kendisini bir lokale akşam yemeğine davet etti. Orda genç gazeteci bir tanışıyla karşılaştı; bu adam Mr. Collins'in bir dostuydu. Onun aracılığıyla aynı akşam Mr. Collins'le tanıştı. Kısa bir süre sonra bu sefer asıl yazı işleri müdürü kendisini akşam yemeğine davet etti. Betty bu daveti reddetti; adam bir defa daha davet etti, Betty yine reddetti. O zaman gazetedeki işini kaybetti. Daveti ikinci kez reddedişinin ertesi günü kendisine yeterince hızlı not alamadığı için çalışmasının yeterli olmadığı söylendi ve başka bir iş araması bildirildi. Yeni bir iş aramak için sokakları arşınlarken yolda Mr. Collins'le karşılaştı. Mr. Collins gece lokalinde tanışmış olduklarından bahsederek onu öğle yemeğine davet etti. Betty de bu daveti kabul etti.

O güne kadar iyi eğitim görmüş ve hayatını kazanmak zorunda olan öteki Amerikan kızları gibi yaşamıştı. Mr. Collins'le düşüp kalkmağa başlayınca, yüzbinlerce doları sadece cömertçe harcayabilmek için kazanan bu adamın etkisiyle, kibar orospu durumuna düşmemeyi başararak, dört ay içinde San Francisco'nun en zarif bayanlarından biri haline geliverdi. Mr. Collins'i hep bekleyiş halinde tutardı, ama tek erkeği de oydu Ancak onu tam egemenliği altına aldığı söylenemezdi. Zaten kendisi de ondan böyle bir izlenim

uyandırmaktan kaçınırdı. Ama istediği her şeyi de elde ederdi. Mr. Collins'ten daha bilgili, daha akıllıydı, üstelik daha da zekiydi. İç dünyası bakımından ona oranla daha ince ruhlu ve daha soyluydu. Endüstri alanında söz sahibi bir adamın da tıpkı sanatçılar gibi sesine ihtiyacı vardır. Betty erkeği için işte böyle bir esin kaynağı olmuştu. Zira sanatta yaratıcılık ve verimliliğin filizlendiği toprak ile para üretiminde yaratıcılık ve verimliliğin filizlendiği toprak aynı mayadandı. Bir sanatçının gerçek sevgilisi olsa, o sanatçının gelirine uygun biçimde yaşar ve şimdi kudretli bir petrol kumpanyası başkanının gelirine uygun şu lüks hayat içinde ne kadar mutluysa yine ancak o kadar mutlu olurdu. Mr. Collins'i gerçekten seviyordu. Ve sırf onu gerçekten sevdiği için de, öteki insanların onun durumunu kendisinin gördüğü şekilden başka türlü görebileceğini asla aklına getirmezdi. Mr. Collins bulunduğu yüksek mevkiiden aşağıya yuvarlansa, yine de onun yanı başında yer alacağından emindi. Onun cömertliğine saygı duyuyor ve bu yüzden de ona hayran oluyordu. Buna karşılık mevkiine karşı zerrece saygısı yoktu. Onun için de işiyle ilgili kutsal yerlerden içeri gelişi güzel dalmakta hiç bir sakınca görmez, bu hareketiyle başkan dehşete düşmüş ya da düşmemiz hiç umursamazdı. O sadece başkanın yenilmez gücüne inanıyordu. Yine inanıyordu ki, bu adam düşse de hemen tekrar doğrulurdu; tek başına bunu yapmak ona zor gelirse, kendisinde onu — kendisi istemese bile — yine ileriye atılması için gayrete getirme gücü görüyordu. Bununla birlikte olanaklar elverse dahi bu adamla asla evlenemiyeceğini de bilmekteydi.

Ondan nice nice şeyler istediği, nice nice şeyler aldığı halde, bir şeyi asla istememişti; bu da bir çocuktu. Çocuğunun babasını bambaşka tasarlıyordu. Çocuğunun babası ruh sahibi biri olmalıydı. Daha doğrusu onda bir sanatçı ruhu bulunmalıydı. Mr. Collins'de bulunmayan şeylerin başında ise bu geliyordu; ruhsuz bir adamdı o. Bir şeyler eksikti onda, bu şeyleri de ancak ruh kelimesiyle ifade edebiliyordu.

Betty de kusursuz sayılmazdı, etrafına ışık saçan

bir yetkinliği olduğu da söylenemezdi. Onun da kendine göre karanlık yanları vardı. Bu karanlıklardan birkaçı daha çocukken yaşantısına girmişti. Büyüdükçe hayatını tökezlemeden sürdürebilmek için, bu karanlık yanları bir parça aydınlatmak zorunluluğunu hissetmişti. Sonunda belki de birer hafif sise dönüşebilecek olan bu hafif gölgeler, Mr. Collins'in etkisi altında yeniden zifiri karanlıklara dönüşmeğe başlamıştı.

— 6 —

Mr. Collins mesleğinde bir dehaydı. Bir dâhi ise her yerde dehasını gösterebilir. Sadece sanatta değil, sadece kumandan olarak değil, ayakkabı fabrikatörü olarak da, banker olarak da, petrol kralı olarak da. Canilerden de bir hayli dâhi çıkmıştır; bunlar yasal sınırlar içinde dehalarını gösterecek bir alan bulamadıklarından ötürü cani olmuşlardır. Aslına bakılırsa her dâhi bir parça canidir, çünkü her dâhi yürürlükte olan ve uygulanan yasaları aşar, onları çiğner. Bu bakımdan kendi halinde yurttaş her zaman dâhilerden ürker. İyi yurttaşın varlığı durağanlığa dayanır; dâhiler bu durağanlığı bozan, dolayısıyla onun varlığını tehlikeye sokan kimselerdir.

Önemli bir adamın sevgilisi olan ve öyle kalmak isteyen bir kadın, her şeyden önce bu adamın zıddı özellikler göstermek zorundadır. Öte yandan birçok bakımlardan da ona benzemesi, adeta onun bir parçası olması da gerekir. Sevenler birçok şeylerde birbirlerini anlamamalıdırlar; bunun için de biri ötekinde sürekli yenilikler, beklenmedik şeyler, yadırgatıcı durumlar bulmalıdır. Monotonluğu önler bu. Oysa her iyi evlilikte monotonluk vardır. Bu monotonluk evli çiftten her birinin ötekinden emin olmasını sağlar. Öte yandan sevenler birçok şeylerde birbirlerine benzemek de zorundadırlar. Öyle ki, bir işaret, sesin tonunda bir değişim derhal anlaşmaları sağlamalıdır.

Betty, ince zevki, eğitimi, sanatçılara özgü duyarlığı, filozofça düşünceleriyle Mr. Collins'in tam bir

zıddıydı. Böylesine özelliklerinden ötürü de Mr. Collins ona hayranlık duyuyor, onu sayıyor, ondan çekiniyor, onun karşısında kendisini yetersiz buluyor ve centilmenliği hiç bir zaman elden bırakmamağa ayrıca özen gösteriyordu. Buna karşılık kadın da ona iş hayatındaki nobranlığından, pervasızca ataklığından ötürü hayranlık duyuyor, iş durumlarını değerlendirmesinde, ekonomik gelişimi bir bakışta kavramasında, piyasa dalgalanmalarını önceden açık ve seçik sezinlemesinde kendine olan güvenini beğeniyordu.

Bunlar onların zıt yanlarıydı.

Benzerlikleri ise daha çok maddesel şeylerdeydi. İkisi de lüksü seviyor, ikisi de göze çarpmaktan ve caka satmaktan hoşlanıyordu. Adam ne demişti? «Benim almak isteyip de alamıyacağım bir toprak olamaz. Bu evrende yok böyle bir toprak. Ben bir toprağı almak istedikten sonra, Jüpiter gezegeninde bile olsa gider alırım. «Rasgele söylenmiş değildi bu, yapar mı yapardı. Birinci Dünya Savaşından sonra Almanya'yı satın almağa kalkmıştı; ama orda bir kibritin 5 milyar Mark olduğunu duyunca, Almanlar gibi alışveriş işlerinde böylesine yeteneksiz insanlarla hiç bir iş yapılamayacağı kanısına vararak satın alma niyetinden caymıştı.

Bu konuda Betty de ona benziyordu; benziyor değil tıpatıp aynısıydı. O da bir şeyi istedi mi ve hele istediği şeyin yeryüzünde bulunduğu kanısına vardı mı, onu ille de alması gerekirdi. Bu isteyişinde acımasız ve saygısız olurdu. Mizaç bakımından da birbirlerine benziyorlardı. Erkek biraz daha serinkanlı davranmağa çalışırdı, çünkü atılgan mizacına kendini kaptıracak olursa budalalıklar yapabileceğini biliyordu.

Betty'nin isteklerini gerçekleştirmedeki bu inatçılığı ve çocukluğundan beri yetişmesi sırasında, okulda, öğretmen olarak, sekreter olarak durmadan baskı altına almak zorunda kaldığı bu ateşli mizacı, Mr. Collins'in etkisi altında sonunda kabuklarından iyice sıyrılmış, bütün görkemiyle ortaya çıkmıştı.

— 7 —

Mr. Collins ona istediği otomobili almıştı. Piyasanın en zarif arabasıydı bu. Garaj konusunda ise «bakarız» demişti. Sonra da bu «bakarız, bakıyoruz» lafını o kadar çok tekrarlamıştı ki, Betty'nin artık sinirine dokunmağa başlamıştı. Buna bir de «henüz uygun bir yer bulamadım» sözü eklenince kadın iyice çileden çıkmış, sonunda da işi ulusumuzun en kutsal yerine gümbür gümbür zorla girmek gibi bir felakete kadar vardırmıştı.

Bu yer başkanın evi olsaydı, hiç bir zaman böyle saldıramazdı, çünkü orda karşısına karısı çıkacaktı. Aslında onunla karşılaşmaktan filan çekindiği yoktu, bir çıtaşma çıksın istemezdi. Belki de böyle bir hareketin sonu boşanmaya kadar varırdı. Asıl kaçınmak istediği de buydu zaten. Alışkanlık haline gelmiş uzun bir evlilikten sonra birdenbire boşanıvermiş bir erkek, genellikle anasını yitirmiş bir çocuk gibi çaresiz olur. Onun bu çaresizliğinden yararlanıp kendisiyle evlenmesi için ayartamazdı; böyle bir şeyi asla istemezdi. Bu bakımdan hiç bir zaman erkeğin evlilik hayatına karışmayışının ardında akılcı nedenler yatmaktaydı. Ona evliliğine ilişkin tek kelime söylemezdi. Hatta onu evlilik hayatının gereklerine uymağa ve karısını fazla ihmal etmemeğe zorlardı. Kendisinin varlığından Collins'in karısının haberi olup olmadığını pek bilemiyordu. Ama herhalde birileri kadının kulağına bir şeyler fısıldamış olmalıydı. Ancak kadın bir rezalet çıkmasından dikkatle kaçınmıştı. Kaçınması da gerekirdi. Zira bu yaşta boşanmağa kalkışmakla hiç de akıllıca davranmış olmaz, eline de pek bir şey geçmezdi. Yüklüce bir nafaka koparmasına koparırdı. Hiç kuşkusuz. Ama toplum katındaki yeri ne olacaktı? Mr. Collins'in karısı olarak onun yanında bu yer hayli yüksekti. Boşanırsa elbette aynı yerde duramayacaktı. Onun için de hiç bir şeyden haberi yokmuş gibi davranıyordu. Ahbaplarından biri bu ilişkiden söz etmeğe kalkışsa hemen «dedikodu bunlar» diye keserdi. «Boş dedikodular bunlar. Ben kocamı iyi tanırım. Gönül eğlendiriyor, onunla biraz oyalanıyor-

dur, hepsi bu. O kadarını da çok görmem. İşi doğrusu çok ağır. Moiret-Martin'in yeni modellerini gördünüz mü? Ben yarın dört tane alacağım.»

— 8 —

Betty kapının hemen önünde duruyordu. Salonda patlattığı gökgürültüsünden sersemlemiş olanların kendilerine gelmelerini gösterecek ilk ürkek belirtileri bekliyor, ya da bekler görünüyordu.

Mr. Collins o gün toplantıya başkanlık etmiyordu. Konuşulan işlerden kendini sıyırmak, daha serbest kalabilmek için yönetimi ikinci başkan yardımcısına devretmişti. Gökgürültüsü çatırdadığı sırada elinde bir kâğıt ayakta durmakta, kâğıtta yazılı olanlara göz atmaktaydı. Betty'yi gören sayın bayların hepsi aynı anda ayağa kalkmıştı. Hepsi de ayakta daha iyi durabilmek, ya da salonda yeterince boş iskemle bulunduğu halde Betty'yi bir iskemleye buyur etmek istercesine sandalyelerine tutunmuştu.

Görüşmeleri not etmek üzere toplantıya katılmış bulunan Mr. Collins'in birinci özel sekreteri kız kendisine baktı. Başkan kaşlarını hafifçe oynattı, bunun üzerine kız da ayağa kalktı. Buna pek kalktı da denilemezdi; bir yılan gibi iskemlesinden aşağı kaydı; sessizce, göze çarpmadan, hiç bir gürültü çıkarmaksızın salondan dışarı süzüldü. Sanki bir suç işlemiş gibiydi. Onun dışarı çıkışını kimse farketmedi bile. Salondaki baylardan birkaçı Betty'yi, daha doğru deyişle Miss Betty Cuttens'i çok iyi tanıyordu. Bu baylar yanlarında aftosları olduğu halde gece kulüplerine gittiklerinde, neşeli bir akşam geçirmek için aynı lokale gelmiş bulunan Mr. Collins'e rastladıklarında yanında hep Betty'yi görmüşlerdi. Böyle rastlantılarda masalar hemen birleştirilmiş, sonra da arkası kendiliğinden gelmişti. Bu bayların hemen hepsi o akşamlar bir ya da iki defa Betty ile dansetme olanağını elde etmişlerdi. Mr. Collins de buna nazikçe misillemelerde bulunmuş, bu bayların sevgililerini sırayla dansa kaldırarak küçük fakat çok zarif salonun dört bir yanını arşınlayıp durmuştu. Mr. Collins güzel dansederdi. Yetenekliydi.

İyi dansetmek, uzun süre dansetmek onda alışkanlık haline gelmişti. Dansetmenin vücud yumuşattığı ve böylece dinleştirdiği kanısındaydı. Bu bakımdan demokratik biçimde eğlenmek isteyince, başkanlık sıfatını yazı masasının bir çekmecesine kapatacak derecede sağlıklıydı.

Betty başkanın dostları ve iş arkadaşları tarafından karısıymış gibi daima saygı görürdü. Ona karşı Mr. Collins'e gösterdikleri derecede bile teklifsiz davranamazlardı. Buna karşılık Collins'in karısının yanında akıllarına bile getiremeyecekleri fıkraları Betty'nin önünde rahatça anlatırlardı. Betty'nin bulunduğu yerde herkes, nikâhlı karılarının yanındaki davranışlarından farklı bir şeyler yapabilmiş olmak için daha serbest, daha neşeli, daha canlı hareketler yapardı. Betty hoşgörülüydü, her şeye katılırdı. Oyunbozanlık etmez, kimsenin keyfini, neşesini kaçırmazdı. Onun bulunduğu masada erkekler çekinmeden sevgililerini öpebilir, içki yasağı olduğu halde bir parça kafayı çektiklerini çekinmeden söyleyebilirlerdi. Ancak hiç bir erkek taşkınlık edemez, ölçüyü kaçıramazdı; hepsi de onun yanında ne kadar açılabileceklerini çok iyi bilirdi.

Buna karşılık Mr. Collins'in yanında yeni ahbaplık kurduğu koro kızlarından biri bulunuyorsa, sohbetin ölçüsü çok çabuk kaçardı. Çoğu kez de hangi bayanın hangi baya ait olduğu kestirilemiyecek derecede zıvanadan çıkardı. Zamanla koro kızlarından birine de, tıpkı karısıymış gibi saygı gösterilmesi zorunluluk haline gelecekti elbette. Ancak şimdilik iki koro kızından hangisinin bu rütbeye erişebileceği belli değildi. İkisi de henüz bekleme salonundaydı; hangisinin lüks kervana katılıp yola devam edeceği kestirilemiyordu. Belki ikisi de bunu başaramıyacaktı.

— 9 —

Şu anda kutsal salonda toplanmış bulunan yönetim kurulunun sayın üyelerinin hepsi Betty'nin bağırmasını işitmişti. Salondan içeri gümbür gümbür girdiği zaman, kendisini şahsen tanımayanlar bile gele-

nin Betty olduğunu anlamıştı. Çünkü başkanın karısının Betty gibi davranmayı göze alamıyacağını biliyorlardı. Karısı olsa dışarda ayrı bir odada bekler ve bu bekleme kocasının kendisine ayıracak birkaç dakika zaman bulmasına kadar sürer giderdi. Şu anda bütün baylar, istisnasız hepsi, sözü edilip duran prensesi ilk kez görenler dahi dehşete kapılmış haldeydi.

Bir prensese ilişkin olarak hepsinin kendine göre tasarıları vardı. Yüksek sosyeteden birinin sevgilisinden, görünüşü prenses gibidir diye söz edilirse, insanlar derhal belirli düşüncelere kapılırlar. Düşünceler ve tasarımlar filmler yoluyla oluşmaktadır. İnsanların hayal güçlerine yön veren filmlerdir. Filmler tuhafiyeci dükkânında kravat satan bir kızı öylesine allar, pullar, süsler, renk renk boyar, inci mercanla bezer, başına taçlar takar, atlaslara ipeklere büründürür ki, sonunda daktilo kızların, sıradan memurların prenseslik ihtiyacını giderirler.

Ne var ki, şu anda burda bulunan sayın bayların gördüğü bir süslü film bebeği değildi. Bir prenses de değildi. Gördükleri bir imparatoriçe miydi yoksa? Hayır, bir imparatoriçe de olamazdı. Çünkü imparatoriçelerin modası çoktan geçmişti; hem onlar bir parça köylü işiydiler. Günlük elbiseleri içinde bir film kraliçesi de değildi. Film kraliçeleri yanları sıra hep kendilerinden asla ayrılmayan bir kokuyu getirirler. Bu kokular daktiloluk yaptıkları büroların, işçilik yaptıkları fabrikaların, tezgâhtar olarak çalıştıkları mağazaların kokularıdır. Oysa Betty'nin öğretmen ve gazete sekreteri olarak geçirdiği çıraklık dönemine ait böyle bir kokusu yoktu. Her halde bu da hiç bir zaman bütün benliğini vererek gerçekten sekreterlik ve öğretmenlik yapmamış olmasındandı.

Betty prenseslik için doğmuştu ve hiç bir zaman da prensesten başka şey olmamıştı. Böylece bir prenses uğruğuyla karşı karşıya kalmış bulunuyordu; prenseslerini öfkeye ve hiddete sürükleyen uyruğuyla. Amerika'da bir kadın her zaman bir erkeğin ancak aklından geçirmeğe izin verebileceği şeylerden çok daha fazlasını yapmış, çok daha fazlasını yapmağa kalkışmıştır. Dünyanın en özgür cumhuriyetinde ka-

dınların en özgürüdür o. En özgürüdür, ancak iyi giyinebildiği sürece; grev yapan tekstil işçisi olmadığı sürece; maden işçisi olan kocası grev sırasında milisler tarafından kurşunlanınca bağırıp çağırmadığı sürece. Bunları yaparsa polislerin cobu tepesine iniverir, tıpkı erkeklerine indiği gibi. Dünyanın en özgür cumhuriyetinde özgürlük o kadar uzun boylu değildir. Özgürlüğün de elbette bir sınırı olmalıdır, yoksa özgürlüğün nerde başladığını ve özgürlüğün ne olduğunu kimse kestiremez olur.

Şu anda burda yönetim kurulunun karşısına çıkan kadın, bir işçi olsaydı da, kumpanya yılda şu kadar milyon dolar kazanç sağladığı halde, kendisinin ne diye 14 Dolar haftalıkla geçinmesi gerektiğini sormağa kalksaydı, salondan içeri Betty gibi girebilir miydi? Bu kadın işçi olarak böyle bir şeyi yine de yapmağa kalkışsaydı, Betty gibi içmemiş olsa bile, aslında bir şişe viskiye on Dolar veremiyeceği için ağzına içki koymamış olduğu halde, derhal sarhoşlukla ve küstahça davranışla suçlanır, altmış gün süreyle ıslahhaneyi boylardı.

Ama Betty dilediğini yapardı, yapabilirdi. Çünkü o en özgür cumhuriyette yaşıyan özgür bir kadındı; hâlâ Avrupa'da ve Asya'da görüldüğü üzere kadınlara köleymiş gibi davranılmayan bir ülkede yaşıyordu. Çünkü Betty burda haklıydı; garajı olmalıydı elbette; dolayısıyla evi, dolayısıyla da bahçıvanı. Bu bahçıvan otosunu da yıkamak ve evin içinde gerekli, musluk tamiri gibi işleri de görmeliydi. Ve nasıl ev garaj için gerekliyse, bahçıvan da ev ve garaj için gerekli, Betty için de kişisel işlerini görmek üzere Çinli veya Fransız bir oda hizmetçisi gerekliydi. O zaman artık yatağını kendisi düzeltmeyecek, banyoyu kendisi doldurmayacak, ipek çoraplarını kendisi yıkamıyacaktı. Mr. Collins arada sırada onda yemeğe kalmak isterdi; o halde bir de zenci veya İzlandalı ya da İsveçli aşçı kadın gerekliydi. Böyle aşçıya da çok iyi donatılmış, hiç bir şeyi eksik olmayan ve bulaşıkların elektrikli makinelerle yıkandığı bir mutfak gerekliydi.

— 10 —

Toplantıdaki sayın baylar istenilen şeyin ne olduğunu duyunca, Betty'nin içeriye niçin fırtına gibi girmek zorunda kaldığını hemen anlamışlardı. Kutsal toplantının hiç de kutsal olmayan böylesine şeylerle aksatılmasında suç elbette Betty'nin değildi. Suçlu Mr. Collins'ti. Nasıl olmuş da Prenses Betty'nin bazı isteklerini savsaklamağa cüret etmişti? Sözün kısası Betty her bakımdan haklıydı.

Bu arada salonda çatırdayan gökgürültüsünün etkisinden hayli sıyrılmış bulunan sayın baylar Betty'yi yalnız anlamakla, haklı bulmakla; onun vahşice içeri dalışını bağışlamakla kalmadılar, hattâ Collins'in omuzlarını ve göğsünü yumruklamasını bile gönülden onayladılar. Bir yandan da iskemlelerinden adım adım uzaklaşarak Betty'ye yaklaşıyorlardı. Onu iyice yakından seyretmek, daha doğrusu zihinlerinden bir güzelce soymak istiyorlardı.

Bu olay Mr. Collins'in yönetim kurulunda biraz daha fazla saygınlık kazanmasını sağlamıştı. Betty'yi ilk kez gören sayın baylar, Mr. Collins'e adeta doğaüstü bir varlık gözüyle bakar olmuşlardı. O zamana kadar kumpanyanın çok güçlü adamı sayılırdı; bu olaydan sonra olağanüstü güçte biri haline geldi. Artık onu oturduğu koltuktan kimse kımıldatamazdı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

— 1 —

Koltuğundan kimse kımıldatamazdı diyorsak Mr. Collins'in bir memur olduğu, Condor petrol kumpanyasında ücretle çalıştığı sanılmasın. Kumpanyanın başkanıydı o, ama aylıkla tutulmuş cinsten bir başkan değil. Kumpanyayı kurduğu için ve başlıca hissedarlardan biri olduğu için başkandı. Bununla birlikte başkanlık mevkiini yine de kaybedebilirdi. Eğer bir rezalet patlak verir, kendisi de bu rezaletin göbeğinde yer alacak olursa, elbette istifa etmek zorunda kalırdı. Çünkü başkanlarına ilişkin rezalet bir kumpanyanın saygınlığını sarsar, işlerini olumsuz yönde etkileyebilir. Kamuoyu karşısında başkanın kusursuz ayıpsız olması zorunludur. Başkan bir namus ve şeref örneği olmalıdır; böyle olması sadece parasını kumpanyanın işlerine yatırmış iyi yurttaşlara güven vermek için değil, ayrıca ve özellikle komünistleri, devleti devirmek isteyenleri ve benzeri bozguncuları susturmak içindir. Temel sorunları içinde kapitalist sistemi anlamak ve bu temel sorunlardan hareket ederek girişimlerde bulunmak yeteneğinden yoksun kötü kışkırtıcılar, kapitalist devlerin özel hayatını araştırmakla ve onların özel hayatına ba karak kapitalist sistemin nasıl çürüyüp çöküntüye yüz tuttuğunu kanıtlamak budalalığına kolayca düşerler.

İşçiler de başkalarına ilişkin dedikodulardan ve yatak öykülerinden tıpkı orta tabaka halk gibi hoşlanırlar. Çünkü dörtbaşı bayındır salçalı bir rezalet sahnelemek için para ister, yürek ister; oysa onlar ne pa-

raya kıyabilirler, ne de yüreklidirler. Onun için de sefahata olan eğilimlerinin keyfini başkalarının — bu kişi ister büyük kapitalist olsun, ister kral — onların sefahatine bakarak çıkarırlar. Ve kışkırtıcı eğer rezalet öykülerini ballandırmayı beceriyorsa, dinleyicilerin kendisini alkışlayacağından emin olabilir; böylesi sorunlardan söz etmekten ve sistemin analizini yapmağa kalkışmaktan çok daha etkilidir.

Bir rezalet büyük bir adamı yıkabilir, çünkü öteki büyükler kendilerini maskelemek ve güçlerini koruyup daha da artırmak için onun yıkılmasına göz yumarlar. Böylece onunla hiç bir ortak yanları bulunmadığını ve kendilerinin asla böyle biri olmadığını kamuoyuna duyurmak isterler.

Mr. Collins'in adı bir rezalete karışsaydı, artık başkanlık yapamazdı. Ama yine de kumpanyanın güçlü adamı olarak kalır; geri planda çalışarak belki de kumpanya için şimdikinden çok daha fazla işler başarırdı.

Kişiliği ve Betty gibi bir sevgiliye sahip olmanın kendisine sağladığı krallara özgü yüceliği ile, başka başkanlar için erişilmez olan başarıları elde edebiliyordu. Kumpanyanın çıkarları için gerekli gördüğü yolların yapımını sağlayabiliyordu. Bu yollar petrol bölgeleriyle hızlı bağlantı demekti; sadece kumpanyanın çıkarına hizmet edecek bu yolların aslında kumpanyaca yaptırılması gerektiği halde, devlet tarafından yaptırılmaktaydı. Çünkü valiler, milletvekilleri, belediye başkanları, encümen üyeleri isteğini yerine getirmek zorundaydılar. Bunu yapmazlarsa, o sırada oturdukları koltuklara bir daha oturamazlardı. Politikayla hiç ilgilenmeden politika yapardı. İşin garibi meslekleri politika olan kimseler, Mr. Collins'in istediği şeyleri tamamı tamamına yaptıklarını da farketmezlerdi. Bunların çoğunluğu özgür ve bağımsız politikacılar olduklarını, toplumun çıkarlarına hizmet ettiklerini sanmaktaydı. Bir çoğu da vicdanlarının sesini dinlediklerinde, tam anlamıyla dürüst ve namuslu davrandıkları kanısına varıyordu. Politikacıya serbest davranmadığını belli ettirmeden, ona isteklerinde,

düşüncelerinde, konuşmalarında, eylemlerinde ölümlü bir Tanrı tarafından yönetildiğini hissettirmeden nasıl politika yapılacağını Mr. Collins hayatta çok erken öğrenmişti. Bu yöntemin yaratıcısı sayılabilirdi. Chicago'da yapı işçilerinin büyük bir grevinde, olağanüstü sezgi ve gözlem yeteneğiyle işin içyüzünü anladığı zaman bu yöntemin esaslarını kurmuştu.

— 2 —

Mr. Collins Harrisburg'luydu. Babasının orda yiyecek maddeleri, konserveler ve mezeler satan bir dükkânı vardı. Pek büyük değildi. Yıllık geliri üç bin dolar kadardı. Mr. Collins bir yandan çalışıp, bir yandan yarı aç yarı tok gezerek koleje devam etti. Bu sırada garsonluk, hamallık, çıraklık, badanacılık yaptı. Babası ona ayda ancak 40 dolarlık bir çek verebiliyor, kimi zaman da bu rakamı 30 dolara düşürdüğü oluyordu.

Hiç bir sınavda üstün başarı göstermeden ve hiç bir aferin almadan koleji yarıda bıraktıktan sonra, babasının dükkânına mal satan ve baba Collins'in dostluğunu kazanmak isteyen bir konserve fabrikatörünün aracılığıyla bir bankaya memur oldu. Bu işe haftada 16 Dolar ücretle başladı; bir yıl sonra 18 Dolara yükseldi. Bir sigorta şirketine geçti; burda haftada 22 Dolarla başladı, üç yıl sonra ücreti 40 Dolar olmuştu.

Burda da durmadı. Bir reklam firmasına girdi. Haftada 40 Dolarla başladı ve dört yıl sonra haftalığı 100 Dolara çıktı. Görülmemiş derecede yüksek bir ücretti bu, ama nedeni vardı. Çünkü bir diş fırçasının porpagandası için güzel buluşları ve ilginç teklifleri olmuştu. Aynı yeteneği bir yüz kremi, bir elektrikli ekmek kızartma aygıtı, yeni bir sigara, bir pirinç eşya parlatma pomadı, bir açılır katlanır çocuk taşıma iskemlesi ve çimento-katran karışımı yeni bir çatı kaplama malzemesinin tanıtımında da göstermişti. Çalıştığı firma onun buluşlarıyla kirk bin Dolar net ka-

zanç sağlamıştı. Günün birinde bu durumu muhasebeciden öğrenince aklı başına geldi. O zamana kadar bir eşek olarak yaşadığını anladı.

Kararını verdi, artık kendi hesabına çalışacaktı. Firmadan ayrılmak istediğini bildirince, kendisine haftada 150 Dolar teklif edildi. Arkasından 180 Dolar. Daha sonra da 200 Dolar ve kazançtan yüzde beş hisse.

Hepsini reddetti, çünkü o andan itibaren artık küçük işlerle ilgilenmek niyetinde değildi.

Yeni çatı kaplama malzemesinin reklamıyla uğraşması onu ev yapıcılığıyla ilgilenmeğe götürmüştü. Dolayısıyla yapı vurgunculartyla da ilişki kurmuştu. Arsa alım satımı ve ev yapımı işleriyle uğraşmayı düşünüyordu. Tam o sırada Chicago'da yapı işçilerinin büyük grevi patladı. Kafayı çekmiş bir yapı madrabazıyla rasgele sohbet ederken, adamın nasıl kurnazlıklar yapıldığını ve koyundan farksız insanların burnuna nasıl halka takıldığını böbürlenerek anlatması sırasında bu grevin içyüzünü de öğrendi.

Arsa ve yapı madrabazlığı sahasında iş yapan iki büyük patron vardı, iki yapı kralı. Bunlar birbirleriyle üstünlük savaşına tutuşmuşlardı. Üstünlüğü kesinlikle sağlıyan Chicago'da politika alanında da söz sahibi olacaktı. Bu da onun nereye tramvay işletilip nereye işletilmemesini, nereye tren istasyonu yapılmasını ve halkın çıkarı için neyin nerde yasaklanmasını, nereye bir hastahane kurulmasını ve hangi bölgenin hasta sağlığı bakımından elverişsiz olduğunu düzenlemesi demekti. Politik iktidara sahip olan nereye tramvay hattı döşeneceğini yıllar öncesinden bilebilir. Dolayısıyla bundan haberi olmayan kimselerin elinden topraklarını ucuz ucuz alıp, tramvay hattı döşeneceği zaman yüzde beş bin kazançla satabilir. Tren istasyonları için de durum böyledir; hastaneler, mezbahalar, okullar, blok konutlar için de. Kısacası yapı işleri alanına giren her şeyde aynı madrabazlık düzeni işler.

İki büyük patron aynı zamanda villa blokları, blok apartmanlar, iş hanları ve mağazalar yapımına girişmişlerdi. Milyonlarca Doların söz konusu olduğu büyük bir projeydi bu.

Yapım programını ilkin bitiren kazanacaktı. Daha önce imzalanmış yüzlerce kira ve satış sözleşmesi vardı. Kararlaştırılan tarihte yapılar teslim edilmezse, müteahhit firmanın evleri satın almış, ya da kiralamış olanlara yüklüce tazminat ödemesi gerekiyordu. Kim önce bitirirse, evleri bekleyen bütün kiracıları kazanacak, geç kalanın katları ise belki aylarca boş kalacaktı. Bunları kimse de hemen satın almayacaktı, çünkü boş dairelere, mağazalara ve bürolara ihtiyaç daha sonraki aylarda duyulacağı için kimse parasını bunlara bağlamak istemeyecekti.

Patronlardan biri biraz parayı gözden çıkarıp, yapı işçileri sendikasıyla ilişki kurmayı akıl etti ve sendikanın sekreterini on bin dolara satın aldı.

Sendikaların ne şekilde çalışması konusunda unutulmaz büyük işçi lideri Samuel Gompers örnek bir yol gösterici olmuştu. Hollanda'da dürüst ve çalışkan emekçilerin yaşadığı bir mahallede doğmuş bulunan bu liderin gösterdiği şekilde, ya da onun etkisi altında kalarak bir sendikayı yönetmek, kumaşı lehimleyerek erkek elbisesi konfeksiyonculuğu veya çirkin işlemeli kadın bluzları imalatı yapmak kadar verimli bir işti. Sendikayı bu kafayla yöneten, yani öldükten sonra arkada kalan dul ve öksüzlere bankada birkaç yüzbin dolarlık bir hesap bırakmayan bir sendika yöneticisi işini anlamamış budalanın tekidir. Hele işçi sendikasının sosyalizmle ilişkisi olduğuna da inanıyorsa, postu hapishaneye sermeğe hazırlıklı olmalıdır. Ordan da ancak ertesi gün tekrar içeri girmek üzere çıkacaktır.

Satın alınan sekreter birdenbire günde on saat çalışmanın uzun bir süre ve yedi dolar gündeliğin de çok düşük bir ücret olduğunu keşfetti. Ve şimdi, uğrunda birkaç yıl önce Chicago'da anarşistlerin asılmış olduğu bu haksızlığı düzeltmenin zamanı artık gelmişti. Yapı işçilerini toplantıya çağırıp bunları anlattı ve bu yolda başarı sağlamak için aynı anda her yerde greve gitmenin değil, ilkin bir patronu, arkasından öteki patronu yıkmanın daha doğru olacağını belirtti. Ancak bu yolla her ikisinin de sırtı yere getirilecek ve o zaman Chicago'nun efendileri yapı işçileri olacaktı. Doğrusu bütün bunları pek güzel açıklamıştı ve yapı

işçileri de anlattıklarına bir bir inanmışlardı. Niye inanmasınlar, onların sendikasının sekreteri değil miydi?

İş yerlerinde ilkin greve başlaması kararlaştırılan patron, sekretere on bin Dolar veren patronun hasmı olandı. Grev başladı. Bütün kiniyle ve bütün öfkesiyle. Ancak işçilerin, yedi dolar gündelik yerine şimdi sadece sendikanın verdiği zavallı grev parasıyla yetinmek zorunda kalan işçilerin gösterebileceği öfke ve kinle de sürüp gitti. İşveren grev kırıcılar getirdi; bunlarla işçiler arasında kıyasıya meydan döğüşleri yapıldı; işçilerden de grev kırıcılarından da bıçaklananlar oldu; polisler yaylım ateş açtılar; işçilerden birçoğu hapishaneyi boyladı.

Sonunda sendika sekreterini satın almış olan patron yapı programını bitirdi, işçileri greve sürüklenmiş patron ise bitiremedi, servetini kaybetti ve Chicago'da yapı işleri alanında sürdürdüğü üstünlük savaşından saf dışı edildi.

İşçiler ise bitkin bir halde toplantılar düzenliyor, patronların ve kapitalizmin yenilmez kudretinden söz edip örgütlerini güçlendirmek için örgüte girmemiş son adamı da kazanmağa çabalıyorlardı. Onlara birlikten güç doğar diye öğretmişlerdi. Kapitalizmi ezmek için, daha doğrusu sosyalist bir dünya düzeninin yakın gelecekte gerçekleşeceğini pek sanmadıklarından kapitalistlerden iyi bir gündelik koparmak için güçlü bir örgüt gerekliydi.

Mr. Collins'in iktidarının temelleri bu grevin içyüzünü öğrendiği an atılmış oldu.

— 3 —

Mr. Collins kolej sıralarından eski bir arkadaşını hatırladı; babası Pennsylvania'da en büyük antrasit kömürü kumpanyalarından birinin başkan yardımcısıydı. Eski okul arkadaşının aracılığıyla bu başkan yardımcısına gitmek ve onunla bir görüşme yapmak olanağını elde etti.

Mr. Collins planını anlatıp başkan yardımcısına beğendirince, bu sefer kumpanya müdürlerinin toplantısına katılmak ve planını bir defa da burda açıklamak üzere davet edildi.

Planı pek sinsiceydi. Kumpanya ilkin kendisiyle herhangi bir ücret anlaşması yapmadan planı uygulamağa, yani Mr. Collins'i atlatmağa kalkıştı. Bu durumda onun yapacağı bir gazeteye başvurmak olacaktı. Böyle bir şey yapması da planın yatırılması demekti. Zira her zaman büyük bir heyecan fırtınası estirebilmek için gizli kapaklı şeyleri açığa vurmak isteyen, karşılığında da iyi para ödeyen bir gazete bulunurdu.

Kumpanya yöneticileri Mr. Collins'in niyetini hemen anladılar ve bu yüzden de kendisiyle ciddi şekilde pazarlığa giriştiler.

Mr. Collins çevrilecek dolap sonucu sağlanacak kazancın yüzde sekizini istedi. Sonunda yüzde beşde uyuştular. Kumpanya bu hissenin onda birini nakit, onda dokuzunu da kendi hisse senetleriyle ödeyecekti. Ayrıca Mr. Collins yönetim kurulu üyesi yapıldı ve manevra süresince başkanın özel sekreterliğini de yapması kararlaştırıldı. Bu iş için ayda üçbin dolar alacaktı. Aslında yapacağı pek bir işi olmayacaktı, bu parayı havadan alıyor denilebilirdi. Hizmeti yürüten birinci özel sekreter bir bayan zaten iş başındaydı. Ancak bütün birliklerin gerektiği anda ne şekilde yer değiştireceği Mr. Collins'in vereceği direktiflere göre düzenlenecekti.

O sırada henüz otuz yaşına basmamıştı.

— 4 —

Manevra başladı. Her şey Mr. Collins'in planladığı ve önceden tahmin ettiği şekilde gelişiyordu.

Dikkat edilmesi gereken başlıca ilke, zamanından önce kimsenin tek kelime konuşmamasıydı. Kumpanya bütün kömür ocaklarını hızlı bir çalışma düzenine soktu. Fazla çalışma, sürekli fazla çalışma sürdürüldü. Yüksek verim için maden işçisi primlerle durmadan ödüllendirildi. Avrupa'dan binlerce yeni işçi getirildi.

Bütün ambarlar ağzına kadar antrasit kömürüyle dolmuştu. Çıkarılan kömürü koymak ve istif etmek için geniş alanlar kiralandı.

Yeni siparişler kabul edilmiyordu. Herhangi bir kuşku uyandırmamak için sadece demiryolları, vapur şirketleri ve kömür toptancılarıyla yapılmış sözleşmelerin gereklerine uyuluyordu. Fırıldak Mr. Collins'in direktiflerine göre öylesine kurnazca, öylesine göze batmadan ve sessizce döndürüldü ki, öteki kumpanyaların hiç biri burda o güne kadar görülmemiş cinsten korkunç bir darbenin hazırlandığını sezmedi.

Bu hazırlık aylarca sürdü. Günün birinde her şeyin hazır olduğu kanısına varılınca, büyük savaş başlatıldı.

Savaş hiç de bir savaş gibi başlamadı, aksine çok sakin biçimde bir yoklama, hafif bir okşama gibi başladı. Antrasit kumpanyası bütün işçilerine, gelecek hafta cuma gününden itibaren aylık ücretlerde yüzde yirmibeş, gündelik ücretlerde yüzde onbeş kısıntı yapılacağını bildirdi.

Kumpanya yeni bir yöntem uyguluyordu. Sendika sekreterlerini satın almamıştı. Çünkü hiç gerek görmemişti. Sendika sekreterlerinin katkısı olmaksızın başarı çok daha büyüktü. Belki de onları bu işe karıştırmak her şeyi karmakarışık edebilirdi. Üstelik maden işçilerinin sekreterleri kaypak kişilerdi. Çoğu kez işçileri tutar ve dürüst davranırlardı. Onların safında yer alır, kömür patronlarının parayla tutulmuş adamları tarafından ağızları burunları kan içinde bırakılıp hastanelik oluncaya dek susmak bilmezlerdi. Antrasit kumpanyasının onbinlerce işçisi derhal toplantılara çağrıldı, fakat hiç bir sonuç elde edilemedi. Çünkü işçiler şimdikinden daha fazla çalışma yapar ve daha fazla çaba harcarlarsa, kısıntıya rağmen prim sistemi sayesinde yine de yeterince kazanacakları kanısındaydılar. İşçilerde şiddetli bir tepki olmaması üzerine, yönetici bayların bazılarında kuşkular başladı. Ancak Mr. Collins'in kılı bile kıpırdamıyordu. Kuşkulananların karşısına geçip ilk kez gerçek yeteneğini ortaya koyarak, öteki patronlara oranla çapının ne kadar büyük olduğunu gösterdi.

«Daha yeni başladık, sayın baylar» dedi, «şimdi yapılacak tek şey huzursuz olmamaktır. Eğer başaramazsam, sizlere beni ölüme mahkûm etme hakkını veriyorum. Ve eğer böylesine bir yargıya varılırsa, bu kararı bizat ben kafama kurşun sıkarak yerine getireceğim. Yeter ki sizler şu sırada sakin olun.» Sayın baylar da işin yürütülmesini ona bıraktılar.

— 5 —

Bir hafta sonra prim sistemi kaldırıldı.

İkinci hafta bütün fazla çalışmalardan vazgeçildi. Hayli zamandan beri primlere, fazla çalışma paralarına, yüksek gündeliğe alışmış bulunan işçiler birdenbire sudan çıkmış balığa dönüverdiler. Bu arada birçokları taksitle öteberi sahibi olmuş, küçük araziler satın almış, kendilerine ev yaptırmağa başlamış, çocuklarını koleje göndermiş, buna benzer daha başka işlere girişmişlerdi. Şimdi her şey altüst olmuştu; bunalıyorlar, ne yapacaklarını bilemiyorlardı.

Arkasından ocaklarda yeni bir sert düzen uygulanmağa başladı. Çalışma katına bir dakika geç gelen bütün gün çalıştırılmıyor, onun için ayrıca asansör indirilmediği için de gün boyunca madende kalması gerekiyordu. Kendi postası paydos edinceye kadar beklemek zorunda kalıyordu. Ayrıca geç geldiği bir dakika için de, normal çalıştığı ertesi günün parasından yarım gündelik ceza kesiliyordu.

Daha başka şeyler de yapılıyordu. Çıkarılan kömür çok sıkı inceleniyordu. Dört taneden fazla taş, yarım kürekten fazla toz ve toprak bulunursa, ağırlıkta ikibuçuk kilo eksiklik olursa bütün bir araba kömür sıfır diye değerlendirilip, kayda böyle geçiriliyordu. Bu durumda işçiye ödeme yapılmıyor, ama kumpanya çıkarılan sıfır değerinde malı ambara koymamazlık etmiyordu. İşçiler harekete geçmesi için sendikaya başvurdular. Toplantılar düzenlendi. Daha önce de ücretlerde ilk kısıntı yapıldığı zaman toplanılmış fakat bir karara varamamışlardı. Bu sefer de uzun tartışmalardan sonra güvenilir kimseler bu

işte kumpanyanın gizli bir amacı olup olmadığını anlamak için bir süre daha beklenmesini uygun gördüler. Zira sekreterlerin incelediği raporlara göre antrasit ticareti çok parlak durumda görünüyordu.

Sendika, müdürler kuruluyla bir toplantı isteğinde bulundu. Müdürler kurulu kumpanyanın ocaklarında çalışmayan kimselerle görüşme yapamıyacaklarını bildirdi. Üç gün sonra çıkarılan kömürü eksik kaydetme sistemi giderek daha da acımasız olunca, ocaklarda çalışanlardan seçilen güvenilir adamlar bir toplantı yapılması dileğinde bulundular.

Bu istek kabul edildi. Toplantı başlar başlamaz işçilere bu toplantıya katılmalarından dolayı kaybedecekleri zaman için kendilerine para ödeneceği bildirildi. Hem de bunu çok doğal bir şey söylüyorlarmışcasına, her zamanki tutumları sanki böyleymişcesine bildirdiler. Bu da aslında ne kadar öfkeli olduklarını göstermek için gelmiş olan adamları birden sakinleştirdi. Toplantıda aç kalmış kaplanlar gibi davranmayı kafalarına koydukları halde, kendilerine pahalı pürolar ikram edilip en nazik şekilde yumuşak koltuklara oturtuldukları zaman öylesine uysallaştılar ki, başkan artık başını bu kaplanların ağzına bile çekinmeden sokabilir ve tek bir dişin bile varlığını duymayacağından emin olabilirdi.

Adamlara çok fazla miktarda kömürün elde kaldığı anlatıldı; bu bakımdan bir süre için ocakları boş bırakmayı düşünüyorlardı; bu süre içinde sadece pompalar ve destek işçileri çalıştırılacaktı. Açıklamalarda öylesine ayrıntıya gidildi ki, adamların önüne ambarlardaki mallara ilişkin envanter defterleri bile serildi. Ancak bu defterler onlara bir şey söylemiyordu, çünkü defterde yazılı alacak-borç hesabı, kredi ve zimmet bölümlerinin ne demek olduğunu, hangi sayfada fire yazdığını, hangi sayfada depo mevcudu kayıtlı olduğunu bilmiyorlardı. Tek kelimeyle muhasebeden haberleri yoktu. Ama yine de sanki anlıyorlarmışcasına boy boy defterlerin sayfalarını çevirip durdular. Sonunda onlar da elde çok miktarda satılmamış kömür bulunduğunu kabul etmişlerdi.

Toplantı boyunca pek az konuşmuşlardı, ama on-

lara hep birer beyefendi gibi davranılmış, birer beyefendi gibi hitap edilmişti. Kendilerine sorulsa bunu kabul etmezlerdi, kabul etmek istemezlerdi, ancak böylesine kibarca hitaplarla uysallaştırıldıkları bir olguydu. Ayrıca her birinde gizli bir duygu da oluşmuştu, burda kendilerini yönetim kurulu üyesi gibi hissediyorlardı; ocaklarda olup bitenler hakkında karar vermeleri gerektiği sanısına kapılmışlardı.

Toplantı bitip tekrar dışarı çıktıklarında birden hiç bir iş becerememiş olduklarını farkettiler, doğrusu hiç de akıllıca davranmamışlardı. İşçi öğleden sonra toplantı yaptı. Burda işçini karşısına çıkıp yaptıklarını ve konuştuklarını anlattılar. O zaman da kızılca kıyamet koptu. Bağırıp çağırmağa başladılar. Oysa bu bağıranlar toplantı için seçilmiş olsalardı, ellerinden aynı şekilde davranmaktan başka bir şey gelmeyecekti. Öfkeli küfürler birbirini izliyordu: «Ödlekler, sefil teresler, şuna düpedüz tongaya bastık, kafese girdik desenize! Meğer biz temsilci değil, yılışık yaltakçılar seçmişiz! Gidin kendinizi suya atın, belki balıkların işine yararsınız!» Bir tanesinin sesi ötekileri bastırdı: «Kaç para verdi size o rezil köpek? Artık gramofonun parasını ödersin Billy, ha ne dersin?» Salonda bir gülüşmedir koptu.

Ertesi hafta çarşamba günü kumpanya, sendika üyesi olanların hafta sonunda işten çıkarılacağını bildirdi. Sadece sendika üyelik kartını kumpanyanın bürosuna teslim edenler çalışabilecekti. Üyelik kartı bulunmayanların ise, herhangi bir sendikanın üyesi olmadığını imza vererek bildirmesi gerekiyordu. Bir kimse imza verdiği halde, yine de bir sendikanın üyesi kalacak olursa, ücret ödenmeden işine derhal son verilecekti. Ayrıca 48 saat içinde ailesiyle birlikte kumpanya evlerini ve maden bölgesini terkedecekti. Terketmezse maden bölgesine tecavüz etmekten polise verilecekti. Cumartesi sabahı Antrasit kumpanyasının bütün ocaklarında grev başladı. Kumpanyanın istediği de buydu zaten. Böyle bir grev yürütülen manevranın kazancını kasaya koymağa yarıyacaktı. Bu grevde olduğu gibi işçiler kendileri için elverişli zamanlarda pek greve gitmezler, daha çok kapitalizm

için elverişli zamanlarda grev yaparlar. Aptallıklarından değildir bu, yasalara uymalarındandır. Çünkü işçi de kapitalist sistem içindedir; yapmak istediğini bu ekonomi sistemi içinde yapacaktır, yani kapitalizme yarıyanı yapacaktır. Çünkü işçi de kapitalizmin bir parçasıdır, bu sistem egemen olduğu sürece onunla bağlantılıdır, hem de ölüm ve yok olma, yaşama ve mahvolma pahasına bir bağlantıdır bu. Bu sistemde etkin olan yönetir, edilgen olan acı çeker. Kapitalist etkindir. Ne istediğini bilir. İstediği para kazanmaktır. İşçi ise edilgendir, sadece bir şeyleri pay olarak istemektedir. Tıpkı kapitalistin yaptığını yapmak ister, yani kendi gibi olanlardan daha fazlasına sahip olmak ister. Fırıncı grev yapar ve kazanırsa, ayakkabıcı için ekmek pahalanır. O zaman da fırıncı, çizmesini pençeletmek için daha fazla para ödemek zorunda kalır. Bu sistem içinde her şey kapitalizme hizmet eder. Biri hoyratça sömürücü, öbürü aç olduğu, geri kalanlar da işçilere ihanet ettiği için değil hepsi aynı mekanizmanın içinde yer aldığı için.

Mr. Chaney Collins bu yasayı öğrenmişti ve bundan kendi çıkarı için yararlandı. Onun bütün bilgeliği de buydu işte.

— 6 —

Antrasit kumpanyasının kasası dolmağa başlamıştı. Emekçi haklarına ve emekçi özgürlüğü hareketine ilişkin modern görüşleri, yüzbinlerce dolar kazanç sağlıyacak şekilde sömüren ilk kumpanya olmuştu. Daha sonraları bu yöntem öylesine çok uygulandı ki, alışkanlık haline geldi ve zamanla iş hayatında dürüst bir hareket sayıldı. Ama Mr. Collins'in henüz otuz yaşında olduğu zamanda, ticaretin böylesi daha bilinmiyordu, dolayısıyla hiç bir rakibi yoktu. Bu yüzden de antrasit kumpanyasının çevirdiği bu dolabı uygulayan kumpanyaların hiç birine, onun gibi milyonlarca doları kasasına atmak bir daha nasip olmamıştır.

Antrasit'te grev sürüyordu. Yirmi bine yakın maden işçisi katılmıştı. Büyük gazeteler madene derhal

özel muhabirler yolladılar. Grevə ve nedenlerine ilişkin her şeyi öğrenmek, bundan okuyucuların ilgisini çekebilecek, heyecan yaratacak, iri puntolu, kocaman başlıklı haberler çıkarmayı amaçlıyorlardı.

Antrasit şirketi müdürler kurulu adına heyecanlı öykülerle gazetecilerin açlığını gidermek görevini Mr. Collins'e vermişti. Aslında bu görevi isteyen kendisiydi. Gazeteleri şirketin çıkarları için kullanmak ve bunu gazetelere hissettirmeden gerçekleştirmek, Mr. Collins'in çok önceden özenle hazırladığı birliklerin kaydırılması planının bir parçasıydı.

Gazetecilere anlatıldı ki, kumpanya aşırı biçimde overstocked durumdadır, yani bütün ambarları ağzına kadar doludur. Kömür satışı giderek sürekli yavaşlamaktadır. Kumpanya bu kadar çok stok malla ne yapacağını bilemez hale düşmüştür, çünkü ihtiyaç üretimin çok altında kalmıştır. Durumun gerçekten böyle olduğunu kanıtlamak için satış sözleşmeleriyle ambar kayıtları gazetecilerin önüne serildi.

Mr. Collins, kömür için görülmemiş cinsten bir fiyat düşmesi tehlikesiyle karşı karşıya bulunulduğunu söyledi. Bu nedenle fiyat düşmesini önleyebilmek için tek çıkar yolu seçmek zorunda kalmışlar, ücretleri kısmışlardı. Ancak işçiler ücretlerdeki bu kısıntının ne kadar zorunlu bir hareket olduğunu anlayamamışlardı, anlayamazlardı da, çünkü ekonomi konusunda yeterince eğitilmiş değillerdi. Gazetecilere yine anlatıldı ki, kumpanya ücret kısıtlamasına gitmeyip de, eski ücret düzenini sürdürseydi, böyle bir tutum şirketin çökmesi demek olurdu. Bu da bütün Amerikan kömür endüstrisini çöküntüye götürürdü. Kumpanyanın ayakta kalması söz konusu olduğu sürece grevcilere boyun eğilmeyecekti, zira boyun eğme olanağı yoktu, aksini düşünmek ise ekonomik bakımdan intihar demekti. Kumpanyanın işçilerine bir sendikaya üye olmalarını niçin yasakladığı sorusunu da Mr. Collins, işçilerin kısıtlanmış ücretle de çalışmak istediklerini, fakat sendikanın buna izin vermediğini söyleyerek cevaplandırdı. Kumpanyanın ekonomik politikasına dışardan el atılmasına elbette izin verilemezdi; böyle bir şey anayasal esaslara göre ticaret ve çalışmayı sağlıyan

bütün özgürlüklerden ve haklardan vazgeçilmesi demek olurdu. Kumpanya çalışmağa istekli işçilerine, üyeleri sadece kendi ocaklarında çalışan kimselerden oluşacak yeni bir sendika kurmalarını tavsiye etmektedir. Ancak böyle bir sendika kumpanya işçilerinin yasal temsilcisi olarak kabul edilecektir. Mr. Collins son olarak «görünüşe bakılırsa» dedi, «işçiler kumpanyanın tamamen haklı ve zorunlu isteklerine uymağa pek arzulu değildirler. Bu yüzden de grevin uzun süreceği şimdiden kesinlikle söylenebilir; en az altı ay sürebilir, belki de sekiz, hattâ on dört ay.»

Gazeteciler kumpanyanın karşılaştığı grevin nedenlerini böylesine ayrıntılı biçimde açıklamış olmasından dolayı kendisine teşekkür ettiler.

— 7 —

Gazeteci sadece gerçeklere hizmet eder ve gerçeğin lağımların içinde, yatak çarşaflarının arasında aranması gerekse bile yine de onu arayıp bulmayı en kutsal görevi sayar. Zira okuyucusuna sadece gerçeği vermek, gerçekten başka hiç bir şeyi vermemek bir gazetecinin en birinci ödevidir. Onun için de tüm yalancılara, fesatçılara, kışkırtıcılara, Yahudilere karşı, anarşistçe ve benzeri sosyalist düşüncelerle dolu olarak, güzel ülkemizi kirletmek ve yıkmak için şanlı cumhuriyetimizin kıyılarına ayak basan tüm Avrupalı göçmenler ile yabancılara karşı Tanrısal adaletin yeryüzündeki kırbaçları olmuşlardır. İşte böyle bir şeyler olmanın bilincine ermiş bulundukları için de muhabirler, bir defa da karşı tarafın görüşünü anlamak üzere sendikaya gittiler. Kumpanya genel müdürlüğünde belirli amaçlara güven ve huzur içinde bir yönelmeyle karşılaşmışlardı; burda buldukları ise hiç de öyle olmadı. Burda karşılaştıkları huzursuzluk, sinirlilik, boş konuşmalar, yıkıcı haykırmalardı. Konuşuyorlardı, kazanç hakkında, tüm ulusun ortaklaşa harekete geçmesi, işçinin örgütlenmesi, kendi çoluk çocuklarına karşı olan yükümlülükleri hakkında belirsiz kavramlar, karmaşık tasarımlar ortaya atıyor-

lardı. Hükümetin tutumuna çatıyorlar, özellikle de kapitalistlerin kötü kişiliğine ve kalleşliğine ilişkin zırpırça görüşler öne sürüyorlardı. Yalnız bir şey vardı ki, hepsi bu doğrultuda, görüş birliği, güç birliği halindeydi. Eski ücret düzeni yeniden uygulanıncaya ve bu uygulama örgütlerince onaylanıncaya kadar direnişlerini sürdürme konusunda hepsinde kesin ve belirgin bir kararlılık göze çarpıyordu. Ücretlerde bazı küçük değişiklikleri kabul edebilirlerdi, ama önemli olan örgütün bunu benimsemesiydi. Gelgelelim sendika eski ücretlere de karşıydı. Sendikaya göre, yüksek denilen eski ücretler aslında günlük hayatın çoğalan, durmadan çoğalan ve yükselen ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde değildi, hayli düşüktü. O zaman gazete muhabirleri anladılar ki, burda uzun, çok uzun bir greve hazırlanılmaktadır ve anlaşmazlık sadece ücretlerle ilgili olmayıp, artık kesinkes bir hesaplaşmayı gerektiren ilkeleri de içerdiğinden, bu grev çok uzun sürecektir.

Böylece gazetelerin birinci sayfalarında, kalın puntolu başlıklarla, gerçeğe uygun biçimde açıklandı ki, ne zaman biteceği kestirilemeyen bir kömür grevi başlamıştır. Bu yüzden Amerikan endüstrisi, hatta tümüyle Amerikan ekonomisi felce uğramak tehdidi altındadır.

Bu haberler Mr. Collins'in amaçlarına ve planlarına öylesine uyuyorlardı ki, sanki onun tarafından kaleme alınmış gibiydiler.

— 8 —

Antrasit şirketi — Mr. Collins'in planı gereği — öteki antrasit ve kömür kumpanyalarını patlak vermiş bulunan grevden haberdar etti. Ayrıca grev dolayısıyla satışların durduğunu, ambarların ağzına kadar dolu kaldığını, bu yüzden ücretlerde önemli değişiklikler yapılmasının zorunlu görüldüğünü de bildirdi.

Öteki kumpanyalar, antrasit şirketi piyasadan çekildiği için hızlı bir çalışma temposu tutturmuşlardı. Antrasit şirketinin satışta niçin böylesine ağır dav-

randığını anlamamışlardı. Fakat en büyük kumpanyalardan biri satış yapmıyor, depolarını dolu tutuyor ve ücret kısıtlamasına gidiyorsa, piyasada bir şeyler oluyor demekti. Bunu bütün kumpanyalar derhal sezmişti. Ancak ne olacağını kestiremiyorlardı. Bu bakımdan onlar da temkinli davranmağa başladılar. Ücret uzmanlarını derhal harekete geçirtip kısıtlı ücret tarifeleri hazırlattılar. Fakat bu tarifeleri uygulamadılar, şimdilik yeterince kazanç sağlayacak zengin sözleşmeleri vardı ve işçilerin arasında bir huzursuzluk patlak versin istemiyorlardı.

Antrasit şirketinde grev başlayıp da, gazetelerde haberler boy boy kendini gösterince, New York borsalarında kömür hisse senedi satışları yavaşladı; demiryolu ve vapur işletmesi hisse senetlerinde duraksamalar başgösterdi, çelik endüstrisi hisse senetleri satışı ise düpedüz durdu. Wall Street'de bir sessizlik başlamıştı. Bu sessizlik birkaç gün sonra endişeye dönüştü ve Wall Street korkulan bir kasırganın patlamasından önce görülen suskunluk haline girdi.

Fakat henüz bir felaket belirtisi yoktu ortada; hisse senetlerinin çılgınca bir tempoyla durmadan el değiştirmesi, kasırganın merkezine yakın yerlerdeki değerlerin şersemce tepetaklak ettirilmesi gibi eylemler daha başlamamıştı. Herkes bekliyordu sadece. Sanki görünmeyen bir güç insanları hareketsiz kalmağa zorlamıştı. Çünkü kimse ne olduğunu bilmiyordu. Herkes bir yol beklemeyi yeğliyor, neyi alıp neyi satması gerektiğini doğru olarak birilerinden öğreninceye kadar veya bir falcıdan öğreninceye kadar beklemek istiyordu. Ne var ki borsalarda bütün alışveriş durmuştu. İki gün sonra Chicago borsası aylardan beri görülmemiş bir durgun gün yaşadı.

Bununla birlikte bütün olarak alınırsa piyasa henüz sapasağlam ayaktaydı. Çünkü kömürle ilişkisi az olan değerler etkinliklerini sürdürüyordu. Her zaman olduğu gibi iki punto aşağı, beş punto yukarı hareket ediyor, ertesi gün bunun tersi oluyordu. Hattâ elektrik işletmelerinin değerleri belirgin şekilde yükselmeğe başlamıştı. Fakat elektrik değerlerinin yük-

selmesi hiç de hayra işaret değildi, kömüre olan güvenin azalmağa başladığını gösteriyordu. Borsa kurtları için bu yükselme çok yakında kömürde yeni düşmelerin başgöstereceğine de işaretti. O zaman kopacak fırtına elbette çok şeyi silip süpürecekti.

— 9 —

Çok sürmedi, daha o hafta, kömürle ilişkisi olmayan ve enerjisini sudan sağlayan elektrik işletmelerinin değerleri birden hızla yükseldi, bir günde 18 punto yukarı fırladı.

Yaklaşan kasırganın ilk uğultusuydu bu.

Vapur işletmeleri, demiryolu şirketleri, çelik fabrikaları ve büyük kömür toptancıları hiç bir yeni sözleşme imzalamadılar. Sadece haftalık ihtiyaçlarını karşılayacak kadar kömür alıyorlardı. Kömürde bir fiyat düşmesi bekleniyor ve yeni fiyat öğrenilmeden, daha doğrusu yeni düşük fiyat saptanmadan kimse yeni anlaşma yapamıyordu.

Piyasanın yavaşlamasından bu sefer öteki kömür kumpanyaları etkilenmeğe başlamıştı. Ancak depolarında yeterince stok malları yoktu. Çünkü büyük stok depolamak için büyük banka kredisi gerekliydi. Bu kredi de, ha dediğin anda alınamazdı; bunun için toplantılar yapılması, sözleşmeler imzalanması ve diğer kredilerin kaldırılması gerekirdi. Bankalar ise gittikçe sağlamlığını yitiren piyasaya bakarak, kömür stoklaması için kredi vermede çok çekingen olmuşlardı, çünkü değerler artık güvenilir değildi. Kredi açan bankalar olmadı değil, ama bunu ancak kömür üretimi için zorunlu işçi ücretlerini karşılayacak ölçüde yaptılar, daha fazlasını göze alamadılar. Böylece öteki kumpanyalardan hiç biri yüklüce stok depolama olanağını bulamadı.

Bu durumda kömür üretimini daha ucuza gerçekleştirmek zorundaydılar. Alışılagelmiş sisteme göre kömürün daha ucuza mal edilmesi ise, ancak işçi ücretlerinin bir hayli kısılmasıyla sağlanabilirdi. İşi sağ-

lam kazığa bağlamak için hemen antrasit kumpanyasının ücret tarifesini olduğu gibi benimseyip uygulamağa geçtiler.

Bu durumda işçilere yapacak ne kalıyordu? Mr. Collins ne arzu ediyorsa onu; greve gittiler. Ücret indirimini elbette hoş karşılayamazlardı; bütün büyük kumpanyalarda grevler patlak verdi.

Daha küçük kumpanyalar, genellikle ufak fakat sağlam müşterileri olduğu için borsa dalgalanmalarından pek o kadar etkilenmezlerdi, ancak onlar da ne yapacaklarını kestiremiyorlardı. Ötekiler rizikoya girmek istemediğine, işçilerine düpedüz lokavt uyguladıklarına ve ocakları çalıştırmadıklarına göre, onların da yapacağı ücretleri kısmak, işçilere sendika üyeliğini yasaklamak ve büyüklerin ne yapacağını bir yol beklemekti.

Çeşitli kumpanyalar arasında önceden planlanmış ve örgütlendirilmiş herhangi bir ortaklaşa uyumlu çalışma olmadığı halde, her şey böyle bir şey varmışçasına gelişiyordu. Aslında öteki kumpanyalarla bir işbirliği Mr. Collins'in planını aksatırdı. Fakat Mr. Collins öylesine kurnazca hazırlanmıştı ki, kumpanyaların hiç biri büyük vurgunun kasten dışında bırakılacaklarını hissetmemişti. Mr. Collins önceden her şeyi, antrasit şirketi depolarının dolu olduğunu ve ücretleri kısmak zorunda kaldıklarını bildirmemiş miydi? Böylece bütün öteki kumpanyalarla birlik halinde çalıştığı, onların da çıkarını gözettiği izlenimini uyandırmıştı. Kimse çıkıp da onu kınayamazdı. Fakat bu şekilde haber vermekle aynı zamanda planını geliştirmiş, asıl amacının üstüne bir şal örtmüştü. Bu da rahatsız edilmeden çalışabilmesi için zorunluydu.

— 10 —

240 bin maden işçisi grevdeydi. 240 bin adam çoluk çocuğuyla birlikte sendikaların kendilerine verdiği yardım parasıyla yaşamak zorunda kalmıştı. Bu yardım parası grev sürdükçe her hafta biraz daha azalacaktı. 240 bin ailenin geliri azaldıkça, satın alacakları

şeyler de azalıyordu. Bu da binlerce küçük esnafı ve dükkân sahibini etkilemekteydi. Bunlar da aynı şekilde daha az kazanıyor, dolayısıyla daha az harcayabiliyorlardı. Böylece ekonomik bir bunalım, suda halkaların yayılması gibi etkisini giderek daha da genişlemesine gösteriyordu. Her hafta binlerce insan, sayıları her seferinde biraz daha artarak bankalara başvuruyor, biriktirdikleri paradan birazını çekiyordu. Çünkü yaşamak ve yükümlülüklerini yerine getirmek zorundaydılar. Böylece bankalardaki paralar da azaldı. Kredi almak her geçen hafta biraz daha zorlaştı. Faiz oranları yükseltildi. Rehine konulan şeylerin değeri giderek azaldı. İnsanlar pahalı aldıkları eşyaları değerinin yirmide birine satmak zorunda kaldılar. Yaşayabilmek ve zorunlu yiyecek maddelerini alabilmek içindi bütün bunlar. Satmak üzere bir şeyler yapan, adına genellikle imalatçı dediğimiz kimseler ile dükkânlarında bir şeyler satanlar mallarına ancak değerinin çok altında müşteri bulabiliyorlardı. Bu yüzden hepsi de sıkıntı çekmekteydi.

İşçiler orda burda polislerle çatışıyor ve yaralananlar oluyordu. Toplantılarda kim gerçek işçi, kim grev kırıcı diye yumruklarıyla tartışıyorlardı. Kendilerinden para isteyen karılarını kovalayıp döğüyorlardı. Sendika sekreterlerini, kapitalistlere satılmış ajanlar diye suçluyorlar, sendika üye kartlarını parçalayıp üstüne tükürüyorlardı. İşçibaşlarına sokulup, grev biterse kendilerini unutmaması, tekrar ekibe alması için yaltaklanıyor; gündelikleri yüzde altmış düşürülse bile bir daha greve kalkışmayacaklarına yeminler ediyorlardı. Methodist, Baptist, ya da Episcopalist kiliselerine gidiyor, burda «Tanrıya Şükür» ilahileri söyleyenlerin önünde kendilerini yere atıp, döşemelerin tozlarına bulanıyor, inleye sızlaya ruhlarının artık arınıp kurtulduğunu, geçirdikleri bu güç sınav sayesinde yeniden Kurtarıcı İsa'nın yolunu bulduklarını söylüyorlardı. İçlerinde hep iyimser olanlar da vardı, hep kötümser olan, hep ağlayanlar, hep küfredenler de. Kimileri güçlerinden bir şey kaybetmemişlerdi, dişlerini gıcırdatıp, «Bu haydutlara bir kuruş kaptırmaktansa bin defa geberirim daha iyi» diye homurdanıyorlardı.

İnsanın her çeşidi vardı, her çeşidinden bir örnek vardı. Bir devrimde de bu insanlar vardı. Her devrimde de. Yiyecek isteyen ve yiyecek bir şeyi olmayan insanlar. Üç öğün yemek için ruhlarını satan insanlar. «Emrinizdeyim sayın bayım» demektense, yumruklarını dişlemeyi yeğliyen insanlar. İnsanlar, insanlar ve insanlar. Aralarında emekçi eyleminin yüz karaları da vardı, kahramanları da.

— 11 —

Kasırga kopmuştu.

New York borsalarını kasıp kavuruyordu. Öyle ki, insanlar hisse senedine sahip değilse ve sadece tarafsız bir seyirciyse sevinçten oynayacak hale gelmişlerdi.

Hisse senetleri hallaç pamuğu gibi uçuşuyordu. Aslında övünç ve gurur duyulan bir ekonomi sisteminin hallaç pamuğu gibi havaya savrulmasıydı bu.

Gökten taş yağıyor, yer depremlerle sarsılıyordu. Demirdenmiş gibi görünen bu sistemin binasında duvarlar zangır zangır titremekteydi.

Simsarların, borsa acentalarının telefon kabineleri çatırdıyordu.

10 punto yükseldi, hemen satmalı... Ama daha sözünü bitirmeden ayni değer 20 düşüyor ve kimse 30 aşağısına bile almıyordu. 40 düşüyor. 4 yükseliyor. Umut. Bir punto daha yükseliyor. Dünyanın dört bir yanına telgraflar. Mark enflasyonu bile duraklıyor. 14 punto düşüyor. Mark yeniden pır pır ediyor.

Wall Street'de üç ayrı telefon kabinesinde üç el silah sesi. Beher kabinenin aylık kirası iki bin dolar. Üstelik keşiş hücreleri bile bu kabinelerin yanında birer şato şölen salonu.

12 punto yükseliyor. 3 düşüyor. 7 düşüyor. 4 düşüyor. 2 yükseliyor. Telefoncu kızlar sancılar içinde. Telgrafçılar keçileri kaçırıyor. Bankaların bürolarında ve acentaların minnacık odalarında dar beyaz şeritler, özel teleks makinelerinin ağzından, ölüm fermanları ya da umut iksiri halinde başdöndürücü bir hızla fırlıyorlar.

Dört yanında dört adam durmuş teleksin ve şeritlerde yazılı olanları okuyorlar. Okuyorlar. Şeritler ardı arkası kesilmeksizin makinelerin ağzından çıkıyor ve adamlar durmadan değişip duran rakamları okuyorlardı. Kumpanyaların adını ve bir yukarı bir aşağı uçuşan değerleri gösteren rakamları bildiren birkaç harfi okuyor ve bunun tüm ekonomik düzenle ilişkisini, önemini, ne demeğe geldiğini bilinçaltlarının incecik iplikçikleriyle anlıyor, ilgililere açıklıyorlardı. İlgililer için bu harfler, eski Mısır hiyeroglifleri gibi çözümlemesi güç şeylerdi. Telekslerin başında duran adamlar okuyorlardı, durmadan okuyorlardı. Makineden habire fışkıran beyaz şeritleri daha çabuk çıkarmak için sağ elleriyle çekiştiriyor, sol elleriyle de telefon ağızlarını talimat vermek için titreyen dudaklarına bastırarak okuyorlardı. Talimat öylesine hızlı veriliyordu ki, sanki beyin parçalara bölünüyor, her parçası rakamları, durumları ve eldeki hisse senetlerini aynı anda anlamlandırıyordu. Beyinler, teleksler, kulaklar, dudaklar, harfler ve çekiştirip duran eller, görünmeyen, duyulmayan, sadece varlığı hissedilen güçler tarafından kovalanıyordu.

Sonu gelmez uzunlukta dar şeritler telekslerden fırlıyor, fışkırıyor ve dört bir yana uçuşuyordu.

Dar beyaz şeritler hışırdıyor, tıslıyor, bir saniye içinde onbinlerce çalışkan ve uysal işçinin kaderini belirliyordu. Bu insanların, hisse senetlerinde sadece birkaç punto yukarı ya da aşağı değer ifade eden kişiliği, varlığı, burda yok ediliyordu. Şeritler ayrıca ensesi kalınca yüzlerce iyi yurttaşın kaderini, oğulları için öğretim planlarını, kızları için evlenme projelerini, yaşlılıkları için rahat ve huzur olanaklarını da belirliyordu. Ve uzun dar şeritler koşuyor, koşuyor, makaralarından habire boşanıyordu, kışkırtılmışçasına, ürkütülmüşcesine, sürüklenircesine, kovalanırcasına...

Diyeceğini dedikten sonra da, üstünde makinelerin tiktakladığı küçük masaların altına kıvrılıp yumak oluyor, makineler ise durmadan tiktak tiktak işliyordu. Binlerce ve binlerce insan için kıyamet gününü bildiren saatin tiktaklarıydı bunlar. Şeritler gittikçe büyüyen bir yumağın üstünde çörekleniyordu.

Bu yumakların içinde sinirli adamlar duruyor, şeritler de ayaklarına uzun ince yılanlar gibi giderek daha çok dolanıyordu.

Devler ve cüceler, rakamların saldırısındaki hıza eşit süre içinde çarçabuk ne yapacaklarını kestirir kestirmez, şeritler hemen ölü ve unutulmuş bir halde çöp sepetini boylüyor, orda yığınla başka şeritin arasında buruşup kalıyordu. Kimsenin şeritleri koparıp alacak kadar bile vakti yoktu. Durmadan kıvrılıyor, buruşuyor ve topak oluyorlardı.

Ve sonunda yumak, içiçe geçmiş, kördüğüm olmuş binlerce uzun ince kemikçiği bulunan bir iskelet görünümü aldı.

Sermaye düşüncesinin cenazesiydi bu.

Wall Street'de deprem. Ekonomi sisteminin depremi.

Her gün birileri intihar ediyordu. Bunlar bir gün öncesine kadar büyük, kudretli, sarsılmaz, yanına varılmaz görünen, dünyaya sanki bütün evren huzurlarında eğilmek zorundaymışçasına sağlıklı ve dipdiri bakan bir ekonominin direkleri olan adamlardı.

Gelip çöken felaketi önlemeğe artık kimsenin gücü yetmiyordu. Üstelik durmadan büyüyor, genişliyordu. Böylesine kudretli ve dinç görünen, böylesine iyi örgütlendirilmiş, böylesine akıllıca derlenip toparlanmış, böylesine sapasağlam olması gereken bu ekonomi sistemi temellerinden çatırdamaktaydı, çünkü bir dalı çatırdamıştı. Kömür dalı, endüstrinin besin maddesi olan kömür dalı çatırdamıştı.

Dönen tekerleği kimse durduramıyordu. Teker hızlanıyor, giderek hızını artırıyor ve ekonominin gövdesinde durmadan derinleşen, biraz daha derinleşen yaralar açıyordu.

— 12 —

Bankalara hücum başladı. Biriktirdikleri üç beş kuruşu buralara yatırmış olanlar paniğe kapılmıştı. Korkuyorlardı; hayır, daha da kötüsü biriktirdikleri

ve bu uğurda nice sıkıntılara katlandıkları paracıklarını kaybettiklerine inanıyorlardı. Uzayıp giden kuyruklar halinde daha gece yarısından önce bankaların önünde bekleşiyor, böylece vezne açıldığında önde olmak istiyorlardı. Onlara göre ne kadar erken davranılırsa, bir şeyler kurtarma olanağı da o kadar fazlaydı. Bankaların düzene sokulmuş yaşantısı allak bullak olmuştu. Para ödemek için bütün güçlerini seferber etmişlerdi. Oysa para yatıran tek kişi yoktu. Bütün kredileri kesmişlerdi. Başka ülkelerdeki bankalara nakitle ve çekle yardım etmelerini dileyen telgraflar çekilmişti. Ulusal Banka Birliği'nin bütün yedekleri getirilmişti. Gel gör ki, bankaların önündeki kuyruklar kısalacağına daha da uzamaktaydı.

Çok geçmedi, bu sefer bankalar çatırdamağa başladı, artık para veremez olmuşlardı. Küçük adam parasını bankaya ödünç verir, banka da büyük adama ödünç para verir. Banka bu ödünç parayı veremezse, geliri olmaz, dolayısıyla küçük adama faiz ödeyemez olur. Banka ödünç aldığı parayı geri veriyor, yani kaynağını kurutuyorsa, çökecek demektir. İlkin küçük bankalar çöktü. Büyükler veznelerin çalışma süresini günde iki saate indirerek durumu kurtarmağa çalışıyorlardı; derken süreyi bir saate indirdiler.

Çok geçmedi büyükçe olanlar da çökmeğe başladı.

Ve bütün bu kargaşalık ne kıtalardan birinin ansızın ortadan kaybolmasına yol açtı, ne de yerine bir daha konulmaz değerleri yok eden dev bir doğal âfete. Bir ekonomik düzen ve ekonomik güven çökmüştü. Aslında bu düzen ve güven bir takım karıştırıcıların sürekli tehdidi altında bulunuyordu. Gerçi bir çöküş söz konusuydu, ama bu çöküşün ardında bir şeylere sahip olanın yıkılmış hayalerinden, çok şeye sahip olan ile pek az şeye sahip olanın da duraksamış umutlarından başka bir şey de yoktu. Şu anda Wall Street'de ceryan eden ne varsa, hepsi de düşüncelerden başka bir şeye dayanmıyordu. Halk yığınlarını durağan bir hipnoz halinde tutan bu düşüncelerdi. Yine bu düşünceler yığınların hipnoz halinden çıkmasıyla değişik bir yön almış, bu sefer yığınları başka bir telkinin altına itmişti. «Kaybedebilirim» kelimesiyle özetlenen bu tel-

kin, bu kuruntu, sözümona Tanrı tarafından da istenilen, Tanrı tarafından da korunan o güzelim ekonomi sistemini hallaç pamuğu gibi atmıştı. Ne var ki, bütün değerler yine aynı kalmıştı. Değerlerin kendisi değişmemişti. Yerin altında yine eskisi kadar kömür vardı. Bütün paralar yine yerindeydi; tek kuruş bile yer yuvarlağından uzaya yuvarlanıp bir daha ele geçmez hale düşmemişti. Bütün evler yerinde duruyordu. Bütün ormanlar. Bütün çağlayanlar. Bütün okyanuslar. Trenlere ve gemilere de bir şey olmamıştı. Ve yüzbinlerce güçlü, sağlıklı insan, çalışmak, üretmek, dünyanın eldeki zenginliklerini daha da artırmak için hazır bekliyordu. Hiç bir mühendis yeni makineler kurmak yeteneğini yitirmiş değildi. Hiç bir kömür kuyusu doğal bir güç tarafından kapatılmamıştı. Güneş her zamanki gibi gökyüzünde ışıl ışıl ve sıcacık durmaktaydı. Yağmur her zamanki gibi yağıyor, ekinler tarlalarda duruyor ve her zamanki gibi boy atıyordu. Pamuk tarlaları bütün görkemleriyle yine yerlerindeydi. Dünyasal zenginliğin eldeki değerlerinde hiç bir değişiklik olmamıştı. Bütün halinde bakılırsa insanlar da dün oldukları kadar zengindiler. O halde bütün insanlığı kapsayan böylesine bir felaket neden patlak vermişti? Çünkü bireyin sahip bulunduğu şeyler değişmek ve değiştirilmek tehdidi altına girmişti; neden buydu, o kadar. Bu öyle bir felaketti ki, bir bölge halkının açlıktan kırıldığı, ya da taşıt ve telgraf olmadığı için sel basan bir bölgeye hiç bir yardımın yapılamadığı geçmiş çağların felaketlerini andırıyordu.

Bir ekonomi sistemi, bir ekonomi düzeni, kendi kendine akıl sahibi olduğunu ileri süren insanlar tarafından yaratılmıştı. Ancak insan, kendi yarattığı, alabildiğine de geliştirdiği bunca tekniğe rağmen, derli toplu ve iyi düzenlenmiş bir ekonomi sistemi söz konusu olunca, uygarlık dışı insanın ilkelliğini bir türlü aşamıyordu.

Göklerden gelecek bir ceza gibi kendisinden korkulan ve aylarca önce böyle şeyleri her zaman önceden bilebileceklerini ileri süren sosyalistlerle komünistlerin kehanette bulunurcasına parmak bastıkları ekonomik kriz gerçekten yayılmağa başlamıştı. Ekonomik krizlerde insanların yüzde doksandokuzu için mistik bir şeyler, lanetli bir şeyler vardır. Zira insanların yüzde doksandokuzu, dindar olsun ya da olmasın, kapitalist sistemle çözülmemecesine bağlı bir ekonomik krizde, karşı konulmaz doğaüstü bir gücün insanları yola getirmek isteyen kırbacını görürler. Bir kriz insanların yüzde doksandokuzuna acı çektirir. Kimine çok, kimine az. Bu yüzden de ona tıpkı geçmiş yüzyılların veba salgınları, açlık dalgaları ve Moğol saldırıları gibi bir şey gözüyle bakarlar.

Ne var ki, ekonomik krizler hiç bir zaman doğaüstü ve mistik güçlerin aracılığıyla ortaya çıkmaz, aksine her seferinde sadece bir kişinin, ya da bir grup kişinin sırf kendilerine yüklüce avanta sağlamak amacıyla düzenli ekonomik hayata karşı zorbaca saldırıya geçmesinden olur. Ekonomik hayat kendi yolunda sakin sakin giderken yapay panikler yaratılmazsa, belki ekonomide bazı dalgalanmalar olur, ama hiç bir zaman ağır bir kriz patlamaz. Zira kapitalist ekonomi sistemi çoğu kez göründüğü gibi hiç de o kadar karmaşık değildir. Kapitalistlerin de zaman zaman bazı budalalıklar yaptıkları olur, fakat deli değildirler. Zira ancak deliler bindikleri dalı keserler. Ancak deliler gözlerini piyasaya ve onun alış gücüne çevirmeden, rastgele üretime kalkışırlar. Yeni icatların uygulanması ve daha iyi makinelerin kurulması, birini ya da öbürünü güç durumlara sokabilirse de, krizlere yol açamazlar. Bizim kıtamızda artık şu gerçek iyice gün ışığına çıkmıştır: Ücretler ne kadar yüksek, iş saatleri ne kadar kısa, işçinin eğitimi ne kadar iyi olursa, ekonomik hayatın sakince devam edip gitmesi de o kadar garantili olacaktır. Bu durum öte yandan ağır bir kriz yaratmak isteyecek süper güçlü bir madrabazın işini de o kadar zorlaştıracaktır.

Eğer yüzlerce ve yüzlerce ton iyi kömür, göze çarpmadan sinsice, asıl kullanılma amacından saptırılır, insanlık da bu konuda gafil avlanırsa, sonuç her seferinde hep aynı olacak, yeryüzünün bir kesiminde her şeyi mahveden bir su baskını, ya da bir deprem gibi bir felaket ortaya çıkacaktır. Fakat bir doğal âfetin, ekonomik hayatı büyük bir madrabazlık kadar altüst ettiği de hiç görülmemiştir.

Doğal âfette insan ne olup bittiğini bilir; neyin yıkılıp gittiğini, zararları gidermek için nerde, nasıl harekete geçeceğini bilir. Ama bir spekülasyonda kimse ne olup bittiğini kestiremez. Kimse kalkıp da bu işin nedeni kömürdür diyemez; paradır, demir sıkıntısıdır, zahiredir, pamuktur, ya da petroldür de diyemez. Bu yüzden de kimse felaketin kaynağına el uzatamaz, çünkü kaynak sadece tek bir kişice bilinmektedir; o da kargaşalıkta çıkarını bulmak için sırrını asla açığa vurmayacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

— 1 —

Ülke birden hareketlenmişti.

Ekonomistler, bankacılar, büyük sanayiciler gazetelere bilgece makaleler yazıyorlardı. Hepsinin vardığı sonuç, şu sırada şiddetle hissedilen kömür darlığının, hiç beklenmedik anda gelen krizin nedeni olduğuydu. Eğer kömür sıkıntısı giderilebilirse, kriz de çok geçmeden sona erecekti. Kömür sıkıntısı gerçekten vardı. Ocaklardaki grev sürüp giderse, bir iki haftaya kadar son kırıntı kömür de kullanılıp tükenecekti.

Gazeteler iri puntolu başlıklarla hükümetin her ne pahasına olursa olsun greve son verdirmesini istediler. Fakat bu çağrıya yüzlerce büyük şirket ile binlerce büyük sanayici karşı çıktı. Çünkü hükümetin greve el atması, ticaret ve çalışma özgürlüğünü zedelemek olurdu, bu da kutsal anayasaya aykırıydı.

Hükümet harekete geçmek konusunda hiç bir ciddi tavır takınmıyor, sadece bugün her hükümetin çok iyi becerdiği bir işi yaparak, grev bölgelerine milis birlikleriyle makineli tüfekler gönderiyordu. Askerlerle işçiler karşı karşıya gelince de, işin ucu küfretmeğe ve askerlerin taşa tutulmasına kadar varıyordu. Çünkü askerlerin ortalıkta dolaşması grevcileri kızdırmaktaydı. Doğrusu insanları çileden çıkarmada üzerlerine yoktu. Bugün burda, yarın orda, mutlaka bir olay patlak veriyordu. Kömür sıkıntısı heyulasından korkan herkes de bu olaylara «Aferin»

çekip, «hükümet asayişi sağlıyor, anarşistlere dünyanın kaç bucak olduğunu gösteriyor» diyordu.

Genellikle işçiler ve sendikalı işçiler, grevci maden işçilerine hiç de dostça hisler beslemiyordu. Kömür grevi daha uzarsa, yavaş yavaş bütün fabrikalar kapanmak zorunda kalacaktı. O zaman da işsizlik başgösterecekti. Gerçi grevci işçilere para yardımı gönderiyorlardı, ama bunu suratlarını ekşiterek yapmaktaydılar.

Kendini ağır ağır hissettiren kömür sıkıntısının ardından kömür yokluğu geldi. Bu yokluk hızla çılgın bir telaş ortamı yaratıverdi. Halk korkusundan kömür satın alıyordu. Bodrumunu dolu bulundurmak için, ne olur ne olmaz diye birkaç yıllık kömürünü birden almaktaydı. Kömürlüğünü doldurunca da «İsterse grev beş yıl sürsün, bence hava hoş, ben hazırlığımı yaptım» diyordu. Bunu diyebildiği için de gerçekten mutlu oluyordu. Komşusunun bir kilo bile kömür bulamamış olması ise umurunda değildi.

Bunlar sadece evleri için kömür alan küçük adamlardı.

Büyükler, demiryolu ve vapur şirketleri ise henüz beklemekteydiler; çünkü durumu henüz iyice anlamış değillerdi ve şimdilik depolarında kömürleri vardı. Ancak yine de kömür ihtiyaçlarını güvence altına almak için İngiliz, Alman ve Fransız kumpanyalarıyla anlaşmalar yapmağa başladılar.

Mr. Collins'in istediği, dört gözle beklediği de işte buydu. Büyük şirketler böyle bir yol sapmakla, yükleme boşaltma işçilerinde, emekçi dayanışması duygusunu kamçılamışlardı.

Hep Mr. Collins'in hoşuna gidecek işler yapılıyordu. Nitekim işçiler de tam Mr. Collins'in istediği gibi hareket ettiler. Hatta onun umduğundan daha da iyisini yaptılar. Pastayı denenmiş tarifeye göre pişir, merak etme mutlaka güzel olur.

Yükleme boşaltma işçileri dev mitingler düzenlediler. Tartıştılar, bağrıştılar, çağrıştılar; sonunda oy birliğiyle karara vardılar: «Kömür işçileri desteklenecektir. Kömür işçileri başarısızlığa uğramamalıdır.

Bunun için de İngiltere'den veya Almanya'dan ya da başka bir yabancı ülkeden gelecek herhangi bir kömür gemisi sahillerimizde yükünü boşaltmamalıdır. Gerekirse yükleme boşaltma işçilerinin çalıştığı tüm işyerlerinde ve demiryollarında dayanışma grevine gidilecektir.»

Büyük firmaların yöneticileri daha fazla üstüne varmadılar. Yükleme boşaltma işçileri grevi Amerika'da genellikle taşıma araçlarına yöneltilen ağır sabotajlara yol açar, bu da sonunda hayli tuzluya otururdu. Bu bakımdan şimdi böyle bir greve çanak tutmanın hiç de sırası değildi. Bu iş kolunda da bir grevin patlak vermesi, ortalığı iyice karıştıracak, her şey kontroldan çıkacağı gibi işin sonunun nereye varacağı da kestirilmez olacaktı.

İngiliz ve Alman kömür işletmeleriyle yapılmış anlaşmaları imzalamadı. Tek bir kömür gemisi de gelmedi. Mr. Collins'in istediği de buydu zaten.

— 2 —

Sonra da her şey tıkır tıkır yürüdü.

Mr. Collins Kutsal Kitapta yazılı modele göre çalışıyordu. Yakub'un oğlu Yusuf modeline göre. Kardeşlerinin kuyuya attığı, firavunun da zindana tıktığı Yusuf daha sonra zengin bir adam ve Mısır'a kral naibi olmuştu. Çünkü bolluk yılları olmuş, zahire fiatları çok düşmüş, Yusuf da bütün zahireyi ucuza toplamayı akıl etmiş, sonra kıtlık yılları gelmiş, o zaman da elindeki zahireyi çok pahalıya satmıştı. Yani vurgunculuk yapmıştı. Kutsal Kitap sık sık görüldüğü üzere bunu bize böyle dosdoğru anlatmaz. Birazcık süsleyip yaldızlar. Oysa ortada düpedüz bir madrabazlık söz konusudur. Bu mısır macerasından sonra Yusuf'un soydaşları giderek bütün zahire ticaretini ellerine geçirdiler, özellikle de Amerika'da. Niçin mi? Hıristiyanların zahire işlerine pek aklı ermediği ve Yahudilerin bu konuda çok daha eski, çok daha zengin birikimleri olduğu için.

Mr. Collins Yahudi değildi. Hattâ Yahudilerin Birleşik Devletlere göç etmesinin yasaklanmasını bile isterdi. Ama kabul etmek gerekir ki, Yusuf'tan daha büyüktü, Beaconsfield kontundan da. Bu kontun macerası da Yusuf'unkine benzer. O da Yusuf gibi kurnazdı ve Benjamin D'İsraeli adlı bir Yahudiyken Büyük Britanya İmparatorluğunun başbakanlığına yükselmeyi becermesini başarmıştı.

Mr. Collins, Yusuf'tan büyüktü ve Beaconsfield'ten de büyüktü. Çünkü bu hep böyle olmuştur: Bir kimse çok büyük ve çok pervasızca, kesinlikle Yahudi değildir. Yahudi olmayanlar bundan kendilerine teselli payı çıkarabilirler.

Mr. Collins daha büyüktü, daha moderndi. Bir başkasının rüyasından yararlanmıyordu, emekçilerin dayanışmasından yararlanıyordu. Bu emekçi dayanışmasının lafı çok edilir, ama kendi pek ender görülür. Görülmesi de en çok duvarlara seferberlik emirleri yapıştırıldığı ve askerler tabur tabur cepheye sevkedildiği zamanlarda olur.

Avantajlar hep Mr. Collins'ten yanaydı. İşçileri galeyana getirmiş, parası olan insanların yüreğine de işçi dayanışmasının dünyayı yerinden oynatabilecek büyük bir güce dönüşebileceği korkusunu salmıştı. Bütün bunlar Mr. Collins'in işine yarayacaktı.

— 3 —

Collins'in duyarlılığı yoktu. Sadece kasasını doldurmasını bilirdi ve şimdi de kasasını dolduruyordu. Ulusun kaymağını kasasına doldurmaktaydı. Ulus da paraları sökülmek zorundaydı. Tonlarca kömür iki misli fiyata gitmişti. Sonra üç misline. Derken fiyatlar dört misli oldu. Ve Mr. Collins ambarların ağzını açtı; ölmekte olan sanayi kuruluşlarını yeniden ayağa kaldırdı. Ulusun kurtarıcısı olmuştu.

Kumpanya ise kasasını dolduruyordu, habire dolduruyordu. Hep alıyordu, hiç verdiği yoktu. Veren maden işçileri sendikasıydı sadece; bir zamanlar dolu

olan kasası içinde birkaç bakır metelik kalıncaya dek boşalmıştı. Veren sadece emekçilerdi, aralarında para topluyorlardı, küfrederek, söylenerek topluyorlardı, aç kalan kömür işçileri için yine topluyorlardı. Krallar savaş yapar, kanını akıtıp ölen emekçilerdir. Patronlar büyük bir vurgun vurur, son kuruşuna kadar bağışta bulunup aç kalan emekçilerdir. Hep emekçiler. Yine emekçiler. Yine de emekçiler. Vay canına yahu... sen niye böyle eşeksin be, emekçi?

— 4 —

Mr. Collins savaş kazanılıp ekonomik hayat ve Wall Street yeniden sakinleşmeğe başladığında, kesesine safi kazanç olarak bir milyon dört yüz bin dolar indirmiş bulunuyordu.

İşçiler artık gerekli değildi; onlar sadece satranç taşları olmuşlardı. Satranç taşlarından da beter. Tahtadan bir satranç taşı bile bir oyun figürü olduğunu bilir. Ama işçiler sadece birer oyun taşı olduklarını, Mr. Collins tarafından da bir ileri bir geri oynatıldıklarını bilmiyorlardı, bugüne kadar da öğrenmediler. Grevi kazandık diye sevinç çığlıkları kopardılar; evet, kazanmışlardı; yeniden kuyulara dönebileceklerdi; ücretlerin de eskisi gibi olmasını kabul ettirmişlerdi, yalnız yüzde 10 bir kısıntı yapmışlardı, ama bu da bir başarıydı doğrusu. Sendikalarına da yeniden üye olabileceklerdi, işverenler bunu da kabul etmişlerdi. Sendikacılığın zaferiydi bu.

Aslında sendikalar kumpanyanın umurunda bile değildi. Sendika olmuş, ya da olmamış ne farkederdi? İşçinin işi olmazsa aç kalır. İşinin olması ya da olmamasını belirleyen ise sendikası değildir. Bunu belirleyen ne öğüt verir, ne de vaaz, aksine sadece eyleme geçer ve acımak bilmez. Behey emekçi, ne yetkin bir öğretmenin var senin, ama sen farkında değilsin bunun.

Savaşta vurulup düşenler olmuştu; Mr. Collins bunları sayacak değildi elbette. Ne hapishaneye dü-

şenlerin listesi gerekti ona, ne de servetlerini kaybedenlerin, intihar edenlerin, tımarhaneye girenlerin, hastahenede yatanların.

Ancak kötü generaller vurulanlarla uğraşır.

Bizimse işimiz yaşıyanlarla.

Ve emekçiler şehitlerini toprağa verir, ağlaşıp nutuklar çeker, yumruklarını havaya savururken hasmı yeni savaşlar planlamak ve hazırlamak için zaman kazanmaktadır.

ALTINCI BÖLÜM

— 1 —

Mr. Collins şimdi tepedeydi, ulusun ekonomi hayatını düzenleyen seçkin kurmaylar arasına katılmıştı, hem de tam yetkiyle.

Fakat o güne kadar kendisiyle çalışmış olan sayın baylar, yani antrasit kumpanyasının yöneticileri ondan korkmağa başlamışlardı. Hiç birinde duyarlılıktan eser yoktu, ama bir şeyin son sınırına kadar gitmeyecek derecede çekingendiler.

Antrasit şirketi ne yapmışsa hepsi de yasaların sınırı içinde kalmıştı. Bütün eylemlerinde kumpanya yasalar tarafından korunmuştu. Herkesin ne zaman, nerde, ne kadar isterse depolarını doldurmağa hakkı yok muydu? Ve yine herkesin kendisine en elverişli görünen zamanda depolarını açmağa hakkı yok muydu? Bu büyük vurgun seferinde antrasit şirketi asla yalanlarla iş görmemişti. Depolarını doldurduğunu açıkça bildirmemiş miydi? Sonra da bütün manevra tröstü yasaklayan yasanın hiç bir maddesini zedelemeden yürütülmüştü. Herhangi bir başka kumpanya ile piyasaya egemen olmak için tröste benzer bir anlaşma da yapılmış değildi. İş öylesine temiz, öylesine namusluca, öylesine dürüstçeydi ki, böylesi kapitalist sistem içinde her zaman görülebilirdi. İnsanlar paniğe kapıldılar diye antrasit şirketi yerilecek değildi ya. Olup bitenler yüce Tanrının takdiri sonucuydu; her şeyi yaratan oydu, onun iradesi dışında tek bir farenin bile gebermesi olanaksızdı. İnsanlar ürkütülmezse, kimse hiç bir zaman milyonlar kaza-

namaz. İnsanlar biraz daha kendilerine güvenebilseler, biraz daha yürekli olabilseler, birkaç gün aç kalmaktan ve yaşlılıktan korkmasalar kimse onları özel çıkarı için sömüremez.

İş tümüyle yasal sınırlar içinde kalmış olmakla birlikte, yönetici baylar yine de buna benzer yeni bir dalaveraya kalkışmaktan çekiniyorlardı. Gazeteler vardı; bunlar hasetlerinden vır vır edebilir, bir şeyler sezebilir ve bu çeşit bir manevrayı ortaya çıkarabilirdi. Bu vurgundan zarar görmüş ne kadar insan varsa hepsi birden davacı olabilirdi. Nerde davacılar varsa orda hemen bir yargıç ortaya çıkar. Bir insan da ancak yaptığı işlerin inceden inceye elekten geçirilmemesini sağladığı sürece şerefinden emin olabilir. Yönetici durumundaki bayların gerçi hiç biri hapishaneye filan gönderilmezdi, ama kamuoyu vardı. Kamuoyu onlara pekâlâ devleti yıkanlar diye, sosyalist görüşleri kışkırtanlar diye küfür edebilirdi.

Yönetici baylar bunu tam zamanında anlamışlardı. Böylece de birkaç yıl sonra Amerikan kapitalizmini sarsan ve sosyalistleri dinamitlerle ortaya çıkaran fırtınalardan, Tea-Pot-Dome rezaleti denilen büyük petrol madrabazlığının yol açtığı fırtınalardan masun kaldılar. Bu fırtınalar cumhuriyetin başkanı Mr. Harding'i bile öylesine sarsmıştı ki, hastalanıp yatağa düştü ve öldü. Tam da zamanında ölmüştü. Kendini savunamayacak durumda bir ölüye saygı gösterilmesi gerektiğinden, ondan Mr. Sinclair'le birlikte ulus kesesinden kaç milyon kazanmış olduğunun hesabı sorulamadı.

İşte böylece antrasit şirketinin yönetici bayları Mr. Collins'i, bu olağanüstü kudretli adamı uzaklaştırmanın çok yerinde olacağı kanısına vardılar.

Mr. Collins kazançtan payına düşenle antrasit hisse senetleri almıştı. Kömür ihtiyacı şimdi çok fazla olduğu ve piyasa durmadan mal çektiği için de senetlerin değeri çok yükselmişti. Sahip bulunduğu hisse senetleriyle Mr. Collins kumpanyada hayli oy sahibi olmuş bulunuyordu. Sadece bu oy gücüyle dahi kumpanyayı şu anda yöneticilerin kaçınacağı yeni bir maceraya sürükleyebilirdi. Oysa çevirdikleri do-

lap uzun bir süre için onlara yeter de artardı bile. Yönetici bayların bir rezalet rizikosunu göze almağa hiç niyetleri yoktu. Mr. Collins'e ise rezaletlere aldırış etmeyen bir maceracı gözüyle bakılıyordu. Gerçekten de o günlerde böyle şeyler umurunda değildi, çünkü henüz yükseliş yolundaydı. Daha sonraları bu konuda tutumu değişti. Yaşı ilerledikçe insan toplumu içinde bulunduğu yerini ve şerefini, sanatla hiç bir ilişkisi olmasa dahi yine de bohem hayatı yaşamaya heves ettiği gençlik yollarına oranla daha fazla önemser.

Yönetici baylar Mr. Collins'e elindeki hisse senetleri için çok yüksek bir bedel teklif ettiler. Böylece ondan kurtuldular ve Tanrıya şükredip kiliseye sadaka verdiler.

— 2 —

Banka'da 1,5 milyon dolar hesabı olan bir adam, kudretli antrasit kumpanyasında etkin biçime yöneticilik yapmış, bütün büyük gazetelerce yetenekli ve becerikli diye tanınmış tanıtılmış bir adam kapitalist bir güç olmak zorundadır, kendisi istemese bile. Buna zorlanacaktır. Bütün büyük alışverişlere, bütün büyük manevralara bulaştırılacaktır. Sistem onun dışarda kalmasına, bir kenara çekilmesine katlanmaz. Sistem için onun 1,5 milyon doları gereklidir; sistem için onun bilgisi, birikimi, gücü ve iradesi gereklidir. Büyük şirketler ona hemen hisse senetleri armağan ettiler. Bunu da sırf onu da iş hayatına çekmek için, sırf kumpanyalarıyla ilgilenmesi için, sırf kendisine danışabilmek için yaptılar. Bankalar da onu rahat bırakmadılar. Kendisine yüzde 4 banka faiziyle yetinecek hımbılın biri gözüyle bakamadıkları için, onu şuraya buraya katılmağa zorladılar. Mr. Collins gibi ünlü bir adama kimse ıvır zıvır tekliflerle gidemezdi. Ona ancak esaslı işler, en azından yüzde 18 kazancı olan alışverişler götürülebilirdi. Yalnızca küçük esnaf, küçük tüccar budalaca işler için kandırılabilir. Bir Mr. Collins ise asla. Patatesi be-

şer kilo, beşer kilo, maydanozu demeti 2 centten satan kimse, belki orta halli bir refah düzeyine erişebilir, ama hiç bir zaman milyon kazanamaz. Bir fabrikada sürekli çalışan ve kendi başına bir şeyler yapmayı göze alamayan emekçi de öyle, hiç bir zaman elli bin doları bir araya getiremez. Böyle bir şeyi başarabilmesi için hayatını üstüste on defa tekrar yaşaması gerekir, çünkü ürettiği şeyin sadece çok küçük bir kısmı onun eline geçmektedir. Büyük servetler ancak toplumun sinir sistemine, insanların can damarına pençesini atanlar tarafından yapılır. Hem de gözünü kırpmadan pençe atanlar tarafından.

— 3 —

Uygar insanların can damarları şunlardır: Zahire, pamuk, kömür, demir. Bu dört şeyden birine egemen olan, her şeye egemen demektir.

Et, deri, konut ve arazi de önemlidir. Ne var ki insan yediği eti çok azaltabilir; pabucunu paramparça olana dek giyebilir; sıkışmayı göze alıp yıllarca yeni bir evi aklına getirmeyebilir. Ama ekmek öyle mi ya? Yemek zorundadır. Gömleği ve giysisi pamuktandır. Pamuklu ise hiç de deri gibi uzun ömürlü değildir. Üşümemesi için, ışığının yanması için kömür gereklidir, işinde gücünde enerjiyi sağlayan da odur. Demire de muhtaçtır; aletlerini, makinelerini bununla yapar, arada bir de topunu tüfeğini.

Mr. Collins hayatında bütün bunları tam zamanında anlamıştı. Bu bakımdan kendini sağlama almak için ilkin kömürden yararlanmıştı. Tehlikeli görülüp de kömür işinden kapı dışarı edildiği zaman, yeniden iktidara oynayabilmesi için, insanların başka bir can damarını araması gerekmişti. Çünkü ancak iktidar sahibiyse modern hayatın sunduğu nimetlerden yararlanabileceğini biliyordu. İktidara da oynadı mı, bir insana hayatı ilginç ve yaşanmaya değer kılan bütün değerlerin tadını çıkaracaktı. Spekülasyon yapmak ve iktidara oynamak, rulet masasına oturmaktan çok

daha heyecan verici, çok daha zevkliydi. İnsan ruleti asla etkileyemez. Rulet karşısında boynu büküktür. Onun için de rulet oynamanın zekâyla ilgisi yoktur. Her mankafa yapabilir bunu, dolayısıyla da bir ruletin başında kazanmayı bekleyen mankafalardan, kadınlardan ve enayilerden başka kimse bulunmz.

Mr. Collins mankafa değildi. Onun zekâsı vardı. Zekâsını kullanmak isteği ise içinde sürekli kaynaşıyordu.

— 4 —

Otomobilin ilk ürkek denemelerini atlattığı günlerdi. Ancak pek az insan bu arabaları bekleyen parlak geleceğin farkına varmıştı. Trenin yenilmezliğine olan inanç henüz iyice yaygındı. Uçan makinelerle yapılan başlangıç denemeleri de geride kalmıştı. Birçok adamın hayatına mal olmuştu, ama başarıya da ulaşmıştı. Artık birkaç kilometre uçulabiliyor ve yarım saat kadar da havada kalınabiliyordu. Gerçi kimi zaman tepetaklak olanlar, boynunu kıranlar, ya da daha havadayken alevler içinde kalanlar olmuyor değildi, fakat uçak artık gerçekleştirilmiş bulunuyordu. Diesel motorunu gerçekleştirmek yolunda ilk çalışmalar da başarıya ulaşmıştı ve uyanık kimselerle o güne kadar elde edilenleri insan yeteneklerinin son ürünleri olarak görmeyenlere tekniğin gideceği, gitmesi gereken yolu göstermişti.

Mr. Collins sağlam içgüdüsüyle insanın can damarı olarak kömürün artık eskimeğe yüz tuttuğunu ve önemini yitireceği, belki de büsbütün vazgeçileceği günün geleceğini sezmişti. Zaten o günlerde bir parça aklı olan kimse de otomobil ile uçağın kömürle çalıştırılacağını düşünmüyordu.

Böylece Mr. Collins insanlığın yeni, taze, genç, bakir can damarına pençesini atmağa karar verdi. Bu da petroldü.

Hemen o zamanlar henüz çok yeni olan alanları yokladı. Kaliforniya'da ve Oklahoma'da araziler satın

aldı. Hiç bir jeologun petrol bulunduğunu söylemediği yerlerde topraklar aldı. Ve kazandı.

Condor petrol kumpanyasını kurdu. Kumpanya çok küçüktü. Belki de sermaye bakımından bütün kumpanyaların en küçüğüydü. Ama kumpanya doğup da ilk soluğunu alarak ilk viyaklamalarını yaptıktan sonra hemen zıkkımlanmağa başlamıştı. Durmadan yiyor yutuyordu kalınlaşıp güçleninceye kadar sürdü bu. Sonra da en büyük petrol kumpanyalarının yanında yerini aldı; artık kendisinden çekinilen saygın bir güç olmuştu. Mr. Collins öylesine kurnazdı ki, Sinclair gibi biri, petrol krallarının bu en büyüğü bile, kapitalist rezaletlerine iyice alışkın Amerikan halkının son yıllarda gördüğü en büyük, en pis kokulu rezalete bulaştığı halde, o bunun dışında kalmasını bildi. Kapitalist sistemin temellerini sarsacak nitelikte bir rezaletti bu; böylesine bir sarsıntıyı en becerikli bir komünist propagandası bile asla yaratamazdı. Bir sistem böyle bir rezaleti atlatabiliyor, halk sistemden tek kelimeyle bile olsun yakınmaksızın olup bitenlere gülebiliyor ve vodvil tiyatrolarında taşlama şarkıları dinleyebiliyorsa, bütün bunlar sistemin ne kadar sağlam yapılı olduğunu ve dimdik ayakta durduğunu kanıtlar. Ayrıca bu sistemin sosyalistler ile bolşeviklerin gösterdiği yollarla yıkılabilmesinin olanaksız değilse bile çok güç olduğunu da kanıtlar. Her halde Birleşik Devletlerde olacak iş değildir bu. Hele ileri sürülen reçetelerle hiç değil. Nitekim kimse çıkıp da Mr. Sinclair'i lanetlemedi, aksine böylesine becerikli olduğu için hayranlık uyandırdı. Bir ulusun tüm askeri hazırlığını satıp bunu petrole ve dolara dönüştürmeyi başarmıştı. Ve yıllardan beri hukuk bilginleri kafa patlatıp, Mr. Sinclair ile başkanlık ve bakanlık koltuklarına oturan omuzdaşları hakkında, hangi Amerikan yasasının hangi maddesi uyarınca kovuşturma yapılabileceğini bulmağa çabalıyorlar. Bir suç var olmasına var ortada. Bu suçu herhangi bir yurttaş, milyarder olmayan herhangi bir yurttaş işlese, ihanetten ve yurdu satmaktan dem vururlar, adamı ölümle cezalandırmağa kalkarlardı. Birilerinin yurdu satması için herhangi bir düşman ülkenin bu-

lunması gerekir. Aslında böyle bir düşman yoktur ortada. Zira örneğin Meksika'nın kendi sıkıntıları başından aşkındır. Ama yine de bir düşman pekâlâ olabilir. Bir düşmanın her zaman olabileceği inancının halka benimsettirilmesi gerekir. Üstelik bu inanç sürekli beslenmeli ve geliştirilmelidir ki, çelik fabrikaları kapanmasın, savaş gemileri yapanlar Paris'te ve Berlin'de koro kızlarına verebilmek için yeterince para kazanabilsin. Zira Birleşik Devletlerde koro kızlarıyla ve benzeri hayat kadınlarıyla ahlâka aykırı işler yapmak yasaktır. Bu yüzden de böyle şeyler pahalıdır. Yine bu yüzdendir ki, Mr. Collins milyonlar kazandığı halde hep para sıkıntısı çekmektedir.

YEDİNCİ BÖLÜM

— 1 —

Onun bitmek bilmeyen para sıkıntısının kökeninde hep kadınlarla olan ilişkisi vardı. Kısmen bütün kadınlarla, kısmen de yanı başında yer alan belirli kadınlarla ilişkisi.

Nasıl olmuştu da bir kadınla nikâhlanmıştı? Doğrusu bunu şimdi kendisi de açıklayamazdı. Böyle olmakla birlikte yine de kendisinin onunla değil de, onun kendisiyle evlenmiş olduğunu hatırlıyordu. Kadın evlenirken yanı sıra ne bir servet getirmişti, ne de onu nüfuzlu dostlar edinebileceği daha yüksek bir toplumsal tabakaya çıkarmıştı. Evlenmesi sigorta şirketinde sıradan memur olduğu ve haftada 35 dolar kazandığı zamana rastlar. Haftada 35 dolar ücretle insan zaten zengin bir evlilik yapmayı ve evlenme yoluyla daha iyi, dolayısıyla daha verimli toplum katlarına ulaşmayı bekleyemezdi.

Aslında evlenmeyi gerektiren olağanüstü bir şey de olmamıştı; ne ateşli bir aşk yaşamışlardı, ne de aralarında romantik sevgi denilebilecek bir bağ kurulmuştu. Evlenme hazırlıkları öyle kuru, öyle serinkanlıca tamamlanmıştı ki, bir mobilya tüccarının hırsızlığa karşı sigorta yaptırmasından farksız olmuştu. İkisi de, kadın da erkek de, günün birinde bir kızları doğduğu zaman gerçekten pek şaşırmışlardı. Zira ikisi de böyle bir şeyin olması için ne bir istek duymuş, ne de özel bir çaba harcamıştı.

Evliliği mutlu mu olmuştu, yoksa mutsuz mu? Böylesine bir şeyi sormak Mr. Collins'in hiç aklına

gelmedi. Evliliğine karşı hep tarafsız kaldı. Ailenin geçimini sağlayan kişi olarak görevlerini yaptı ve öteki görevlerini yerine getirmede de hep tutumlu davrandı. Hep çok çalıştığını ve çok sinirli olduğunu ileri sürüyor, bu özürü tutumluluğunu inandırıcı kılıyordu.

Ancak kadına açlığı bilinçaltında giderek büyüyordu. Bu açlığı gideremediği için de günün birinde gözü açılıp, aşk gibi şeyleri hissetmeğe gerçekten yetenekli kadınların bulunduğunu farkedince, böyle bir kadını aramağa koyuldu. Kadını aradı, bir tane buldu, sonra bir tane, bir tane daha buldu.

Mesleğinde yükselip daha iyisini seçmek konusunda yeterince olanağa kavuşunca zevki de inceldi. İncelmiş zevk pahalı zevktir. Onun da zevki inceldikçe ödediği paralar da arttı. Yükseldikçe, ödeme gücü yükseldi, dolayısıyla zevki biraz daha inceldi. Bütün bunlar birbirini etkileyerek kendiliğinden oluyordu.

Zevkinin incelikte en yüksek düzeye, Mr. Collins gibi bir adamın erişebileceği en yüksek düzeye varması, ona Betty'yi kazanmak ve elinde tutabilmek olanağını verdi. Bu olanakta para her ne kadar önemli bir rol oynuyorsa da, yalnız parayla Betty'yi elinde tutması düşünülemezdi. Betty için paradan çok daha fazla şeyler gerekliydi. Betty ondan, kusursuz kadını aramakla geçen yıllar boyunca, kendi halinde olanlardan başlayıp bu alanda yetkinleşmişlere kadar yığınla kadınla ilişki kurması sonunda kazandığı tüm birikimi istiyordu. Böylesine bir birikimi olmaksızın doğruca karısının koynundan Betty'ye gelseydi, onu elde etmek konusunda herhangi bir başarı umudu bile söz konusu olamazdı, hattâ o sırada kazandığının iki mislini kazanmış olsaydı bile yine başarısız kalırdı. Betty ayağına giyecek doğru dürüst bir pabucu bulunmasa dahi, önüne ne kadar para dökerse döksün yine de onu reddederdi. Çünkü Betty sevgisini satacak kadınlardan değildi. O bu sevgiyi sadece verir ve evli bir kadın gibi de alırdı.

Mr. Collins'in Betty'ye harcadığı para, hiç bir şekilde ziyan olmamıştı, ya da koro kızlarına verilenler gibi kaybolmamıştı. Betty için verilen para, ne

şekilde ve ne kadar verilmiş olursa olsun, onun en sağlam sermaye yatırımlarından biriydi. Bunu Mr. Collins de çok iyi biliyordu, Betty de. Böyle olmakla birlikte, — Burda Mr. Collins hesabına hakça davranmış olmak için söyleyelim ki — kendisi ilişkilerinde Betty'yi bir sermaye yatırımı olarak görmekten çok uzak kalmıştı. Olgun bir erkek olarak, romantizmden yoksun maceralı hayatında ilk kez iki insanın kalpleriyle birbirlerine bir şeyler verebileceğini, birbirlerinin kalplerinde bir şeylere sahip olabileceklerini öğrenmesi ve anlaması Betty sayesinde olmuştu.

Bunu anlaması insan olarak Mr. Collins'i çok sarsmıştı. Doğuştan kaba ve duyarlılığa elverişsiz olmasaydı, belki de böylesine bir bilinçlenme onu yolundan saptırabilirdi. Ama bu şekilde de yine Betty'yi kaybederdi. Zira onu Betty için katlanılır kılan, duyarlılıktan, romantizmden yoksun olmasıydı. Aşırı duyarlı vızıltılar Betty'de ruhsal ve bedensel bıkkınlıklar yaratabilirdi.

Betty ailesinden gelme doğuştan duyarlılıkla yüklüydü. Bu da her halde damarlarındaki İsveçli kanından ileri gelmekteydi. Duyarlılığının büyük bir kısmını, sırf ekonomik nedenlerden ilk büyük ve derin aşkı rüzgârlara savrulduğu zaman yitirmişti. Bu da onun hayatını derinlemesine etkileyen çok sert bir darbe oldu. Ne var ki, o ana kadar izlerini taşıdığı burjuva ilkelliğinin bütün pisliklerini üzerinden sıyırıp atması da yine bu darbeyle olmuştu. Böylece sonunda hayatta her felakete karşı koymayı bilen bir kişilik kazanmış bulunuyordu. Mr. Collins gönlünün ilk erkeği olmuştu; onunla büyük ve coşkulu bir dostluk kurdu. Bu dostluk gerçek değeri bakımından sıcak sevgi denilebilecek duygudan çok daha yüce, daha dayanıklıydı.

Duyarlılık hiç bir şeyde hayat savaşında olduğundan daha fazla engelleyici değildir. Duyarlılık çoğu kez böyle bir şeyin cürüm sayıldığı, hattâ bazı hallerde şiddetle cezalandırıldığı Amerika'da daha da engellevicidir.

Betty duyarlılığının bir lokmacık son kalıntısını da gazetede sekreter olarak çalışırken, sırnaşık yazı iş-

leri müdürüyle muhabire sert şamarlar indirmesini öğrenip, bu yüzden Beaty-pataklayıcı takma adını kazandığı sırada yitirmişti.

— 2 —

Betty şu anda huzurlarında bulunduğu kutsal azizlerin etkisiyle daha da büyümüş, prensesliği geride bırakmıştı. Artık bir Tanrıçaydı o. Bir öç alma Tanrıçası. Bakışlarıyla ve tavırlarıyla da iradesine karşı gelen insancıkları bağışlamaksızın felaketlere uğratacağını bildiriyordu. Mr. Collins onu bu haliyle hiç görmemişti.

Aslında şimdiye kadar onu hiç böyle atlatmamış ve son günlerde yapmış olduğu gibi verdiği sözü tutmamazlık etmemişti. Garaj ve ev alacağını söylemiş, sonra da kendisini görmediği ve sesini duymadığı sürece bunları aklına getirmemişti.

Bu şekilde tiyatro kızlarına davranabilirdi, ama Betty'ye değil. Onu ulusun ekonomik hayatında bir önder yapan bilgeliği, bu işte kendisini yarı yolda bırakmıştı. Şimdi kendi kendine bir daha böyle bir nane yemeyeceğine dair yeminler ediyordu, ama fırtına bir defa kopmuş bulunuyordu. Kadın daha başka tek kelime söylemese dahi, bu olayın kendisine çok pahalıya mal olacağını biliyordu. Hem de olabileceğinden on kez daha pahalıya. Betty'nin isteğini ilk kez dile getirdiği gün, evle garajı hemen kiralamış olsaydı, bunlar başına gelmeyecekti.

Şimdi ise daha fazlasını istiyordu. Kısaca «Evi ne zaman satın alıyorsun?» demişti. Artık ev kiralamanın sözünü etmiyordu.

Betty kuru bir edayla, «Evet, evi ne zaman satın alıyorsun?» diye tekrarladı. «Parti pazartesiye. Ev mobilyalı olmalı. Perdelerinin halkalarına kadar her şeyi tamam olacak. Telefonu ve elektriği de. Her yanı ışıkla donansın istiyorum, her şey ışık içinde yüzmeli.» Sonra salondaki baylara yöneldi, «Centilmenler» dedi, «hepiniz partiye gelmek lütfunda bulunursanız, Mr. Collins'e ve bana şeref vermiş olursunuz. Dilediğinizi

yanınızda getirebilirsiniz; yakınlık duyduğunuz herkesi, her kadını. Her şey serbest. Paris Frisco'da. Anladınız değil mi baylar? Her şey serbest. Bir de dışardan gelme bir rahibimiz olacak. Çiftleri evlendirecek. Sonra da karakterlerinin uyuşmadığını söyleyen çiftleri tekrar boşayacak. Böylece sabah giderken yine eskisi gibi serbest olacaksınız. Ancak evlenme ve boşanma giderleri size ait. Özel tarifesi var. Rahibimiz ucuza yapıyor bu işi. Taklit şeyler daima ucuzdur. Eğer o gece iki defa evlenip boşanırsanız, rahibimiz size indirim de yapacak. Kendisi İsveçlidir. Ama çok anlayışlıdır, insanın ne istediğini gözünden anlıyor. İsveç'te gerçekten rahipti. Stockholm'da. Kilisesinin parası eksilmiş, o da bu paranın ne olduğunu açıklayamayınca, kendisine Amerika'ya kadar yol parası vermişler. Collins, sevgilim, baylara hatırlatıver lütfen, partiye gelsinler.»

Sonra Collins'e gidip onu kucakladı, öptü ve hızla dışarı çıktı.

— 3 —

Betty telgraf üslubuyla partisini anlatırken, sayın bayların ağızları kulaklarına varmıştı. Hepsi de geleceğini söyledi. Hem de bunu içtenlikle ve coşkuyla söylemişlerdi. Sadece bu arada partide bulunmalarını engelleyecek bir şeylerin olmasından korkuyorlardı. Karılarını getirmek zorunda kalmayışlarına pek sevinmişlerdi. Metresleriyle gideceklerdi; onlar daha az sıkıcıydı, üstelik her şakayı kaldırmasını bilir, daha anlayışlı, daha uyumlu davranırlardı. Bütün bunlar partinin davetlilere dünyanın nice hazlarını sunacağını müjdeliyordu. Onlar ulusun büyükleriydiler; kudretlerini kaybetmemeleri, sinirlenmek, baş ağrısı, uykusuzluk gibi şeylerle çalışma yeteneklerinin zedelenmemesi için böylesine hazlar kendilerine gerekliydi. Çalışan hazlar tadmalıydı. İyi çalışan da, çalışmasının kazancı ve değeri ölçüsünde bu hazlardan tadacaktı.

Yönetim kurulunun bütün sayın üyelerine metres-

leriyle, ya da adı ne olursa olsun biriyle partiye gelmeleri söylenmişti. Ertesi sabah saat dörtten sonra umdukları tüm hazları tatmış olmanın bilinciyle evlerine döneceklerdi. Her biri en azından bir defa evlenmiş ve boşanmış olacaktı. Belini yeterince güçlü hisseden ikinci defa, hattâ üçüncü defa evlenecek ve boşanacaktı. Evlenme 10 dolardı; boşanma da 10 dolar. Gerdek odaları da olacaktı. Gerdek odalarını hazırlamakla görevli oda hizmetçileri, odanın her açılışında mutlu güveyden 10 dolar bahşiş alacaktı.

Böylece sonunda herkes eve hayli yüklü bahşiş bırakmış olacaktı.

Evine dönerken herkesin usulüne uygun biçimde boşanması da sağlanacaktı. Zira rahibin sahici olduğu, dolayısıyla yapılan evlenmelerin yasal bakımdan geçerli sayılacağı kesinlikle belirtilmişti. Boşanmada taze gelinin, kendisinden ayrılan eski kocasından tazminat alması doğaldı. Ancak bu tazminatın miktarını çiftler aralarında kararlaştıracaklardı. Böylesi daha kolaydı. Zira iş mahkemeye düşerse, bu boşanmanın çok daha tuzluya oturacağını herkes biliyordu. Bu bakımdan gelinler de, evlenmeleri o gece çoğu kez bir saat sonra boşanmayla sonuçlandığında, ne kadar tazminat almayı umduklarını nikâhlanmazdan önce söyleyeceklerdi. Böylece bu iş herhangi bir güçlüğe, bir direnişe, bir pürüze rastlanmadan, hayatta olduğundan çok daha, çok daha düzenli, çok daha güzel şekilde, kavgasız gürültüsüz çözümlenecekti. Oysa insan asla ciddiye almaması gerektiği halde, böyle şeyleri hep ciddiye alır. Ama hayır, her şey hep ebedî olmalı. Ebedî hazza, ebedî aşka, ebedî sadakata inanıyorsanız, o zaman bu inanışınızın bedeli olarak bir şeyler ödemeniz de gerekir.

— 4 —

Betty gidince toplantı yeniden başladı. Ama herkes ne diyeceğini bilmez olmuştu. Hepsinin kafasında başka düşünceler vardı. Prensesle ilgili düşünceler; kendi sevgilileriyle ilgili düşünceler; davet edildikleri

partiyle ilgili düşünceler; birkaç dakika salonda görünüp, çok zengin oldukları halde, Tanrısal hiç bir yanları bulunmayanları aydınlatmış Tanrıçanın parıltısıyla ilgili düşünceler. O anda sanki hiç biri orda değildi. Mr. Collins'e de sanki bu dünyadan değilmişçesine bakıyorlardı. Nasıl olmuştu da Mr. Collins gibi bir adam, bir para babası, paradan yana ne kadar güçlü olursa olsun böyle bir kadını kucağına düşürebilmişti? Hep bunu düşünüyorlardı.

Ve bu sayın baylar, dikkatlerini diledikleri konu üzerinde yoğunlaştırmağa alışkın oldukları halde, şu sırada bu yeteneklerini yitirmiş gibiydiler; toplantıyı ertelemeğe karar verdiler. Bu erteleme tek kelimeyle Betty'nin eseriydi. Sonucu da birkaç milyon doların birkaç gün daha bugünkü sahiplerinin elinde kalması oldu.

Yönetici bayların Miss Betty'nin partisine gelmeyi kabul etmeleri, Mr. Collins'in kumpanyadaki etkinliğini biraz daha artırmasına yarıyacaktı. Çünkü aslında bu parti sadece Betty'nin değil, onundu da. Partinin bütün giderlerini ödeyen oydu. Sayın bayların mahremiyetine karışmak olanağını bulacaktı, bu da onun planları açısından bir avantajdı. Böylesine bir parti çılgınca bir şenlik demekti. Bu şenlikte eğlencenin tadını tam anlamıyla çıkarmak için bütün yasaların çiğnenmesi gerekiyordu. İki evlilik, çıplak danslar, alkol kullanmak gibi burda rahatça yapılan şeyler, aslında ağır cezalara çarptırılan eylemlerdi. Yani düpedüz suçtu. Üstelik bir de duyulmak tehlikesi vardı. Bir duyulursa halkın büyük belledığı bu kimselerin saygınlık ve şerefi iki paralık olabilirdi. Onun için böyle bir şenliği düzenleyenler ile buna katılanlar, iş hayatında da düzenleyen ve katılan olmak konusunda her zaman arzuludurlar. Böylece aralarında ortak bir yan oluşur. Bu sayede daha başka, daha çılgınca şenlikleri düzenler, bu uğurda kesenin ağzını açmaktan kaçınmazlar.

Mr. Collins bu şenlikte iş ortaklarını, toplantılara oranla çok daha iyi inceleyebilirdi. Burda onların zayıf yanlarını öğrenebilir, yeni bir büyük vurgun düzenlemesinde, buna katılmağa yanaşmazlarsa öğren-

dikleri sayesinde baskı yapabilir, onlara pes dedirtebilirdi.

Böylece yine gücünü biraz daha artırmış oluyordu. Bunu sağlayan da yine Betty idi. Karısı asla böyle bir şeyi başaramazdı. Onda kim tarafından ve nasıl güdüleceğini kimsenin görmediği bir takım şeyleri belirli yönlere iteklemek ve yöneltmek yeteneği yoktu.

— 5 —

Yönetici bayları en uygun anda davetle gafil avlaması Betty'nin akıllıca bir hamlesiydi. Bunu iki nedenle yapmıştı. Yapılması hiç de göründüğü gibi kendiliğinden olmamıştı. İki saniye içinde durumu hemen kavramış ve darbesini de anında indirmişti. Biliyordu ki, bu bayları davet eder, de, onlar da kabul ederlerse, Mr. Collins ağzını açmak olanağını bulamayacaktı. Hem çok güzel ve pahalı bir ev almak zorunda kalacak, hem de burayı en lüks şekilde döşeyecekti. Üstelik güç beğenir züppe milyonerlerin canları sıkılmasın ve eğlenceyi «berbat bir sıkıntılı öykü» diye tanımlamasınlar diye şenliği en zengin şekilde düzenlemek zorunluluğunu duyacaktı.

Davet etmesinin bir nedeni buydu. Öteki neden ise tüm ticariydi ve bazı çıkarları amaçlıyordu. Mr. Collins'in iş hayatında kendisine yardımcı olacak kudretli adamlarla çok yakın dostluk kurmasını sağlayacak, bu sayede kendi gelirini de artırmış olacaktı. Zira Mr. Collins ne kadar çok kazanırsa, ondan alabileceği miktar da o kadar çoğalacaktı.

— 6 —

Yönetici baylar davet edilip onlar da bunu kabul ettikten sonra Mr. Collins gerçekten en pahalı evi aramak ve satın almak zorunda kaldı. Bir saraydı bu. Çok zengin döşenmişti. Eski sahibi bir film kraliçesiydi. Venüs tapınağı bekçisi olarak kazancı, filmlerden kazandıklarından çok daha fazla olmuştu. Oysa

filmlerden haftada üç bin dolar alıyordu. Fakat bu para ancak iç çamaşırlarına yeten zavallı bir yan gelirden başka şey değildi. Film kraliçesi kısa bir süre önce yeni bir saray yaptırmış, böylece de burası boş kalmıştı.

Saray İspanyol sömürge stilinde inşa edilmişti. İç avlunun üstü boydan boya mozaik biçimi, renk renk camla kaplıydı. Davette kendisine büyük roller verilmiş olan mermer havuz da burdaydı. Havuzun tüm donatımı gümüş kaplamaydı. İstendiği zaman ısıtılabiliyor ve bütün avluyu bir anda tropik iklim sıcaklığı kaplayabiliyordu. Havuzun kendisi ise neler görmüş, neler geçirmişti. Bety'nin sürpriz diye yaptıracağı şeylerin nice nice benzerini yaşamıştı. Böyle şeylere alışıktı ve ondan istenecek her şeyi seve seve yerine getirmek üzere hazır bekliyordu. Üç orkestra çağrılmış ve her biri için ayrı ayrı üç tane özel yer hazırlanmıştı. Bu yerlerde çalgıcıları kimse göremeyecekti. Daha önemlisi çalgıcılar da davetlilerin ne yaptığını göremeyeceklerdi. Ayrıca her orkestra için güvenilir bir adam, bir zenci gözcü görevlendirilmişti. Bunlar çalgıcılardan birinin, daha sonra şantaj yapmak üzere kaçamak fotoğraflar çekmek gibi işlere kalkışmasını önlemek sorumluluğunu üstlenmişlerdi. Çalgıcılar neler olduğunu bilmesine bilirlerdi, ama bilmezden gelirlerdi. Hepsinin çoluk çocuğu vardı, üstelik çok yüksek para almaktaydılar. İşleri buydu ve daha başka davetlerde de çalmak isterlerdi. Burdaki davetliler geleceğin davet sahipleri olabileceğinden, ne kadar uysal davranırlarsa gelecekteki davetlerde çalmak şanslarının o kadar artacağını bilmekteydiler. Lüks hayat için her zaman kötü şeyler söylenir; oysa pek çok da iyi yanları vardır. Bunların başında yığınla insana para kazandırması gelir. Bu da parasal bir denge yaratır. Dönüp duran şu dünyanın eksenini dengede tutan da budur.

Eğlencede Betty sadece üç kadeh şampanya içti. O da sırf nezaketinden. Bütün şenlik boyunca bir defacık dahi evlenmedi. Mr. Collins'le de evlenmedi. Adamcağız her haliyle evlenmek istediğini belli edince, hemen gidip serbest gelinlerden birini elinden tu-

tarak getirdi; sonra da ikisini doğruca İsveçli rahibin önüne götürdü. Mr. Collins'le kendi seçtiği kadın evlenince, yeni evlileri ilkin kendisi kutladı ve onları gerdek odası hizmetçilerinden birine teslim etti. Betty dünyayı ve erkekleri yönetmesini öğrenmişti. Bu davetten sonra bir hafta boyunca Mr. Collins onun yanında oflayıp durdu. Artık karısından ayrılmak istiyordu. Betty ile evlenmeliydi. Öylesine coşmuştu ki, oturup bir de — Amerika'da çok tehlikeli olan bir şeyi yaptı — yazılı olarak bu isteğini belirtti. Betty'ye duyduğu özlemden nerdeyse onu boğacaktı. Betty ise yazılı belgeyi paramparça edip Mr. Collins'in suratına fırlattı.

O andan itibaren Mr. Collins, Betty için artık adam bile öldürebilirdi.

— 7 —

Birden çılgınca bir iktidar hırsına kapılmıştı. Kendisi için her şeyden vazgeçmişti. Daha doğru bir deyişle iktidar elde etmek isteyen biri olarak her şeyden vazgeçmişti. İktidarı artık sadece Betty için istiyordu. Bu isteğin de onun gözünde en güçlü, en zeki, en pervasız biri olabilmekten başka amacı yoktu. Şimdi eski çağlarda olsaydı, Betty için seferlere çıkar, ülkeler fethederdi.

Gel gör ki, bugün ülkeler etten ve kandan askerlerle fethedilmiyor artık. Generaller ve mareşaller önemlerini tüm yitirdiler. Fransa savaşlarının kahramanı ve kendisine Gazi adı takılan General Pershing yurda döndüğünde herkes sokaklara dökülmüş, avaz avaz yaşa diye bağırmıştı. Ama sadece törenle kente girdiği gün. Ertesi gün ise unutulmuştu. Bir gün önce gazetelerin birinci sayfaları hep onun yaptıklarını öven, onu İskender'le, Sezar'la, Washington'la ve Grant'la bir tutan yazılarla dolup taşarken, bir gün sonra aynı sayfalarda sadece çelik hisse senetlerinin düşmesi ve yaklaşan bolşeviklik belâsıyla ilgili yazılar yer almıştı. Kimsenin aklına bir an için olsun onu başkan adayı olarak listeye koymak gelmemişti. O sa-

dece bir ara ulusun kasaplığına atanmış biriydi. Bugünkü günde ise işsiz kalmış bir kasap kimin umurundaydı.

Mr. Collins de sefere ordular göndermişti. Ancak onun ordusu başka çeşitti. Ülkeleri fethetmek değil, ülkelere egemen olmak istiyordu. Onun ordusu prim alan simsarlardan oluşuyordu. Askerleri ise çeklerdi. Savaş planları dünya çapında sürdürülen bir yarışın, petrol yarışının tiplerine dayanıyordu.

Artık dünyaya ve tüm insanlara egemen olmak isteyenin büyük ordulara, iyi toplara, çok sayıda uçağa ihtiyacı yok. Petrole egemen olan dünyaya da egemen olmuş demektir. Bugün dünyanın en büyük generali, Mr. Collins kendisine petrol vermezse ne yapabilir? Bomba taşıyan, zehirli gaz püskürten uçaklarını uçurtabilir mi? Dev tanklarını savaş alanında yürütebilir mi? Kamyonlarıyla birliklerini cephenin bir kesiminden, savaşın kaderini belirleyecek başka bir kesimine taşıtabilir mi? Denizaltıları enginlere açılabilir mi? Koca koca topları yerlerinden kıpırdayabilir mi?

Mr. Collins «Petrolüm yok» dediği anda, herkes ona inanmak zorundadır. Bir kimse de çıkıp onu vatana ihanetle suçlayamaz, çünkü kimse böyle bir şeyi kanıtlayamaz. Petrol kuyularına, pompalarına, istasyonlarına petrol akıtan borularına, yol şebekesine ilişkin planları vardır. Birkaç komandoyla her şeyi öylesine karmakarışık edebilir ki, yüz bin hektolitre petrolün sağlayacağı gücü boş yere harcamadıkça, yüz bin hektolitre petrolü elde etmek olanağı bulunamaz.

Yasalar çıkarılıp onun bütün petrol varlığına el konulabilir. Ama onun bilgisine, karmaşık üretim-dağıtım-taşıma sistemine aynı anda el konulmadıktan sonra, el koyanlar Almanya'nın Ruhr bölgesinde ulaşım sistemine el koyan Fransızlar gibi çaresiz duruma düşeceklerdir. Her şey yine yürür. Kuşkusuz yürür. Ama öylesine yürür ki, bundan sağlanacak yararı yiyip bitirir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

— 1 —

Betty'nin şenliğinden on gün sonraydı.

Mr. Collins bürosuna sabah saat 11.30'da geldi. Masasının üstünde bir tomar fatura buldu. Satın alınan sarayla, değiştirilen mobilyalarıyla, verilen partiyle, içilen şampanyalarla ilgili faturalardı bunlar. Şampanya, viski ve başka çeşit alkollü içkilerin kaçak yoldan sağlanması hayli tuzluya oturmuştu; içki yasağını denetlemekle görevli memurlara binlerce dolar rüşvet verilmesi gerekmişti. Ayrıca cezalar için de hayli para ödenmişti. Büyük adamların yerine hapis cezası çekenlerin mutlaka korunması gerekirdi; korunurlarsa sakin dururlar ve konuşmazlardı. Böylece de insan her zaman yeni hapis cezalarını sineye çekecek başka kimseler bulabilirdi. İşte bütün bunlar bir araya geliyor, sonra da bir şişe şampanyanın fiyatını oluşturuyordu. Ve bir şişe şampanya sadece 60 dolarsa ucuz deniyordu. Betty'nin daveti için 500 şişe şampanya gelmişti; şaraplar, likörler ve viskiler bu hesabın dışındaydı. Böylesine bir içki şöleninde, bütün benzeri şölenlerde olduğu gibi, gelen içkinin ancak üçte biri doğru dürüst içilir, geri kalanı çarçur edilir. Sefa pezevengi denilen tipler gösteriş olsun diye, kafayı buldu desinler diye, sululuk olsun diye şişeleri boşaltırlar.

Sarayla ilgili hesapların kaba taslak toplamı, 840 bin dolar gibi gülünç denilecek küçük bir rakam ediyordu. Betty'nin mücevherleri ile elbiselerinin hesabı bunun dışındaydı, çünkü böyle şeyleri satanlar, ödeme gücünden emin oldukları kimselere karşı her zaman pek nazik davranırlar.

Mr. Collins'in hayatına giriş tarihleri henüz pek yeni olan iki koro kızı bu daveti duymuşlardı. Çağrılmamış olmalarına pek içerlemişlerdi. Bu yüzden öfkelerinin tam kıvamını bulduğu anda, Mr. Collins'e telefon edip, kızgınlıklarını serinletmek için kendisine veryansın ettiler. Onu rezalet çıkarmakla, gazetelere, bağlı bulunduğu kiliseye, içki yasağı görevlilerine mektuplar yazmakla tehdit ettiler. Bütün bunları telefonda bir bir sayıp dökmediler, ama «Ben de seni salçalarım, yavrum» dediler. Birinin ötekinin varlığından hâlâ haberi yoktu. Salçalamanın ne demek olduğunu Mr. Collins biliyordu. Gerçi onların salçalamağa filan kalkışacakları yoktu, çünkü kendisi öyle hemencecik vazgeçilemeyecek cinsten iyi ve yağlı bir müşteriydi. Bu bakımdan bütün köprüleri atacak şekilde bir eyleme kalkışmaları, ancak gönüllerinden geçirdikleri umutların tümünü yitirmeleri halinde düşünülebilirdi. Öfkelerinin geçiştirilmesine Mr. Collins birkaç yeni elbise, bir kürk, pırlantalı bir bilezikle toparlak hesap 25 bin dolar kıymet biçti.

Şimdi önünde duran fatura yığınına henüz katılmamış olanları da bir güzel eklerse hesap 900 bin dolara kadar çıkıyordu.

— 2 —

Zihninden bu hesabı yapınca birden düşecekmiş gibi sarsıldı. Zira her ne kadar böylesine miktarlara alışkınsa da, doğrudan doğruya cebinden çıkacak ve iyi düşünülürse sadece vakit öldürmek için harcanmış bu kadar çok para karşısında etkilenmiş, ister istemez bir an için soluğu kesilmiş, sonra da derin bir of çekmeden edememişti.

Bu yüklü masrafla, bütün yaşantısı altüst oluyordu. Kafasının içi allak bullaktı. Şu anda bu parayı servetinde koca bir delik açmadan nasıl bulacağını kestiremiyordu. Sanki güzel bir gemiyle okyanusta giderken ansızın kayalara bindirmiş gibiydi; geminin yarası öyle büyük ve içeri dolan sular öyle çoktu ki,

bütün tulumbaları çalıştırsa dahi yine de başa çıkamayacağını sanıyordu. Çünkü iş bu kadarla kalmıyordu. Bütçesini birdenbire delip ortaya çıkan bu miktarın yanısıra, geciktirmesi olanaksız daha başka giderleri de aynı süre içinde karşılamak zorundaydı. Karısı Paris'e gitmek ve orda birkaç ay kalmak istiyordu; sonra da Almanya ve İtalya'ya geçecekti. Kızı da ilkin İngiltere'ye, arkasından da iki yıl öğrenim görmek üzere Dresden'e gidecekti. Flossy vardı; onun da mutlaka Paris'e gitmesi gerekiyordu, çünkü Mr. Collins'le geçirdiği hızlı bir aşk gecesinde yaptığı dikkatsizliği becerikli bir hekime düzelttirmek zorundaydı. Amerika'da ise bu iş çok tehlikeliydi. Ayrıca Flossy'nin bu sıkıntıdan kurtulursa, Akdeniz kıyılarında birazcık dinlenmeğe ihtiyacı vardı. Bütün bunlar yapılmalıydı, ertelenemezdi, geçiştirilemezdi. Karısı, kızı ve Flossy için zorunlu bu gezilerin gideri aşağı yukarı 300 bin dolar tutuyordu.

— 3 —

Şiddetli bir uyarıyla karşılaşan insan beyni, kalın bir kitaba sığacak kadar düşünceyi on saniye içinde birbiri ardından sıralayabilir; tıpkı hızla geçip giden bir otomobilin kolunu sıyırdığı anda insanın ölümden kıl payı kurtulduğunu anlaması gibi. Beynin birdenbire kan hücumuna uğradığı hallerde, hem çok hızlı, hem de çok mantıklı düşünebilme yeteneği göstermesi gerçekten şaşırtıcıdır.

Mr. Collins'in ödemek zorunda olduğu miktarı algıladığı ilk saniye içinde zihninden geçirdiği binlerce düşünceden burda ancak birkaçını sayabileceğiz. İstenilenleri yerine getirmek görevinden bir anda kurtulmak için ilkin kafasına bir kurşun sıkmayı düşündü. Ama bu düşünceyi hemen silkip attı kafasından. Onun yaratılışında biri için böylesi pek sert bir çareydi; bu çeşit bir kaçışla soruna çözüm arayacak adam değildi.

Sonra satınalma sözleşmesini bozmayı düşündü, ya da sarayın hemen satılması için komisyonculara

haber mi vermeliydi? Ancak bu düşüncenin de gelmesiyle gitmesi bir oldu. Zira Mr. Collins bir şeye bir kez karar verdi mi, bu kararından dönmezdi. Bir takım şeyleri de çabuk karar verip çabuk yapmış olmasından ötürü kurumlanırdı. Sarayı gerçekten satmak isterse satardı, dilediği zaman satardı. Ama her halde giderlerini karşılayamadığından dolayı satacak değildi. İşi neydi? İşi para kazanmak değil miydi? Niçin kazanacaktı? Harcamak için, yükümlülüklerinin gerektirdiği harcamaları yapmak için.

Arkasından Betty'ye kızdı; kendisini böylesine etkileyebildiği için kızdı. Zira bu etkileme düşünüp taşınmasını, hesap kitap yapmasını ve yargılamasını kaybettirecek derecedeydi. Ne var ki, bu öfke daha doğarken dağılıp gitti. İçinden «Onun ne günahı var?» diye söylendi. «Gerçekten onun yapabileceği hiç bir şey yok. Çünkü ben istemeseydim, onun isteklerine elbette boyun da eğmezdim. Ben bu kadar uysal olduktan, ne diyorsa onu yaptıktan sonra, onun da beni değerim neyse ona göre görmeğe hakkı olur. İçinden bunları geçirirken aynı anda hem gevşeğin teki, hem de kadın düşkünü oluşunu ileri sürerek kendine özür uyduruyordu. Oysa ne istediğini bilecek kadar, kime, niçin, ne verdiğini bilecek kadar erkek değil miydi? O halde? Bir anda Betty için kabaran öfkesi ona karşı derin bir saygıya dönüşüverdi. Bu saygıya derin bir hayranlık duygusu karıştı. Betty davranışlarında öylesine kurnaz, öylesine becerikliydi ki, her seferinde istediği şeyleri hep yapmak zorunda kalmıştı. Böylesine zeki, aynı zamanda böylesine zarif, böylesine mağrur bir kadını kazanmayı ve elinde tutmayı başardığından dolayı gururlandı, kendini bütün öteki erkeklerden daha üstün hissetti. Aynı anda bu gurur güçlü bir kendini beğenmişliğe dönüştü. Yeniden kendine güven duydu; bu duyguyla damarlarında bu kadına sahip olması ve onun için fırtınalara katlanması gerektiği düşüncesi dolaştı. Şimdi düşünceleri düzene girmeğe başlamıştı. Zihnini toparlamak üzereydi. Birden Betty'yi çılgınca özledi, şu anda onu kollarında tutmak ve öpmek istiyordu. Bunu ona sahip bulunduğundan emin olmak için istiyordu. Değerli

olan yalnızca oydu; kendisini yaşatan da oydu. Şimdi onu yepyeni bir tarzda sevmeğe başlamıştı. Artık sadece kadın olarak değil, hayatın tek amacı olarak, koruyucu meleği olarak seviyordu. Hattâ koruyucu melekten de değerliydi, çünkü etten kemiktendi ve dünyasal hazların en güzelini verebiliyordu. Ona öfkelendiği için çok pişman olmuştu. Bu yüzden de içini kavuran olağanüstü şiddetteki aşk duygusu, yürekten bir şefkate dönüştü ve benliği bir anda eşsiz bir atılım gücüyle doldu. Az önce zihninden geçen bütün karamsar, bütün korkakça şeyler uçup gitmişti. Aynı anda bulması zorunlu paranın sadece ve sadece bir milyon üç yüz bin dolar olmasına üzüldü. Bu para keşke on milyon dolar olsaydı. Gücüne göre at oynatabilmesi için şu dünya pek küçük, pek dardı. Birbuçuk milyon dolar da para mıydı? Bu kadarcık parayı toparlamak iş miydi sanki? Lafını bile etmeğe değmezdi. Rasgele bir acemi bile başarabilirdi bu işi. Oysa kendisi el attı, mı, gerçekten ciddî şekilde el attı mı, milyarlar dönmeliydi ortada. Ona böylesi yaraşırdı. O zaman milyarlar değer öğelerini yitirecek ve ancak kendileriyle oynamağa yarayan çaresiz nesneler haline gelecekti.

Yüksek sesle «Birbuçuk milyon dolar ha!» diye bağırdı. «Birbuçuk milyon mu? Hepsi o kadarcık mı? Vız gelir! Beş milyon olmalı. Betty artık kendi yatına binmeli. Yatların en zarifi senin olmalı, Amerika'da bir eşi daha bulunmamalı. İsterse İngiltere kralının yatı olsun, gider kralı iflas ettirir, açık artırmayla bütün yatlarını, atlarını, saraylarını satın alırım. Birbuçuk milyon dolarmış. Böylesine bir bahşiş parası için amma da çok konuştuk be...»

Kendi kendine konuşurken sesini öylesine yükseltmişti ki, özel sekreteri İda kapıyı tıklatıp çekinerek açtı ve yavaşça sordu: «Beni mi çağırdınız, Mr. Collins?»

«Evet. Yok, hayır, İda. Şimdilik istemez. Bir dakika sonra gelin, acele mektuplarım var.»

«Peki, Sir.» İda kapıyı sessizce kapattı.

Mr. Collins hemen telefona sarıldı. «Tatlım, nasılsın? Akşam yemeğine birlikte çıkalım mı? Siberts

nasıl? İstersen başka yere gidelim. Pekâlâ, öyleyse Siberts. Baksana, şoförün nasıl? Güzel... Sakın dizginleri elinden bırakma. Bu herifler her zaman cart curt etmek isterler. Onun için daha ilk günden şaplağını indirip haddini bildirmelisin. Büyük evle başa çıkabiliyor musun bari? İyisi mi, bir adam daha al eve, şöyle becerikli biri olsun. Hattâ bir de hizmetçi kız almalısın. Neyse, saat dokuzda görüşürüz. Senin arabanı alırız. Yeşili mi? Hayır... hayır olmaz. Seni soluk mavi görmek isterim. Hayır, öyle yapma. Saçını ortadan ayır. Böylesi daha hoşuma gidiyor. Ama, o da niçin? Bence sen yeni pabuç giymesen daha iyi. Dansetmeyecek miyiz? Yeni pabuçla insan çabuk yoruluyor. Ha, bir şey daha var. Gece sende kalacağım. Öteberimi öğleden sonra gönderirim sana. Bir de sürprizim var. Şöyle incili mincili. Hayır, söylemem. Saat dokuzda. Öperim. Bye, bye. Bilsen, ne kadar çok işim var. Bye, bye...»

— 4 —

Yolda Siberts'e değil de, daha lüks bir gece lokaline gitmeyi kararlaştırdılar. Collins kendini de, tüm tasalarını da unutmak ister gibiydi. Sık sık dansa kalkıyor ve her zamankinden daha fazla içiyordu. Genellikle barda içiyordu, ama telefonla ayırtmış olduğu masasında da içtiği oluyordu. Karmakarışık içmekteydi: Şampanya, kokteyllerin her çeşidini ve bir hayli de viski içmişti. Bu bakımdan yavaş yavaş kafayı iyice bulmasında şaşılacak bir taraf yoktu. Ancak bu halini sadece Betty farketmişti. Öteki müşteriler onun normal durumda olduğunu sanıyorlardı.

Birlikte eve, Betty'nin deyişiyle garaja döndüler. Betty nedense saraya hâlâ garaj demekten pek hoşlanıyordu. Betty hemen yatmasın söylediyse de, Collins yaramaz bir çocuk gibi mızmızlanıyordu; ne odasında yalnız başına yatmağa yanaştı, ne de Betty ile birlikte yatmağa.

Bir şezlonga oturdu; dirseklerini dizine dayayarak yüzünü elleriyle kapattı. Zihnini toparlamağa ça-

lışıyordu. Susmaktaydı. Betty onu daldığı böyle suskunluk hallerinde hiç rahatsız etmez, planlarını ve düşüncelerini kendiliğinden anlatıncaya dek o da sessiz kalırdı. Ancak bu gece nice zamandır sürüp gelen bu alışkanlığını bıraktı. Duyarlı içgüdüsüyle Collins'in önemli bir şeyler düşündüğünü, bunlara bir çözüm bulabilmek için de enine boyuna ölçüp biçmek zorunda kaldığını sezmişti. Ne var ki, Collins'in kafası renk renk kokteyllerle, kadeh kadeh şampanyalarla, ardarda yuvarladığı viskilerle öylesine dumanlıydı ki, değil çözüm bulmak, zihninden geçenleri alıkoymakta bile güçlük çekiyordu. Düşüncelerin bir teki bile kafasında, ne derece işe yarar olduğunu saptayacak kadar kalmıyordu.

«Sana yardımcı olabilir miyim, sevgilim? Seni böylesine bunaltan sıkıntı nedir?»

«Önemli değil. Körolasıca bir iş var sadece, çözümlemem gerekiyor. Hepsi bu. Yalnız nerden harekete geçeceğimi kestiremiyorum. Yoluma çıkan birkaç kişiyle çarpışmam gerekiyor, onları defetmeliyim, ama nasıl defedeceğim bilmem; hem bu işi onlar davranmadan yapmak zorundayım, ama nasıl?»

«Daha önce buna benzer bir hal gelmedi mi sanki başına?»

«Gelmez olur mu? Geldi elbette, hem de çok daha beteri.»

«Ama sıyrılmasını bildin, değil mi? Yoksa yanılıyor muyum? Üstelik işin içinden sıyrılırken bir tane de milyoncuğu doğrulttuğundan eminim.»

«Doğru. Domuzuna doğru. Tereyağından kıl çeker gibi paçayı kurtarmıştım. Sonunda bir baktım, temizinden elime geçen para...»

Birden sustu. Sanki o anda gözlerinin önünde dahiyane bir buluş biçimleniyor, kendisi de bu biçimlenişin elle tutulur bir varlık haline gelmesini bekliyordu. Bu buluşun biçim almasını, gelişmesini ve kesin şekliyle ortaya çıkmasını adeta bir sinema perdesinden seyrediyor gibiydi. Gözlerini bu perdeden, aksiyonu baştan sona tek tek her oluntusuyla görmek istercesine bir türlü ayıramıyordu.

Derken ansızın yerinden fırladı. «Betty, sevgilim!»

diye bağırdı, «buldum be, hey yüce Tanrım, buldum! Vay canına, niye daha önce aklıma gelmedi? Ne kadar da basitmiş meğer. Meyvası da bir anda toplanıverecek, hem de beni tüm sıkıntılardan kurtaracak biçimde. Şu lanet olasıca Kızılderili, şu Meksika'daki bitli herif var ya, bir süre daha durduğu yerde dursun. Onun hesabını nasıl olsa görürüm. Onunla birlikte geziye çıkacağım, sonra da en tatlı gülücüklerimi gösterip ilmeği boynuna geçireceğim. Canı ne zaman ve nerde isterse, o zaman kendini asabilir. Şimdi bana gerekli olan şöyle maydonozlu bir fırıldak; şu bitli yamyamın aklı başına gelinceye kadar bekleyecek değilim ya. İlkin daha önemli, daha acele olan. Akgül bekleyebilir.»

Buluşu ve bu buluşa ilişkin uygulama planı zihnini öylesine doldurmuştu ki, sarhoşluğundan eser kalmamıştı. Yarım saat önce bütün varlığının sallandığını görmüştü. Ama şimdi kurtulduğunu ve hayatını eskisinden daha sağlam güvence altına aldığını hissediyordu.

Kendini koyverip çenesinin elverdiği ölçüde şöyle bir güzel esnedi. Sonra etrafına bakındı; Betty ile birlikte onun evinde ve aynı odada olmasına şaşırmışa benziyordu. Şu anda buraya ne zaman, nasıl gelmiş olduğunu da hatırlamıyordu. Hiç bir şeyi hatırlamıyordu; kafasında sadece tek bir şey vardı, yeni büyük buluşu. Bu buluş her geçen saniye biraz daha sağlamlaşarak zihninde yer ediyordu. Yapacaklarını her yanıyla inceden inceye düşünüyor, nasıl başlayacağını, nasıl yürüteceğini, nasıl sonuçlandıracağını kararlaştırıyordu.

Bu da onu yormuştu. Tekrar esnedi. Sonra yine esneyerek «Evet sevgilim» dedi, «yatmağa gitme zamanı geldi. Hayır, benim odamda, yalnız başıma değil. Bugün olmaz. Senin odanda seninle. Yoksa asaletli efendimiz arzu buyurmuyorlar mı?»

Betty gülümseyerek «Aksine, sayın bayım» dedi. «Ekselanslarını karşılamak zevkine ermek cariyenizi mest etmiştir. Teşekkürlerimi sunarım.»

«O teşekkür bendenize ait. Bana büyük esin verdin, vallahi çok büyük. Göreceksin bu buluşu nasıl

uygulayacağım. Daha önce çatır çatır başarıya ulaştırdığım bir numarayı bir defa daha tekrar edeceğim. Hay dinine yandığımın terliği, hangi cehenneme girmiş yine? Boş ver, madem ki yerinde değil, bu gece de terliksiz oluversin... Biliyor musun...» Yatağa girmişti, keyifil keyifli gerindi. «Evet, biliyor musun, sık sık düşünürüm, bir erkek için, ama gerçek bir erkek için toprak ana denen bu ruhsuz balçık yığını üstünde bir takım işleri başarıyla yapmış olmaktan, sonra da vakti gelince çizmesi ayağında ölmekten daha hoş bir şey yok...» Yeniden keyifle gerindi ve bir kedi gibi mırıldanmağa koyuldu. «Kuşkusuz anlamışsındır, elbette bu kadarı bir erkeği mutlu etmeğe yetmez... yalnız bu kadarı yeterli değil. Milyonlar bir yana, senin sevgin bir yana, hangisi daha değerli? Elbette senin sevgin. Milyonları ihtiyacını duyduğum an bir hokus pokusla havadan toplayabilirim, ama senin sevgini... Işık yansın mı, söndüreyim mi? Nasıl emrederseniz altes cenapları. Senin arzun benim yasamdır. Pekâlâ öyleyse söndürelim. Arzularınız yerine getirilmiştir, Altes.»

Oda karanlığa gömüldü; büyük giriş kapısında yanan ampulün ışığı ince perdelerden içeri sızıyor, ortalığı belli belirsiz aydınlatıyordu. Bu alacakaranlıkta konuşuyorlardı. Konuşmalar yavaş yavaş tatlı bir mırıltıya, sonra da fısıldaşmağa dönüştü, birkaç defa hafifçe gülüştüler. Tutmağa çalıştıkları solumaları arada bir kısa sözcüklerle kesildi, işitilemeyen ve belirli bir anlam çıkarılamayan sözcüklerle.

Neden sonra konuşan yine erkek oldu.

«Biliyor musun, şöyle bir beş kilo daha almanı çok isterdim. Sahi söylüyorum, çok isterdim.»

«Ne diyorsun, çıldırdın mı sen? Aklından bir parça zorun var galiba, yoksa bana böyle akıl almaz bir teklif yapmazdın. Ben son üç ayda aldığım birbuçuk kiloyu vermek için çeyrek porsiyonla yetinmeğe bakıyorum, sense nelerden söz ediyorsun. Vallahi siz erkekler kadınların ne yapıp ne yapmaması konusunda çok acayip şeyler düşünüyorsunuz.»

Erkek daha yavaş, daha yumuşak bir sesle «Dediğin gibi olsun» dedi, «hay hay, sen nasıl istersen.

Ne var ki, arada bir elime hani biraz daha fazla et gelsin istiyorum da... ama gelmezse ne yapalım, ona da eyvallah. Haydi şimdi bir defa daha, bütün bilgeliklerin ve bütün bilimlerin özünü şöyle bir etraflıca araştırmağa koyulalım. Zaten biz de şu anda araştırma merkezinde değil miyiz?»

Birkaç dakika sonra çocuklar gibi gülüşüp kıkırdamağa başlamışlardı.

— 5 —

Collins, çok acele ve çok önemli bir toplantı için Condor Kumpanyasının bütün müdürlerini ve yönetim kurulu üyelerini davet etti. Toplantıya o kadar önem vermişti ki, çağrılanların hiç biri gelmemezlik edememişti.

Teker teker herkesin gözünün içine baktı, anlamlı anlamlı gülümsedi ve dilini ağzının içinde önce sağ yanağına, sonra sol yanağına doğru dolaştırdı. Bu hareketi çoktan beri alışkanlık haline getirmişti. Toplantıdaki baylar bir vurgunun planlandığını hemen anladılar.

Mr. Collins'in konuşması kısa sürdü. Bir kez daha Napolyon'un en kısa konuşmasının en etkin konuşması olduğunu hatırlamıştı.

«Sayın baylar, bomba gibi bir planım var. Ancak biraz pişirilmesi gerekiyor. Sizleri paniğe kapılmamanız için uyarmama izin verin. Ne olursa olsun, ne duyarsanız duyun, tek bir hisse senedi satmayacaksınız. Satmak yerine Condor'un, ya da başka kuruluşların hisselerini alacaksınız; bizim ya da benzeri kumpanyalardan birinin senetleri en düşük düzeye inse dahi, sizler yine alacaksınız. Hep alacaksınız, gücünüzün yettiğince hepsini. Tekrar ediyorum, hiç bir şeyi satmayın. Hepinizden bir de şeref sözü vermenizi isteyeceğim, bundan kimseye bahsetmeyeceksiniz. Bu konuda karınızla bile konuşmayacaksınız; çocuklarınızın, ahbaplarınızın ve kadın arkadaşlarınızın da haberi olmayacak, özellikle koro kızları gibi kadın arkadaşlarınızın. Yanlış bir yerde, yanlış bir zamanda, söylen-

memesi gereken birine söylenecek herhangi bir söz, veya yapacağınız yanlış bir hareket hepimizi uçuruma yuvarlayabilir. Yapacağınız şey, manevra sona erinceye kadar benim sözümden çıkmamanızdır. Hepinize teşekkür ederim, baylar.»

Collins boşuna vaatlerde bulunmamıştı.

Daha o gün ihtiyacını pek şiddetle duyduğu milyonları cebine aktaracak olan yarışa girmiş bulunuyordu.

Yönetim kurulu üyeleri ve müdürler Collins'ten kendi hesaplarına petrol sondajı yapan bağımsız birkaç küçük kumpanya ile bazı kimselerin Condor'u rahatsız etmeğe başladığını biliyorlardı. Toplantıda bu zıpçıktıları nasıl ve ne yöntemle saf dışı etmeyi düşündüğünü kendisinden sordular.

«Bu konuda planlarım var» diye cevap verdi. «Bunun için gerekli sermayeyi sizlerin onayıyla sağlamak zorundayım. Ayrıca sayın baylar teker teker hepinizden beni bu planımda desteklemenizi de isteyeceğim.»

Böyle hallerin hepsinde olduğu gibi, bu sefer de Collins istediği sermaye için gerekli onayı onlardan aldı ve kendisi işin gerisini dilediği gibi yönetmede tam yetkili kılındı.

Hemen işe koyuldu.

Yaptığı ilk şey planına uygun masum bir kuzucuk aramak oldu. Temiz ve namuslu olarak tanınmış, küçük bir sanayi kuruluşu arıyordu. İstiyordu ki, bu kuruluşun yönetim kurulu dürüst işadamlarından oluşsun ve bu adamlardan hiç bir zaman tehlikeli, karanlık maceralara bulaşmayacakları da herkesçe bilinsin.

Collins istediği gibi bir yeri Ohio'da Laylitt kentinde buldu; Laylitt Motor Corporation adlı bir firmaydı bu. Kumpanya çeşitli işlerde kullanılan gazolin motorları yapıyordu. Daha çok da küçük imalathanelerde, küçük işyerlerinde, çiftliklerde, ya da evlerin, küçük sinemaların elektrikle aydınlatılmasında kullanılan hafif motorlar yapmaktaydı. Firmanın yaptığı motorlar hiç bir özelliği, hiç bir yeni yanı olmayan alelade cinsten basit şeylerdi. Yapımında sadece az gazolin sarfiyatıyla çok işler yapmayı amaçlayan bir

motor ortaya çıkarmağa dikkat edilmekteydi. Kumpanya ülkenin gazetelerine boy boy pahalı ilanlar vermiş olsaydı, malının çığırtkanlığını her halde «küçük adamın motoru» diye yapardı.

Ne var ki kumpanya propaganda ve reklam için para harcamağa hiç de gerek görmemişti. Yeterince siparişi vardı. Bütün yeni siparişler de genellikle motoru arkadaşlarında veya tanışlarında çalışırken gören ve bunun çoktandır aradıkları tam kendilerine göre motor olduğu kanısına varan kimselerden gelmekteydi. Laylitt Corporation'un hissedarları, yönetim kurulu üyeleri ve müdürleri kazançtan paylarına düşenden memnundular; bu yüzden de fabrikanın büyütülmesi gibi hayallere kapılmıyorlar, böyle bir şeyi hiç de çekici bulmuyorlardı. Böylesine bir büyütme mutsuzluk doğurabilir ve şimdi yönetici bayları hoşnut kılan ekonomik güveni de tehlikeye atabilirdi. Laylitt hisse senetlerinin değeri 47'de duruyordu. Daha doğrusu bu değerde uyukluyordu. Yerinden oynayabileceği de kimsenin aklının kıyısından bile geçmezdi. Borsalarda bu değerle ilişkili bir değişiklik olabileceği bir an için varsayılsa bile, bunun hiç bir zaman bir Cent'in dörtte üçünden fazla bir dalgalanma gösterebileceği düşünülemezdi.

Kimsenin bilmediği bu sakin, bu kendi halinde kumpanyayı Collins nasıl keşfetmişti? Asla öğrenilemedi. Hele yönetim kurulundan iki kişiyle ne zaman anlaşıp, onları nasıl kendi safına çektiği ise sır olarak kaldı. Bu iki bayı kumpanyanın içinde olup bitenleri kendisine devamlı bildirmekle görevlendirmiş olmalıydı. Bu baylar sadece bunu yapmakla kalmadılar, Collins'in planına tam bir sadakat da gösterdiler, yöneticilerden birine bile bir şey sezdirmediler. Bu iki bayın neler yaptıkları ve kim oldukları, operasyon bütünüyle bitirilip her şey unutulduğu zaman bile açığa vurulmadı.

Günün birinde borsa, durup dururken ve kapanışından sadece yarım saat önce olağanüstü bir canlılık gösterdi. Orda hazır bulunanlar birkaç dakika için ne olup bittiğini anlayamadılar, zira o ana kadar borsa çok sakin bir gün geçirmiş bulunuyordu.

Son aylar boyunca mışıl mışıl uyumuş ve en küçük bir dalgalanma dahi göstermemiş olan Laylitt hisse senetleri, yıldırım hızıyla değer dalgalanması yapmağa başlamıştı. Borsa açıldığında değeri 47.3/8'-de duruyordu. Daha önceden yapılmış herhangi bir uyarı olmadan on beş dakika içinde değeri 41'e düşüverdi. Hem de görünürde hiç bir neden olmadığı halde. Daha sonra da yine on beş dakika içinde yavaş yavaş yükseldi; borsalar kapandığında 42.2/5'e varmış bulunuyordu.

Günlük gazetelerin borsa ve maliye haberlerini okuyanlardan pek azı, bu haberlerde Laylitt'e dikkat etmişti. Gözü bu isme takılan birkaç kişi de, hisse senetlerinin bir aileye, ya da fabrika işçileriyle memurlarına ait olduğunu sanmıştı. Bununla birlikte ertesi sabah bütün gazeteler bu olaya «Laylitt Corporation'-un bugün iyi durumda olması düşündürücüdür» diye bir satırla da olsa yer vermişlerdi.

Aynı sabah, borsaların açılmasından birkaç dakika sonra Laylitt hisselerine 41.1/4 veriliyordu. Yeniden düşmüştü. Bir saat sonra herkesi şaşırtarak 39.1/5 oldu. Sabahki en düşük durumdan kaygı verici derecede çok daha düşük bir kurdu bu. Sonra da bir gün önce ceryan eden olay aynen yinelendi: Hisse senetleri hiç beklenmedik bir anda ansızın yükselmeğe başladı ve bütün borsayı hayretler içinde bırakarak 52.2./8'e çıktı. Bu kadar fırladıktan sonra yeniden düştü. Kapanış zilleri çalarken 46.1/8'de durmuş bulunuyordu.

Neler olacağını anlamak için pazartesiye kadar beklemek gerekiyordu. Açılıştan hemen sonra hisse senetlerine 44 teklif edildi. İki saat içinde değer 38'e düştü. Arkasından o gün borsada bulunanların asla unutamayacakları çılgınca bir kovalamaca başladı. Benzeri hiç görülmemiş bu fırlama ve yuvarlanmalar ancak borsalar kapanırken durabildi; Laylitt hisse senetleri 79.3/4'de kalmıştı.

Gazete muhabirlerinden bir ordu Laylitt'in merkez bürosunu kuşatmıştı. Kumpanya başkanının kısa açıklaması dışında kendilerine hiç bir bilgi verilmedi, hiç bir yorum yapılmadı. Başkan ise olup bitenlerin her-

kes kadar kendisi ve yöneticileri için de anlaşılmaz olduğunu, şirketinin hisse senetlerinde görülen bu beklenmedik, umulmadık yükselmenin nedeni hakkında hiç bir fikri bulunmadığını söylemekle yetinmişti.

Durumu geçiştirmek gibi görünen bu cevap gazetecileri hiç de memnun etmemişti. Başkanın sözlerini kaçamak bir açıklama olarak değerlendirdiler ve bunu üstelik kendilerinin daha sağlam, daha iyi olgulara dayanan açıklamalarını doğrulayan yeni bir kanıt saydılar.

Sağlam olgular dedikleri ise, borsa simsarları hiç istemediği halde kamuoyunda çantada keklik tip diye yayılmış söylentilere ve tahminlere dayanarak yine kendileri tarafından yavaş yavaş oluşturulmuştu. Söylentileri başkalarına aktaranlar, aynı söylenti biraz daha kabartılmış halde tekrar kendilerine aktırılınca buna inanıyorlardı. Bu ateşli tahminler mali dünyanın en sıkı sırları olarak sağda solda fiskos fiskos ediliyor ve birileri durmadan kahvede, lokantada, metroda, otobüste, sinemada, otel lobisinde ya da asansörde birilerinin kulağına en sağlam tip diye bunları fısıldıyordu. İşin tuhafı bu bilginin pek ender olarak telefonla aktarılmasıydı.

Telefonda bir ses «Dinleyin» diyordu, «sizinle çok acele görüşmeliyim. Adem Babamız cennetten çıktı çıkalı borsa tipinin böylesi görülmedi. Hayır, hayır, telefonda söyleyemem. Başkaları da duyabilir. Sağlam tipi herkes öğrenirse bütün değeri kaybolur. Sizi nerde görebilirim? Yirmi dakika sonra mı? Güzel. Ama sizi orda mutlaka bulmalıyım. Bir parmak oynatmakla servet kazanmak var işin ucunda, hem de yirmi dakikada.»

Ve metrolarda, meşin askılara tutunarak, konserve kutusunda sardalyalar gibi birbirinin üstüne çıkıp her dönemeçte kafaları birbirine toslayarak şöyle konuşmalar dinleniyordu: «Bildiğin gibi değil kardeşlik; çapulculara yoldurmam kendimi. Bu sefer yolamazlar beni. Bu sefer iş başka. Benimki garanti. Hele bir yol kulak ver de dinle, kardeşlik. İşin içinde iş var. Böyle şeylerden çakan biri, bu kumpanyanın, daha önce adını kimsenin duymadığı bu kumpanyanın birden

fokurdamasının nedenini anlamış. İşte, işin bütün sırrı da burda, doğrusu güzel maskelemişler.»

Sonra konuşma fısıltıya dönüşür, çünkü işin sırrını anlatmağa kalkışan, yarım düzine yolcunun kendisine kulak kabarttığını farketmiştir. «Biliyor musun, iş aslında çok basit. BL kumpanyası var ya, hangi kumpanyadan bahsettiğimi anladın elbette, büyük bir icat yapmış, ya da çok esaslı bir şeyin patentini almış. Aslında ikisi de bir kapıya çıkar ya. Yani bir motor hazırlamışlar, senin anlıyacağın. Bu motor bir litre gazolinle bir beygir gücü sağlıyormuş, oysa öteki motorların bu iş için 48 litre harcamaları gerekiyor. Sözün kısası motor ötekilerden on iki kat daha güçlü. İşin püf noktası da bu kardeşlik. Yoksa ne diye kumpanyanın hisse senetleri deli gibi yukarı fırlasın? Aldı başını gidiyor; bu gidişle 2000 olacak kardeşlik, inan sözüme 2000. Alacaksan bugün al, yarın geç olabilir. Bugün, en iyisi bugün almak, ne de olsa henüz biraz ucuz. Ben durağıma geldim. Good-by, kimseye anlatma ha bu dediklerimi!»

Bu görüş, yani Laylitt kumpanyasının yeni bir icada dayanarak değişik bir motor bulduğu ve bu motoru yapmak hakkını elde ettiği görüşü, öyle akla yatkın geliyor ve öyle iyi bir gerekçe oluyordu ki, bu kumpanyanın hisse senetlerinin durup dururken birden değer kazanıvermesini herkese bir çırpıda açıklıyordu. Üstelik bu görüş öylesine zekice, aynı zamanda Amerikan karakterine öylesine uygundu ki, hiç kimse bu gerekçeyi eleştiri süzgecinden geçirme zahmetine katlanmıyordu.

Motorların satışı birden yavaşladı, daha doğrusu durdu. Haftalık satış miktarı, Amerikan motor endüstrisinin tarihinde kayıtlı en düşük rakamın da altına indi. Petrol satışları, ham petrol satışları da hemen etkilendi. Bu etki öylesine büyük çapta oldu ki, yüz binlerce varil mal, maliyet fiyatına dahi alıcı bulamadı. Kırk kadar küçük petrol kumpanyası ve rafineri ile sayıları hayli kabarık bağımsız küçük petrol kuyusu sahibi bu fırtınaya karşı koyamadılar. İyice sarsıldılar ve kurt yemiş elma fiyatına kuyularını elden çıkaracak hale geldiler.

İflas eden bu küçük kumpanyalardan sekizine Mr. Collins yardım elini uzattı. Bunları yarı yarıya bağışlama denilebilecek bir fiyata satın aldı. Kendi deyişine göre sırf acıdığı için satın almıştı. Ancak bunu öyle kibarca ve öyle soylu bir jestle yapmıştı ki, mal sahipleri dürüst davranışından ötürü onu övmek ihtiyacını hissettiler. Gerçekten de satın aldığı şirketler için, mal sahiplerinin içinde bulundukları koşullarda umdukları fiyatan çok daha fazlasını ödemişti. Oysa bunları gerçek değerlerinin beşte biri fiyatına almış bulunuyordu.

Condor şirketi bu sekiz küçük kumpanyayı satın alıp, onları kendi bünyesine katınca, aynı hafta Laylitt Corporation da eski silik ve gösterişsiz haline sessizce dönüverdi. Hisse senetleri 52.1/8'de mıhlanıp kaldı. ve bu fiyat daha sonraki üç ay boyunca yerinden kımıldamadı. Bu heyecanlı koşmaca sayesinde eskisine oranla 5 punto değer kazanmış oluyordu. Laylitt ile uzaktan yakından ilişkisi olan herkes, müdürler, yönetim kurulu üyeleri, hissedarlar, işçiler ve memurlar bu sonuçtan pek memnundular. Borsa manevrası, kumpanyaları için öylesine güçlü bir propaganda olmuştu ki, depolarında bulunan bütün motorları satıkları gibi, ayrıca iki yıl sürekli çalışmayı gerektirecek derecede yüklü yeni siparişler almışlardı.

Hisse senetleri piyasasında böylesine çekişmeli geçmiş bir yarıştan sonra, bir sürü borsa madrabazı da yol ortasında kalmış bulunuyordu. Birkaç yüz kişi koşuya dayanmamış, soluğu kesilmiş, yaralanmış, sakatlanmış, ya yarı yarıya, ya da büsbütün tükenerek yolun kenarına devrilmişti; dünyaya, özellikle de kendi ülkelerine küsmüşlerdi. Ayrıca birkaç yüz namuslu küçük işadamı ve fabrikatör de mahvolmuş, her şeyini kaybetmişti.

Bu başarılı operasyon, Condor'u eskisinden daha sıkı şekilde Collins'in egemenliği altına sokmuştu. Borsa dalaverasıyla kişisel kazancı ise 1 milyon iki yüz elli bin dolar olmuştu. Condor'un müdürleri ve yönetim kurulu üyeleri de pek memnundular. Collins'in bütün direktiflerine kelimesi kelimesine uymuşlar; satın alın dediği zaman almışlar, gözlerini kısarak dudakların-

da hafif bir gülümsemeyle baktığı zaman da satmışlardı. Böylece de hayli yüklü paracığı keselerine indirmişlerdi. Collins'e gönülden bağlanmalarının, ona büyük bir sihirbaz ve peygamber gözüyle bakmalarının asıl nedeni de buydu zaten. Onun yapacağı şu ya da bu numarayla her zaman dilediği kadar parayı elde edecek yetenekte olduğu kanısına varmışlardı.

— 6 —

Mr. Collins'in malî alanda kendisini en büyük dâhi sandığı günlerdeydi. İş yaptığı bankanın başkanı telefonla onu aradı.

«Acaba önümüzdeki günlerde buraya, bankaya kadar gelmek olanağını bulabilir misiniz? Sizinle çok önemli bir konuyu görüşmek istiyoruz.»

«Ah, elbette, hay hay, Mr. Aldring.»

«Çarşambaya ne dersiniz? Saat on bir, saat tam on bir iyi mi, Mr. Collins?»

«Çok uygun. Çarşamba saat on birde. Good-bye.»

«Good-bye, Mr. Collins.»

Kararlaştırılan çarşamba günü sabah erkenden sekreter İda'ya bankadan telefon edildi ve Mr. Collins'in saat tam onbirde bankada çok önemli bir randevusu, olduğu, unutulmaması bildirildi.

Mr. Collins bankaya geldi.

İçeri girince sağa sola teklifsizce sırıtarak, gözüne çarpan herkese yüksek sesle enerji yüklü «günaydın»lar dağıtarak yürümeğe başladı. O anda kendi gücüne pek güveniyordu. Malî alanda kazandığı başarılardan dolayı, bankada rastladığı her adamın kendisine hayranlıkla baktığını sanıyordu. Bankanın başkanı ve diğer bütün yüksek memurları onun ne kadar değerli olduğunu mutlaka biliyor olmalıydılar. Bu baylar kendisini bankada bulunanlara her halde gösterecekler, kim olduğunu ve dünya çapında ne kadar büyük bir iktidarı temsil ettiğini açıklayacaklardı. Bundan kesinlikle emindi. Bankanın büyük holünü zafer alayında yürür gibi öylesine kasıla kasıla geçti ki, görenler onu sadece bu bankanın değil, bu-

nun gibi en az iki düzine daha bankanın sahibi sanırdı. Parmaklıklı bankoların önünden rüzgârıyla adam devirircesine geçerken, buralarda çalışan daha az önemli memurlar, onun kendilerini bir gülümseme ve kısa bir «Günaydın Mister» hitabıyla şereflendirişini her halde bütün bir hafta akıllarından çıkaramayacaklardı.

Banka başkanının özel odasına yaklaşınca, ağır kapı sanki kendisi kapıyı harekete geçiren bir elektrik düğmesine basmış gibi bir anda açıldı. Oysa kapı hiç de elektrikli filan değildi. Başkan kapıda duruyordu, sanki aynı düğme onu da aynı anda kapıya koşturmuştu. Her halde Mr. Collins'in geldiği kendisine bir işaretle bildirilmiş olacaktı. O da ziyaretçinin ne zaman kapıda olacağını dakikası dakikasına kestirmişti.

Başkan suratını kocaman bir gülücükle doldurarak onu «Günaydın Mister Collins» diye selâmladı. «Güzel bir sabah değil mi? Siz ne dersiniz?»

«Günaydın Mr. Aldring. Nasılsınız? İyi misiniz? Maşallah çok iyi görünüyorsunuz. Gerçekten çok güzel bir sabah; bu konuda yerden göğe kadar haklısınız. Evet Mr. Aldring, beni görmenizi gerektiren iş nedir? Sanırım çok önemli.»

«Gerçeği söylemek gerekirse Mr. Collins, aslında sizi görmek isteyen ben değilim. Sizinle daha yakından tanışmak isteyen biri var.»

Başkan bunları söyleyerek kapıyı ardına kadar açtı ve Mr. Collins'i içeri buyur etti.

Mr. Collins içeri girince başkan kapıyı hemen kapatıp ardı sıra geldi.

Mr. Collins, alçak bir koltuğa gömülmüşçesine oturan, çok yaşlı, çok yorgun görünüşlü bir adamı farketti. Soluk ve kemikli ellerini derin bir dikkatle inceliyordu; ellerindeki her gözeneği adeta iradesinin tüm gücünü harcayarak teker teker tanımak, her birinin nasıl bir amaca yönelik olduğunu araştırmak ve ellerinin vücudunun diğer organlarından daha önce ölmesini engellemek istiyor gibiydi.

Başkan, «Sayın baylar,» dedi, «daha önce karşılaşmadığınızdan eminim. Sir... bu bay Mr. Collins, Mr. Chaney Collins, Condor petrol kumpanyasının başka-

nı. Sanırım, sizleri artık baş başa bırakabilirim. Özür dilerim, şu anda çok acele başka bir işim var; önemli bir toplantıya katılmak zorundayım. Her halde beni bağışlarsınız.»

Mr. Collins, banka başkanı kendisini zarif koltuğunda alabildiğine yorgun, âdeta bir dakika sonra uykuya dalacakmış gibi oturan ihtiyar adama takdim etmeyi tüm unuttuğuna, unutabildiğine göre, şu anda kafasının gerçekten yığınla önemli işle dolu olduğu kanısına vardı. Banka başkanı konuşurken Mr. Collins'i başka bir alçak koltuğun yanına götürmüş ve eliyle oturmasını işaret etmişti.

Şimdi karşılıklı oturuyorlardı, başkan kaybolmuştu. Mr. Collins ihtiyar adamın konuşmağa başlamasını bekliyordu. Bu arada onu gözden geçirdi; bu yüzü bir yerden tanıyordu, ama nerden? Kendisiyle daha önce karşılaştığını hiç sanmıyordu. Her halde fotoğrafını gazetelerde görmüş olacaktı. Ama ne zaman ve neden dolayı? Hafızasını var gücüyle zorluyor, fakat bir türlü bu fotoğrafları nasıl bir habere ilişkin olarak gördüğünü çıkaramıyordu. Adamda «Country Gentleman» dedikleri cinsten kibar bir çiftçi hali vardı. Aynı zamanda laboratuarından çıkmayan bir bilim adamına da benziyordu.

Mr. Collins kendi kendine «Ah evet, buldum» dedi, «bir bakteri çeşidiyle, ya da buna benzer bir şeyle ilgili olarak resmini gördüm galiba; bakteri mi keşfetmiş, yoksa bakteri mi üretmiş, öyle bir şeydi. İyi ama benim mikrop üretmeyle ne ilişkim var, Allah saklasın.»

«Demek siz Mr. Collins'siniz, Condor kumpanyasından Mr. Collins.» İhtiyar adam çok ağır konuşuyordu, kelimeleri ağzından tane tane çıkmaktaydı. Konuşmanın böylesi bundan seksen, ya da yüz yıl önce hayli yaygın bir alışkanlıktı. Ağzı az açarak, kelimeleri çiğnercesine yuvarlayarak yapılan yayvan bir konuşma tarzıydı bu, sanki sürekli nezleden rahatsızmış da burunları hep tıkalıymış gibi hım hım sesler çıkararak konuşurlardı. Ne var ki ihtiyar adam her kelimeyi adeta sonsuza dek hatırdan çıkmamasını istercesine, alabildiğine sert ve belirgin telaffuz ediyordu.

Mr. Collins «Doğrudur Mister» dedi.

İhtiyar adam bu cevapla birden irkildi. «I beg your pardon» dedi. Yüzünden bir öfke karaltısı geçmişti. «Affedersiniz Mr. Collins, az önce ne dediniz anlayamadım.»

Altmış yıldan fazla bir zamandan beri hiç kimse, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı dahi ihtiyar adamın yüzüne karşı «Mister» diye hitap edebilmiş değildi. Onu tanıyan hiç kimse de kendisine böylesine kısa, böylesine kestirme bir cevap vermeğe cesaret edememişti. Mr. Collins hafiften kızardı, zira bu «Affedersiniz» sözü ona bir araba dolusu azarlayıcı sözün yapabileceğinden çok daha açık şekilde uygunsuz bir laf ettiğini anlatmıştı. Yine o andan itibaren çetin bir cevizle karşı karşıya olduğunu, bu adamla oyun oynanmayacağını, böyle bir şeye yeltenmenin mutlaka felâketle sonuçlanacağını da anlamış bulunuyordu. Bu felâket nasıl bir şey olabilirdi, Mr. Collins bunu şimdilik kestiremiyordu. Ama zekâsı ona, banka başkanının özel odasında oturan ikisinin sadece mali işlerle ilgili olduğunu ve mikropların söz konusu olmadığını bildirtmekteydi.

Mr. Collins kendini hemen toparlayıp ihtiyar adamın bir kaptan su içecek kadar aralarında yakınlık olmadığına göre, ondan beklemeğe hakkı olduğu biçimde cevabını yineledi.

«Evet, doğrudur, Sir. Bendenize Condor petrol kumpanyası başkanı olmak şerefini lütfetmiş bulunuyorlar, Mister... Mister... çok özür dilerim, isminizi tam olarak işitememiştim, Sir.»

«İşitemezdiniz sayın bayım, çünkü size söylenmedi. Beni tanıdığınızı sanmıştım.»

«Çok üzgünüm Sir, bu şerefe ermiş değilim. Gerçi resminizi gazetelerde gördüğümü hatırlıyorum, hem de birkaç defa, ama...»

Mr. Collins birden ürperdi. Soluğu kesilir gibi olduğundan sözünü tamamlayamadı. Çünkü o anda kafasının içinde bir ışık yanmış ve bu adamın resimlerini ne zaman gördüğünü birdenbire hatırlamıştı. Aynı anda kim olduğunu da anlamıştı. Artık kimin karşısında oturduğunu biliyordu. Bütün kanı başına hü-

cum etmiş gibi oldu, gönlü daralmıştı, koltuğunda daha rahat bir yer aranırcasına kıpırdandı.

Evet, bu oydu, hiç kuşkusuz oydu. Ülkede petrolle, kara altınla, yerin dibinden çıkarılan bu servetle biraz ilgili herkesin bildiği şeyi Mr. Collins de elbette biliyordu. Amerika'nın tüm petrol endüstrisi elli kişi tarafından yönetiliyor, denetleniyor ve sömürülüyordu. Karakter bakımından alelade gangsterlerden pek farkları olmayan bu adamlar, gangsterlerinkine benzer, kimi zaman da onlarınkinden farksız yöntemler kullanırlardı. Bunlar da gangsterler gibi yasalardaki her boşluğu, iğne deliği kadar küçük dahi olsa tam zamanında ve tam yerinde bulmayı bilen, vicdansız olduğu kadar zeki avukatlar kiralayabildikleri için her seferinde hapishanelerin kapısından geri dönmeyi becerirlerdi.

Bunların dışında bir de gerçek anlamda yönetici durum olan bir grup daha vardı. Bu grupta yirmi kadar kraliyet tüccarı, bir düzine prens ve dük, iki tane de kral bulunuyordu. Bu iki kral gerek durumları, gerekse davranışları bakımından birer gerçek kraldı. Sözleri bir kralınki gibi güvenilir ve devlet istikrazı gibi de sağlamdı. Şerefleri ile isimlerine hayatlarından ve tüm servetlerinden daha fazla değer verirlerdi.

Şu anda Mr. Collins'in karşısında oturduğu adam, bu iki kraldan biri, The Magnat, The Tycoon denileni, büyük olanı, büyüklerin en büyüğüydü.

Mr. Collins soluk almağa çalıştı. Bir sessizlik oldu. Sonra Collins koltuğunda yarım doğrularak reverans yapmağa yeltendi ve «Sizi gördüğüme çok sevindim» dedi, «nasılsınız?»

Kral uykusu gelmişçesine başını salladı. Bir an sustuktan sonra yorgun bir edayla «Beni tanıdığınızı ağzınızdan duymak güzel» dedi. «Beni buraya getirten işi hayli kolaylaştıracak bu.»

Mr. Collins, elimi uzatsam acaba kral sıkar mı diye düşündü; ancak böyle bir şeye kalkaşmanın sırası olup olmadığını kestiremiyordu. Kralın nasıl davranacağını bilmediği için, beklemede kalmanın daha iyi olacağına karar verdi. Bu adamın yanında çalım sat-

manın hiç bir değeri olamazdı, bunu hemen anlamıştı. Aslında bunu daha odaya girip de adamı ilk gördüğü anda anlamış bulunuyordu. Kralın kendisine karşı davranışındaki kibirli, soğuk, âdet yerini bulsun dercesine nazik edayı farketmesi, daha önce hayatında hiç dikkat etmediği bir olgunun bilincine varmasını sağlamıştı. Bankanın başkanlığında da, her iki başkan yardımcısında da müşterilerinin biriyle bankada görüşürken aynı kibirli ve araya uzaklık koyan tavrı takındıklarını görmüştü. Bir banka başkanının özel odasındayken kendini birkaç kez bir kilisenin papaz odasındaymış gibi hissettiğini hatırladı. Hem de burası ona en yüksek toplumsal sınıfın en yüksek tabakasına özgü bir kilise gibi gelmişti; burda ibadet edenler kendilerinden olmayan birinin, örneğin yaşamak için çalışmak zorunda olan birinin yanlışlıkla yanlarına gelmesi halinde, hakarete uğramışçasına suratlarını asmaktaydılar. Böyle durumlarda Mr. Collins kendine özgü şamatacı, senli benli konuşmalarını, farfara ve cakalı davranışlarını yapamaz olurdu. Birden kendine olan katıksız güvenini yitirmeğe başlar ve belirli bir amaca varmak, ya da bir toplantıyı etkileyip kendi görüşünü kabul ettirmek için yüksek perdeden atarak ve türlü çalımlar satarak uyguladığı yöntemin doğru olup olmadığı konusunda içinde kuşkular uyanırdı. Endüstri ve ticaret alanında gerçek büyükler, başka insanlarla ilişkilerinde gerçek kişiliklerini, gerçek mizaçlarını ortaya koymadıklarına göre, kendisinin de onlar gibi davranmasının daha mı doğru olacağını düşünürdü. Davranışlarını kontrol edemez olur, sonra da neden böyle bir duruma düştüm diye kendi kendini yerdi.

Şu anda da aynı yılgın ruh haline düşmemek için kendini zorluyordu. Niçin burdaydı? Karşısında oturan uykulu kralın onunla ne işi olabilirdi? Kralın zamanını boşuna harcamayacağını biliyordu. Onun her dakikası uçsuz bucaksız servetine yeniden birşeylerin eklenmesiyle geçerdi. Her halde bu eklenme dakika başına 12 dolardan aşağı değildi, belki de 20 dolardı. Bir telgrafıyla bütün borsaları tepetaklak edebilecek olan bu süper güçlü adam, buraya her halde Mr. Col-

lins'in suratını seyretmeğe gelmiş değildi. Bir amacı, saklı bir niyeti olmalıydı. Söz konusu iş sadece iki ya da üç milyon dolarlık olsaydı, batı sahiline kadar bunca uzun yolu tepip gelmezdi. Her halde otuz ile yetmiş milyon arasında bir para söz konusuydu; daha aşağısı düşünülemezdi. Belki de yüz milyon dolarlık bir konuydu bu. Bir iki saniye sonra nasıl olsa öğreniriz. Şimdi soğukkanlılığı elden bırakmamalı, adamdan ürküp apışıp kalmamalı. Sakin durabilmek ve telâşa kapılmamak, yapılacak olan sadece buydu.

Kral her halde hafiften bir şekerleme yapıyordu, ya da Mr. Collins'e öyle geldi. Onun için de uykusunda rahatsız etmeyi göze alamadı. Bekledi. Neden sonra kral yeniden konuştu. «Sizin şu çılgın manevranız benim birkaç saatimin içine etti,» dedi. «Sinirlendirdi beni. Bu kasırga yüzünden biraz kazandım, ya da kaybettim diye değil ha. İş hayatı bu, kazanmak da var, kaybetmek de. Benim işim bu. Ben de hisse senetleri alırım ve satarım. Ama hiç bir zaman daha yükseğe satın alacağım diye borç etmem. Asla madrabazlık, spekülasyon yapmam.»

Mr. Collins içinden «Hey Tanrım, bak şu işe» dedi, «bu kadarı da fazla. Bu pörsük ihtiyar, bu hergele kalkmış bana borsada ve ya petrolde ya da bilmem nerede asla spekülasyon yapmadığını anlatıyor. Yer miyim bunu ben be? Bütün hayatı boyunca yaptığı neymiş peki? Hinoğlu hinin spekülasyondan başka bir şey yaptığı olmuş mu acaba? Şimdi de tutmuş bize ahlâk dersi veriyor. Neden? bizden korkmağa başladı da ondan; burnunun dibine kadar sokulduğumuzu görüyor.»

İhtiyar, «Evet, ne diyordum» diye devam etti, «bu iş benim birkaç saatimi sinirli geçirmeme neden oldu. Zira baştan bu işin ardında ne yattığını bilemedim; asıl amacın ne olabileceğini birden kestiremedim. Yoksa sadece birkaç küçük önemsiz kuyu sahibinin peşine düştüğünüzü, amacınızın da onları yutmak olduğunu anlasaydım, her halde kahvaltınızı çok daha kolay yapardınız, hem de ortalığı böyle velveleye vermeden, daha az kurban ve daha az parayla yapardınız. Ayrıca bu işten kendinize de biraz cep harçlığı

çıkarmayı düşündüğünüzü de bilemedim, yoksa bütün manevrayı daha ilk gününden anlardım. Ama ne olursa olsun Mr. Collins, sizi yine de kutlarım; doğrusu manevranız pek kurnazcaydı. Kurnazca, evet, tek kelimeyle kurnazca.»

Mr. Collins bu büyük, herkesin taptığı derecede büyük adamın kendisini böylesine övmesi karşısında heyecanlanmıştı. Bu övgünün ardından gelebilecek teklifin ne olabileceğini düşünmeğe başladı. Kararlıydı, tongaya düşmeyecekti, kendini öyle peynir ekmek gibi ucuza satmayacaktı. Teklif olsa olsa kumpanyasının kralın kumpanyalarına katılması olurdu; böyle bir birleşmede kendisi için çok yüksek bir mevki ve olağanüstü yetkiler isteyecekti. Kendini satmağa hazırdı, ama pahalıya, çok pahalıya satacaktı; bunu başaracağından da emindi. Hayatının gerçek büyük fırsatı sonunda karşısına çıkmış bulunuyordu. Aklını kullanacak, kurnaz davranacak ve vargücüyle bu fırsata dört elle yapışacaktı. Dünyanın dört bir yanında tümenleri, alayları bulunan bu kralın ordusunda görkemli bir general olacaktı; olduğu andan itibaren de her halde geliri de bugünkünün en az üç katına çıkacaktı.

Kral yine susmuştu; görünüşe bakılırsa yeniden uyuklamağa dalmıştı. Bir süre sessizlik oldu. Sonra kral birden kesin bir sesle konuşmağa başladı: «Very smart» dedi, «Çok kurnazca. Çok ustaca. Çok zekice. Ama bu size göre böyle. Bana göre ise üç ajanımın üç günde meydana çıkardığı basit bir madrabazlık. Tilkinin hangi ağaçta saklandığını bulmak için en iyi üç ajanımı görevlendirdim. Adamlarım tilkiciği de, yuvacığını da şıp diye buluverdiler. Bankadan çıkmazdan önce Mr. Collins, vezneye (4743) dolarlık bir çek bırakmayı unutmayın. Yuvanızın izini bulmak bu kadar paraya patladı da bana.»

Mr. Collins şaşkınlıktan ne yapacağını, ne diyeceğini bilemez olmuştu. Ne ummuş, ne bulmuştu. Alnını kırıştırdı, esaslı bir cevap vermeğe hazırlanıyordu, ama kral buna vakit bırakmadı. «Evet, ne diyordum, adamlarım yuvayı şıp diye keşfediverdiler. Doğrusu siz aklıma hiç gelmemiştiniz. Çünkü sizi böylesine bir haltı

karıştıracak kadar budala sanmıyordum. Hemen ters yönde bir harekete geçebilir ve seni de, kumpanya ya da korporation dediğiniz zımbırtılarınızı da bir anda çöp sepetine atabilirdik. Aslında yapmamız gereken de buydu. Fakat düşündüm ki, bu işin sonu bir bakıma hayırlı olacaktı. Birkaç yüz amatör madrabazı safdışı edecekti. Etti de. Bu da sanayi için büyük bir kazanç oldu. Neyse, şimdi kulağını aç da beni iyi dinle, delikanlı...»

Mr. Collins «Bana delikanlı dedi» diye düşündü, «delikanlı ha, oysa elliyi çoktan aştım ben. Hey yüce Tanrı, suratına ve beş dakikada bir uyuklamasına bakılırsa kendisi en azından yüz yirmi yaşında olmalı. Fakat herifte ne hafıza var hani, vay canına be... Onun yaşında böylesine bir hafızanın bende olması için neler vermezdim. Beni bulmak için kaç para harcadığını nasıl da kuruşu kuruşuna biliyor? Ben olsam çoktan unutmuş olurdum.»

Kral bu sefer uykusundan iyice uyanmışa benziyordu. «Evet, delikanlı» dedi, «şimdi iyi kulak ver. Seni uyarıyorum. Bu numarayı ya da buna benzer başka bir dalaverayı ikinci bir kez yapmağa kalkışmayasın; böyle bir şey yaparsan, bir defa daha yapmağa yeltenirsen, seni çürük domates gibi ezerim. Hem seni ezerim, hem de etrafındaki öbür sersemleri, başkan yardımcısı, yönetim kurulu üyesi filan dediklerinizi. Bir defa da vurdum mu, neye uğradığını bilemez, tufana uğramışa dönersiniz, tutunabilecek bir dal parçası bile bulamazsınız.»

«Lütfedin, insaf buyurun Sir, bunca uzun ve zengin yaşantınızda zatıâliniz benimkine benzer hiç bir harekette bulunmadınız mı?» Kralın hayat öyküsünü bütün ayrıntısıyla bildiğini sanan Mr. Collins bu soruyu sırf görüşmeyi uzatmak için sormuştu, yoksa iş yürütme konusunda ders dinlemeğe niyetli değildi.

«Hayır, genç bölfçü, hayır. Seninkine benzer bir şeyi ne yaptım, ne de yapmağa kalkıştım. Aksine kartlarımı her zaman açık oynadım. İstenirse yükselt, istenmezse bırak yerinde kalsın, benim oyun kuralım bu oldu. Her zaman değilse bile, genellikle hep kazandım. Ataklığım değildi tek başına bunu sağlıyan,

daha çok dürüstlüğümdü. Her zaman dememek için çoğu kez diyeyim, evet çoğu kez, açıkça ve dobra dobra oynadığım için oyunu kazandım. Benimle birlikte bu oyuna giren herkes, kendilerinin de benim gibi kazanacağından hep emin oldular. Bana güvendiler, bana güvenenleri yüzüstü koymadım. Bu işlerden yıkılarak çıkanlar açıkgöz amatörlerdir; oyunu namussuzca oynayanlar dürüst oyunculara üstünlük sağlamak için her çeşit numaraya kalkışırlar. Bu otlakçı madrabazlar kendi kaderlerini kendileri çizerler. Zira oyunu dürüst ve açık oynayanların sırtından geçinmeğe kalkışanlar, bizleri kazıklamak için her bayağılığı deneyenler onlardır. Borsa paniklerine neden olup dürüst ticareti ve çetin koşullar altında çalışan endüstriyi korkunç zararlara uğratanlar yine bu asalaklardır. Bizler bir kez bu işlere girmişiz, delikanlı, yürütmek zorundayız. Hayatta şu kanıya vardım ki, her çağın kendine göre özellikleri vardır. Bir zamanlar alkışlanan işler, bir zaman geliyor anlamlarını yitiriyorlar. Sezar'ın, Attilla'nın, ya da Büyük Karl'ın, Büyük İskender'in kendi zamanlarında yaptıkları şeylere, bugün aşağılık ve rezilce cinayetler gözüyle bakılıyor; Napolyon'un kendi çağında yaptıkları da öyle. İngiltere'nin 18. yüzyılda, Napolyon'un 19. yüzyılın başlarında yaptıklarını, günümüzde bir ülke veya bir diktatör yapmağa kalkışsa, insanlığa karşı alçakça günahlar olarak nitelendirilir. Her çağın kendine göre yasaları var. Benim çağımın da kendi yasaları vardı; bunlara göre yaşadık, çalıştık, işimizi gücümüzü yürüttük. Senin çağının ise başka yasaları var; suçlu duruma düşmek istemiyorsan, bu yasalara boyun eğmek zorundasın. İşte bunun için de benim uyarımı aklından çıkarmamalısın, delikanlı. Bunu çok ciddî söylüyorum. Bir daha da söyleyecek değilim. İkinci kez uyarıda bulunmam.»

Kral ayağa kalktı, omuzunu hafiften öne eğerek ağır adımlarla kapıya yürüdü; yüzünü döndürmeden kısaca «Good day, Mister» dedi.

Adamın kapıdan çıkmasıyla banka başkanının odada peyda olması bir oldu. Yüzüne gülücüklerinin en genişini, en görkemlisini yerleştirmişti. Doğrusu bu

işi pek iyi beceriyordu. Mr. Collins'in yanına sokulup, tepeden tırnağa kasıntılı halinden hiç umulmayan bir coşkunlukla elini sıktı.

«Kutlarım Mr. Collins, gönülden yürekten kutlarım sizi. Her halde yapılmış bulunan tekliflerden hoşnut kalmışsınızdır. Bu görüşmeden umduklarınızı da fazlasıyla elde ettiğinizden eminim. Böyle bir buluşmanın arifesinde bulunduğumuzu bir süreden beri bilmekteydim, ama bu kadar çabuk gerçekleşeceğini doğrusu hiç ummuyordum.»

Banka başkanı pek dostça, pek senli benli bir edayla Mr. Collins'in koluna girdi; birlikte kapıya yürüdüler.

«Bu günün Condor için çok büyük bir gün olacağından eminim, Mr. Collins. Takviminize kırmızı kalemle işaret edebileceğiniz bir gün bu. Galiba bir birleşme teklifi, şirketlerine katılmanız teklifiydi, değil mi?»

Banka başkanı konuşmasını, bir ticari sırrı zorlamak istemediğini göstermek istercesine, gösterişli biçimde kesti. Gülümsemesine özür dileyen bir eda katarak: «Acelem yok, Mr. Collins» dedi, «olayların iyice gelişmesini bekleyebilirim.»

Kapıdan çıkarlarken konuşmasına yeni bir yön verdi. «Oh, Mr. Collins, bu arada şunu söylemek isterim; değişen durumun gerektireceği her hangi bir kredi ihtiyacınız olabilir; miktarı ne kadar yüksek olursa olsun bankamız emrinizdedir; kuruluşumuzun ilkelerinin elverdiği ölçüde tabii.»

Açık kapının önünde ayakta duruyorlardı. Başkan bir defa daha Mr. Collins'in elini sıktı; bu seferki vedalaşma tokasıydı. «Tekrar tekrar kutlarım Mr. Collins, bu büyük günü gönülden ve en içten duygularla kutlarım.»

«Çok çok teşekkür ederim, Mr. Aldring. Sizi temin ederim, bizim için gerçekten büyük bir gündü, bundan eminim.» Öyle bir poz takınmıştı ki, başkana olsun, dışarı çıktığını gören öteki banka personeline olsun, en azından bir milyon dolar kazanmasını garanti eden bir iş anlaşması yaptığı izlenimini veriyordu. «Size tekrar teşekkür ederim, Mr. Aldring, böyle bir

görüşme için bankanızı kullanmamıza izin verdiğinizden dolayı çok teşekkür ederim.»

«Her zaman hep emrinizdeyiz, Mr. Collins. Bunu ayrıca belirtmeğe gerek görmüyorum.»

Banka başkanı Mr. Collins önünde, daha önce hiç kimsenin önünde böyle eğilmiş değilim dercesine eğilip elini sıktı, vedalaştı.

Mr. Collins doğruca başveznedara gitti. Yapacağı iş sadece bir imza atmaktı, çünkü veznedar çeki hazırlamış ve kralın söylediği miktarı dolarıyla centiyle tastamam yazmıştı.

Az sonra otomobilindeydi. Geçirdiği son yirmi dakikayı bir defa daha hatırlayarak kendi kendine «Vay canına dedi, «herifin uyarısını ciddiye almalı; daha doğrusu kendimi buna göre ayarlamalıyım. Adamın şakası yok, canavarın teki; dediklerini yapar mı yapar, hem de gözünü kırpmadan yapar. Yahu bu adam çok yaşlı be, ne kadar acaba? Yüz yirmi yaşında vardır dedim, fakat bence rahat yüz ellisinde. Ne olursa olsun, ama değil onun yaşında, yetmiş beşimdeyken bile böyle bir hafızam olsa, yatar kalkar Tanrıya dua ederdim. Bu ihtiyarda, bu buruşuk at hırsızında ne kafa var yahu, tıkır tıkır işliyor, dilediği hedefi de on ikiden vuruyor. İyisi mi ondan sakınmalı, daha da iyisi yoluna hiç çıkmamalı.»

DOKUZUNCU BÖLÜM

— 1 —

Bürosuna dönüp masasına oturunca, bir çeyrek saat önce Allahın cezası o koca herifle yaşadığı serüveni bütün ayrıntısıyla bir defa daha gözlerinin önünden geçirdi ve budala bir çocuk gibi davrandığı, daha açıkçası düpedüz kafese girdiği kanısına vardı. Kendisini alabildiğine rahatsız eden bu düşünceden kurtulmak için, masasının çekmecelerini karıştırıp koro kızlarının fotoğraflarını aradı; onların bir mayoyla bile kapatılmamış vücutlarını seyrederek oyalanmak istiyordu.

Resimleri tam bulmuş ve önüne sermek üzereydi ki, özelin özeli sekreteri İda kapıyı hafifçe tıklatmış, gerçek anlamda güvenilir kişi olduğundan da «girin» sözünü beklemeden içeri kayıvermişti. Her zaman böyle girerdi. Bir defasında yine böyle girdiğinde, Mr. Collins bir bayanla, diyelim bir koro kızıyla sohbeti bürolarda yapıldığı pek görülmemiş bir biçimde koyulaştırmış bulunuyordu. Ama İda anlayışlı kadındı. Odaya girdiğini farkettirmemişti bile. Fakat Mr. Collins bunu hissetmişti. Yanındaki kadın gidince Mr. Collins sekreterini çağırmış ve «İda» demişti, «şimdiye kadar gördüğüm en yetenekli sekreter sensin. Hem işini başarıyorsun, hem de anlayışlısın. Her iki meziyetini de takdir ediyorum. Al şu vezne talimatını, pazartesinden itibaren haftada seksen alacaksın. Sonra yine gel, yazdıracağım mektuplar var.»

İda o güne kadar haftada sadece elli dolara çalışmıştı. O günden sonra ise Mr. Collins'e bir yarı-Tan-

rıymış gibi tapmağa başladı. Ücreti yükseldiğinden ötürü değildi bu, onun işi çözümleme tarzına, sesinin tonuna, yüzüyle gözüyle işaretler yapmak ya da susması için tekliflerde bulunmak gibi şeylere kalkışmayışına hayran olmuştu. Artık ister onunla olsun, ister onun yanında olsun dilediği her şeyi yapmasına göz yumardı; Mr. Collins'in her hareketi onun gözünde kutsal bir eylemdi.

Mr. Collins'in başarısındaki nedenlerden biri de buydu. Bir insana bakmasını ve onu nasıl kazanması gerektiğini biliyordu. Kimine tizden bağırır, kimine pesten konuşur, kimini okşar, bunların işe yaramadığını görürse vurup yere sererdi. Ama her zaman kendisine özgü gülümseyen bir nezaketi elden bırakmazdı. Hiç bir şeyi saklamağa gerek görmeyen dobra dobra bir nezaketti bu, sahici bir nezaketti, dolayısıyla da etkisi her zaman kesin oluyordu.

İda, «Meksika'dan rapor getiren baylar burda» dedi, «Akgül meselesi.»

— 2 —

Arazi şubesi görevlileriyle yapılan görüşmeden sonra Jacinto Yanez'in tapusunu çürütebilecek herhangi bir gedik olup olmadığını araştırmak amacıyla Meksika'daki bütün kayıtlar yeniden gözden geçirtildi. Kayıtlarda hiç bir çürük nokta yoktu. Tapu kayıtları eski olduğu kadar sağlamdı da; yasaların öngördüğü bütün gerekler her seferinde eksiksiz biçimde yerine getirilmişti.

Jalapa'da bulunan eyalet valisine başvuruldu. Valiyi kendi taraflarına çekmek ve devletin kişisel haklara ilişkin yetkilerini kullanarak kamu çıkarı gerekçesiyle Akgül'ün satışını sağlayacak özel bir karar çıkartmak istiyorlardı. Valiyle görüşmek ve ona kamu çıkarı konusunda gerekli telkinleri sezdirmeden yapmak üzere bir milletvekili görevlendirildi.

Bu milletvekili asıl karısından başka, Meksiko kentinde iki kadınla daha ilişki kurduğundan sürekli para sıkıntısı çekmekteydi. Valiye devletin petrol ih-

racından aldığı gümrük parasına şiddetle ihtiyacı bulunduğunu, bu paranın devletin ve tüm ulusun yaşaması için zorunlu olduğunu anlattı. Bu nedenle petrol üretiminin olsun, petrol ihracının olsun her bakımdan gözetilmesi gerekmekteydi. Kamusal çıkar söz konusu olunca kişisel haklar kısıtlanabilirdi. Akgül'de ise belki de Meksika'nın en zengin petrol yatakları bulunmaktaydı. Bir vali yanlış tavır takınarak, pekâlâ başka bir yerlere yerleştirilebilecek birkaç yerli ailesine saygı göstereceğim diye, bir ulusu böylesine bir petrol gelirinden yoksun bırakmamalıydı.

Milletvekili söyleyeceklerini doğrusu pek güzel ezberlemişti. Konuşması da Camara da Diputados'da, Meksika parlamentosunda döktürmeğe alıştığı özden tözden yoksun nutuklardan çok daha kaliteliydi.

Ne var ki Jalapa valisi, şişko milletvekilinin laflarıyla aklı karışacak adamlardan değildi.

Bu sefer Condor petrol kumpanyasını, hukuk danışmanı olarak Meksika'da temsil eden ve milletvekilini ilk nabız yoklamasını yapmak üzere göndermiş bulunan Avukat Perez valiye başvurdu. Vali avukata durumu şöyle açıkladı: «Olayı bir defa iyice inceleyeceğim. Condor kumpanyasını herhangi bir şekilde zarara uğratmak ve verimli çalışmalarını güçleştirmek niyetinde değilim. Aksine burda vali olduğum sürece ister petrol, ister şeker, pamuk, kereste, meyva ya da tarım olsun her çeşit üretimi kayırmayı görevim sayarım. Ayrıca kumpanyanın yerli ya da yabancı olması da benim için farketmez. Meksika'da yaşayan herkesin yasal hakları benim için saygıdeğerdir; bu kimsenin yurttaş olması veya yabancı olması bu saygının derecesini ne arttırır ne de azaltır. Size söz veriyorum, bay avukat, Akgül çiftliğini satın alabilmesi için Condor kumpanyasına elimden gelen yardımı yapacağım; yeter ki petrol üretimi bakımından Akgül'ü almasının Condor kumpanyası için zorunlu olduğu kanısına varayım. Don Jacinto ile de görüşeceğim ve çiftliğini satmağa razı etmeğe çalışacağım. Başaracağımı da sanıyorum. Ancak bu konuda Don Jacinto'nun da en az Condor kumpanyası kadar hakları ve düşünceleri olduğunu bir an için olsun akıldan çıkarmamak ge-

rekir. Bu bakımdan lehte ve aleyhte her noktayı inceden inceye araştırmadan bir karara varamam, varmak da istemem. Anladığım kadarıyla bu olay tek başına Don Jacinto ile ilgili değil, ayrıca 60 ya da 70 Meksikalı ailenin kaderini de hesaba katmak zorunluluğu var.»

Avukat Perez söze karıştı. «Onların hepsine Condor şirketinde iş verilecektir. İsterlerse bütün giderleri Amerikalılarca ödenmek üzere diledikleri başka bir yere göçleri de sağlanacaktır.»

«Bunların yapılabileceğinden eminim. Elbette, como no, niye olmasın? Fakat durum bana hiç de bu kadar basit gelmiyor. Soruna sadece maddesel açıdan bakmamalı. Sırf ruhsal olan yanları da var. Bunu görmüyor musunuz, Bay Avukat?»

Senor Perez «Bilmem, sayın vali» diye cevap verdi. «Ne demek istiyorsunuz? Amacınız ne?»

Vali alaylı bir edayla gülümsedi. «Don Jacinto ile orda oturan ailelerin yapacağı sadece topraklarını elden çıkarmak değil; böyle olsa cumhuriyetin bir başka bölgesinde verilecek toprakla her şey çözümlenirdi. Onlar toprakla birlikte yurtlarını da veriyorlar, bu yerler atalarının da yurdu, ululadıkları dedelerinin kemikleri bu topraklarda dinlenmekte. Onların vereceği sadece toprak değil, rasgele toprak değil, babalarının, analarının ve bizzat kendilerinin kanıyla, teriyle, umuduyla ve neşesivle beslenmiş yerler. Onların vereceği toprak bu yüzden kutsal; benim için ana neyse, babam, eşim ve çocuklarım neyse, öylesine saygın, öylesine dokunulmaz bir şey.»

Uzunca bir süre sustular. Ne vali ne Senor Perez bir şey konuşmuyordu. Sonunda vali yazı masasına yaklaşıp çok kuru bir sesle «Pekâlâ bay avukat» dedi, «bak, seninle eski okul arkadaşıyız, sana gerçekten yardımcı olmak isterim, ayrıca Amerikan kumpanyasının isteklerini de seve seve yerine getirmeğe hazırım, yeter ki doğru bildiğim, doğru saydığım şeylerle uyuşabilsin. Fakat şu kadarını da belirtmek isterim ki, eğer kumpanyanın gerekçelerini sağlam görmezsem bu olaya karışmak niyetinde değilim. Bu durumda Don Jacinto'yu hareketlerinde serbest bırakırım, dile-

diğini yapar. Satmak veya satmamak hakkı kendisinin. Devletin çıkarları açısından Akgül'ün satılmasının zorunlu olduğu kanısına varacak olursam, bu sefer de işi sonuna kadar yürütürüm. Böylesine bir zorunluluk olmadığını gördüğüm takdirde ise, konu benim için kapanmış demektir. Ailen nasıl, Perez? Maria tıp sınavlarını başardı mı?

«Ah, henüz bitirmedi. İki yılı daha var. Karım ise Guadalajara'da baldızımın yanında.»

«Selâmlarımı iletirsin, Perez. Adios. Adios.»

İki adam dostça tokalaştılar. Avukat Perez hükümet konağından çıkarken işi başardığı kanısındaydı.

Kumpanyanın San Francisco'daki genel merkezine şöyle bir telgraf çekti: «Akgül olayında vali ikna edildi. Biraz daha sabır.»

— 3 —

Avukat gidince vali not defterine bir iki şey kaydetti, sonra önündeki dizi dizi zil düğmelerinden birine bastı ve kendisiyle yüz yüze görüşmek üzere bekleyen öteki ziyaretçileri kabul etmeğe başladı. Amerikan, Meksika, İngiliz, Hollanda kumpanyalarının müdürleri geldi; işçi sendikalarının temsilcileri ve sekreterleri geldi; işçiler geldi; bölgenin uzak kesimlerinde yaşayan Kızılderililer geldi; öğretmenler, mühendisler, mimarlar, elektrik şirketi görevlileri geldi.

Bir süre sonra vali, Akgül'ü unutmuştu.

Cumartesi günü siyasal bir toplantıya katılmak üzere Meksiko kentine gitti; cumhurbaşkanı tarafından düzenlenmiş bir toplantıydı bu. Toplantıda halk ihtilâli sayesinde kazanılmış anayasanın bazı maddelerini artık yürürlüğe geçirilmesi konuşuldu. Bunların başında ülkenin doğal zenginliklerinin, özellikle de petrolün ulusallaştırılmasını öngören maddeler geliyordu.

Petrol konuşulurken vali, Akgül'ü yeniden hatırladı. Cep defterine yeniden notlar aldı ve altlarını da birkaç defa çizdi.

Pazartesi günü döndüğünde derhal Condor petrol kumyanyasıyla ilgili bütün dosyaları getirtti. Sanayi müdürlüğünden bir mühendisi yardıma çağırdı. Onunla birlikte kumpanyanın elindeki arazilerin planlarını inceledi; kuyularını saydı; üretimlerine ilişkin istatistik verilerini, üretim yapan ve yapmayan kuyuların durumunu, şirketin o sırada hangi parsellerde sondaj yapıp hangi parsellerde yapmadığını gözden geçirdi; petrol sahası topraklar ile petrol bulunduğu sanılan topraklardaki reserv kapasitesini hesapladı. Bütün bunları ayrıntısıyla not etti ve yeterince anlamadığı şeyleri de hükümetçe petrol sahalarının gözetimiyle görevlendirilmiş bulunan mühendise inceden inceye açıklattırdı.

Cuma günü denetim amacıyla üç gün izin alıp adamıyla birlikte Akgül çiftliğine doğru yola çıktı; Don Jacinto'yla tanışmak, düşüncesini öğrenmek ve çiftliği görmek istiyordu.

Çiftlikte iki gece ve ikibuçuk gün kaldı; Jacinto'yla aynı masaya oturup onun yediği basit yemekleri yedi, yere serilen iki hasırdan oluşan yatakta yattı. Akgül daha fazlasını ikram edemezdi, zira daha fazlası yoktu, daha fazlasına da ihtiyaç duymamıştı, daha fazlasına yüzlerce yıldan beri sahip olmamıştı. Daha fazlasına sahip olmayı da istememişti, çünkü elindekilerle mutlu olmasını bilmişti.

Vali, Jacinto ve Margarito'yla birlikte çiftlikte oturan bütün aileleri ziyaret etti; bütün kulübelere girdi; herkesle konuşup çocukları okşadı, bazılarını kucağına aldı, onlara şekerleme ve bozuk para verdi. Bir kulübeden çıkıp başka bir kulübeye yollanınca, bütün aile ardı sıra geliyordu. Böylece evden eve dolaşması sona erdiğinde, çiftlikteki ailelerin hepsi, çocukları, eşekleri, domuzları ve köpekleriyle arkasında toplanmış bulunuyordu.

Hiç biri, Jacinto olsun, Margarito olsun, hiç biri onu iki lafın başında «sayın vali» diyerek yormadı. Hiç biri yaltaklanırcasına tek kelime söylemedi; hiç biri kendisine şirin görünmeğe çabalamadı; hiç biri onu gülümsetebilmek için kendini zorlamadı.

Fakat girdiği her kulübede evin erkeği onu ka-

pıda karşılayıp önünde eğildi ve kısaca «A sus ordones Senor» dedi, «geldiğiniz bu ev sizin evinizdir, senor.»

Evin kadını çoğu kez kucağında çıplak bir çocuk olduğu halde hemen çiçekler deriyor, yine çıplak ya da yarı çıplak dolaşan daha büyükçe çocuklardan biri de bu çiçekleri valiye sunuyordu. Vali daha sonra arkasında yine aynı bir yığın insanla tarlaları dolaştı, mısırları, şeker kamışlarını, portakal ve limon ağaçlarını, şeker kamışlarının sıkıldığı cendereleri, kahve bahçelerini, ekmek ağaçlarını, muz fidanlarını, sığırların otladığı çayırları, katırları, eşekleri, atları gözden geçirdi. Bu arada çirkin domuzun dostu olan ve öteki de muzlarla kavga eden papağanı da görmeden geçemedi. Gördüğü her şeye uzun uzadıya bakıyordu, sanki tatildeymişcesine, sanki bu dünyanın hiç bir yerinde onu bekleyen bir görevi yokmuşcasına bakıyordu. Adeta durmadan çalışmasını gerektiren, nice kimsenin gıpta ettiği, tasası çok, sevinci az bir işi olduğunu unutmuş gibiydi.

Vali kent çocuğuydu, bir kentte doğup büyümüştü. Hep kentlerde yaşamış, yüksek öğrenimini de başkentte yapmıştı. Birçok defa dostları tarafından zengin Meksikalıların çiftliklerine davet edilmişti; bu zenginler çiftliklerinde lordlar gibi yaşarlardı; köylüden çok kentliydiler ve yılın büyük bir kısmını çiftlik yerine başkentte geçirirlerdi. Çiftliklerin yönetimini kahyalarına bırakırlardı. Vali hayatında ilk defa sahibi de, içinde yaşayan insanların tümü de Kızılderili olan bir çiftlikte bulunuyordu.

Hiç beklenmedik bir anda içindeki Kızılderililik uyanıverdi. Kızılderililik onun kanındaydı. Zira ne kadar okumuş olsa da, ne kadar büyük kentli bir Amerikalı gibi giyinmiş olsa da, ne kadar herhangi bir uygar insanın büyük kentte yaşaması gibi yaşıyorsa da derisinin rengi, gözlerinin rengi ve hüzünlü bakışı, saçlarının rengi ve dağınıklığı ile Jacinto'ya öylesine benziyordu ki, ikisinin de aynı anadan doğduğu sanılabilirdi. Damarlarındaki bir İspanyol atadan gelme beyaz kanı, onda bir nebze olsun iz bırakacak derecede dahi etkin olamamıştı. Bu toprakların en

eski ırkı öylesine güçlüydü ki, kendisine karışan yabancı Avrupalı kanını soğurmuş, içinde eritmişti. Yabancı kanı Kızılderili kanına yenilmişti; bu yenilgi sadece döllenmede yerli kanının ağır basmasının ürünü değildi. Binlerce yıldan bu yana Kızılderili ırkının eşsizliğini ve özgünlüğünü yaratmış olan iklimin, suyun, beslenmenin etkileri de bu yenilgiyi hazırlamıştı.

Valinin içinde kımıldanan Kızılderili, bu çevrede iyice ortaya çıkmıştı; şimdi kendisini tam bir Kızılderili gibi hissetmeğe ve görmeğe başlamıştı. Daha önce anlamadığı şeyler şimdi birdenbire anlam kazanıyor, ruhunda ve benliğinde yankılar buluyordu.

Avukat Perez'e yurttan ve Akgül'deki insanların yurtlarına ilişkin haklarından bahsederken, yurt kavramı tüm kuramsaldı. Yasa maddelerinde yurttan bahsedilmesi gibi bir şeydi. Bu maddelere göre kişinin uyrukluk ve ulusallık durumu saptanmaktaydı. Burada yurt, ancak belgelerle ifade edilen, doğum kayıtlarıyla doğrulanan ve yine bu kayıtlarda sınırlı genel bir kavram niteliğindeydi. Ana babanın oturdukları yeri değiştirmesiyle, kayıtlarda isteyerek ya da istemeyerek yapılacak yanlışlarla anlamında dalgalanmalar olabiliyordu.

Ama burda, Akgül'de yurt kavramını, o güne kadar kendisine yabancı kalmış bir açıdan görmüştü. Bu yurt yasalarla, tüzüklerle, kayıtlarla ne belirlenebilir, ne de değiştirilebilirdi. Bu yurt ruhsal bir varlıktı. Bu yurt insanı yaratan bir şeydi. Büyük kentliyi, köylüyü, çiftçiyi başka bir büyük kente veya başka bir çiftliğe göç ettirirseniz, buraya hemen uyacak ve kendini yine yuvasında hissedecektir. Burda insanlar toprakla öylesine kaynaşmışlar, öylesine bir olmuşlardı ki, yurtlarından çekip çıkarılırlarsa insan olmaktan bile cayabilirlerdi.

Kızılderili kanı kaynayan vali o zaman ne petrolün, ne otomobilin, ne dizel motorunun yurt toprağıyla teraziye konulabilecek derecede değerli olmadığı kanısına vardı. Petrol, otomobil ve uçak gerçi güzel şeylerdi, insanlara çok yararlıydı, onun işlerini çok kolaylaştırıyordu, ama insanlara, özellikle bur-

daki bu insanlara hiç bir şey ifade etmiyordu. Toprak bu insanların hayatında temel öğeydi. Toprak olmazsa petrol ile motorlar onları varlıkça ve ruhça çok daha yoksul kılmaktan başka ne işe yarayacaktı? Toprak onlar için sevinç, mutluluk, hoşnutluk, huzur, güven, aşk, şiir, sanat, din, Tanrı, cennet gibi bütün kavramlarla eşdeğerliydi.

Bizler, biz zavallılar makinelere, uçaklara, radyolara, televizyonlara sevinir dururuz; nedeni sadece ve sadece bir yurttan yoksun oluşumuzdur. Yurdumuzu yitirmemiz bizleri boynu bükük, duyguları körelmiş halde bir kenara fırlatmıştır. Kendi kendimizi uyuşturmak için, kaybımızın, acımızın bilincine varmamamız için, bize hız harikasını sağlıyan benzine dört elle sarılıyor, böylece kendimizden ve gönlümüzdeki boşluktan kaçıp kurtulmağa çabalıyoruz.

Vali bütün bunların farkına şimdi burda varıyordu. Çünkü damarlarında Kızılderili kanı vardı; bu kan onun yurduna beyaz insana oranla çok daha yakınlaşmasını sağlamaktaydı. Beyaz insan ise bin yıldan beri yurdunu yitirmiş durumdaydı ve o zamandan beri çaresiz bir halde dünyanın dört bir yanında sağa sola atılıyor, ister demiryolu, ekspres tren yapsın, ister uçak ya da telsiz telefon yapsın, hiç bir zaman «zaman» kazanmayarak, hiç bir zaman «zamana» sahip olamayarak hep huzursuz, hep rahatsız koşturup duruyordu. Giderek daha da çaresiz, daha da huzursuzlaşıyor, zaman kazanmak için durmadan yeni şeyler icat ettikçe de, daha az zamana sahip oluyordu. Bir kıtadan öbürüne var hızıyla koşmuştu, Asya'dan Avrupa'ya, Avrupa'dan Amerika'ya, Amerika'dan tekrar Asya'ya. Yeni bir yurt bulmak için sefer üzerine sefer açmış, dünya savaşları yapmıştı. Bütün bilginleri yurtları olacak yeri bulmak için boş yere aranıp durmuştu.

Vali, Jacinto'yla konuştu, Margarito'yla ve öteki adamlarıyla konuştu. Onlarla sanki kendilerini on bin yıldan beri tanıyormuşçasına konuşmuştu. Dedikleri her şeyi hemen anlıyor, her şeyi hemen kavrıyordu. Hepsiyle senli benli olmuştu. Onlarla ağızdan ağıza dolaştırılan bir şişeden Tekila ve Habanera içiyordu.

Kızılderili olarak yurdunu bulmuştu; ilk kez ruhunun kendisiyle konuşmasını duymuştu; hayatında ilk defa yuvasında bulunduğunun bilincine varmıştı; yine hayatında ilk defa gerçekten mutlu olmuş, yaşamaktan hoşlanmış ve umursamayan cesareti, tasalardan korkmayı bilmeyen neşeli cesareti tanımıştı.

Kahverengi zarif çizmelerini ayağından çıkardı; Jacinto'nun verdiği bir çift eski sandalı giydi. Ceketini bir kenara koydu, yakasının düğmesini açtı, sırtına bir yerli Tilması geçirdi. Mısır yapraklarından sigara sarıyordu. Tortilla ve Friyole yiyordu. Kızartılmış pilicin etini elleriyle parçalayıp, acı biber salçasına banıyordu. Kızılderili usulü parmaklarıyla tutam tutam tuz alıp ağzına atıyordu. Kahveyi kopkoyu içiyor ve bunu çiftlikte yapılmış kahverengi ilkel şekerle tatlandırıyordu.

Hangisinin daha iyi olduğunu söyleyebilmesi için bütün atlara binmek zorunda kalmıştı.

Kentte arkadaşlarıyla birlikte olsa ve politikadan söz edilmese, bir süre sonra kendisi olsun, arkadaşları olsun ne konuşacaklarını bilemez olurlardı. Kimse saçma sapan konuşmak, dedikodu edip onu bunu çekiştirmek istemezse, bir sohbeti yürütme konusunda genelikle çaresiz kalırlardı. O zaman domino taşlarını, satranç tahtasını, bilardoyu ya da iskambil kâğıtlarını yardıma çağırmaktan başka çare bulamazlardı, çünkü kimse kendini olsun, dostlarını olsun nasıl oyalayacağını bilmezdi.

Burda Akgül'de ise vali bir an için bile domino ya da iskambil oynama isteğini duymamıştı.

Jacinto ve Margarito'yla birlikte kapı önüne oturuyordu. Çiftliğin tüm adamları orda oluyordu. Birkaç avludan verendaya çıkan tahta merdivene, bir kısmı merdivenin önünde toprağa oturuyordu. Kimisi kalın kalaslardan yapılma verendada döşemenin üstünde yer alıyor, kimisi de verendanın parmaklığına tünüyor, birkaçı da direklere dayanıyordu. Sallanır iskemlelere kurulmuş üç adamın sürdürdüğü konuşmaya karışmıyorlar, sadece dinliyorlardı. Zaman za-

man birinin yanındakine bir şeyler fısıldadığı oluyordu. Arada sırada Jacinto veya Margarito içlerinden birini yanına çığırıyor, konuştukları şeyle ilgili bir şeyler soruyordu; katırlarla, sığırlarla, ya da bir aileyle ilgili sorular oluyordu bunlar.

Valinin Jacinto ve Margarito'yla konuştuğu öylesine basit şeylerdi ki, daha basiti olamazdı. Mısırdan, şekerden, tuzdan bahsediyorlardı; inek ve domuz fiyatlarını, ormanı ve keresteyi, iyi ve kötü otlakları, başka çiftliklerin ürünlerini, ailelerin çocuk sayısını, bir adamın ya da bir kadının hastalığını, inekler, atlar, katırlar için ilaçları, yakınlardaki yolların durumunu, çocuklar için okulun uzak oluşunu, bu okula çocukların düzenli gidemediğini, bu yüzden Jacinto'nun çiftlikte bir okul yaptırıp bir de öğretmen tutmak istediğini, havanın, yağmurun, kuraklığın durumunu, ormanda sağa sola hırlayıp kimi zaman bir dana ya da keçiyi götüren kaplanı, sivrisinekleri, yetiştirilen yeni kenevirleri, bu kenevir sayesinde şimdi çiftliğin bütün ip ve kementlerini yaptıklarını, artan malı da sattıklarını ve daha bunun gibi büyük bir çiftlikte olup biten başka şeyleri konuşuyorlardı.

Tek kelime olsun politikadan söz etmiyorlardı. Cumhurbaşkanı ister Don Manuel olsun, ister Don Justo kimsenin umurunda değildi. Amerikalılar Meksika'nın üstüne yürüyecekmiş ya da savaş gemileri Nikaragua limanları önünde kol geziyor, buraları topa tutuyormuş, böyle şeyler burdaki insanların ilgisini çekmiyordu. Onların yurdu Meksika Cumhuriyeti değildi ki... onların yurdu Akgül'dü ve bir şeyin şu ya da bu şekilde Akgül'le ilişkisi yoksa, kendisi de yok demekti.

Burdaki insanlar her ne kadar dünyanın oldu bittilerine ilgi göstermiyorlarsa da, konuşmaları zaman zaman öylesine bir bilgelik ve felsefeyle dolu oluyordu ki, vali birçok defalar bunları can kulağıyla dinlemek ihtiyacını hissetmişti. Bu sözlerin yanında daha önce başka yerlerde duyduğu ya da okuduğu nice düşünce pek değersiz, pek önemsiz kalıvermişti. Burda sürekli düşünmek eylemi içindeydi. Benliğinde adeta yepyeni bir dünya açılmıştı. Varlığına ilişkin hiç bir

şey bilmediği bir dünyaydı bu. Oysa kendisi yeryüzünde ne varsa, kitaplarda neler yazılıysa hepsini öğrendiğini sanırdı. Burda her şey alabildiğine basit, alabildiğine doğaldı. Her şey bir anda anlaşılır oluveriyordu, çünkü her şey doğal şeylerin, doğal olayların içinde kök salmıştı. Karmaşık, çapraşık görünen tek şey yoktu. Hiç bir şey kılık değiştirmemiş, hiç bir şey yasaların, formalitelerin, parlamento ve yüksek mahkeme kararlarının arkasına saklanmamıştı. Burda yasalar yoktu, mevzut yoktu, ilmihal yoktu, parti programları yoktu. Ve buna rağmen insanlar burda yaşıyorlardı; buna rağmen her şey kendi yolunda yürüyüp gidiyordu. Hiç bir yerde çarpışma, hiç bir yerde karışıklık, hiç bir yerde belirsizlik yoktu. Kadınların hepsi çocuk sahibi olmuştu. Bu çocuklar için yiyecek vardı. İlk yılını atlatanların hepsi büyüyüp serpilmekteydi. Burda anlaşmazlıklar da yoktu. Toplumsal sorunlar da yoktu. Burda ne zengin vardı, ne fakir; ne sömüren vardı, ne köle. Ve eğer gerçekten bir kavga olursa, öylesine basit nedenlerden çıkıyordu ki, Jacinto'nun tek bir sözüyle hemen tatlıya bağlanıyor ve bitiveriyordu. Jacinto'nun sözü herkesçe en doğru, en adaletli karar olarak benimseniyordu. Burda adaletsizlik yoktu, çünkü doğal ve kendiliğinden anlaşılır olan adaletti. Tersi düşünülmezdi. Aslında kimse adalet üzerinde de düşünmüyordu. Çünkü adalet ve adaletsizlik kavramları burda tümüyle oluşamamıştı, bilinmiyordu.

— 5 —

Ayın kaybolduğu gece ortalık iyice kararınca, avlunun ortasında duran mihraba benzer bir koca taşın üstünde büyük bir ateş yaktılar. Işığı geniş avluyu aydınlatıyordu. Bu ateşi yüzlerce yıldan beri hep böyle yakarlardı.

Biraz sonra aileler sökün etti. Hepsi dansetmeğe gelmişti.

Çiftlikten birkaç kişi keman, gitara ve kavalla dans havası çalamağa başladı. Çalgıcılar ile dansa katılmayanlar çoğu kez şarkı söyleyerek dans havalarına eşlik ediyorlardı.

Tam geceyarısı herkes dansı kesti. Kadın erkek hep bir ağızdan şarkılara başladılar.

Ulusal havalarını, yurtlarının şarkılarını, bozkırlarının nağmelerini söylediler. Sonunda Barranca dolaylarında, dünya kuruldu kurulalı huzur ve barış içinde sürekli çiçek açan «Akgül'ün» şarkısı söylendi:

Günü gelip solduğumda
Sen yine çiçeklen Akgülüm
Ve son nefesim olsun
Sana veda öpücüğüm...

Şarkı bitince herkes olduğu yerde bir süre sessiz kaldı; mihrabın alev alev yanan ateşi yüzlerinde ışık oyunları yapıyordu.

Jacinto ile Margarito da şarkıyı onlarla birlikte söylemişlerdi. Son şarkı tekrar edilirken vali de onlara katılmıştı. Şarkıyı söylerken bu havanın halkın ulusal marşı kadar güzel olduğunu hissetti. Bu şarkı onların kendi öz havalarıydı, dolayısıyla cumhuriyetin parlak güzel marşından çok daha fazla şeyler ifade ediyordu bu insanlara. Ulusal marş gerçi pek görkemli, pek ateşli bir havaydı, ama bu basit şarkı gibi barışı, huzuru dile getiremiyor, aksine avaz avaz bir savaş çığlığıyla başlıyor, cumhuriyetin tüm oğullarına ve kızlarına seslenerek onları yurdu çiğnemek isteyecek düşmanlara karşı silaha sarılmağa çağırıyordu.

Dans seherin ilk aydınlığı belirinceye kadar sürdü.

Vali de kadınlarla kızlarla dansetti.

Balolar, parlamento nutukları, hükümet işleri ve petrol kumpanyaları aklından çıkmıştı. Bütün bunlar dünyadan yok olmuşlardı.

Dünyada şimdi sadece dans, müzik ve tatlı nağmeler vardı. Şimdi sadece alev alev yanan bir ateşin sarı kırmızı ışığında, bayramlık giysileri içinde erkekler ve renk renk eteklikler, beyaz bluzlar giymiş kadınlar vardı. Bluzlar kırmızı, yeşil, sarı yaprak işlemeleriyle bezenmiş, nakışlarla süslenmişti. Şimdi sadece gülen, danseden, terleyen kadınlar, kapkara gözlü, çıplak esmer boyunlu, kolları çıplak, kolları dipdiri kadınlar vardı. Şimdi sadece gözleri sevinçle pa-

rıldayan kadınlar, simsiyah gümrah saçları ışıl ışıl çiçeklerle ve kırmızı kordelalarla örülmüş kadınlar vardı.

Bu dünyada sadece şarkılar vardı; sadece neşe, tasasızlık, hayatı sevmek, güven duymak vardı, bir de taş mihrap üstünde alev alev bir ateş.

Burası yurttu. Yurt. Yurdun ta kendisiydi.

Vali, Jalapa'ya döndü. Avukat Perez'i makamına çağırttı.

«Condor petrol kumpanyası dosyasını iyice inceledim. Sanayi ve çalışma müdürlüğünden Mühendis Ramirez de bana yardımcı oldu. Kendisi bütün dosyaları ve planları biliyor. Şunları saptadık: Condor petrol, Meksika'da en güçlü kumpanyalardan biri, gerek mülk sahibi olarak, gerekse petrol sahası kiracısı olarak. Kumpanya bugüne kadar elindeki toprağın sadece kırkta birinden üretim ve sondaj çalışmaları için yararlanıyor. Şimdiye kadarki çalışma temposunu sürdürecek olursa, elinin altında kendisine daha elli yıl yetecek kadar arazi var demektir. Bunlardan ihtiyacı olan petrolü fazlasıyla çıkarabilecek durumda. O halde daha fazla toprak alması için, hele bunu şu anda zorlayıcı biçimde yapmağa kalkışması için herhangi bir zorunluluk söz konusu olamaz. Üstelik arazilerinin daha yirmide birinde bile çalışmağa girişmiş değil, hem buraları üstelik petrol tahmin edilen yerler de değil, petrol bulunduğu kesinlikle saptanmış yerler. Ayrıca saptadığımıza göre kumpanya, sondaj yapması kendisine verilen ruhsatın başlıca koşulu olduğu halde, bu arazilerde henüz hiç bir sondaj çalışmasına girişmemiştir. Bu bakımdan ruhsat yükümlülüklerini yerine getirmeğe zorlamayı düşünmüyoruz; zira yabancı kumpanyaların çalışmalarını zorlaştırmak istiyormuşuz gibi bir izlenim uyandırmak istemeyiz. Bütün bunlardan şunu anlıyoruz ki, Akgül arazisi Condor petrol kumpanyasına ille de gerekli değildir. Kumpanya Akgül'ü çevreleyen bütün toprakları, satın almamış olsa dahi kiralama yoluyla denetimi altında tuttuğuna göre, başka bir şirketin işe karışması söz konusu olamaz.

Bu koşullar altında, her ne kadar size ve Condor

kumpanyasına yardımcı olmayı şahsen çok istiyorsam da, kararname yoluyla Akgül çiftliğinin satışını sağlamak için, bir devlet çıkarı gerekçesi ileri sürmek olanağını bulamıyorum. Böyle bir şey hem yalan, hem haksızlık olur.

Bundan başka aynı gerekçe, yani Condor kumpanyasının verimini artırmak amacıyla yardıma çağırmayı düşündüğü aynı devlet çıkarı gerekçesi beni Akgül'ün varlığını korumağa, onu yüzlerce yıldan beri sahibi olanlara bırakmağa zorluyor. Mal sahibinin satmak niyeti yok. Devlet çıkarı ise bize, bu toprağa petrol üretimi için el koymaktan çok, bütün gücümüzle burasını korumamızı ve çiftlik olarak varlığını sürdürmesini sağlamamızı emrediyor. Condor petrol kumpanyası gerçi Meksika'da kayıtlıdır, ama hissedarlarının hiç biri Meksika yurttaşı değildir. Buna karşılık Akgül'de yaşayan, Akgül sayesinde yaşayan insanların hepsi Meksika yurttaşıdır. Bu bakımdan Condor kumpanyasının kendi lehine öne sürdüğü devlet çıkarı gerekçesini, onlar için de öne sürebilir, yurtlarının elinden alınamayacağını, bunun onların anayasal hakları olduğunu söyleyebiliriz.

Durum farklılık arzetseydi de, kumpanyanın elindeki topraklarda yeterince petrol üretimi sağlanmamış olsaydı ve jeologların raporuna göre Akgül'de zengin miktarda bulunduğu söylenen petrolün çıkarılması ille de zorunlu görülseydi, o zaman Akgül feda edilebilirdi. Ancak böyle bir durum yok ortada. Böyle bir duruma normal ölçülere göre önümüzdeki elli yıl içinde dahi geçilmesi olanağı da yok. Elli yıl sonra böyle bir durum ortaya çıkarsa ne olur? Takdir edersiniz ki, bu konuda bir karara varmak ne benim görevimdir, ne de federal hükümetin. Bir karara varmak için önümüzde yeterince zaman var; ben bu konuda karar vermeyi o günlerde yaşayacak ve yönetecek kimselere bırakıyorum.

Böylece Akgül dosyası benim için ve görevde kaldığım sürece hükümet için kapanmış oluyor, sayın Avukat. Bununla birlikte kumpanya özel yollardan Akgül'ü Don Jacinto'dan satın almayı başarırsa, buna da bir diyeceğim olamaz; karışmağa ne hakkım, ne de

yetkim var. Hükümet bu durumda hiç bir şey yapamaz ve hiç bir şey de yapamayacaktır.»

Perez, «O halde» dedi, «Condor petrol şirketinin bu düşünceden vazgeçmesi gerekiyor. Ben şahsen vazgeçmiş bulunuyorum.»

Vali ayağa kalkıp masanın etrafını dolaştı, Avukat Perez'in yanı başına geldi. Dostça omuzuna vurarak «Bunlar size resmen söyleyeceğim sözler» dedi. «Condor petrol kumpanyası ile Akgül olayına ilişkin olarak dosyaya konulacak karar böyle. Ama özel olarak da sana bazı şeyler söylemek isterim. Akgül'den elini çek. Burası söner ve pis kokan, gürültülü bir petrol sahasına dönüşürse çok yazık olur. Bugün ordaydım. Bir pırlanta orası. Tertemiz insanlar; Akgül ellerinden alınırsa haydut ve serseri olacak insanlar. Ülkemizde bu çeşit insanlardan yeterince yok mu? Dört bir yanda yol kesen, tren soyan haydutlar kimlerdir? Akgüllerini yitirmiş, ne yapacaklarını bilemez olmuş insanlar değil mi? Topraklarından kovulunca kentlere göçüp buralarda gevşiyor, yaşamak için en kolay yollara sapıp, çalmağa öldürmeğe başlıyorlar. Sonra bir şey daha var. Gün gelir, bizim de, biz Meksikalıların da petrole ihtiyacımız olabilir; o gün gelince, her şey Gringoların elinde bulunacağı için, bu petrolü nerden sağlayabileceğimizi bilemiyeceğiz. O gün gelince belki de Akgül bizim kurtarıcımız olacaktır, belki de son kurtarıcımız. Çünkü bizden önce iktidarda bulunan adamlar, özellikle başkan Porfirio Diaz ülkemizi parselleyip sattı (*), bize bir şey bırakmadı. Gün gelir Ak-

---

(*) Porfirio Diaz — (Oaxaca 1828 - Paris 1915) Meksika devlet başkanı. Üniversite öğreniminden sonra topçu subayı oldu. Generalliğe kadar yükseldi. Fransa İmparatoru III. Napolyon'un kendi himayesinde bir Meksika İmparatorluğu kurmak amacıyla ülkeyi işgal etmesi ve Maximilian adlı bir Avusturya prensini imparator yapması üzerine başkaldıran Meksikalı yurtsever Juarez'in safında yer aldı. Fransızlara ve Fransız kuklası imparatorun kuvvetlerine karşı savaştı. Birkaç zafer kazandı. Başkent Meksiko'yu ele ge-

gül feda edilir, gün gelir daha büyük bir yurt, Meksika halkının yurdunu, cumhuriyetimizi korumak için küçük bir yurt parçası feda edilir. Evet, söyleyeceklerim bu kadar, sevgili Perez. Keşke senin için bir şeyler yapabilseydim. Yalnız her zaman dostun olduğumu bilmeni isterim.»

— 7 —

Perez, Western Union telgraf ofisine giderek San Francisco'ya şöyle bir tel yazdı: Akgülkü kaybettik.

Telgraf kâğıdını memura uzatacağı sırada, önünde duran ve memurla İngilizce konuşan Amerikalı bir gazeteci gördü. Adam Amerikan gazetelerine haber sağlayan Associated Press — AP ajansı için uzun bir telgraf çektirmek istiyordu.

Avukat Perez birden bir şeyi, Condor petrol kumpanyası kendisine çok iyi para verdiği için hayli zamandır unutmuş bulunduğu bir şeyi, Meksikalı olduğunu hatırladı.

çirdi. (1867) Fransızlar çekilip İmparator Maximilian kurşuna dizildikten sonra kurulan cumhuriyet döneminde başkan Juarez'e ve onun yerine geçen Başkan Tejeda'ya karşı ayaklandı. Başarı kazanıp 1876'da başkan oldu ve 25 Mayıs 1911'e kadar 35 yıl sürekli iktidarda kaldı. Yabancı sermayeye, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri sermayesine kapıları açtı. Onun dönemi yabancı sermayenin Meksika'da çeşitli girişimlerle ülkenin büyük zenginliğini serbestçe sömürdüğü bir çağdır. Küçük bir azınlık dışında halkın büyük yoksulluk içinde olması, eşine ender rastlanır zalimce bir despotluk yönetimi kurmuş bulunması, özellikle köylülerin hemen bütün haklardan yoksun oluşu ona karşı bir devrimin ortamını hazırladı. 1911'de Francisco Madero'nun yönettiği devrim kısa zamanda başarı kazandı ve General Diaz görevinden çekilmek ve ülkeyi terketmek zorunda kaldı. Yurtdışında, Paris'te öldü.

Elindeki kâğıdı yırtıp yeni bir telgraf yazdı.

Kısa bir telgraftı bu: Akgül gitti.

Bununla Akgül'ün kesinlikle saf dışı kaldığını söylemek istemişti.

Her ne kadar korunması için hiç bir şey yapmamış olduğu halde, yine de Akgül'ün Meksika hesabına kazanılmış bulunmasından şu anda sessiz, garip bir sevinç duyuyordu.

Altı gün sonra Condor petrol kumpanyası genel merkezinden bir mektup aldı. Bunda valiye yolu yordamıyla yüz bin dolar verilerek hizaya getirilmesi tavsiye ediliyor, gerekirse miktarın yüz elli bin dolara da çıkarılabileceği bildiriliyordu. Mektuba iki de çek eklenmişti.

Perez derhal cevap verip Condor kumpanyasına ne şekilde olursa olsun valiye rüşvet vermeğe kalkışılmamasını bildirdi. Böyle bir hareket sadece kaybetmek demek olurdu. Üstelik vali şirketin başına belâ olabilirdi, zira bu adam filmlerde ve ucuz romanlarda gösterilen cinsten biri değildi.

Arkasından ikinci bir mektup kaleme alarak, Condor kumpanyası hukuk danışmanlığından istifa ettiğini bildirdi; işlerinin çokluğunu ileri sürmüştü.

Mektubu yazıp zarfa koyduktan sonra bir an düşündü.

Sonra kendi kendine «Bu bir aptallık olur» dedi. «Yardım etmek ve etkili olmak istiyorsam, örgütte kalmalıyım, ayrılmanın bir yararı yok. İçerde olmamak tüm güçsüz olmak demektir. O zaman belki de zamanın ve parasını gece lokallerinde havaya savuran bir kadın avcısı bu göreve gelecektir. Böyle biri de kadınlarına ve konyak şişelerine para yetiştirmek için dolar peşinde koşacak, kendi ruhunu da başkalarınınkini de satmaktan çekinmeyecek, yukardan buyrulan her şeyi, ister namusluca, ister namussuzca olsun her şeyi yapacaktır.»

İstifa mektubunu yırttı. Hukuk danışmanı kaldı. Bununla birlikte öteki mektuba, Akgül'den şimdilik vazgeçilmesini öneren bir not ekledi, ayrıca son günlerde ülkede yabancı petrol kumpanyalarına ve çevirdikleri dolaplara karşı bir hava estiğini de belirtti.

Mr. Collins mektubu okuyunca 1. başkan yardımcısına, «Bu Perez» dedi, «bizim aşağıda kullanabileceğimiz en iyi avukatlardan biri. Hükümetle olsun, işimiz düşecek üç valiyle olsun çok iyi ilişkileri var. Akıllı bir herif. Bir diplomat. Ama kurnaz değil. Bazı şeylerde işimize yaramaz. İyisi mi biz onun yanı sıra bir de boş gezen bir hergele bulalım, şöyle soğanın cücüğünü çıkarmasını becerecek sahici bir hergele olmalı. Ondan sonra bu işi bir daha parmaklarız.»

ONUNCU BÖLÜM

— 1 —

Mr. Collins'i yakından tanımayan kimse, Akgül'den vazgeçtiğini ve artık unuttuğunu sanabilirdi. Zira Senor Perez'den telgraf ve mektup geldiğinde hiç de kızmamıştı. Akgül konusunda sadece bir kez öfkelenmişti, o da Senor Perez'in — kendisine teklif edilen akılları durduran fiyata rağmen — Don Jacinto'nun çiftliği satmak istemediği haberini gönderdiği gün. O gün, birbuçuk milyon dolar bulmanın ağırlığı omuzlarına çöktüğü o gün, kendi kendine Akgül'ü ele geçirmeğe söz vermişti. Kendine verdiği bu sözle, bu işe ilişkin kesin kararı da vermiş oluyordu. Akgül'ü almak artık sadece bir zaman ve zemin sorunuydu, bunun için de bazı küçük çabalar yeter de artardı bile.

Mr. Collins soğukkanlı katillere benzerdi. Bir cinayete karar verdiği zaman, heyecanını sadece o karar saatinde dışarıya vururdu. Cinayete, yani yapacağı işe bir defa da karar verdi mi, o zaman eski soğukkanlılığını yeniden kazanır, tıpkı bir matematik ödevi üzerinde düşünüyormuşçasına sakin, rahat ve uyanık bir tutumla bu işin üzerine eğilebilirdi. Artık heyecanın zerresi bile planlarını etkileyemez olur. Büyüklüğünün ve başarılarının bir başka nedeni de buydu; bir planı ya da bir hedefi belirlemeğe çalıştığı anda, sadece buna kesin karar verdiği anda bir kumarcının heyecanını göstermesi, hedef belirlendikten sonra ise bu konuda bir daha hiç heyecanlanmaması, hep uyanık kalabilmesiydi. Zihni tepeden tırnağa makineymiş gibi çalışır, tek tek her hamleyi gerçekleştirir-

di. Hedefi belirledi mi, karşı taraf için kaçıp kurtulmak şansı kalmazdı. Büyük bir odanın içine kapatılmış gibi olurlardı; kapıları gördükleri için henüz serbest kalmak olanağını var sanırlar, ama bu kapıların çoktan kilitlendiğini farketmezlerdi.

Ne var ki odanın duvarları yavaş yavaş birbirine doğru yanaşır, içindekileri giderek daha çok birbiriha sokulmağa zorlardı. Sonunda bir gün gelir, duvarlar tutsakları yamyassı ederdi. Sonra da onları ordan paramparça bir halde çekip çıkarır ve kalıntılarını daha önceki kurbanlarının yattığı süprüntü yığınının içine fırlatırdı.

— 2 —

Mr. Collins, Laylitt borsa dalaverasında 1 milyon 250 bin dolar kazanmıştı. Şimdi ise amacı yeniden bir tane de birbuçuk milyon kazanmaktı. Betty'ye dünyanın en zarif yatını ve daha başka bazı şeyleri alabilmesi için bu para gerekliydi. Bu yüzden de tıpkı seçtiği kurbanlar gibi bir tutsağa dönmüştü. Ancak girişim ve eylem serbestliğine sahip bir tutsaktı; kurbanları savunmada kalıp aktiflikten pasifliğe geçerken kendisi tutsaklıktan kurtulmak için gerekli yolları ve hedefleri biliyordu. Onlar saldırıya geçemiyorlardı, onun yapacağı saldırıya göre, onun iradesine boyun eğip kendilerini savunmak zorunda kalıyorlardı. Peşin bir dezavantajları vardı, çünkü düşmanın nerde olduğunu, kim olduğunu, hangi silahlarla döğüştüğünü görmüyorlar, savaş ortakları olup olmadığını ve nerden saldırıya geçeceklerini bilmiyorlardı.

Mr. Collins bulmak istediği parayı kumpanyanın sürüp giden kazancından da pekâlâ sağlayabilirdi, ama böylesi bu iş için ayırabileceği zamandan çok daha fazlasını harcamak demek olurdu.

Aynı anda 20 yeni kuyu açmak yerine, aynı anda 50 yeni kuyu açılması emrini verebilirdi. 50 kuyunun 10-15'inden petrol fışkırması olanağı vardı. Ama sondaj yapılan arazilerde edindiği deneylerden tek tek kuyulardan günde 2000 ile 8000 hektolitreden daha

fazlasının beklenmeyeceğini biliyordu. Bir kuyunun ölü olup olmaması, yani hiç petrol vermemesi veya günde 1000 hektolitre ya da 100.000 hektolitre petrol vermesi sondaj giderleri bakımından farketmiyordu.

Eğer Mr. Collins oldukça sınırlı kısa bir süre içinde, her zamankinden 5 milyon dolar daha fazla kazanmak istiyorsa, petrol piyasasında kısaca C.O.C. diye tanınan Condor Petrol Kumpanyasının kısa zamanda olağanüstü bir üretim gerçekleştirerek, şimdiye kadar kazandığından 200 milyon dolar daha fazla kazanması gerekiyordu. Böylece Mr. Collins de bu paradan hisse senedi, prim ve kâr payı olarak ayrıca bir şeyler alabilirdi.

Başarılı sondajlar ve piyasada gerçekleştirilecek kurnazca madrabazlıklarla üretimin böylesine yüksek olması, sadece Mr. Collins'in bir iki hafta içinde alışılagelmişten daha fazla kazanması değildi, şirketin bütün hissedarları ile yönetim kurulu üyeleri de bundan nasiplerini alacaklardı. Onun için bütün bu insanlar Mr. Collins'in savaş ortağıydılar, çünkü her birinin kendi Betty'leri, yatları ve buna benzer hem zorunlu hem vazgeçilmez gönül eğlenceleri vardı; bunlar için de tomarla para harcamaları gerekiyordu. Hattâ içlerinden bazıları hisse senetlerinden alacakları daha yüklüce bir temettüyü, belki de Mr. Collins'ten çok daha büyük bir sevinçle karşılayacaklardı; zira hepsi de dev servetlerine rağmen bir yerlerde şapa oturmuş, bir yerlerde spekülasyonlara bulaşmış durumdaydılar; başlarına sardıkları kadın veya erkek şantajcılardan kurtulmak, yükümlülüklerini yerine getirmek, almaları gereken şeyleri almak zorundaydılar; her birinin eteğine lüks içinde yaşamağa alışmış ve hep böyle yaşamak isteyen bir sürü avare tembel yapışmıştı; yakalarından silkip atamadıkları, kimi hısım kimi hısım bile değil, bir aylaklar sürüsünü beslemeleri gerekiyordu. Ayrıca yığınla işleri, daha doğrusu işlerinin çoğu yasaların pençesinden her zaman kıl payı sıyrılan ve kimi zaman da hiç beklenmedik bir anda yasalara toslayıveren şeyler olduğundan, polis yetkililerine, yargıçlara ve politika pehlivanlarına bir şeyler ödemek zorunda kalıyorlar, üstelik bu ödeme-

leri ikide bir yineliyorlardı. Yüz binlerce doların siyasal partilere verilmesi gerekiyordu. Bir iş biraz fazlaca sarpa sarınca da, boyna geçecek ilmekten kurtulmak için hemen ya bir kilise, ya da bir hastahane veya bir kitaplık yaptırmak zorundaydılar. Gizli ajanlardan ve ispiyonlardan kurulu bir ordu aylığa bağlanmıştı. Gazetelerin satın alınması ya da dolgun haraçlarla beslenmesi gerekliydi.

Sözün kısası Mr. Collins'in savaş ortakları insanın sahip olabileceği en iyi ortaklardı. Kendisi gibi onların da beklenmedik yan gelirlere şiddetle ihtiyaçları vardı. Bu yüzden de iyi ortaktılar; ayrıca başkalarıyla yakın ilişkiler kurdukları için de çok iyi ortaktılar. Birinin eniştesi emniyet müdürüydü, bir diğerinin kardeşi başsavcı, bir başkasının amcaoğlu kongre üyesi ve yine bir diğerinin kızkardeşi de bakanlardan birinin iki numaralı yatak arkadaşıydı.

Böyle savaş ortaklarıyla elbette pek kolay, pek güzel savaşılırdı.

Kızılderili Jacinto Yanez'in ise böyle esaslı ortakları yoktu; dolayısıyla da böylesine avantajlardan yoksun bulunuyordu.

— 3 —

Sosyalist ve komünist gazeteler zaman zaman göstermelik yazı işleri müdürü dedikleri kimseleri çalıştırırlar. Bu adamlar gazetelerin çarptırıldığı bütün cezaları yüklenirler, böylece de gazetenin daha değerli elemanlarının korunması sağlanır.

Condor Petrol Kumpanyası da böyle bir şamaroğlanı bulmuştu. O sırada bu fedai Mr. Abner adlı biriydi. Alman asıllıydı. Babası hâlâ Abner adını taşıyordu. Mr. Abner kolej ve üniversite öğrenimi görmüştü. Bunu yapmasaydı, her halde şerefli bir şoför ya da saygın bir tamirci ustası olur, hayatını kazanma yolunda iliğine kadar iyice sömürülür, iyi Amerikan yurttaşları dünyaya getirir, sonunda da günü gelince yolu ve yordamıyla ölürdü. Arkada bıraktığı dul karısı ile yetiştirdiği genç Amerikan yurttaşları hayat sigortasından verilecek parayı aldıktan sonra, bir hafta

süreyle törelere uygun biçimde ağlaşıp, yine törelere uygun biçimde yasını tutarlardı.

Ne var ki Mr. Abner iş günleri de beyaz yakalık takmak istemişti. Onun için de üniversiteyi bitirince bir avukatlık bürosuna genç ortak olarak girdi. Büronun personelinin kalemlerini kemirip pencereden dışarıyı seyretmesin diye üstlendiği ıvır zıvır işleri yapmağa başladı.

Mr. Abner bu avukatlık bürosunda da bir fedai olmuştu. Büroya havale edilen ne kadar pis, ne kadar tehlikeli iş varsa hepsini firmanın genç ortağı olarak o yükleniyordu. Yaşlı ortak ellerini tertemiz tutar ve ister kirli, bulaşık bir boşanma davasından, ister bir şantajın lağım çukurundan, ya da bacağını taşla kırdıktan sonra kendini zarif bir otomobilin önüne atan bir serserinin tazminat davasından gelsin, bütün paraları cebine atarken, Mr. Abner leş sineği bir avukat oluyordu. Böylece çeşitli pürüzlü ve dolambaçlı yollardan geçti; derken bir tezgâhtar kızla tanıştı; kızın yatağını Condor petrol kumpanyası yönetim kurulu üyelerinden biriyle paylaştı. Bu ilişki sonunda kapağı Condor'a atmayı başardı. Haftada 75 dolar ücret, yılda bir 300 dolar Noel ikramiyesiyle işe alındı ve Condor Petrol Şirketinin 6. hukuk danışmanı oldu.

Personeli hayli kalabalık olmasına rağmen tek tek her elemanının becerilerini gözlemeyi iyi bilen Mr. Collins ondaki leş sinekliği yeteneğini keşfetmede gecikmedi. Ondan daha iyi yararlanabilmek için haftada 125 dolar ücretle, 3. başkan yardımcılığına getirdi; iki de hisse senedi verdi, bir de tezgâhlayıp sonuçlandıracağı işlerden prim alma hakkı. Rütbesini ve ücretini artırırken Mr. Collins ona yapacağı işlerde bütün sorumluluğun kendisine ait olacağını söylemişti. Bu koşullarda çalışmak istemezse görevi reddedebilirdi, fakat kabul ettiği takdirde geriye dönüş yoktu, bağlanmış olacaktı.

Mr. Collins dürüsttü. Bir kimseye neyi iyi saydığını, neyi saymadığını dobra dobra baştan söylerse her zaman daha iyi çalışıldığını görmüştü. Onun için de Mr. Abner'e ilk söylediği şunlar oldu: «Kabul eder-

seniz ağzınızı sıkı tutacaksınız, bunu yapmazsanız bu iş sarpa sarabilir; o zaman sizi öylesine ezerim ki, bir yerlerde ayakkabı boyacılığı yapmağa bile razı olur, hattâ bunun için sevinçten takla atacak hale gelirsiniz.»

Mr. Abner toy değildi. Bu sözlerle Mr. Collins'in ne demek istediğini hemen anlamıştı. Artık hiç bir şeyden çekinmiyordu. Başına ilk çalıştığı avukatlık bürosunda gelenlerden daha kötüsü gelecek değildi ya. Ayrıca bir Condor Petrol Kumpanyası kendisi için bazı haltlar karıştırmış elemanını her halde hapishanelerde çürütmezdi. Bir Condor Petrol Kumpanyası, bir hizmetin değerini elbette takdir eder, değerine göre de öderdi. Böylece Mr. Abner leş sinekliği görevini kararlaştırılan ve ilerde kararlaştırılabilecek bütün koşullarıyla birlikte kabul etti.

— 4 —

Şimdi Mr. Collins'in özel odasına çağrılan işte bu Mr. Abner'di.

Mr. Abner oturduktan ve kendisine en iyi purolardan biri ikram edildikten sonra, Mr. Collins de karşısına geçip oturdu. «Sizin için özel bir işim var, Abner» dedi. «Bu işi ancak size havale edebilirim, çünkü tüm personel içinde bu işi sizden daha ustaca, daha akıllıca yürütebilecek başka kimseyi tanımıyorum.»

Hayatında şimdiye kadar hiç kimse Abner'e böyle şeyler söylememişti. Mr. Collins şimdi ondan Tibet'e gidip ordaki tapınaktan Buda heykelini çalmasını ve Amerika'ya getirmesini rahatça isteyebilirdi. Abner bunu yapar, ya da hiç değilse yapmağa kalkışırdı.

«Olay şu, Abner. Aşağıda, Meksika'da, Veracruz eyaletinde geniş petrol sahaları kontrolumuz altındadır. Topraklarımızın tam ortasında çıban başı gibi bir çiftlik, oralıların deyimiyle bir hazine de var. Adı da Akgül. Bir çiftlik için aptalca bir isim. Ama oranın insanları böyle işte. İyice pençemizi atmadıkça bunları değiştiremeyiz.

Bu çiftlik bizim hareket serbestliğimizi engelliyor,

onun için de mutlaka elimize geçsin istiyoruz. Zengin petrol yatağı. Burda açılacak kuyuların elli bin varil, belki de seksen bin varil vereceği kanısındayız. Sahibi bitli bir Kızılderili. Bütün Kızılderililer gibi yarı yarıya bunamış biri. Ne istediğini bilmiyor. Eskiden bir damacana konyağa olurdu bu iş. Çiftliğin bulunduğu bölgenin yöneticisinin eline birkaç bin dolar sıkıştırıverirdik, her şey olur biterdi. Fakat devrimden bu yana aşağının insanları bir tuhaf oldu, büyüklük hastalığına tutuldular (*). Dilleri de bir karış uzadı, acayip şeyler söylüyorlar; petrolün tümüne tek başlarına sahip çıkıyorlar, petrol ulusallaştırılmalı gibi laflar edi-

---

(*) Meksika Devrimi — Francisco Madero'nun 5 ekim 1910'da açıkladığı San Luis planıyla başlayan ve 5 şubat 1917'de yeni cumhuriyet anayasasının yürürlüğe girmesiyle sona eren sürekli savaş ve iktidar değişikliği dönemi bu adla anılır. Madero'nun diktatör general Diaz'a karşı başlattığı ayaklanma kısa zamanda halkın büyük desteğini gördü. Zapata ve Villa gibi aslen basit birer köylü olan generaller Madero'nun safında yer aldılar. Hükümet birlikleri üst üste yenilgilere uğradılar. Diktatör Diaz 1911'de ülkeyi terketmek zorunda kaldı. Madera başkan seçildi. Demokratik bir cumhuriyet yönetimi kurmağa çalışan Madero, kendi generallerinden Huerta'nın ihanetine uğradı. Bu general bir darbeyle başkan Madero'yu devirdi ve birkaç gün sonra da öldürttü. Huerta'nın ihaneti Zapata, Villa ve Carranza gibi devrimci generaller tarafından hoş karşılanmadı. Ülkede iç savaş başladı. Bu savaşa Amerika Birleşik Devletleri doğrudan asker göndererek karıştı ve Huerta'yı destekledi. Ancak Huerta başarı kazanamadı. 15 temmuz 1914'te başkenti terkederek yurt dışına kaçmak zorunda kaldı. Carranza duruma egemen oldu. Fakat o da Villa ve Zapata ile ayrı ayrı anlaşmazlığa düştü. Aralarında çarpışmalar oldu. Bu iki generalin öldürülmesinden sonra ülkede barış sağlandı. Bir kurucu meclis toplandı. Bu meclis yeni bir anayasa hazırladı. Bu anayasanın yürürlüğe girmesiyle bugünkü Meksika Cumhuriyeti kurulmuş oldu.

yorlar. Şu çiftliğin sahibi rengi bozuk kaçığa hektar başına bin dolar teklif ettik, yani dönümüne yuvarlak hesap 400 dolar. Düşün bir defa, böylesine bir teklife karşılık bu panayır soytarısı ne yaptı bilir misin? Satmam dedi. Oysa buralarda toprağın değeri hektar başına ortalama iki dolardan fazla değildir. Eski başkan Porfirko Diaç, ya da adı neyse(!) işte o ihtiyar tilkinin zamanında ise binlerce dönüm toprağı hektarı 25 centten satın almıştık. Bu arada tabii söz sahibi kodamanlara birer binlik bayıldık. Ama demin dediğim gibi şu devrim oldu olalı rüşvetçi hergeleler gitti, yerine ihtiyar katırlar gibi inatçı, dürüstlük budalası birileri geldi. Ordaki avukatlarımızın da fındık kadar değeri yok. Bize torba işi paraya patlıyorlar, buna karşılık ellerinden hiç bir şey gelmiyor. Bütün gün bütün gece haremlerinde yan gelip yatıyorlar. Bilir misin, aşağıda Meksika'da hâlâ çok kadın alınabilmektedir.»

Abner «Biliyorum» diye doğruladı. «Daha dün Hareketli Öyküler dergisinde buna ilişkin bir şey okudum.»

«Çok iyi, ülkeyi ve burda yaşıyan insanları tanımalısın. Bilir misin, orda kaç tane general var? Bilemezsin. Ama ben biliyorum, geçen yaz oraya giden Mr. Halburn'dan öğrendim. Onlarda general o kadar çok ki, her askerin bir generali var. Her askere bir tane. Askerin biri ölünce iki general düello yapıyor, sağ kalan general yeniden askerine kavuşuyor, ona kumanda edebildiği için de generalliğini sürdürüyor. Bizim orda aşağıda ajanlarımız da var, gelgelelim bir işe yaramıyorlar. Sadece ikide bir telgraf çekip, şuraya gittik buraya gittik diye yol parası, şuna verdik buna verdik diye rüşvet parası isterler. Ama biz onlardan bir şey istedik mi, cevap hemen hazır, hükümeti devirmek için haydutlara ve asilere silah gönderip yardım yapmadığımız sürece ellerinden bir şey gelmiyeceğini yazarlar.

«Görüyorsunuz ya Abner, orda doğrudan doğruya ve kestirmeden hiç bir şeye erişecek durumda değiliz. İnsanlar kısmet kapılarının nerde olduğunu görmüyorlar. Şu kanıya vardım ki, çiftliğin satın alınma-

sını gerçekleştirmede ne ajanlar doğru dürüst bir iş başarabilirler, ne de avukatlar. Bu adamlar satın almak denilen işin psikolojisinden anlamıyorlar. Onun için de hiç bir sonuç elde edemiyor ve durmadan bize avuç açıyorlar. Eğer biz doğrudan doğruya bu Kızılderiliyle — bana anlattıklarına göre herifçioğlu ortalıkta anadan doğma dolaşıyormuş — evet onunla yüz yüze görüşebilirsek, o zaman ona çiftliğini iyi bir paraya satmasının, sonra da bu parayla Meksika'da veya Arizona'da dilediği yerde daha büyük, daha güzel bir çiftlik almasının kendisine nasıl yararlar sağlayacağını, bu yeni çiftliğin her çeşit makinesi, güzel yolları ve ürünler için elverişli pazarları olacağını anlatabiliriz.»

Mr. Abner aceleci bir edayla başkanın sözünü keserek «Şimdi anladım, Mr. Collins» dedi, «ne yapılacağını anladım. Kızılderiliyi buraya, genel merkeze getirmeliyiz. Buraya getirdikten sonra nasıl olsa kendisini ateşte kızartırız.»

— 5 —

Mr. Collins, Jacinto'yu San Francisco'ya getirmeyi doğrusu hiç düşünmemişti. Aklına sadece onunla kendi ülkesinde, belki Meksiko'da veya San Luis Potosi'de bir buluşma sağlamağa çalışılması gelmişti. Onunla becerikli adamlar görüştürülür, kentte eğlendirilir, sarhoş edilir, kendisi ve karısı hediyelerle kafeslenir, çiftliğe dönmesi satışa razı oluncaya kadar türlü çarelere başvurularak geciktirilirdi. Mr. Collins yüz yüze görüşmekten söz ettiği zaman, aklından geçirdiği bu ve buna benzer şeylerdi.

Fakat Mr. Abner'in teklifi ona çok daha çekici gelmişti. Eğer Jacinto'yu kandırarak Birleşik Devletlere, hele San Francsico'ya getirtmeyi başarırlarsa, Akgül'ün satışı çantada keklik demekti.

Mr. Abner teklifini yapar yapmaz Mr. Collins hemen kendi planını kafasından sildi ve «Böylesi çok daha güzel» dedi, «evet, gerçekten bunu yapmalı. Adamı buraya, San Francisco'ya getirmeliyiz. Burda onun-

la kesin pazarlığa oturabilir ve satışla elde edeceği yararları kendisine rahatça anlatabiliriz. Burda ona güzel çiftlikler gösterebilir ve bunlarla değiş tokuş yapmasını teklif edebiliriz. Böylesi ona çok daha çekici gelecektir. Parayla neler yaptırabileceğini gözleriyle görüp anlıyacaktır; geriye, kendi eski, bakımsız, bok lu Hazineadasına dönmek istemiyecektir. Oranın insanları çok geri. İnanmazsın Abner, ama gerçek bu, mısırı hâlâ mağara çağı insanları gibi taş üstünde öğütüyorlar.»

Mr. Collins birçok defalar Meksika'ya gitmişti. Bazı yıl iki defa gittiği olmuştu. Petrol sahalarını denetlemeyi ve kuyuların durumunu gözden geçirmeyi amaçlayan gezilerdi bunlar. Ama ne ülke hakkında bir şey öğrenmişti, ne de bu ülkede oturan insanlar hakkında. Nasıl öğrensin? Tampico'da İmperial Otel'de oturuyor, yemeklerini yalnız Amerikan lokantasında yiyor, otomobilinin içinde bir petrol sahasından öbür petrol sahasına son hızla koşuyordu. Petrol kamplarında Meksikalı işçilerin yüzüne bile bakmıyor, sadece Amerikalı sondajcılarla yapılan çalışmalara ilişkin birkaç şey konuşuyordu. Otomobiliyle kırlardan geçerken, yerli halkın kulübelerinin önünden geçtiği oluyordu, ama bu insanların yaşantısına bir an için olsun bakmıyordu. Gördüğü sadece sazdan kulübeler, saz damlar, kerpiç evler, çıplak çocuklar, yalınayak adamlar ve kadınlar, bir de otomobilin yolunu kesen başıboş domuzlarla tavuklardı. Bu ülke hakkında bütün bilgisi Amerikan gazetelerinde, Amerikan dergilerinde yayınlanan öykülerde ve romanlarda okuduklarına dayanıyordu; bunlar genellikle okuyucuyu heyecanlandırmayı amaçlayan sansasyon yazıları, korku ve dehşet öyküleriydi. Meksika denilince duyduğu sadece haydutlar, asiler, ayaklanmalar, devrimler, parlamentoda patlatılan silahlar, pislik, bilgisizlik ve batıl inançlara batmış Katoliklikti. Onun bildiği, tanıdığı Meksika buydu.

Ancak dünyada denge denilen bir şey vardı: Meksikalı da Amerika denilince, Estados Unidos denilince duyduğu sadece bu ülkede oturan milyonerler ve milyarderlerdi; zira en azından milyoner olmayan A-

merikalı yoktu. Meksikalı için yoktu. Her Amerikalı milyonerdi ve eğer milyoner değilse, o halde Amerikalı da değildi. Meksikalının düşüncesine göre bütün Amerikalılar sadece gökdelenlerde yaşamaktaydı, çünkü Amerika'da başka türlü ev yoktu.

Bir halkın komşusu başka bir halka ilişkin bu esaslı bilgileri kazanmasını gazetelerin halkı aydınlatma çalışmalarına borçluyuz. Zira herkes bilir ki, basın insanları aydınlatmakla ve onlara yalın gerçekten başka bir şey aktarmamakla en önemli görevini yerine getirmiş olmaktadır.

Ve Mr. Collins, Meksika ve Meksikalılar hakkında gazetelerden, dergilerden öğrenemediği şeyleri de, otelde cansıkıntısını gidermek için anlatılan fıkralardan öğreniyordu. Bunlar Meksika'da uydurulmuş fıkralar değildi, aksine Amerikan mizah dergilerinde yayınlanmış yakıştırmalardı.

— 6 —

Mr. Collins'in Meksikalılara, özellikle de inatçı Kızılderili Jacinto Yanez'e ilişkin değer yargıları işte böyle oluşmuştu. Yeryüzünde paranın değerini kavramayacak, bin tane çil çil doların ne kutsal, ne harika bir şey olduğunu bilmeyecek insanların bulunabileceği Mr. Collins'in anlayabileceği bir olgu değildi. Böyle bir şeyin olabileceğine de inanmıyordu. İnandığı bir şeyler yapmak, ya da yapmamak üzere insanı harekete geçiren şeyin sadece para miktarının yüksekliği olduğuydu. Parayı umursamıyacak ve başka şeylere paradan çok daha fazla değer verecek insanların bulunabileceğine aklı kesmiyordu. Eğer biri çıkar da, herhangi bir şeyin maddî veya manevî bir şeyin paradan, miktarı ne kadar olursa olsun paradan daha kıymetli olduğunu söylerse, ona göre böylesi daha fazla para sızdırmak için girişilmiş bir numaradan başka bir şey olamazdı.

«O halde görevinizi anladınız, Mr. Abner» diye Mr. Collins konuşmasına devam etti. «Görev bu adamı, bu Don Jacinto'yu buraya getirmek. Bu sonuca nasıl

bir yoldan ulaşırsın, orası tamamen senin zekâna kalmış. Bu amaç için zorunlu para emrinde olacak. Yalnız bir noktada seni uyarmak isterim. Suç işlemek yok, Abner. Buna kesinlikle razı değilim. Özellikle de adamı hileyle, ya da zor kullanarak kaçırmak veya uyuşturucu madde kullanıp buraya getirmek gibi şeyler istemem. Bakın bunu bir defa daha kesinlikle söylüyorum size. Böylesi hiç bir işimize yaramaz. Üstelik Meksika hükümeti anlaşmamızı iptal edebilir. O zaman bize de tası tarağı toplamak düşer. Adam mutlaka kendi arzusuyla gelmeli. Bunu nasıl sağlarsınız, orası sizin bileceğiniz iş. Bu işi kurnazca kıvıracak derecede zeki ve becerikli olduğunuz kanısındayım. Zaten onun içindir ki böylesine güç bir görevi size vermiş bulunuyorum, Mr. Abner. Adamın San Francisco'ya geldiği gün, on bin dolar özel ikramiye alacaksınız. Yeter ki, az önce dediğim gibi onu getirmek için zor kullanılmamış ve suç işlenmemiş olsun. Konuşmam yeterince açık ve seçik sanırım. Öyle değil mi Mr. Abner? Güzel. Adam buraya gelirse göreviniz bitmiş sayılır. Ondan sonra neler yapılacak? Bu da başka bayların, satınalma konusunda uzman bayların görevi olacak. Her halde bu hafta aşağıya Meksika'ya gidersiniz, olayı yerinde incelemek ve gerekli tedbirleri almak için. That's all. Böylece işi bitireceğiz. Görevinizi biliyorsunuz. Ayrıntıları olduğu gibi sizin becerinize bırakıyorum.»

— 7 —

Beş milyon dolar Mr. Collins için ne kadar zorunlu, ne kadar gerekliyse, on bin dolar ikramiye ile kumpanyanın iş başarmadan dolayı vereceği özel takdirname de Mr. Abner için o kadar zorunlu, o kadar gerekliydi.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

— 1 —

Mr. Collins'in Akgül'e sahip olmağa yönelik vahşî hırsı her ne kadar asıl amacını, beş milyonluk ayrı bir kazanç sağlamak amacını bir an için olsun aklından çıkarmıyorsa da, yine de sadece çıkar hırsı değildi. Kendisini yakından tanımayanların sandığı gibi, onun kabaca davranışlarını insafsız bir kapitalistin eylemleri olarak yorumlamak hiç de doğru olmazdı. Asla hissiz bir gaddar değildi. İnsan olarak ne katil, ne de hırsızdı. Aksine insan olarak sevimli ve cana yakındı. Zaten böyle biri olmasaydı Betty ona arkadaş ve sevgili olarak bir gün bile katlanmazdı. Akgül'ü ziyaret etseydi, Akgül'ün özelliklerini ve sahibiyle orda oturanların ruh halini anlayıp kavramak yeteneğine sahip olsaydı, olaya sırf bir ticarî çıkar gözüyle bakmaz, sevgiyle de bakabilir, hattâ kırılıp solmasın diye Akgül'ü vargücüyle koruyan bir insan bile olabilirdi. Ne var ki ondan çok uzaktaydı, onun ruhundan çok uzaktaydı, onu sadece bir nesne olarak görüyordu. Onu sadece bir Amerikan çiftliği gibi bir yer olarak görüyordu.

Onun bildiği Amerikan çiftliklerinden hiç biri bir yurt değildi. Tanıdığı çiftçilerden hiç biri içinde yaşadığı çiftliği bir yurt yapmayı bir an için olsun düşünmüş değildi. Bir çiftliği olan burasını geliştirmek için ölesiye çalışırdı. Ama bu geliştirmenin amacı hiç de orasını kendisi için sürekli bir yuva haline getirmek olmazdı. Aksine geliştirmenin amacı sadece orasını aldığı fiyattan yüzde elli, yüzde yüzelli daha pahalıya satmaktı. Çiftlik bir ticarî kuruluştu, tıpkı dük-

kân açmak, odun satmak gibi. Hiç bir çiftçi, çiftliğiyle herhangi bir ruhsal bağ kurmazdı. Çiftliğe sadece değerine göre para kazandıran ruhsuz bir nesne gözüyle bakılırdı. Orda dolaşan sığırlara, orda dikili meyva ağaçlarına da öyle. Eğer bir çiftçi yeni bir fidan yetiştiriyorsa, bunu kendisinden sonra gelecek nesillerin elması, armudu, cevizi, portakalı olmasını istemek gibi ve daha öncekiler fidan diktikleri için kendisini de aynı şeyi yapmakla yükümlü görmek gibi yüce düşüncelerle yapmazdı. Çiftçi fidanı sırf meyva ağacından yana zengin bir çiftliğin, ağaçsız bir çiftliğe oranla çok daha pahalıya satıldığını bildiği için diker; zira böyle bir çiftlik yeni sahibi için daha yüksek bir kazanç ifade eder. Eğer bir çiftçi ucuz aldığı bir yeri kendi çalışmasıyla gelişkin duruma getirirse, bir an önce ona iyi fiyat ödeyecek bir alıcı bulmak ister. Eline geçecek parayla başka bir yerde, başka bir ucuz çiftlik alacaktır; amacı burasını da geliştirmek, sonra da pahalıya satmaktır.

Böyle bir çevrede yaşayan, çiftçileri sadece böylesine özellikleriyle tanıyan Mr. Collins'ten Akgül'ü anlaması beklenebilir mi? Akgül'ün ne ifade ettiğinden hiç haberi yoktu ki... The White Rose, Akgül, rengi beyaz gül demekti ve Mr. Collins'in gözünde rasgele bir çiftlikten başka bir şey değildi. Sahibi de rasgele dikkafalı bir çiftçiydi; direnmesinin nedeni ise toprağındaki petrolden milyon kazanabileceğini duymuş olmasıydı, bu yüzden de çiftliği için akla gelebilecek en yüksek fiyatı koparmağa çalışıyordu. Mr. Collins tutarlı davranırdı, kendisini çevreleyen etkenlere uygun bir tutarlılıktı bu. Başka türlü de davranamazdı zaten. Davranmış olsaydı petrol beylerinden biri olamazdı ki. Bu işler böyle sürüp gidecek, sonunda nereye varacaktı? İnsanlık çağdaş uygarlığın ayakta durması için zorunlu olan petrolden günün birinde yoksun kalacaktı. İçinde petrol bulunan her toprak parçası, üstünde yaşayanlar için bir Akgül olabilir. Ve eğer her toprak bir Akgül olur ve bir Akgül gibi en duyarlı biçimde değerlendirilirse, o zaman ortalıkta yine petrol kalmaz. Bu durumda ne olur? Gerekli petrolu bulmak için ne yapılır? Yapılacak olan her

halde bazı küçük farklarla şimdi Mr. Collins'in Akgül'ü soldurmak için yapacağının tıpkısı olacaktır.

— 2 —

Bütün eylemleri için Mr. Collins'in tek tek her olayda, özellikle fazla şiddetli görünen, kimi zaman da ne önceden kestirdiği, ne de istediği sonuçları doğuran her olayda kendisini ferahlatan ve vicdanını rahatlatan bir özürü vardı. Sadece bir kazanç hırsı gerekçesi katı yürekli para babasını kendini suçlayıp rahatını kaçırıcı düşüncelere saplanmaktan her zaman kurtaramaz. Bütün insanlarda yaptığı veya yapmakta olduğu şeyin az ya da çok misillemesiyle karşılaşmak korkusu vardır. Kimi insan yaptıklarının karşılığını ölümden sonra öteki dünyada göreceğini sanır. Bu misilleme kimi zaman da ceza hukuku kapsamına girer, yani insanı yasayla çatıştırır ve eyleminden ötürü bir yargıç önünde hesap vermek zorunda bırakır.

Burda değinmek istediğimiz bu çeşit misillemeler değildir. Her insanda bir de içgüdüyle duyduğu ve korktuğu bambaşka bir misilleme kaygısı vardır. İnsanlar yaptıkları kötü bir eylemin öcünün kendilerinden, ya da sevdiklerinden alınabileceğinden korkarlar. Bazı insanlar haksızca ve haince kazanılmış servetin tekrar yitirileceğinden korkarlar. Bazıları ise kötü bir eylemin, hayatın daha sonraki bir döneminde felakete neden olmasından korkarlar; hastalanmak ya da sakat kalmak gibi bir felakete kendileri uğramasa bile, bu yüzden karısının, çocuklarının veya en sevdiği dostlarının acı çekeceğine inanırlar. Kimisi bu inancında öylesine aşırıya gider ki, bir zamanlar birisine yaptığının aynının günün birinde kendi başına gelmesini bekler.

İşte bu duygu, hemen bütün insanları davranışlarında bir sınır çizmeğe ve bu sınırı aşmamağa zorlayan ruhsal nedenlerden biridir. Her insan her şeye gücü yeten, herkesten daha güçlü olmadığının bilincindedir. Yine her insan günün birinde kendisinden

daha dişli birinin eline düşebileceğini, kendisinin başkalarına yapmış olduğunu bir kimsenin kendisine aynen yapabileceğini bilir. İşte bu içgüdüsel bilgidir ki, insanların toplum halinde, aralarında denge kurarak birlikte yaşamasını sağlamıştır. Bu içgüdüdür ki, kötü bir insanın geceleyin demiryolunu parçalamasını önler. Zira trende o insanın asla yok etmek istemeyeceği biri bulunabilir, ya da günün birinde başka biri aynı şeyi o insana yapabilir; bu sefer trende oturan kimse kendisi, rayları söken başkası olacaktır. Bu nedenle hiç bir normal insan, gücü yettiği halde başka bir insana işkence ve eziyet etmez, sırf zevki için bir hayvana işkence ettiği ise pek ender görülür.

Her insan yaptığı toplumdışı ve kötü şey için, daha az kötü ve daha az toplumdışı görünmesini sağlamak amacıyla bir özür arar.

Hiç bir kral, hiç bir başkan, hiç bir kapitalist grubu savaş için özür bulmadan savaş açamaz. Her seferinde savaşın toplumun iyiliğine hizmet edeceği, şu ya da bu nedenlerle bir savaşın kaçınılmaz olduğu, başka uluslara karşı saygınlığı, ulusal şerefi korumak için böyle bir eyleme geçmek zorunda kalındığı ileri sürülür. Moral bakımdan bir gerekçe olmaksızın hiç bir savaş başlatılamaz. Bir savaşın zorunlu olduğuna inananların birinci görevi, bunun için iyi bir özür bulmaktır. Özür ne kadar iyi olursa, başka insanlardan sabır ve işbirliği isteyecek bütün eylemlerin başarısı da o kadar garantilenmiş olacaktır. Doğaldır ki, bütün bunlar iyi bir özür bulması çok güç olduğu zaman veya bazı nedenlerle uygulamanın geciktirilemeyeceği hallerde, bir özür aranmaksızın da bir sürü girişimin yapılmasını, bir sürü haltın karıştırılmasını engellemez.

— 3 —

Mr. Collins'in şimdiki eylemleri için ileri sürdüğü özür hiç de yapmacık değildi. Sırf başka insanların karşısına yüzü kızarmadan çıkabilmesi için kurnazca uydurulan düzmece özürlerden sayılmazdı.

Kendi kendine şöyle diyordu: «İnsanların petrole ihtiyacı var. Yarın bu ihtiyaç bugününkinden çok daha fazla olacak. Önümüzdeki ay petrol ihtiyacı yüz kat artacak. Bir yıl sonra ise, hele uçaklar 500 dolara satın alınır, kolayca kullanılır ve tehlikesizce uçulur hale gelsin, bugününkünden beş bin defa fazla petrol harcanacaktır. Her geçen gün Diesel motorları, buharlı makineleri biraz daha fazla piyasadan kovuyor; her geçen gün trenler biraz daha fazla petrolle işletiliyor. Her geçen gün petrolden biraz daha çok yeni ve önemli ürünler elde ediliyor. Bu ürünler yeni yeni uygulama alanları buluyor. O halde insanların petrol ihtiyacı her geçen gün biraz daha artacak ve petrol tıpkı pamuk, deri, buğday gibi zorunlu bir madde olacaktır.

Condor Petrol Kumpanyası yeryüzünün en güçlü kuruluşlarından biridir. Bu kuruluş içinde petrol bulunan toprakların bir haylisini elinde bulunduruyor; bu topraklar Kaliforniya'da, Oklahoma'da, Meksika'da, Venezuella'da, Kolombiya'dadır. Böyle olduğu için de Condor Petrol Kumpanyası insanlara gerekli petrolü sağlamak sorumluluğunu yüklenmiştir. Bu sorumlulukla birlikte, insanlık petrolden yana sıkıntı çekmesin diye petrolü bulup çıkarmak ödevini de üzerine almıştır. Bu kumpanyanın başkanı da ben olduğuma göre, bütün yeteneklerimi kullanarak elimde sürekli petrol bulundurmağa dikkat etmeliyim. Bugün gerekli olandan ve yarın gerekli olacak olandan daha fazlası elimin altında bulunmalı. Zira öbür günün ihtiyacı çok daha fazla olabilir. Eğer bunu önceden sağlamaz, önceden bütün kuyuları daha uzun veya daha kısa bir süreye göre boşa çalışmasını ve sondaj yapılmış bir sürü kuyunun üretim yapmama ihtimalini göz önünde bulunduramazsam, günün birinde insanlar yeterince petrolden yoksun kalabilirler; makineleri işlemez, motorları ölür, trenleri yürümez, vapurlar zorunlu ham maddeleri yabancı ülkelerden getiremez olur; on binlerce, yüz binlerce işçi ortada kalıverir. Ortaya böyle bir durum çıkacak olursa ilkin kimi kınayacaklardır? Elbette beni, kudretli Condor Petrol Kumpanyasının

başkanı olan beni. Petrol sıkıntısından doğacak bütün felâketlerin sorumlusu ben olurum. O halde böyle bir şeyin olmasını önlemek için ne yapmam gerekir? Petrol bulup çıkarmalıyım. Çıkardıklarımı da insanlık için hazır tutmalıyım ki, bu yüzden sıkıntıya düşüp bunalmasınlar. Bu arada para kazanıyorsam, bu parayı çabalarım için, önceden aldığım tedbirler için, uykusuz gecelerim için, ne yapıp yapıp petrol sağlamayı beceren uyanık zekâm için insanlığın bana olan borcunu ödemesi saymak gerekmez mi?

Çiftçi kendine yurt ettiği topraklarından kovulacaksa, benim elimden ne gelir? Yurdunu kaybetmenin acısına dayanamadığı için kendini öldürecekse, bunun sorumlusu her halde ben değilim. Eski posta arabası sürücüsü de, insanlar artık onun neşeli kırbaç şaklatmalarını ve keyifle öttürdüğü borusunu dinlemek istemediği, daha ucuz, daha hızlı olan trenle gitmeyi tercih ettiği için kendini asmadı mı?

Şu Abner denilen aşağılık hergelenin, etrafa yaydığı leş kokusu burnumun direğini kıran şu akbabanın Akgül'ün boynunu kırmak için şimdi aşağıya gitmesi aslında çok hazin bir şey. Lanet olsun. Böylesi insanların günün birinde petrolsuz kalmasından bile daha acıklı. Ne var ki bu dünyayı ben yaratmış değilim. Bu düzeni ben kurmadım. Göklerdeki yüce Tanrı biliyor bunu. Onun için de bu çılgın dünyadan ben sorumlu değilim. Petrolu da ben bulmadım. Hiç bir zaman da insanların buna sahip olmayı niçin istedikleri üzerinde ciddî şekilde kafamı yormadım. Ama insanlar bunu istiyorlar; gerekli olduğu için istiyorlar. Benim görevim onlara bunu vermek, çünkü nerde bulunduğunu ben biliyorum. Yüce Tanrı, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten yüce Tanrı, niçin bütün bu işleri daha başka türlü ve daha iyi yapmadı? Bana kalsa birçok şeyi daha iyi düzenlerdim.»

Mr. Collins hiç de kusursuz bir insan değildi. Ama kendini savunmasında tek kusur yoktu.

ON İKİNCİ BÖLÜM

— 1 —

Mr. Abner kolejde İspanyolca öğrenmişti. Okulda öğrendiği yabancı dile güvenerek Meksika'ya gelince, Meksikalıların kendi ana dillerini anlamadıkları kanısına vardı. Buna benzer haller çok insanın başına gelmiştir.

Bununla birlikte yine de yoluna devam etmeği başardı ve günün birinde Tuxpam'a vardı. Savaşa başlayacağı bölgeyi bir güzel incelemek istediği için, bu küçük kenti saldırılarına hareket merkezi yapmayı düşünüyordu.

İlk günlerini kantinlerde ve bilardo salonlarında avarelik yapmakla geçirdi. Bu arada işine yarayacak bazı şeyleri duyacağını umuyordu. Nitekim bir melezle tanışmakta gecikmedi. Bu adam yavaş yavaş kendini koyvererek iyice düşkünleşmiş, birlikte yaşadığı Kızılderili kadından bir de çocuk peydahlamış biriydi, adı da Frigillo'ydu.

Frigillo gençliğinde Birleşik Devletlere gitmiş, burda akla gelebilecek ne kadar iş varsa hepsinde ekmek parası için çalışmış, birkaç defa hırsızlıktan hapishaneye düşmüş, sonunda Amerikan makamlarınca tekrar yurduna, Meksika'ya sınır dışı edilmişti. Yeterince İngilizce konuşuyordu. Bu da ona petrol kamplarında Meksikalı ırgatların kolbaşısı olarak iyi ücretle iş bulmasına hayli yardımcı olmuştu.

Ne var ki kamplarda böylesine düzenli işler ona göre değildi. Kendi başına iş yapmak istemişti. Petrol kumpanyaları için işçi bulma acentası olarak çalışıyordu. İşe alınan her işçi için belli bir komisyon

alıyor ve bu da duruma göre adam başı 3 peso ile 12 peso arasında değişiyordu. Adamlar ikide bir işi bırakıp gittikleri için de, bu sayede güzel para kazanmıştı... Eğer adamlar uygun bir süre içinde değişmezlerse, onları herhangi bir bahaneyle tedirgin edip kaçırmayı biliyor, böylece kumpanyanın kendisinden tekrar yeni işçi istemesini sağlıyordu.

Şu sırada işler kesattı, çünkü bütün kampların işçileri tamamdı. Gündelikler de iyiydi, dolayısıyla adamların sık sık değişmesini gerektirecek bir ortam yoktu.

Yeni petrol sahalarının açılması doğrudan doğruya Frigillo'nun kişisel çıkarıyla ilişkiliydi; yeni petrol kampı yeni işçi ihtiyacı demekti, bunun da sonucu kendisinin yine havadan kolayca para kazanması olacaktı.

Abner tanışmalarının ilk günü değilse bile, ilk haftanın sonunda Akgül'ü konuşabileceği böyle bir melez bulduğu için şansın yüzüne gülmeğe başladığı kanısına varmıştı. Ancak Akgül için Meksika'ya geldiğini belli edecek tek kelime söylemedi. Frigillo'ya petrol arazisi satın almak için burda bulunduğunu anlatmıştı.

Akgül'ün zengin petrol arazisi olduğu biliniyordu. Daha iyi bilinen bir olgu da, büyük bir Amerikan petrol şirketinin Akgül'ü satın almak istediği, fakat Don Jacinto'nun buna yanaşmadığıydı. Şirketin beş milyon dolar teklif ettiğinden filan söz ediliyordu.

— 2 —

Bu durumu konuşurlarken Frigillo, Abner'e «Bu adamın kafasında tahtası eksik» dedi. «Oysa bu parayla saltanatlı bir hayat sürebilir. Bugün Birleşik Devletlere göçetmek zorunda kalan yüzlerce işçi de burda tatlı iş bulurdu. Sıra sizde, Mister.»

Abner ile Frigillo bilardo oynuyorlar ve Abner hem dostluğu pekiştirmek hem de melezi konuşturmak için habire ona kazandırtıyordu. «Tamam, yine sen kazandın» dedi, Frigillo'nun son vuruşunu sey-

rederken. Ve kendi ıstakasının tebeşirini tazelemeğe koyuldu, böylece yeni bir oyuna başlamak istediğini ima etti.

Yeni oyuna başladılar. İki adam hem oynuyorlar, hem Akgül ile Don Jacinto hakkında konuşuyorlar, araya da ikide bir oyunla ilgili birkaç söz katıyorlardı.

Abner« «Toprak satılırsa» dedi, «şimdi çiftlikte birkaç Centavo için ölesiye çalışan zavallı adamlar da kurtulmuş olacaklar. Bu yoksullar hayattan hiç nasip alamamış garibanlar; ne bir çizme alabilmişlerdir kendilerine, ne de bir sinemaya gidebilmişlerdir.»

«Evet Mister, benim de demin söylemek istediğim buydu. Oysa adamcağızlar ne güzel para kazanabilir, durumları da ne kadar iyi olabilir. Her gün güle oynaya dört, beş pesoyu ceplerine indirebilirler, hem de sadece sekiz saat çalışarak. Halbuki şimdi ne alıyorlar? Günde 70 Centavo. Bu kadarını da alıyorlarsa ne iyi. Ama ben hiç sanmıyorum günde 70 Centavo alabileceklerini. Üstelik sabahın köründe, horozlar öterken işe koyulup akşam karanlığına kadar koşturuyorlar. Yok mister, şu vuruşun var ya, böylesini ben serçe parmağımla bile vururdum. Böyle bilardo oynamasını da nerden öğrenmişsiniz bilmem. Şimdi gözünüzü iyi açın da, Meksika'da biz böyle bir topu nasıl alırız görün. Tereyağından kıl çeker gibi vuracağım şimdi.»

«Ne haber? Olmadı işte. Bizde beceririz bu işi Senor. Hele bekle, sıra bana bir gelsin. Sana bir vuruş göstereceğim, vuruşun böyle zarifini New York'tan Los Angeles'e kadar gitsen yine göremezsin. Nasılmış? Gördün mü ahbap? Biz de Meksikalılarla böyle oynarız işte. Aynı vuruşu aynı şekilde bir defa daha yapabilirim, hem de çok daha aynalısını. Vay dinine yandığımın topu! Kaçırdık be! Buranın tebeşirleri de ne pis şeyler yahu. Buna tebeşir denmez, dudak kremi cenabet. Şu adam niye satmıyor, şu Don Cazimpo...»

«Jacinto, adı Jacinto, Ja-cin-to. Jacinto Yanez. Evet, niçin satmıyor? Quien sabe, nerden bileyim?

Her halde parasını az bulmuştur. Fiyatı yükseltmek istiyordur.»

Abner ıstakayı yere dayayıp yeniden tebeşirledi. Bir yandan da konuşuyordu: «Belki de onunla görüşen avukatlar adamı razı etmeyi beceremişlerdir. Bir insana çıkarını göstermeyi herkes bilmez.»

Frigillo güç bir vuruş yapmak için bilardo masasının üstüne yatarken «Olabilir» dedi. «Satılmış ya da satılmamış bu avukatların umurunda mı? Paralarını alıyorlar nasıl olsa, ötesi vız gelir onlara.»

Frigillo'nun oyununu seyrederken Abner, «Toprak almağa gerçekten niyetliyim» dedi. «Arkam kalın benim; kaç para olursa olsun ödeyecek patronlarım var.»

Frigillo «Baksana yahu» diye sözünü kesti, «madem ki böyle ensesi kalın adamlar var arkanda, o halde sen daha iyi bilirsin ya, ne diye Don Jacinto'yu Birleşik Devletlere davet etmiyorsun? Yol giderlerini bir güzel ödersiniz, oraya vardığınız zaman da parayı verecek olan adamlar onunla fiyat konusunu rahat rahat konuşurlar.»

«Güzel fikir doğrusu. Ama ne dersin, böyle bir geziyi yapar mı acaba?»

«Hayır, hiç sanmam. Jacinto'nun böyle bir geziye çıkacağı kanısında değilim. Kolay kolay gitmez, durup dururken, bir neden yokken hiç gitmez. Ama uygun bir neden bulursanız, niye gitmesin? Her insan geziye çıkmaktan hoşlanır. Ne var ki Jacinto, yok yok, öyle uzun boylu geziye çıkacağını hiç sanmıyorum. Nedensiz çıkmaz. Bir defa ne kadar uzağa gideceğini kestiremez. Ömrü boyunca sanmam ki Jalapa'dan öteye gitmiş olsun.»

«Peki siz uygun bir neden bulamaz mısınız Senor? Şöyle onu bir geziye razı edecek kadar çekici bir neden. Gidiş dönüş parasını seve seve ödemeğe hazırım. Çiftliğini satmasa bile yine öderim. Ama hiç değilse bu şekilde her şeyi bir defa denemiş oluruz.»

Frigillo bilardo masasına bakıyor, topu en iyi nerden vuracağını kestirmeğe çalışıyordu; düşünmeden «Bir neden mi?» diye mırıldandı. «Bir neden ha?

Evet, bilmem ki... Topu soldan alır, kenara, şöyle köşenin yanına doğru dürterim... Boşa gitti. Ben de sizinle aynı kanıdayım Mister, tebeşir gerçekten bir şeye yaramıyor. Fakat mister, eğer şimdi daha iyi vuruşlar yapmazsanız, bugün tek oyun bile alamıyacaksınız.»

«Masa tam yerinde değil galiba. Dengesi bozuk. Biraz eğilmiş gibi. Beş dolar bahse girerim, masanın sol köşesi biraz yukarda. «Abner bilardo masasının çevresini dolanıp her yanından düz durup durmadığını gözden geçirdi; bunu öylesine önemseyerek yapıyordu ki, sanki dünyanın alın yazısı şu anda masanın düzgün durup durmamasına bağlıymış sanırdınız. Topa vuracağı yere gelince, ıstakasını tekrar tebeşirleyip «Şu Jacinto denilen adamı iyi tanır mısın?» diye sordu.

«Elbette tanırım. Hem çok iyi tanırım, kardeş gibiyizdir.»

«O halde senin için hiç de güç olmayacak.»

«Ne güç olmayacak?»

«Bir neden bulması. Birleşik Devletlere gitmesini sağlıyacak bir neden olmalı bu. Böylesine bir neden bulmayı başarırsan, ben de seni görürüm. Sözüm söz.»

Frigillo topunu tutup «Ne kadar?» diye sordu.

«Yüz Peso iyi mi?»

«Yüz Amerikan doları olsun.» Frigillo yüz dolar sanki içindeymiş gibi topu kendine doğru çekti.

«Anlaştık Senor Frigillo. Don Jacinto benimle trene binecek olursa, yüz Doları cebinde bil.»

«Ancak bu iş hemen yarın sabah olacak değil elbette. Böyle şeyleri hiç aceleye getirmemeli. Sonra bir şey daha var Mister, toprağı alır ve üretim hazırlığına başlarsanız, burda çalıştıracağınız işçiler için komisyonumu isterim.»

«Böyle şeyler için ne diye çeneni yoruyorsun? Elbette komisyonunu alacaksın.»

Frigillo Abner'e baktı; başını ilkin sağ omuzuna doğru eğdi, sonra da sol omuzuna doğru, ardından da düşüncesini açığa vurdu: «Aslında bu konuştuklarımızın kağıda aktarılması gerekirdi. Fakat böyle

şeylerin acemisi değilim ben, bir iş yazıya dökmenin kendine göre pürüzleri olacağını bilirim. Ancak kendimi sağlama almak için size şu kadarını şimdiden söylemek isterim, kararlaştırdıklarımızı yerine getirmeyecek olursanız, başınızı öyle bir çirkefe sararım ki, ne sen bir hık diyebilirsin, ne de arkandaki ensesi kalınlar. Anladınız mı? Pekâlâ, o halde her bakımdan anlaştık demektir.»

Abner «Böyle bir şeyi aklımdan bile geçirmedim» diye güvence verdi, «hem verdiğimiz sözü ne diye tutmayalım? Yardım edene yardım edilir. Üstelik işçi bulmak için nasıl olsa bir acentaya ihtiyacımız var. O halde ne diye çatışalım? Bu komisyonu nasıl olsa birisi alacak, ha sen almışsın, ha bir Senor Z veya X, bizce farketmez. Ne var ki seni tanıyoruz, dolayısıyla elbette seni tercih ederiz. Ne kadar açık ve mantıklı değil mi?»

«Bu sizin top, Mister. Bence onu iyice sağ taraftan alın, şöyle dipten, şurdan, tam bant noktasından vurun. Şurdan, gösterdiğim yerden. Ben ordan vururdum. Hoppala, böyle olacağını biliyordum zaten, ne de güzel karavana atıyorsun. Buna bilardo oynamak mı diyorsunuz siz? Nerden öğrenmişsiniz bilmem böyle oynamasını? Bu senin oynadığına bilardo değil tokuşturmak denir. Ne yapalım, bilardo oynamak konusunda kimi insanın acayip görüşleri oluyor. Bu işte de, her işte olduğu gibi becereni var, beceremiyeni var.»

— 3 —

Frigillo hiç acele etmiyordu. Abner'e dediği gibi her şeyi iyice bir düşünüp taşınmalıydı. Üstelik çabuk davranmakta pek bir çıkarı da yoktu. Zira Gringo burda kaldığı sürece bilardoda ondan her gün 15-20 peso sızdıracak, gündeliği doğrultacaktı. Para her zaman böyle kolay kazanılmazdı. İnsan yağlı bir kapı bulmuşsa, bu kapıda kalmayı elverdiği kadar sürdürmeliydi.

Böylece bir hafta geçti. Sonunda Frigillo planı-

nın artık erginleştiği kanısına vardı. Bu arada Abner de ondaki bu duraksamanın nerden ileri geldiğini sezdiği için, bilardoda daha fazla çaba gösterdi. Böylece Frigillo da artık eskisi gibi oyunda çok kazanamaz oldu. Bu durumda melez için Gringoyu daha uzun süre burda alıkoymanın bir anlamı kalmamış oluyordu. Frigillo'nun hazırladığı plan görüşüldü ve Abner bunu uygulanmağa elverişli buldu.

Atlar kiralayıp bir sabah Don Jacinto'yu ziyaret etmek üzere yola koyuldular.

— 4 —

Haziendaya geldiler. Melez, Mr. Abner'i takdim etti: «Don Jacinto, bu bay bir Americano; bu bölgede doğmuş ve yetişmiş güçlü binek atları satın almak istiyor; petrol kamplarında kullanacak, denetleme gezileri için.»

Jacinto, Abner'i şöyle bir süzdü. Abner doğrudan doğruya gözlerinin içine bakıyor ve kendisine gülümsüyordu. Yabancıdan hoşlandı.

«Bende at var, güçlü güzel atlar, burda Haziendada doğmuş atlar. Boysuz, dökük saçık görünen caballito'lardır, ama çok güçlüdürler, katır gibi de dayanıklıdırlar. İyi beslenmişlerdir. Lagar değiller, sırtlarında filan tek yara yoktur. Öğür at hepsi. Size dört, beş, hatta altı tane satabilirim. Hayvanları görmek ister misiniz? O zaman Margarito'yu çağırayım. Atları çayırdan ancak o alıp buraya getirebilir.»

Abner verenda direklerinden birine dayanmıştı, yorgun bir edayla, «Bugün geç oldu, Don Jacinto» dedi. «Uzun süre at sürmekten iyice yorgun düştük. Burda her halde bir, iki gün kalır, işimizi sakin kafayla görüşürüz. Alacağım atlara da biraz binip dolaşmak isterim, bakalım eğer altında nasıl duruyorlar?»

Oysa atlardan hiç mi hiç anlamazdı.

Don Jacinto. «Es su casa, Senor» dedi, «ev sizindir. Bendeniz de değerli buyruklarınızı beklerim, Senor, a sus aprciables ordones.»

Sonra da geniş avluya doğru seslendi: «Migueli-to, sayın bayların atlarını al, aşağıya ırmağa götürüp sula, sonra da çitli çayıra getir. Gözünü aç, bizim aygır onları ısırmasın. Sırtlarını eğer sıyırmış, oralara Bickmorin sür, iyileşsin. Şunun da boynunun ön tarafında beresi var, Kreolinle sıvazla, kurtları meydana çıksın.»

Atların sağrılarına vurdu, baş ve işaret parmağıyla burun deliklerinden tuttu. Atlar burun çekip kişnediler, çayırdaki arkadaşlarının kokusunu almışlardı.

Miguel atların dizginlerine yapışarak, «Muy bien patron» dedi, «dediklerini hemen yapacağım.»

— 5 —

Evden içeri girdiler.

Yeni yetme bir delikanlı bir kap su, sabun ve havlu getirerek konuklara sundu. Ellerini yıkadılar. Delikanlı bu sefer bir tepsi içinde iki büyük bardak su getirdi. İki adam suyla ağızlarını çalkalayıp gırtlaklarını yolların tozundan pakladılar.

Don Jacinto bu arada Habanero şişesini getirmiş, üç kadeh doldurmuştu. Birbirlerine «Salud!» diyerek hoş geldin içişi yaptılar.

«Güzel Habanero» dedi Frigillo, şişeyi ve etiketini gözden geçirdi.

Don Jacinto «İyidir» diye karşılık verdi, «Tabasco'dan.»

Abner, «Bu Habanero gerçekten nefis» dedi. «Doğrusu Meksika'da bu kadar iyi Brandy yapılabildiğini bilmiyordum.»

Jacinto keyifle gülerek «Ağız çalkalamak için bir tane daha almaz mıydınız?» diye sordu.

«Hay hay, well then, bir tane daha. Ama durun, sadece yarım olsun, Senor.»

Ağız çalkalamak için dörtte üçü dolu birer kadeh daha yuvarladılar, böylece ilk içtikleri midelerinde yalnızlıktan sıkılmamış oldu; sonunda bir tane de dolusunu yuvarladılar.

Kapı önüne işçiliği pek kaba üç tane sallanır iskemle getirildi.

Melez sohbeti ilkin Birleşik Devletlerden açtı. Orda insanlar nasıl da zengindi, binalar nasıl da yüksekti. Tiyatrolarda insan her şeyi görebiliyordu. New York'da trenler yerin altından gidiyordu; kimi yerlerde yapıların üstünden geçiyor, kimi zaman da ırmağın dibinden gittiği de oluyordu. İnsan orda evinde oturup yirmi bin mil öteden, ta Çinde veya Rusya'da çalınan müziği radyoda dinleyebiliyordu. Doktorlar bir insanı boydan boya kesip içindekileri dışarı çıkarıyor, güzelce yıkadıktan sonra tekrar yerli yerine koyuyor, kestikleri yeri de dikiyorlardı, adam ertesi günü gezmeğe gidebiliyordu. Don Jacinto bütün bunların gerçek olmadığını biliyordu; burda sadece sohbet etmiş olmak için anlatılıyordu. Ancak bunlardan bazılarının doğru olduğunu da bilmekteydi, zira kendisi bir defasında çiftliğin üstünden geçen bir uçak görmüştü.

Ne var ki Abner ortaya Birleşik Devletlere ait resimler çıkarmıştı. Don Jacinto binaların gerçekten ne kadar yüksek olduğunu, yer altında giden trenlere binebilmek için insanların nasıl gerçekten toprağın altına indiğini gözleriyle görebilirdi. Belki de burda anlatılarınların hepsi doğruydu. Belki doktorların bir insanın kafasını kesip onardıktan sonra tekrar yerine takmaları da doğruydu. İnsanlar madem ki kuşlar gibi havada uçabiliyor ve aygıtlarıyla Çin'de konuşulanları dinleyebiliyordu, o halde her şey olabilirdi. Ancak Mr. Abner'in her dediğine yine de hemen inanmamalıydı, çünkü yabancıydı; doğru söyleyip söylemediği kestirilemezdi. Üstelik tam da konuşamıyor, ancak anlatmak istediğinin yarısını ifade edebiliyordu. Frigillo'nun babasının yabancı olmasında şaşılacak bir taraf yoktu. Ama ne de olsa yarım kanı Kızılderiliydi. Jacinto onu tanıyordu, çocukluğundan beri tanıyordu, onun için de yabancıdan daha çok ona inanabilirdi. Frigillo uzun süre de Birleşik Devletlerde bulunmuştu ve yabancı dilini Gringo kadar güzel konuşuyordu.

Gringo bir şey söyler de Jacinto'ya bu pek ina-

nılır görünmezse, Frigillo'ya bakıyordu. Frigillo başını sallar, ya da sözle bu anlatılanını onaylarsa, o zaman Jacinto anlatılanın doğru olduğu kanısına varıyordu.

Derken akşam yemeğine oturdular. Yemek Mr. Abner'i hiç sarınadı. Bir seferinde Los Angeles'de bir Meksika lokantasına gitmişti, ama sırf merakından. O zaman bu lokantada önüne konulan yemekleri müşterilerin merakını gidermek amacıyla hazırlanmış hayal ürünü şeyler sanmıştı.

Fakat şimdi burda Meksika'daki insanların, o lokantada kendisine verilmiş yemekleri sahiden yediklerini görüyordu. Tortilla hiç hoşuna gitmedi; yemekler öylesine yeşil ve kırmızı biberle doluydu ki, sofrada oturduğu sürece koca bir desti suyu tek başına içmek zorunda kaldı. Tuxpam'da bir lokantada Amerikan yemekleri yiyordu. Oysa burda ülkenin geleneğine, göreneğine uymak zorundaydı. Şu anda beyaz ekmek, tereyağı, biftek ve coca cola burnunda tütmekteydi.

— 6 —

Yemekten sonra tekrar kapı önündeki sallanır iskemlelere oturdular.

Çiftliğin ana binasının önünde alabildiğine uzanan geniş avlunun ortasındaki mihrap taşının üstünde, ışık versin diye heybetli bir odun ateşi yakılmıştı.

Cırcır böcekleri yakındaki ormanda ve tarlalarda türkülerine başlamışlardı. Arada sırada bir inek böğürüyordu. Sonra bir at hızlı hızlı soludu. Bir katır gümürdedi. Bir eşek ağlamaklı sesiyle anırdı. Uzakta, kulübelerin birinde ocak ateşinin ışığı çit duvarlardan dışarı sızıyordu. Bir köpek ürüdü. Başka birkaçı buna cevap verdiler, Büyük avlunun çiti boyunca gençler sessizce gölgeler halinde kayıyordu. Kuytu köşelerden kızların kıkırdamaları duyuluyordu. Mutfaktan aşçı kadınların horultusu geliyor, buna evin bayanının sakin, tok, pes sesi karışıyordu.

Kendisi mutfağın toprak döşemesi üstüne konulan sallanır koltuğuna oturmuş, kızları seyredip hem onlara buyruklar veriyor, hem onlara takılıyor, hem de onlarla birlikte gülüşüyor, şakalaşıyordu. Aşçı kadınlardan birinin çocuğu mızmızlandı. Bayanın sesi duyuldu: «Dame el pobrecito, küçüğü ver bana bakayım, hor davranıyorsun. Elbette ağlar bu durumda, zavallı küçük fıkara.» Çocuk bayanın kucağında derhal sesini kesmişti. Kadın çocuğun yüzüne, etrafta dolaşıp duran sivrisinekler konmasın diye hafif hafif tütün dumanı üflüyordu. Domuzlar homurdanıyor, birbirlerine çarpıyor, bağrışıyorlardı. Gökyüzü koyu lacivert kitlesiyle evrenin sonsuz kubbesine altın düğmeciklerle dikilmiş gibiydi.

Ve Mr. Abner düşünüp duruyor, eline geçtiği zaman on bin doları nasıl pay edeceğini hesaplıyordu.

— 7 —

Ertesi sabah atlara baktılar. Abner, Frigillo'nun tavsiyesine uyarak, atların hepsi alelade Meksika çiftlik hayvanları olduğu halde, onları en abartılı biçimde övüyordu.

Bir yabancının ağzından atlarının böylesine övüldüğünü işitmek Jacinto'nun pek hoşuna gitmişti. Zira atları ve katırlarıyla gururlanırdı.

Övülmekten öylesine keyiflenmişti ki, Mr. Abner'e altı atın altısını da armağan etmeğe ve bir Peso bile almamağa karar verdi.

«Atları madem ki böyle övdünüz, Senor» dedi, «bu durumda onları size artık satamam. Gönlüm kırılır bunu yaparsam. Hayvanlar için artık bir fiyat da söylenemez. Onları size ancak armağan edebilirim, Akgül hatırası olarak.»

Frigillo, Jacinto'nun atlardan birini okşayıp babacan bir edayla veda edercesine ağzını okşamasından yararlanarak Abner'i hemen dürttü.

O zaman Abner sanki çok duygulanmış da heyecanını bastırmağa çalışıyormuşcasına bir sesle, «Don Jacinto» dedi, «bu atları, bu çok değerli atları

armağan etmekle bana şereflerin en büyüğünü bahşettiniz, ama ben bunu... bilmem ki... hayır, bunu kabul edemem. Atlar armağan diye alınamıyacak derecede değerli çünkü.»

Jacinto babacan edasıyla «Rica ederim Senor» dedi, «Akgül'ün size içtenlikle sunduğu böyle bir armağanı geri mi çevireceksiniz? Kalbimi kırmak mı istiyorsunuz? Bunu hiç sanmam. Bu kadar kaba olamazsınız siz. Bana karşı böyle davranmanız bir hakaret olur. Atları bu kadar sevdiğinizi, bu kadar beğendiğinizi öğrendikten sonra, artık onları satmağa içim elvermez. Geri de alamam. Atlar sizin malınızdır, son suyos, Senor.»

Aslına bakılırsa Jacinto atları hepten armağan etmiş değildi. Ülkenin töresine göre o da karşılığında bir armağan bekliyordu. Görgü kuralları bunu gerektirmekteydi. Meksika'da yabancıların genellikle uygulamayı unuttukları bir görgü kuralıydı bu. Bilerek veya bilmeyerek, her zaman bunu sağlamak kolay olmuyordu. Meksikalı birinden hoşlandı mı, ona saygı göstermek için sırtındaki gömleği bile çıkarıp armağan etmeğe kalkar. Bunu yaparken karşılığında armağan alacağını asla aklına getirmez. Fakat karşı armağandan yoksun kalırsa, gönlü şöyle bir bulanır. Karşı armağana ilişkin maddi değerden ötürü değildir bu, aksine bir işlemin ancak yarısının gerçekleştiği duygusundandır. Anlaşılmadığı hissine kapılır, göstermek istediği nezaket ve saygıya aynı derecede nezaket ve saygıyla karşılık verilmediğini düşünür. Ahenk bozulmuştur. Dünya artık dengesinde değildir. Meksikalı aynı ölçüde, kendisinin başkasını saydığı ve önemsediği ölçüde sayılmadığı duygusuyla sarsılır. Böyle bir duygu da her zaman acı verir. Armağana karşılık para teklif etmeğe kalkışmak ise düpedüz hakaret olur, öldüresiye bir düşmanlığın doğmasını hazırlayabilir. Meksikalı yabancıların başka çeşit törelerin etkisi altında bulunduğunu bilmez, bilmek de istemez. Mr. Abner böğrüne ikinci bir dürtük daha yedi.

O zaman rolünü hatırlayıp gözleri yaşla doluyumuşcasına «Senor Yanez» dedi, «bana karşı gösterdi-

ğiniz saygı öylesine candan, öylesine iyi niyetli ki, kendimi lütfettiğiniz bu armağan atları kabul etmekle yükümlü görüyorum; ancak şunu söylemek isterim ki, bu atlar benim için sadece birer hayvan değildir, değerleri çok daha fazla olacaktır. Bana Akgül'ü hatırlatacak ve sizi, burda bana bir yabancıya hiç ummadığım büyük dostluk göstermiş olan sizi hatırlatacaktır. Bir dost olarak, sizi burda bulmuş olmam, güzel ülkeniz Meksika'yı benim için bir anayurt kadar değerli ve aziz kılmıştır. Size böylesine paha biçilmez, böylesine hiç bir şekilde karşılığı verilemiyecek armağanınızdan dolayı tekrar tekrar teşekkürler ederim.»

Jacinto Abner'i kucakladı, sırtına birkaç defa vurarak onu bir hayli süre kollarında tuttu. Sonra toka yaparak ellerini yukarı aşağı salladılar. Böylece Jacinto açısından bir dostluk paktı imzalamış oluyordu. Bu dostluğun Kızılderili için o kadar derin anlamı vardı ki, Abner'in çocukları için dahi geçerliydi.

— 8 —

Abner bir adım öteye, bir adım beriye gittikten sonra Don Jacinto'nun tam karşısında durdu ve şöyle konuştu

«Soylu cömertliğinize ve konukseverliğinize karşılık verebilecek bir şey bulmam gerçekten çok zor, Senor. Eğer bir hafta ya da daha güzeli iki hafta süreyle yurdumda konuğum olduğunuzu görmem, benim için en büyük şeref ve sevinç kaynağı olacaktır. O zaman burda konuştuğumuz şeylerin hepsini size gösterebileceğim; göklere yükselen binaları, ırmağın altından giden trenleri. Bu trenlere binip gezeceğiz, konuşan sinema resimlerini seyredecek, Çinlilerin Çin'de çaldıkları havaları radyo aygıtlarında dinleyeceğiz. Ayrıca uçağa da binip kısa bir gezi yapar, yeryüzüne bir de yukardan bakabiliriz. İzin verirseniz Senor, bu gezinin gidiş dönüş bütün giderlerini ödemek isterim: Bu gezi evinizde bana gösterdiğiniz

şu soylu konukseverliğinizin karşılığı olsun. Benim de Kaliforniya'da bir çiftliğim var.»

Abner yalan atmağa başlamıştı.

«...bir de haram var. Fakat ben burdaki gibi küçük, kıvrak hayvanlar yetiştirmiyorum. Benim yetiştirdiklerim iri hayvanlar; benzerlerini herhalde Meksika topçu birliklerinde ve makineli tüfek birliklerinde görmüşsünüzdür.»

Bu katırları Jacinto Tuxpam'da bir bakkaldan almış olduğu büyük bir Meksiko gazetesinin pazar ekinde görmüştü. Meksika ordusunun koca katırlarını gösteren bu resimleri kesmiş ve oturma odasının duvarına yapıştırmıştı. Abner resimleri orda görmüştü ve şimdi de resimdeki katırları kurnazca kendi amacına kullanmayı becermişti.

«Bu kadar büyük, bu kadar güçlü katır olabileceğini daha önce sanmazdım» dedi Don Jacinto, «ancak resimleri görünce inandım. Doğrusu burda böyle hayvanlar yetiştirmek benim için pek zevkli olurdu.»

Abner doğrularcasına başını sallayarak «Elbette, Don Jacinto» dedi, «böyle hayvanları yetiştirmek başlı başına bir zevk. Sırf onları yetiştirmiş olmanın bile kendine göre hazzı var; insan bundan kazanabileceği parayı aklına bile getirmiyor. Ne var ki sizin bana vermiş olduğunuz değerli armağanı yeterince karşılayabileceğimi sanmıyorum; ancak lütfeder de bendenizden karşı armağan olarak üç kısrak ile bir erkek eşek kabul ederseniz, hem katır yetiştirmeğe başlamak gibi sizin için zevkli bir uğraşa vesile olur, hem de güzel çiftliğinizde birlikte geçirdiğimiz unutulmaz günleri ve dostça sohbetleri sürekli hatırlatacak güzel bir yadigâr olur umudundayım.»

Mr. Abner konuşuyordu, konuşmayı biliyordu. Onun şu konuşmasını gören kimse ister istemez bu konudaki yeteneğini kabul etmek zorunluluğunu duyardı. New York'da doğu kesiminde görülen ve insanın ağzından girip burnundan çıkmasını bilen bir eskici Yahudiden çok daha iyi konuşuyordu. Mr. Abner çıkarı olduğunu sezmeğe görsün, şeytanı bile cehenneme gönüllü gitmeğe razı ederdi.

Jacinto yapmış olduğu içten dostluk antlaşması nedeniyle kendini Abner'e bağlı hissediyordu; dolayısıyla ya bu yabancıya karşı tüm kuşkularını yitirmiş, tüm temkini elden kaçırmıştı.

Melez Frigillo doğrusu kendi insanlarını çok iyi tanıyordu. Bu bakımdan 100 dolar kandırma parası kazanmak için Abner'e vermiş olduğu akıl hemen etkisini göstermişti. Zira Abner'in armağan olarak verilen atları geri çevirmesi nasıl Don Jacinto için ağır bir hakaretse, şimdi de Jacinto'nun kendisine yapılan ikramı, teklif edilen geziyi ve damızlık hayvanları reddetmesi de Abner için aynı derecede hakaret olacaktı. Hatta yabancı armağanı kabul ettiğine göre, onun böylesine ters bir hareketi daha da büyük bir hakaret sayılırdı. Üstelik dostluk antlaşması da bu teklifi reddetmesini olanaksız kılıyordu. Ayrıca Don Jacinto, bir dostu incitmeden ve gücendirmeden bir şeyi reddedebilmesini sağlayabilecek şarlatanlık ve çenebazlık becerilerinden de yoksundu. Bir dostluk daha ilk sınamasında bozulma tehlikesiyle yüz yüze geldikten sonra, onun ne değeri olurdu.

Eğer Don Jacinto, San Francisco'ya gidiş dönüş bir gezinin 250 dolara patladığını bilseydi, Birleşik Devletlerde damızlık hayvanların ne kadar pahalı olduğunu bilseydi, o zaman her halde çok daha dikkatli davranır, her şeyi inceden inceye daha bir güzel düşünürdü. Ancak Melezin de yardımıyla öylesine pohpohlanmıştı ki, bu şeylerin kaç paraya olduğunu bilmiş olsaydı dahi, bu sefer de Mr. Abner'in atlara böylesine pahalı bir karşı-armağanı lâyık gördüğünü, onlara böylesine yüksek fiyat biçtiğini sanırdı. İşte atlarına böyle yüksek değer biçmesidir ki, Don Jacinto'nun kesin yenilgisini sağladı; çünkü atlarıyla çok gururlanıyor ve kendisinin atlarında gördüğü değerin başkalarınca onaylanmasından, bu atların yetiştiricisi olarak onur duyuyordu.

Böylece Jacinto kendi töresi, kendi karakteri içinde kıskıvrak yakalanmıştı. Yeryüzünde bu cinsten

şeyler içinde tutsak edilenlerden daha eli kolu bağlı kimse yoktur. Bir insanı, onun şeref duygusundan yakala, sana Tanrısını, dünya görüşünü ve on bir yaşındaki kızını ödül olarak verecektir. Düello dedikleri budalalığı düşünelim; şerefi zedelendiği için insanlar vururlar vurulurlar; psikologların kalın kitaplarla kanıtlamağa çabaladıklarından çok daha fazlasını bir düello açıklayıp kanıtlamaktadır.

Frigillo, Don Jacinto'yu nerden vurabileceğini biliyordu. Bir Prens Siegfried'i öldürmek için ille de bir Hagen'in(*) mızrağı gerekmez; vurabileceği zayıf yeri bildikten sonra, tezek yığını içinde doğup büyümüş bir zehirli sinek de bu işi başarır.

— 10 —

Üç gün sonra Don Jacinto yola çıkmağa hazırdı.

Mr. Abner Kızılderiliden o kadar emindi ki, Frigillo'ya Tuxpam'da ödülünü verdi ve her şey çok yolunda gittiği için de ona 100 yerine 200 dolar ödedi.

— 11 —

San Francisco'ya geldiklerinde Abner, yerini ve durumunu amacına elverişli gördüğü mobilyalı bir ev kiraladı. Mr. Collins'e de Jacinto'nun geldiğini haber verdi.

Durum derhal görüşülüp ne yapılacağı kararlaştırıldı.

Don Jacinto, Abner tarafından Condor Petrol Kumpanyası binasına getirildi. Bütün yolları dene-

---

(*) Siegfried — Cermenlerin ünlü destanı Niebelungen'in kahramanlarından biridir. Ölümsüzlüğünü sağlayan bir suda yıkanmış, ancak vücudunun bir yeri bu suyla ıslanmamıştır. Hasmı Hagen onu burasından vurarak öldürmüştür.

yerek, bütün hileleri kullanarak adamı Akgül'ü satmağa razı etmeğe uğraştılar.

Fakat bu konuda Don Jacinto ne istediğini çok iyi biliyordu. Dolayısıyla bütün girişimler sonuçsuz kaldı. Kendisine son olarak bir milyon dolar teklif edilmesi bile, üzerinde hiç bir etki yapmadı. Aslında on milyon dolar da teklif edilseydi yine farketmezdi. Onun için Akgül satılamıyacak bir mülktü; bir insan yemek içmek gibi zorunluluklarını ne kadar satabilirse, burası da ancak o kadar satılabilirdi.

Her yol denenip hepsi başarısızlığa uğrayınca ve Don Jacinto'yu satışa razı edebilmek için bundan böyle yapılacak diğer bütün teklif ve denemelerin de sonuç vermeyeceği anlaşılınca Mr. Collins, Abner'i baş başa özel bir görüşmeğe çağırdı.

— 12 —

Don Jacinto, San Francisco'da bir tanışına rastlamıştı. Bu adam Tuxpam dolaylarında büyümüş, orda evlenmiş ve evlendikten sonra da San Francisco'ya gelerek burda küçük bir dükkân açmıştı. Adı Espinosa idi. Her nedense Don Jacinto dostu Abner'e böyle bir tanışa rastlamış olduğundan bahsetmedi. Bu Espinosa daha sonra Meksika konsolosuna bildiklerini anlatınca, bazı şeylerin açıklık kazanmasını sağlayacaktır. Her halde Don Jacinto'nun bu tanışıklıktan hiç bahsetmemiş bulunması, onun açısından bir şanstı. Ancak böylece Espinosa, Condor Petrol Kumpanyası serüveninde çok cansıkıcı bir öğe oldu. Condor Şirketi onun varlığından haberdar olduğu zaman, ağzına şöyle ya da böyle tıkaç vurmak için artık çok geç kalmış bulunuyordu. Çok güzel hazırlanıp çok güzel uygulanan bir plan, bu Espinosa yüzünden şapa oturdu. Gerçi Espinosa'nın bildiği fazla bir şey değildi, ama bildiği bu azıcık şeyler San Francisco'daki Meksika konsolosunun ve Meksika'daki görevlilerin sezinlediklerini doğrulamağa yetmişti.

Mr. Abner günün birinde Don Jacinto'yu otomobille çiftliğine gitmeğe davet etti. Ne var ki Abner'in çiftliği filan yoktu.

Akşamın geç saatinde kır yolunda giderlerken, otomobil bir yerde pusu kurmuş bekleyen adamlar tarafından durduruldu. Don Jacinto şakağına okkalı bir sopa darbesi yedi. Beyninin içi uğuldarken her halde Akgül'ü, avludaki eski araba tekerini, koca katırları, atları, Margarito'yu, papağanı ve yetişkin oğlu Domingo'yu düşünmüştü. Belki de düşündüğü başka şeyler de olmuştu, ama bunları düşünmüş olması gerekirdi. Darbeyi yiyince kendini tam kaybetmedi. Yerinden şöyle bir doğruldu, adeta yanı başında oturan Mr. Abner'e bir şeyler söylemek ister gibiydi. İşte o anda ikinci darbeyi yedi. Öyle hızlı vurmuşlardı ki, olduğu yerde yığılıp kaldı. Kendisini arabadan dışarı çektiler. Abner yoluna devam etti. Jacinto'yu anadan doğma soydular. Eski püsküü çamaşır ve elbise giydirdiler. Onları buraya getirmiş olan otomobil ortaya çıktı. Hırpani kılıklı Jacinto yolun ortasına yatırıldı. Otomobil biraz ileriye gitti, sonra olanca hızıyla gelip baygın yatan vücudun üzerinden geçti; bir taraftaki tekerleklerin Jacinto'nun boynu üzerinden geçmesine ayrıca özen gösterilmişti. Otomobil tekrar geri dönüp Jacinto'yu bir defa daha çiğnedi. Adamlar arabadan inip cep fenerleriyle Jacinto'yu aydınlattılar. Her yanını dikkatle gözden geçirdiler; öldüğünü, gerçekten ölmüş olduğunu anlayınca otomobile binip kentin yolunu tuttular. Abner kente dönmek için başka bir yol seçmişti.

Don Jacinto'nun cesedi ertesi sabah bulundu. Adlî Tabib raporunu yazdı ve Don Jacinto belediye hesabına gömüldü.

Raporda görünüşe göre Meksikalı, ellerine göre de tarım işçisi olduğu anlaşılan pejmürde kılıklı yoksul bir adamın, Birleşik Devletlerde iş bulmak için sınırı gizlice geçtiği ve geceleyin otomobil tarafından çiğnenmiş bulunduğu belirtiliyordu. Ayrıca kimliğin kesinlikle saptanmasını sağlamak amacıyla cesedin

beden ölçülerinin alındığı ve saç ve göz renginin kaydedildiği, vücudunda özel işaretler aranıp bulunduğu, önden ve yandan fotoğrafının çekildiği de bildiriliyordu. Raporda cesedin bulunmuş olduğu bölgenin bağlı bulunduğu Los Angeles polisinin kimlik saptama şubesine verildi. Rapor orda yatıyor bir depremin kentle birlikte bütün resmi belgeleri de mahvedeceği güne kadar da orda yatacaktı. Zira Birleşik Devletlere gizlice girmiş Meksikalı yoksul bir toprak işçisinin cesediyle ilgilenmek, dünyada kimsenin aklına gelmez.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

— 1 —

İki hafta sonra Condor Petrol Kumpanyası tarafından Akgül'ün satış dosyası tescil edilmek üzere Jalapa'da hükümete sunuldu. Sahibinin değişmiş bulunduğu kayıtlara geçirildi. Dosyada 400.000 dolarlık bir satış kontratı bulunuyordu; bu miktar üzerinden pulu yapıştırılmış, şirket gerekli vergileri ve tescil harcını ödemişti. Kontrat Jacinto Yanez ile Condor Petrol Kumpanyası birinci başkan yardımcısı tarafından imzalanmıştı; ayrıca iki tanığın ve bir hukuk danışmanının imzaları vardı. Kontrata bir afidavit, bir Amerikan noterinin resmi mühürlü, yeminli beyanı eklenmişti; satışı ve imzaları doğruluyordu. Bütün belgeler usulüne uygun şekilde San Francisco'daki Meksika konsolosunca onaylandığı gibi, ayrıca İspanyolca çevirileri de yine onun tarafından onaylanmıştı. İmzalar ile noterin yetkisinden başka onaylamadığı bir şey bırakmamıştı.

— 2 —

Aradan bir ay geçti.

Günün birinde kumpanyanın mühendisleri Akgül'e çıkageldiler. Ölçüm yapmak istiyorlardı.

Çiftlikte hemen kavga çıktı.

Jacinto'nun karısı Senora Yanez ile büyük oğlu mühendislerin sağı solu eşelemelerine engel oldular. Çiftlikte oturanların hepsi toplaştı, mühendisler çar-

çabuk toparlanıp toz olmasalardı, her halde esaslı bir döğüş kopardı.

Mühendisler Haziendayı kumpanyanın satın aldığını söylemişlerdi. Jacinto'nun karısı, oğlu, Margarito ve bütün çiftlik buna karşı çıkmıştı. Zira hepsi Jacinto'nun çiftliği satmayı asla düşünmediğini bilmekteydi. Mühendislerin yanında resmi belgelerin suretleri yoktu, dolayısıyla ellerinden dönüş yolunu tutmaktan başka bir şey gelmezdi.

— 3 —

Kumpanya Jalapa'ya telgraf çekerek hükümetten çiftliğin teslim alınması sırasında ordu birliklerinin koruma görevi yapmasını istedi.

Valinin durumu öğrenmesi bu telgraf sayesinde oldu. Çünkü belgelerin kayıtlara geçirilmesi işiyle görevi gereği doğrudan ilgisi yoktu. Sekreterine «bunda bir bit yeniği var» dedi. Derhal dosyayı getirtip kâğıtları bir bir gözden geçirdi, sonra «belgeler tamam» dedi, «bizim konsolosun mührü ve imzası da var. Ama şu Yanez'i anlayamadım gitti. Hiç de satmayı düşünmüyordu. Yalnız şu da var ki, bu sefer dört yüz bin dolar ödemişler, oysa daha önce sadece dört yüz bin peso veriyorlardı. Doğrusu fiyatta büyük fark var; her halde Don Jacinto'ya kararını değiştirten de bu fark olmalı. Kimbilir herifler ona daha neler vadetmişlerdir.»

Dosyayı tekrar tapu dairesine geri gönderdi.

Sonra başka şeyler araya girdi. Bu işleri bitirince ayağa kalkıp sekreterinin yanına gitti. Onunla konuşurken, sanki bu konuşmayla düşüncelerini düzene sokmak ve belirli bir yöne doğrultmak istiyor gibiydi.

«Yine de anlayamıyorum.» — Sekreter, valinin başka işleri yürütürken hep Akgül olayını düşünüp durduğunun farkında değildi Vali «Yine de anlıyamıyorum» diye tekrarladı. «Ne diye ordudan koruma istiyorlar? Çiftlik satılmışsa, hem de bu kadar yük-

sek fiyata satılmışsa, ordakiler niçin çiftliği teslim etmiyorlar? Peki Jacinto'nun kendisi orda değil mi?»

Birden korkunç bir düşünce kafasına gelip takıldı.

Sinirli bir telâşla sekretere emir verdi: «Derhal Akgül'e en yakın PTT merkezine bir telgraf çekin. Büyük oğulu ve mümkünse Senora Yanez'i çok acele burda görmek istiyorum; Don Jacinto San Francisco'dayken ondan almış olmaları gereken mektup, telgraf ne varsa onları da yanlarında getirsinler. Bu arada Don Jacinto dönmüşse, o da birlikte gelsin.» Vali söyleyeceklerin telgraf için geçerli olmadığını ima edercesine ses tonunu değiştirerek «Eminim» dedi, «Don Jacinto orda değildir; olsaydı hiç bir patırtı çıkmazdı. Peki ama nerde bu adam?»

Sekreter gülümseyerek «Belki» dedi, «San Francisco'da biraz kalıp cebindeki bol parayla felekten birkaç gün çalmak istemiştir.»

«Olabilir. Ama ben hiç sanmıyorum. Birkaç güne evet, belki. İnsanoğlu bu, eline birdenbire çok para geçince tanınmaz oluyor.»

Bunun üzerine sekreter «Şu da olabilir» dedi, «satın almak için oralarda iyi bir çiftlik arıyordur, örneğin Kaliforniya'da.»

«Bu da olabilir. Ama görünüşe bakılırsa, burdaki adamları ondan hiç haber almamış olmalılar. Hatta çiftliğin satışından bile haberleri yok. Çok garip, nerden bakılırsa bakılsın çok garip.»

Bu sırada büroya bazı başka işler getirildi, vali bunlarla uğraştı.

Öğleden sonra 4'de büroya tekrar geldiğinde sekreterine «Dosyada bir de yeminli beyan var» dedi. «Buna ne diye gerek görülmüş acaba? Oysa hiç gerekli değildi.»

«Ben o kanıda değilim» dedi sekreter, «bana gerekliymiş gibi görünüyor. Aslında satış kontratının Meksika konsolosluğunda bitirilmesi gerektiği halde, bu yapılmadığı için taraflar konsolos yerine noterden böyle bir yemini beyan almışlar. Belki konsolos yerinde değildi.»

«Bir vekili vardır elbette.»

«Vardır, ama belki de vekilin böylesine bir yetkisi yoktur.»

Vali hayır dercesine başını salladı. «Yabancı bir ülkede mülk edinmeğe ilişkin bu kadar önemli bir kontratın yapılması, özellikle bu mülkün bir yurttaşımızın elinden bir yabancının eline geçmesi söz konusu ise, pekâlâ konsolos dönünceye kadar bekletebilir, ya da Los Angeles'e gidilip satış ordaki konsolosun önünde yapılabilirdi.»

Sekreter, «Kumpanya San Francisco'da ama» diye itiraz etti. «Kumpanya için San Francisco'daki konsolos yetkili?»

«Kumpanya işi sağlama bağlamak istemiş» diye vali devam etti, «noterin beyanı bunun için. Fakat madem ki bu kadar sağlam iş görmek istiyorlardı, daha da sağlam olması için ne diye konsolosumuza gitmemişler ve kontratı onun önünde yapmamışlar? Kontrat yapanlar niçin konsolosumuza başvurmak istememişler? Bana garip görünen nokta işte bu!»

Sekreter, «Fakat sayın vali, müsaade edin» diye karşı çıktı, «belgeleri konsolosumuz onaylamış.»

«İyi ama onayladığı ne? Neyi onaylamış? Kişilerin imzalarını. Ne diyor onayında? Şu imzaların şu kişilere ait olduğunu doğrularım diyor. Bir de neyi onaylıyor? Yeminli beyanda bulunan noterin resmen bir noter olduğunu, görevinin ve yetkisinin yasal olduğunu. Hepsi o kadar. Bu durumda bizim yapacağımız, Condor Petrol Şirketine bir telgraf çekip ordu desteğinin hazırlanacağını ve gerekirse bir iki gün içinde emrimizde olacağını bildirmek. Kontratın doğruluğundan şüphe edemediğimiz sürece, yasaların güvencesi kumpanyadan yanadır.»

— 4 —

Birkaç gün sonra Jacinto'nun oğluyla karısı Jalapa'ya geldi. Derhal valinin yanına çıkarıldılar.

Vali ikisini de Akgül ziyaretinden tanıyordu.

Üzüntüden bitkin görünüyorlar, kaygılarının ve uykusuz gecelerinin izlerini yüzlerinde taşıyorlardı.

Vali oğula sigara, annesine de yazı masasının çekmecesinden çıkardığı bir karton kutudan çikolata ikram etti.

Kartonu kadın birkaç çikolata alsın diye uzatırken gülümseyerek, «Ah, özür dilerim» dedi, «siz de sigara içiyordunuz, sayın bayan. Buyrun, lütfen, şunu bir deneyin.» Kendi deri tabakasını uzattı, kadın gözleri yaşla dolu gülümseyerek bir sigara aldı.

Vali, «Don Jacinto nerde?» diye sordu.

«Bilmiyoruz. Başına bir şey gelmiş olmasından korkuyoruz. Gringoyla birlikte gittiğinden bu yana kendisinden hiç haber almadık.»

«Akgül'ü satmış.»

«Yalan!» Kadınla delikanlı aynı anda bağırmışlardı. Kadın «Böyle şey yapmaz» diye ekledi. «Yüz bin milyon peso verseler bile Akgül'ü yine satmaz.»

Vali daha önceden getirtmiş olduğu belgeleri eline alıp kadına uzattı: «Satış dosyası burda, sayın bayan.»

Kadın kâğıtlara doğru dürüst okumadan şöyle bir göz gezdirdi. Gözü imzaya takılınca, «Jacinto bunu, bu ismi yazmış olamaz!» diye bağırdı.

Vali hemen sordu: «Don Jacinto'nun bunu yazmış olamıyacağı kanısına nerden vardınız?»

«Çok basit.» Kadın heyecanlanmıştı. «Çok basit, çünkü yazmasını bilmez. Tek harf bile yazmasını beceremez.»

Vali yerinden fırlayıp sekretere seslendi: «Gobernador!»

Bir an hiç kimse bir şey konuşmadı.

Vali, Senora Yanez'e sanki onu görmüyormuş gibi bakıyordu.

Konuşan kadın oldu: «Yazı yazmasını bilmezdi. Hiç öğrenmemişti. Okuması da yoktu. Çiftlikte bir şey yazılması gerekince ben yazardım. Okulda öğrendim. Yedi yıl Tuxpam'da Escula Mixta'ya, karma okula gittim. Şimdi ise her şeyi Domingo, bu gördüğünüz oğlum yazıyor, onu da okula gönderdik. Fakat Jacinto yazmasını bilmezdi.»

Vali, «Demek Jacinto yazmasını bilmiyordu ha!» diyerek yerine oturdu.

Belgeleri hâlâ elinde tutan kadın dalgın gözlerle imzalara baktı; sonra makbuzdaki imzaya göz gezdirdi; her iki imzayı karşılaştırdıktan sonra, «Üstelik isim de yanlış yazılmış» dedi. «Biz soyadımızı yazarken ortaya Y koymayız; üstü işaretli bir N ile yazarız. (Y) harfini sadece başta kullanırız, ortada yazmayız.»

Vali kadının elinden belgeleri aldı; imzalara baktıktan sonra «Doğru» dedi. «Daha önce hiç gözüme çarpmadı. Amerikalılar işaretli N harfleri olmadığı için, Yanez kelimesini ortada bir Y ile yazarlar. Ama Meksikalılar bu ismi asla böyle yazmazlar. Bunun konsolosun gözüne çarpmaması çok garip.»

«Hiç de garip değil» diye sekreter söze karıştı. «Konsolosun gözüne çarpmamasından gariplik yok. Herkes kendi adını babasından gördüğü şekilde yazabilir. İsimlerin yazılmasında imla kuralları her zaman geçerli değildir. İsim öyle de yazılsa, böyle de yazılsa, söylenirken yine de bir şey farketmez.»

Vali dostça bir tavırla, «Şimdi beni iyi dinleyin, sayın bayan» dedi. «Bu işte neyin doğru olduğunu, neyin olmadığını anlamak için derhal bir araştırma yapacağız. Şu anda ne düşündüğümü size burda resmen söyleyemem, zira belgeler yasal bakımdan kusursuz. Bu işin ardında bir şeyler olabilir, ama şimdilik bunun bir önemi yok. Vali olarak bu belgeleri geçerli kabul etmek zorundayım; ayrıca bu belgeye dayanarak hak kazanmış kimseyi mal sahibi saymak ve hukukunu korumada ona yardımcı olmakla da yükümlüyüm. Bu korumayı kendi olanaklarımla olmazsa askeri güç kullanarak sağlarım.»

Senora Yanez korkuyla irkilerek «Yani sözün kısası» dedi, «hazienda bizim değil artık. Bizim ve tüm adamlarımızın topraklarını terketmesi gerekiyor.»

«Doğrusu bu. Şu anda bütün kozlar kumpanyanın elinde. Elimizden hiç bir şey gelmez. Kumpanya belgelere dayanarak Amerikan hükümetine başvurabilir. O zaman Amerikan hükümeti diplomatik yoldan bizim hükümete baskı yapacak, çiftliğin yeni sahibine teslim edilmesini ve hukukunun her bakımdan, hatta kendi yurttaşlarına karşı korunmasını is-

teyecektir. Eğer siz, sayın bayan, buna benzer belgeleri Birleşik Devletlerde bir çiftlik için gösterebilseydiniz, Amerikan hükümeti de size orda, tıpkı bizim hükümetimizin Meksika'da Amerikan yurttaşına yardım etmesi gibi yardım ederdi. Burda sözü geçen uluslararası hukuk kurallarıdır. Ancak belgelerin yasal olmayan, ya da suç sayılan yollardan elde edildiğini kanıtlayabilirsek, yani belgelerin gerçek durumu yansıtmadığını gösterebilirsek, o zaman karşı harekete geçebilir, mülkün asıl sahibi kesin ve doğru şekilde saptanıncaya kadar çiftliğin teslimini erteleyebiliriz. Bu takdirde çiftlik şu anda kimin elindeyse, o kimsenin mal sahipliği ve çiftlikten yararlanma hakkı devam eder; yani sizin ve oğlunuzun hakkı. Ne var ki, şu anda bunu yapabilecek durumda değiliz, çünkü belgeleri geçerli olarak kabul etmek zorundayız. Açıkçası bunlar gerçek belgeler. Sadece biz, sadece şimdi burda bulunan bizler Don Jacinto'nun imzasının doğruluğundan kuşkuluyuz. İmza sahteyse, ilkin bunu bizim kanıtlamamız gerekiyor.»

Kadın inatla «Fakat Jacinto yazmasını bilmezdi ki» diye takrarladı.

«Ben de biliyorum bunu, Senora. Ama kanıtlamak zorundayız. Bu da zor bir iş.»

«Zor mu?» diye kadın hayretle bağırdı. «Yazmasını bilmediği için her şeyi benim yazmam gerektiğine göre, bunun neresi zor?»

«Birisi elinden tutup imzasını attırmış olabilir, sayın bayan. Şimdilik bunları bilmiyoruz henüz.»

Doğrusu böyle bir şey Senora Yanez'in aklına hiç gelmemişti: Güvendiği dağlara kar yağdığını, bütün umutlarının söndüğünü görüyordu.

Vali, «Senora» dedi, «imzaların ve satış sözleşmesinin birkaç tanık tarafından doğrulandığını hesaba katmak zorundasınız. Bu tanıkların hepsi de saygın kişiler.»

«Hepsi de düzenbaz.»

«Bunu siz söyleyebilirsiniz, ama ben söyleyemem. Kontrat olsun, imzalar olsun bir noter tarafından da ayrıca resmen onaylanmış bulunuyor.»

«Bütün noterler ve avukatlar düzenbaz...»

Vali gülümseyerek, «Olabilir» dedi, «ama ne ben Amerikan noteri düzenbazın biridir diyebilirim, ne de San Francisco'daki konsolosumuz. Aksine böylesine bir hareket yığınla diplomatik çaparıza yol açabilir. Bu iş kolaycacık sizin lehinize çözümlenemez. Ne yazık ki durum bu. Şahsen ben Jacinto'nun Akgül'ü sattığına inanmıyorum. Bundan kesinlikle eminim. Ama benim şuna ya da buna inanmamın resmen bir değeri olabilir mi? Sözü şimdi size söylemem gereken yere getiriyorum, sayın bayan. Bunu söylemek zorunda kaldığım için de üzgünüm, fakat ne yapayım ki vali olarak görevim bu benim. Haziendanın ismen sahibi kumpanyadır. Sizler ise buna boyun eğmek zorundasınız ve herkesin çiftlikten çıkıp gitmesi gerekiyor. Buna karşı yapılacak hiç bir şey yok. Şayet bir düzenbazlık varsa ve biz bu düzenbazlığı kanıtlayabilirsek, o zaman Akgül'ü geri alırsınız, bütün maddi zararlarınız da ödenir. Fakat şu anda her şey aleyhinizde. Ben şimdi derhal kumpanya ile bağlantı kuracak ve gerek sizin, gerekse öteki ailelerin ürün tamamen kaldırılıncaya kadar çiftlikte kalmanızı sağlamaya çalışacağım. Kumpanya çiftliğin her yanında aynı anda sondaja başlıyacak değil ya; size ve öteki ailelere yeterince toprak bırakacaktır elbette.

Bütün bu nedenlerden ötürü sizden mühendislere güçlük çıkarmamanızı rica edeceğim. Bu adamlar kumpanyadan ücret alan işçilerdir, emir kullarıdır, kumpanya ne derse onu yapmak zorundadırlar. Bana söz verin sayın bayan. Oğula yöneldi, «Siz de söz verin, ricamı dinleyecek ve çiftliğin sahip değiştirdiğini kabul edeceksiniz.»

Kadın heyecanlı bir sesle haykırdı: «Asla, çiftliğin sahibinin değiştiğini asla kabul etmeyiz, hiç bir zaman. Üstelik elimize daha para da geçmiş değil. Gelsin Jacinto'nun kendisi, çiftliği sattığını bana söylesin, ancak o zaman satıldığına inanırım; bütün parayı çaldırmış olsa bile yine de satıldığını kabul ederim. Fakat bu sözü onun ağzından duymadığım sürece, hiç bir şeyi kabul etmem, hiç bir şeye inanmam ve bütün bu olup bitenleri de sadece çiftliğimi-

zi almak isteyen Gringoların alçakça bir dolabı sayarım.» Kadın birden sustu.

Vali tek kelime konuşmadan ona sakin gözlerle bakıyordu.

Valinin bu bakışları altında, kendisiyle çok dostça, çok mertçe konuşmuş, bir zamanlar evinde konuk ettiği ve çok neşeli olduğunu gördüğü valinin bu tatlı bakışları altında kadın, sanki sadece onun iyiliğini isteyen babasının karşısında oturuyormuşcasına sakinleşmeğe başladı. Sanki gözlerine dolan gözyaşlarını önlemek, söylemek istemediği sözlerini engellemek zorundaymışcasına birkaç defa yutkundu. Sonra valinin yumuşak bakışları altında gittikçe biraz daha sakinleşerek sonunda çok hafif bir sesle, «Pekâlâ, Senor Gobernador» dedi, «mühendisler gelebilirler, diledikleri kadar da çalışabilirler. Onları rahat bırakmalarını herkese söyleyeceğim.»

Vali ayağa kalkıp masasının çevresini dolaştı, kadının yanına geldi, bir çocuğun elini tutar gibi yavaşca ellerini tutup salladı, sonra da bu elleri öptü. Arkasından tıpkı kadının az önce konuştuğu biçimde, çok hafif bir sesle «Teşekkür ederim Conchita» dedi. «Görevimi kolaylaştırdığınız için teşekkür ederim. Unutmayınız ki ben sizin bir dostunuzum. Sadece vali olarak değil, ayrıca sizin dostunuz ve Jacinto'nun dostu olarak söz veriyorum, gerçeği ortaya çıkarmak için vargücümle çalışacağım. Ve yine söz veriyorum ki, şayet gerçeği bulacak olursam, Akgül kolay kolay koparılamıyacaktır. Belki eski güzelliğinde artık çiçek açamıyacak, ama sararıp solmayacak da, asla solmayacak. Bir meyve taşıyacak o zaman, erginleşecek bir meyve. Onun erginleşmeğe başlaması bu ülkenin ve yurttaşlarının da kurtulmasının başlangıcı olacak. O zaman bizim de bir yurdumuz, her gülün, ister beyaz ister kırmızı olsun her bir gülün dilediği sürece, dilediği güzellikte açmak özgürlüğüne sahip bulunacağı bir yurdumuz olacak.»

Kadın onun sözlerinden bir şey anlamamıştı. Ama anlamını seziyor ve bu anlamı insanoğlunun bütün acılardan sonunda kurtulacağına olan sonsuz inancı gibi kalbinin derinliklerinde taşıyordu.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

— 1 —

Vali hafta sonunda Meksiko kentine gitti. Avukat Perez'i aradı, fakat yerinde bulamadı.

Akşama doğru birkaç senatörle buluşmak üzere bir lokantaya geldi. Onlarla bazı siyasal konuları görüşecekti. Büyük lokantadan içeri girince, bir bölmede avukatı karısıyla birlikte oturmuş çay içerken gördü. Hemen yanına gidip kendisinden kısa bir görüşme rica etti. İki adam küçük masalardan birine geçip oturdular.

Vali hiç bir girizgâha gerek görmeden «Don Jacinto Akgül'ü satmış» dedi.

Senor Perez «Evet, doğru» diye cevap verdi. «Yasal temsilci olarak kayda geçirilmesi için dosyayı hükümete ben gönderdim.»

«Belgelerde gözünüze çarpan bir şey olmadı mı?»

Avukat Perez soran gözlerle baktı. «Niçin olsun, Senor Gobernador? Evet, gerçi belgelerin konsolosluğumuzda imzalanmayışı dikkatimi çekmedi değil, ama bunun geçerli nedenleri olabilir. Belgeler bir Amerikan noteri tarafından usulüne uygun biçimde doğrulanmış. İmzalarla metnin çevirisini de konsolosumuz onaylamış, imzalayanları da şahsen tanıyormuş.»

«Konsolosumuz imzasını onayladığı Don Jacinto'yu da tanıyor muydu acaba?»

Senor Perez «Orasını bilemem» dedi.

«Belgelerin kayda geçirildiğini bildiren resmî yazıyı aldınız mı?»

Senor Perez, «Resmî yazı henüz elime geçmedi»

dedi, «ama kayıt dairesinden Senor Jazmines bana kaydın yapılmış olduğunu bildirdi.

«Doğrudur. Kayıt yapıldı. Ancak kaydın yapıldığını kumpanyaya bildirmezden önce sizinle konuşmak istiyorum. Mümkünse yarın, çünkü öbür gün erkenden yola çıkmak zorundayım.»

Avukat «Hay hay» diye cevap verdi. «Gerçi yarın cumartesi, ama saat on birde büromda olacağım; orda biz bize rahatça konuşabiliriz.»

«Bueno, yarın on birde. Şimdilik sizden özür dileyeceğim, kendileriyle buluşacağım baylar geldiler.»

— 2 —

Ertesi sabah vali ile avukat bir araya gelince, vali hemen konuya girdi: «Don Jacinto'nun San Francisco'ya gider gitmez hemen satış yapması dikkatinizi çekmedi mi?»

«Hayır çekmedi. Aksine pek doğal buldum, kendisine burda peso olarak teklif edilen miktarı dolar olarak ödemişler. Bu kadar çok paraya elbette karşı koyamazdı.»

«Don Jacinto kontratı imzalamış, hem aslını hem suretlerini.»

Avukat «Evet, öyle yapmış» diye doğruladı.

Vali çok sakin bir edayla «Don Jacinto'nun yazma bilmediğinden haberiniz var mıydı?» diye sordu.

Senor Perez, «Nasıl?» diye bağırdı, «yazmasını bilmiyor muydu?»

«Hayır, tek harf bile yazamamış.»

Senor Perez sakin olmağa çalışarak bir süre düşündükten sonra, «Elinden tutup yazdırabilirler» dedi. «Yasal bakımdan geçerli.»

«Elbette. Ama o zaman da böylesine önemli bir belgede bu durumun noterce belirtilmesi gerekirdi. Aynı şekilde yazmasını bilmeyen imza sahibinin adının yerine bir işaret, ya da bir üç haç çizilebilirdi.»

«Evet, haklısınız.» dedi avukat, «geçerlilik kazanması için bunun özellikle belirtilmesi gerekirdi.»

Vali bir süre düşündü. Sonra «Birkaç sorum daha var, Senor Avukat» dedi. «Birkaç hukuk sorusu.»

«Buyrun.»

«Sizce belgelere imza koyan tanıklar, hukuk danışmanı, noter ve başkan yardımcısı alçak kimseler olabilir mi?»

Senor Perez yüksek sesle güldü. «Fakat Senor Gobernador, bu çok güç bir soru. Bütün bu insanların alçak olup olmadığını ben nasıl bilebilirim? Hepsi de seçkin kişiler, yasaların ve kamuoyunun önünde saygın kimseler. Gerçek karakterlerinin ne olabileceğini, kamuoyuna bir falsoları yansımadıkça kimse kestiremez. Bir kimse yasalara ve kamuoyuna göre temiz görünüyorsa, bizim ona ilişkin kişisel görüşlerimizin bir önemi olabilir mi?»

Vali, «Benim sorum hiç de o kadar yadırganacak nitelikte değil» diye kendini savundu. «Daha açık ifade edeyim. Varsayalım ki burda bir cürüm soz konusu, veya daha yumuşak deyişle yasalara aykırı bir eylem var, siz bunca saygın kimselerin böylesine vahim bir yasasızlığa yardımcı olabileceklerini düşünür müsünüz?»

«Hayır, hiç sanmıyorum. Bu bayların tek tek her birinin yasalara aykırı bir eylemi bulunabilir. Niye olmasın? Fakat içlerinden hiç biri yasal olmayan herhangi bir işe, başkalarının yanında kalkışmaz. Çünkü tehlikelidir, kendi çıkarı açısından tehlikelidir. Bunu yapan adam tanık olanın avucuna düşmüş demektir. Oysa böyle adamlar bu duruma düşmeyecek kadar uyanık ve dikkatlidirler.»

«Tamam. Benim düşündüğüm de buydu zaten. O halde burda yasalara aykırı bir şey yapılmışsa, tanıklardan hiç birinin bundan haberi olmaması, pekâlâ mümkün değil mi?»

«Ne demek istediğinizi tam anlıyamadım, Senor Gobernador?»

«Yani demek istiyorum ki, Don Jacinto kontrotı ve suretlerini imzalarken, o sırada bütün tanıklar yanı başında mıydı?»

«Bunu bilemem.»

«Elbette Senor Perez, elbette bilemezsiniz. Çünkü

orda değildiniz. Peki, böyle bir kontrat imzalanması genellikle nasıl yapılır?»

«Ah, Gobernador, şimdi anladım nereye varmak istediğinizi. Bir sözleşme, özellikle bunun gibi büyük çapta bir konuyu içeren önemli bir sözleşme, bütün koşulların yasal biçimde yerine getirilmesi için imza sahiplerinin hepsinin huzurunda yapılmalıdır. Aslında böyle olması gerekir, ama çoğu kez buna uyulmaz ve yasalar da bu konuda pek kesin ilkeler ortaya koymamıştır. Birçok hallerde, kendi uygulamalarımdan biliyorum ki, çoğu kez bu iş şöyle yapılır: Kumpanyanın bir yetkilisi sözleşmeyi imzalar— Burda bu yetkili birinci başkan yardımcısıdır— Sözleşme hukuk danışmanlarından biri, ya da başka bir görevli tarafından yetkilinin önüne getirilir. Adamın önünde daha başka bir yığın kontrat ve yazı vardır. Hepsini peşpeşe bir çırpıda imzalar. Çoğu kez neye imza attığına bile doğru dürüst bakmaz, çünkü kendi personeline güvenir. Sözleşme bundan sonra karşı tarafın önüne getirilir. —Burda karşı taraf Senor Jacinto Yanez'dir— O da sözleşmeyi nerde önüne konulmuşsa orda imzalar, belki de otel odasında. Bunun üzerine sözleşme imzalanması için tanıklardan birine götürülür, arkasından öbürüne. İmzalayanların hepsi genellikle birbirlerini şahsen tanıdıkları gibi, birbirlerinin imzalarını da bilirler. Zaten imzaları da çoğunlukla tescil edilmiştir. Sözleşme ancak bundan sonra gerekli görülürse notere götürülür. Noter imza sahiplerinin kendilerini ve imzalarını tanıdığı için, attıkları imzaları onaylar. Onaylarken de aklına hiç bir kötü düşünce getirmez, çünkü sözleşme kendisine tanınmış ve saygın bir kumpanya tarafından getirilmiştir. Ve böyle bir kurumun dürüstlüğünden ise şüphe edilemez. Bu iş böyle yapılır ve çoğu zaman sözleşmeye imza koyanları aynı zamanda aynı yere toplamak olanağı bulunamadığı için, böyle yapılmak zorunda kalınmaktadır. Zira biri Chicago'da otururken, öbürü Albany'de, bir başkası ise Phoenix'dedir. Bir sözleşme böyle saygın ve seçkin kimselerin imzaları, ayrıca bir noterin de doğrulamasıyla konsolosluğumuza veya başka bir konsolosa

gelince, onlar da onaylama mührünü basmakta hiç bir sakınca görmezler. Çoğu kez zaten sözleşmeyi inceden inceye gözden geçirmeğe ve imzalarında aksayan bir şeyin bulunup bulunmadığı üzerinde uzun uzadıya kafa yormağa zamanları da olmaz. Günümüzde karşılıklı güvenin çok daha fazla gösterilmesi gerekiyor. Böyle davranılmazsa öylesine zaman kaybı olur ki, ekonomik hayat bu yüzden felce uğrar.»

«O halde sözleşmeyi Don Jacinto değil de bir başkası pekâlâ imzalayabilir.»

Perez, «Evet, bu olanak var» diye doğruladı. «Sözleşme imzalanmasında sadece tek bir kişinin işin aslını bilmesi yeter. Kontratı imzalayan öteki kişilerin hepsinin hiç bir şeyden haberleri olmayabilir. Ancak bu koşullar altında onları kusurlu davrandınız diye de suçlayamayız, çünkü bu işin yürütülmesi de baştan sona kadar her zamanki alışılmış usullerle yapılmıştır.»

«Evet, yapılmıştır» diye vali mırıldandı. «Tıpkı tıpkısına benim düşündüğüm gibi yapılmıştır. Nasıl yapıldığını da biliyorum artık. Olayı incelemeğe devam edelim. Şayet imzalayanlardan önemli biri, diyelim Don Jacinto ortadan kaybolsa, bu durumda onun bu sözleşmeyi imzalamadığı asla kanıtlanamıyacaktır.»

Avukat «Yok canım, Senor Gobernador» diye itiraz etti. «Onun kontratını aslında ve suretlerinde bulunan imzaları uzmanlara incelettirilebilir. Bu imzalar Don Jacinto'nun başka zaman başka yerde attığı ve onun olduğu kesinlikle bilinen imzalarıyla pekâlâ karşılaştırılabilir.»

«Ya Don Jacinto'nun eski imzaları yoksa? O zaman böyle bir kanıt da olmayacak demektir.»

«Bu durumda evet.»

Vali bir süre düşündü. Sonra «Her halde» dedi, «Don Jacinto'nun yerine imza atan adam bir Meksikalıydı, belki de adı Yanez olan biriydi. Belki de kendini böyle tanıtan biri. Gerçi Yanez adı çok kullanılmaz, ama birini bu adla ortaya salmak için yine de yeterince elverişli sayılır. Ortaya çıkarılan bu adamın hiç bir şeyden haberi olmaması da çok müm-

kün. Belki neyi imzaladığını, içinde neler yazılı olduğunu bile bilmiyordu. Eline birkaç dolar tutuşturulmuş, zavallı gariban da kendisinden istenileni aynen yapmıştır. Her halde bu kadar kolayca yirmi ya da elli dolar kazanmasına da pek sevinmiştir. İmzadan sonra ortadan kaybolmuş olması da pekâlâ mümkün. Oralarda yoksul bir Amerikalı ırgatın değeri ne ki? Düzinesini yere serseler kimsenin haberi olmaz. Ama burda Meksika'da bir Amerikalı haydutlar tarafından vurulsa, anında bütün dünya bunu öğrenir ve yine bütün dünya Meksika'daki asayişsizliğe öfkelenir.»

Birdenbire valinin sesi bir gök gürültüsü gibi Avukatın kulağında patladı: «Perez! Don Jacinto'nun hâlâ Amerika'dan dönmediğini biliyor musun?»

Senor Perez dehşetle irkildi. «Ne diyorsunuz? Dönmedi mi?»

«Hayır, dönmedi işte. Evdekilerden hiç biri ondan tek satır haber almış değil. Nerde olduğunu kimse bilmiyor. Ya almış olması gereken para nerde? Onu da kimse bilmiyor.»

Avukat heyecanı gittikçe artarak, «Olacak şey değil bu, Gobernador» dedi. «Olamaz böyle şey.»

«Olmuş ama. Şimdi size ne düşündüğümü söylemek istiyorum. Don Jacinto kontrat filan imzalamadı. Akgül'ü satmak istemiyordu, bu bir; ikincisi yazmasını bilmiyordu. Don Jacinto çiftliği satmadı. İmzayı da rasgele bir Meksikalı işçiye birkaç dolara attırdılar. İşin cingözlüğü burda zaten, çünkü bizimkiler harfleri Amerikalılardan biraz değişik yazarlar. İmzayı bir Amerikalı atmış olsaydı, atanın Meksikalı olmadığı bir bakışta belli olurdu. Bir işçiyi, ya da bir okul çocuğunu tutup, işlek olmayan bir yazıyla imzayı kasten böyle atmışlar. Böylece eli yazıya pek alışkın olmayan bir köylünün imzası gibi görünsün istemişler. Kesinlikle inanıyorum ki, çiftliği satmağa yanaşmayınca Don Jacinto öldürülmüştür.»

Avukat, «Fakat Senor!» diye bağırdı. «Bu dediğiniz olacak şey değil!»

«Bal gibi olacak şey. Böyle sözleşmelerin nasıl imzalandığını az önce siz açıklamadınız mı? İmza-

layacak kimselerin imza sırasında aynı anda aynı yerde bulunmalarına gerek görülmediğini, birbirlerinin dürüstlüğüne güvendiklerini siz söylemediniz mi? Buna rağmen yapılanları geçerli kabul etmemiz gerekiyor. Bunu ben de kabul ediyorum. Aksi halde nedenlerini demin belirttiğiniz üzere bir sözleşmeyi yapmak olanağı çoğu kez bulunamazdı, çünkü ilgililerin hepsi her zaman bir araya getirilememektedir. Adamlarımın önüme getirdiği sözleşmelerin ve yazıların çoğunu ben de böyle imzalarım; ben de sekreterlerimin dürüstlüğüne güvenirim. Don Jacinto olayında ise durum değişik; bir sözleşme imzalamak değil, bir sözleşme uydurmak söz konusu. Eminim, Don Jacinto parayı da almamıştır. Almışsa bile, öldürülür öldürülmez geri almışlardır.»

Senor Perez «Buna inanamam» dedi. «Kumpanyanın başkanını, Mr. Collins'i şahsen tanırım. Böylesine korkunç bir cinayeti onaylayacak bir insan izlenimi uyandırmadı bende.»

«Sevgili Perez, bir avukat olarak özellikle siz, insanları başka insanlar üzerinde bıraktıkları izlenimlere göre değerlendirmede ihtiyatlı davranmalısınız. Ayrıca burda alışılagelmiş anlamda alelade bir cinayet de söz konusu değil ki. Dediğin gibi bir adam elbette alelade bir cinayet işlemez. Burda yapılan onun görüşüne göre cinayet değil, kumpanyasının çıkarı bakımından zorunlu bir eylem. Bu adam, bu başkan böylesine bir cinayeti, daha çok siyasal bir cinayet gibi görecektir. Siyasal cinayetlerde ise vicdanın yeri, kişisel çıkarlar için işlenmiş cinayetlerdeki gibi değildir. Herhalde başkanın planlarında cinayet yoktu. Onun planlarında sadece çiftliğin elde edilmesi vardı. Her cinayette daima bir hata yapılır. Burda da bir hata yapılmış olmalı. Sanımca —bu kelimeyi şimdi özellikle kullanıyorum— sözleşme Don Jacinto öldürüldükten, ya da oralarda sık sık yapıldığı gibi avda, banyoda, kotra gezintisinde, trende veya otomobilde başına bir kaza gelmesi için bir yerlere gönderildikten hemen sonra imzalanmıştır. Bu bakımdan her şeyden önce onun cesedini bulmamız ve ne zaman öldüğünü saptamamız gerekiyor.

Bunu başarabilirsek, sözleşmenin Don Jacinto öldükten sonra imzalanmış olduğunu kanıtlayabilirsek, düzenbazlığı ortaya çıkardık demektir.»

«Fakat çok zor bir iş bu» diye avukat düşüncesini açıkladı.

«Biliyorum, Senor Perez. Bu sadece benim bir düşüncem. Ama ben bu düşüncenin peşinden gideceğim. Sizden ricam, bana bu konuda yardımcı olmanızdır. Siz sadece kumpanya temsilcisi değilsiniz; aynı zamanda Meksikalısınız da, öyle değil mi, Senor Perez?»

«Bütün kalbimle, Senor Gobernador, bunu ayrıca pekitmeyi gereksiz görüyorum. Böyle bir olayda, özellikle ülkemizin düpedüz yağmalanmasını içeren böylesine aşağılık bir komploda, ben her şeyden önce Meksikalıyım ve her şeye rağmen yine de Meksikalıyım. Çiftliğe yaptığım birkaç ziyaret sırasında Don Jacinto, bütün inatçılığına ve dikkafalılığına rağmen bende sadece saygı uyandırmıştı. Ve size şunu açıkça itiraf edeyim ki, masanın üstüne dizi dizi altınları yığdığım halde, yine de satışa yanaşmadığını gördüğüm zaman, onun karşısında duyduğum utançla karışık saygı benliğimi sarsmıştı. Şahsen yüklüce bir komisyonu kaybetmiş olmama rağmen, bu cennet yurt parçasının Amerikalılara satılmayışı yüreğimi ferahlatmıştı. Böylece orda tanımış olduğum o ve onun gibi öteki insanların yarattığı bu güzel toprakların gürültülü, pis kokulu bir petrol kampına dönüşmeyeceğini anlamaktan gizli bir zevk duymuştum. Evet, gerçek düşüncem bu olmuştu, Gobernador.»

Vali, «Sevindim buna» dedi, «o halde olayın üzerine gidebiliriz. Kumpanyaya kayıt tescili sonucunun henüz elinize geçmediğini yazın. Gerçekten de durum böyle zaten. Ayrıca edindiğin özel bilgilerden tescil işleminin tamamlanmış olduğunu da rahatça ekleyebilirsiniz. Sonra bir de burda hükümet çevrelerinde bazı kuşkuların doğmuş olduğunu yazın. Don Jacinto'nun yazma bilmediğinin anlaşıldığını açıkça söyleyin. Son olarak da hükümetin sözleşmeye iliş-

kin bazı ayrıntıları sormak için Don Jacinto'nun nerde bulunduğunu öğrenmek istediğini bildirin.»

Avukat, «Durun» diye valinin sözünü kesti. «Bunu yazamam. Zira Don Jacinto hayatta olabilir; bu durumda rahatsız edici bir tanıktan kurtulmak için onu hemen temizlemeğe kalkışabilirler.»

«Bak bu doğru» dedi vali. «Hiç aklıma gelmemişti. O halde kısaca Don Jacinto'nun hâlâ buraya dönmediğini ve ailesinin nerde olduğunu öğrenmek istediğini söyleyin. Orda kendisine ilişkin bir şeyler bilinip bilinmediğini de şöyle bir soruverin.»

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

— 1 —

Akgül'de mühendisler vargüçleriyle işe koyulmuşlardı.

Sondaj kulelerine yer açmak için mısır tarlaları, şeker kamışları, portakal ve limon ağaçları yerle bir edilmişti. Kamyonların malzemeyi, buhar kazanlarını, makineleri getirmeleri için bir yol açılıp düzlenmişti. Aileler topraklarını ve kulübelerini öylesine çabuk terketmek zorunda kalmışlardı ki, gidişlerini hızlandırmak için her birine 250 peso verilmişti. Bu tazminat parası aynı zamanda toplanacak hale gelmiş ürünün yitirilmesinin de bedeliydi. Para gümüş bir pesolar halinde ödenmişti; böylece gerçekten çok paraymış gibi görünmeleri sağlanmış, ölüp giden atayurdu için duyulan acıyı gümüş yığınlarının dindirebileceği ve onları iyileştirebileceği sanılmıştı. Bu işler sadece birkaç gün sürmüştü; artık Don Jacinto ailesinin de haziendayı terketmesi gerekiyordu.

Mühendisler iyi yürekli kimselerdi. Köklerinden koparılan insanların acısını görüyorlardı. Onların hatırını hoş etmek ve bir yurdun böylesine yıkılmasında hiç bir suçları olmadığını göstermek için de, ailelerin eşyalarını gitmek istedikleri yere yükünü boşaltarak geriye boş dönen kamyonlarla taşıtıyorlardı.

Compadreler ailelerini yitirdikleri yurtlarına yakın yerlere götürmüşlerdi, çünkü erkeklerin hepsi yeni kurulan kampta dolgun gündeliklerle iş bulmuşlardı. Günde dört peso, dört buçuk peso alıyorlardı.

Frigillo bu adamlara iş verilmesinden dolayı ko-

misyonunu almaktaydı. Daha önce hayatında hiç bu kadar kolay ve rahat para kazanmış değildi. Adam aramak için sağa sola gitmesine, adamlar için bir sürü yol parası ödemesine ve yorulup durmasına hiç gerek yoktu. Bütün adamlar elinin altındaydı, çünkü hiç biri nereye gideceğini bilmiyor ve hem şimdiki, hem gelecekteki ürünlerini yitirdikleri halde, hemencecik başka bir ekmek kapısı bulabildikleri için seviniyorlardı.

Don Jacinto'nun ailesi Tuxpam'a göçmüştü. Ev ve ürün karşılığı olarak 2000 peso almışlardı. Kadın parayı kabul etmek istememişti. Gururundan. Haydutların ve katillerin parasına elimi sürmem demişti. Ama oğlu daha mantıklıydı. Artık genç olmayan anasının ve kendinden daha küçük kardeşlerinin bu paradan yararlanabileceğini biliyordu. Onun için de parayı kabul edip anasına verdi. Ona Tuxpam'da küçük bir bakkal dükkânı, bir Tienda satın aldı; böylece hem annesine bir uğraş bulmuş oldu, hem de az da olsa sağlam bir gelir sağladı.

Oğulun kendisi ise bir süre kolbaşı olarak yeni kampta çalıştı. Onu yatıştırmağa ve acısını dindirmeğe ellerinden geldiğinde çaba harcayan mühendisler şoförlük öğrenmesini sağladılar. Birkaç hafta sonra artık şofördü. Tuxpam'dan kampa kamyonetle malzeme taşımağa başladı. Günde 10 peso alıyordu. Ancak hevesli ve becerikli olduğundan mühendisler onu sondajda çalıştırmağa başladılar. Gündeliği 15 pesoya çıktı. Daha sonra işini ilerlette ve usta bir sondajcı oldu, artık ayda 500 dolar kazanıyor ve sondaj yaptığı her verimli kuyu için yüklü primler alıyordu.

— 2 —

Sadece maddesel açıdan bakılırsa, onların hepsi şimdi hayat için eskisinden çok daha iyi hazırlıklı hale gelmişlerdi. Artık yeryüzünde ne dünyanın ne de başka insanların tanıdığı küçücük bir noktanın sakinleri değildiler. Giderek daha çok büyük bir dün-

yada, daha büyük bir yurtta, Meksika Cumhuriyetinde yaşamanın bilincine varan insanlar olmuşlardı. Dünyanın büyüklüğünü ve tüm insanların yeryüzünü kapsayan emek birliğinin genişliğini benliklerinde duymaktaydılar. Eskiden düşmanları yakındaki ikinci bir haziendada yaşıyan komşuları olurdu. Ama bu düşmanlık şimdi daha büyük bir dünyanın içine dalmalarıyla kaybolmuştu. Yeryüzünde bütün insanların bir bütün olduğu, hep birlikte kocaman bir kardeşlik oluşturduğu düşüncesinin ilk embriyonu zihinlerinde kımıldamağa başlamıştı. Kamplarda meraklı, işgüzar yöneticilerin oynattığı filmlerde, çok uzak yerlerdeki başka insanların neler yaptıklarını seyrediyorlar, nasıl çalıştıklarını, nasıl düşündüklerini, nasıl sevdiklerini, çocuklarına nasıl davrandıklarını ve nasıl aldatılıp kandırıldıklarını görüyorlardı. Böylece başka insanların kendilerinden hiç de o kadar farklı olmadığını anlıyorlardı. Bu da başka insanlara ve başka halklara yönelik kardeşlik bağını güçlendiriyordu. Amerikalı mühendislerin ve petrolcuların kamplara getirmiş olduğu radyoları dinliyorlardı. Başka ülkelerin müziğini ve sözlerini duyuyorlar; cumhurbaşkanının demecini dinliyorlar; hükümetçe bilgiyi, beceriyi, yararlı öğütleri cumhuriyetin en uzak bölgelerine götürülmekle görevlendirilmiş eğitimcilerin, yöneticilerin, sanatçıların, sağlık denetçilerinin, doktorların konuşmalarına kulak veriyorlardı. Başka devletlerden Meksika'ya gelen ve çok şeyler görmüş geçirmiş olan yabancı işçilerle sohbet ediyorlardı. Böylece hem bedensel hem ruhsal gözlerinin önünde yepyeni bir dünya, daha önce varlığından bile haberdar olmadıkları bir dünya açılıyordu. Şimdi bu yeni dünyaya bakıyorlar, onun içinde yaşıyorlar, giderek daha çok şeyi anlıyor ve benliklerinde bu daha büyük, bu yeni dünyanın bir üyesi olmanın gururunu hissediyorlardı. Bu yeni dünyada artık sadece sabredip katlanan insanlar değildiler; aksine hakları bulunan ve varlığı zorunlu görülen birer hemşehriydiler. Zira burda, bu büyük dünyada bir parça yollarını buldukça, bu büyük dünyanın kendilerine ihtiyacı olduğunu, sadece demir

boruları ordan oraya taşısalar, bu boruların sondaj deliklerine sokulmasına yardım etseler bile, yine de gerekli olduklarını öğreniyorlardı. Bu çalışma önemliydi, çünkü kimse boruları indirip, taşımazsa, otomobiller benzin bulamaz ve yürüyemezdi. Bunu kısa zamanda farketmişlerdi. O sağlam, o tutarlı doğal içgüdüleriyle kendilerinin de bu büyük dünyada mühendisler ve sondajcılar gibi önemli olduklarını seziyorlardı. Güzel bir yurt yitirmişlerdi; bir zamanlar yitirilmesinden sonra artık yaşayamayacaklarını sandıkları sevgili bir yurt yitirmişlerdi. Fakat bakmasını öğrenip şaşkınlıklarından, atalarından gelme ufak alışkanlıklarından sıyrılmağa başlayınca, eski küçük, daracık yurtlarının yerine daha büyük bir yurt kazandıklarını farkettiler. Eski küçük yurtları hiç değişmeden, nasılsa hep aynı kaldığı halde, şimdiki daha büyük yurtlarının görünümü bundan farklıydı. Yeni yurt ufuk çizgisinde bitmiyordu. Durmadan genişliyordu; her geçen gün yeni bilgilerle birlikte biraz daha büyüyor büyüyor, sınırları yokmuş gibi görünen, bütün insanları, bütün ülkeleri, düşünülmüş bütün düşünceleri kapsayan uçsuz bucaksız bir yurt oluyordu. Eski küçük yurdun batışıyla ruhsal bakımdan elbette çok şey kaybolup gitmişti. Bir zamanlar onları duygularında, o kendilerine özgü sessiz, doğal yaşama sevinçlerinde zengin kılan pek çok şey eksilmişti.

Gerçi şimdi ruhsal duyarlılık bakımından daha az zengindiler, ama öteki insanların sözlerinde bu duyarlılığı aydınlığa çıkarmayı ve kendi duygularını, görgülerini anlatabilen hemcinslerinin sözlerinden yeni hazineler kazanmayı öğreniyorlar, böylece eski güzel duygularının kaybını gidermiş oluyorlardı. Öte yandan burda başka insanlarla ilişkilerinde kaba, duygusuz, kafası çalışmayan kimselerle de karşılaşıyorlar, sık sık çirkin ve kötü şeyler de hayatlarına giriyordu. Fakat kaba hemcinslerinin hoyratça dirsek darbelerine aldırış etmemek dayanıklılığını yeterince gösteren, çirkin şeylere daha az rastlıyor, sadece iyi ve güzel olana katılıyordu.

Bütünüyle bakılır ve her çeşit budalaca duyarlı-

lığı bir yana bırakıp önyargısız bir değerlendirme yapılırsa kesinlikle şunlar söylenebilirdi: İnsanlar çok şey kaybetmiş ve bu kayıplarla çok şey kazanmışlardı. Gün gelecek, belki aylar, belki yıllar sonra, ama bir gün gelecek bu insanlar haklı olarak şöyle konuşabileceklerdi: «Biz olduğumuzdan daha fazla zengin olduk; babalarımızın olduğundan daha büyük olduk; bizler dünyanın bilinçli yurttaşlarıyız, çünkü biz dünyayı ve öteki insanları anladık, giderek daha da çok anlıyoruz. Çünkü biz daha çok insanı anlıyoruz, onun için de sevgimiz daha çok büyüdü. Yeryüzünde insanın insana olan sevgisini büyütmesinden başka kazanabileceği daha büyük bir şey var mıdır?»

ON ALTINCI BÖLÜM

— 1 —

Avukat Perez mektubunu doğruca Mr. Collins'e göndermişti, yazdıklarının aşağı kademedeki kimselerce öğrenilmesini önlemek istemişti

Mr. Collins derhal Mr. Abner'i çağırttı.

«Ben size ne demiştim, Abner?» Öfkeden köpürmüş haldeydi. «Başımı derde sokmayacaksın demedim miydim sana? Ayrıca budalaca işlerin sorumluluğunu almam ve örtbas edemiyeceğim haltlar karıştırırsan gözünün yaşına bakmam, seni doğruca ilgili makamlara teslim ederim demedim mi? Budalalıkları affetmek yazmaz bizim kitabımızda. Bu işi doğru dürüst yürütemedin, hakettiğini bulacaksın, cellatın eline düşmeni seyredeceğim!»

Mr. Abner'in benzi uçmuştu. Güçlükle çıkan bir sesle çekinerek «Bir falsomuzu mu buldular?» dedi.

«Evet. Her şeyi.» Mr. Collins soğuk ve acımasız bir edayla konuşmuştu.

Abner çaresizce « O halde, kendime bir tabanca alayım» dedi.

«Vakit bulabilirsen, Abner. Yirmi dört saat bile zamanın yok, be adam. Hem de iyi bir tabanca al, gerektiği anda tutukluk yapmasın. Meksika konsolosu olayı ele aldı.»

Mr. Collins bu konuda ancak bir dâhinin başarabileceği biçimde çalışmıştı. Hayli zamandır dedektiflerini ve ajanlarını harekete geçirmiş bulunuyordu. Ve bunlar becerikli adamlardı.

Gelgelelim Meksika konsolosunun da iyi dedektifleri vardı. Birleşik Devletlerde doğmuş Meksikalı dedektiflerdi bunlar. Konsolos dedektiflerini daha çok Birleşik Devletlerin sınır bölgelerinde Meksika'ya karşı devrimler düzenleyen ve sınırdan Meksika'ya gizlice silah kaçıran yurttaşlarını gözetlemek için kullanırdı. Bu adamlar kendilerine yurtsever diyorlardı. Kişi olarak hepsi de namuslu insanlardı. Ancak ayaklanmalar ve devrimler yoluyla bugünkü hükümetin rahatını kaçırırlarsa, yurtlarına yararlı olacaklarına ciddi şekilde inanıyorlardı.

Devrilen diktatör Porfirio Diaz'ın rejimine bağlı oldukları için, bunlara Porfiristler deniyordu. Dürüst insanlar oldukları kanısındaydılar. Porfirio Diaz'ın tutucu düzenini yeniden iktidara getirmekle yurtlarına hizmet edecekleri görüşündeydiler. Ayrıca Amerikalılar, İngilizler, Almanlar, tek kelimeyle bütün yabancılar sermayelerini Meksika'nın doğal hazinelerini bulup çıkarmak için getirirlerse, Meksika'nın ancak o zaman gelişebileceği görüşündeydiler. Bu sistem otuz yıldan fazla bir zaman Meksika ekonomisinde başarıyla uygulanmıştı. Bu uygulamanın en parlak dönemi sayılan 1910 yılında Meksikalıların yüzde doksanbeşinin ayağında pabucu yoktu, sırtına giydiği de sadece paçavralardı. Pek küçük bir üst tabaka dışında bütün halk, eşine ender rastlanır biçimde topluca köle yığınları haline gelmişti. Bu sistem eğitim çalışmalarında öylesine az çaba harcamıştı ki, devrim başladığı zaman halkın yüzde sekseni ne okuma biliyordu, ne de yazma.

Bu bakımdan kendilerine yurtsever diyen adamlar aslında Amerikan ve İngiliz sermaye çevrelerinin alet olarak kullandığı kimselerdi. Ne var ki onlar bu durumun farkında değildiler.

Bir de Amerikan kumpanyalarından ve büyük patronlardan açıkça para alan pek şerefli yurtseverler vardı; bunlar mali madrabazlıkları başarıyla gerçekleştirebilmek için Amerikan kumpanyalarının ve bankerlerinin çok hoşlandığı ayaklanmaları kışkırtırlardı.

Meksika hükümeti Birleşik Devletlerdeki bütün bu yurtseverleri, ülkeye zarar vermelerini önlemek amacıyla sürekli gözetlemek zorundaydı.

Akgül'ün kahpece, kepazece gasbedilmesi gibi bir olay, Meksika hükümeti çok temkinli hareket etmese, pekâlâ Meksika'da bir ayaklanma kopması, ya da Amerikan silâhlı kuvvetlerinın yürüyüşe geçmesi sonucunu verebilirdi. Satış kontratının yasal olması, ya da olmamasına ilişkin diplomatik sorular ve tartışmalar, taraflardan biri itidalini kaybedecek olursa hoş olmayan çaparızlar doğurabilirdi. Zira devrimden bu yana her iki devlet arasındaki ilişkiler yeterince gergindi; alevin parlaması sadece bir kıvılcıma bakıyordu.

— 3 —

Günün birinde San Francisco'daki Meksika konsolosluğuna bir Meksikalı geldi; bir oğlu doğmuştu, Meksika yurttaşı olarak kalmasını istediği oğlunu konsolosluğa kaydettirmek istiyordu.

Görevli memur adamın kimliğini tam kaydettiği sırada konsolos da içeri girmiş bulunuyordu. Memur adamın doğum yerini sormuştu. Adam da yüksek sesle cevap verdi: «Tuxpam, Veracruz eyaleti.»

O zaman konsolos olduğu yerde durakladı ve adama, «Siz Tuxpam'lı mısınız, Senor?» diye sordu.

«Si, senor, a sus ordones.»

«Oraya yakın Akgül çiftliğini bilir misiniz?»

«Bilirim, senor.»

«Senor Jacinto Yanez'i de tanır mısınız?»

«Tanırım, sahibidir, Akgül'ün patronudur.»

«Tamam, benim sorduğum da o zaten.»

«Don Jacinto şimdi burda, San Francisco'da, senor. Daha doğrusu kısa bir süre önce burdaydı.»

«Kendisiyle görüştün mü?»

«Evet, birkaç defa buluştuk, iki defa Senor Palido'nun lokantasında birlikte yemek yedik.»

Konsolos, «Don Jacinto size hiç Akgül'ü satmak istediğinden söz etti mi?» diye sordu.

«Bana Mr. Abner adlı bir Amerikalıyla birlikte buraya geldiğini söyledi. Bu Amerikalı onu davet etmişti. Amerikalı Don Jacinto'nun armağan ettiği altı ata karşılık ona birkaç tane damızlık eşek ve kısrak armağan edecekmiş. Ayrıca bu Mr. Abner, Akgül'ü satması için Don Jacinto'yu kandırmağa da çalışıyormuş. Hazienda için yarım milyon dolar bile teklif etmiş. Oysa Akgül hiç de bu kadar etmez, senor.»

Konsolos, «Her neyse» diye sözünü kesti, «sen bildiklerini anlatmağa bak.»

Bu arada konsolos, Jalapa valisinden olayın bütün ayrıntılarını öğrenmiş bulunuyordu; onun için şimdi eline geçen böylesine verimli bir fırsatta, neyi nasıl soracağını çok iyi bilmekteydi.

Adam, «Don Jacinto Akgül'ü asla satmam dedi» diye devam etti, «iki milyon dolar bile verseler yine de satmam dedi. Ben de ona senin bileceğin iş dedim, onun yerinde ben olsam haziendayı satacağımı söyledim. Ama bu konuda kulağına bir şey girmiyordu; Akgül'ü satmayı aklından bile geçirmediğini, orda yaşıyan aileler yüzünden böyle bir şey yapamıyacağını, babaları ile analarının mezarları üstünde otomobille gezilsin istemediğini söylüyordu.»

«Don Jacinto'yu burda hiç sarhoş gördünüz mü?»

«Gördüm, fakat onu böyle görmem biraz garibime gitti. Çünkü çok az içki içerdi. Bana Mr. Abner'in kendisine ikide bir içki verdiğini söyledi; kabalık olmasın diye reddedemiyormuş.»

«Size hiç damızlık hayvanlara bakmak için Mr. Abner'in çiftliğine gittiğini filan söyledi mi?»

«Bana sadece çiftliğe gitmek için Mr. Abner'in bir türlü boş vakit bulamadığını söyledi. Sonra da galiba demişti, bu Mr. Abner'in ne çiftliği var, ne de damızlık hayvanı.»

Bunun üzerine konsolos «Don Jacinto onun yanında mı kalıyordu?» diye sordu, «yoksa bir otelde mi?»

«Bana Mr. Abner'le birlikte onun evinde kaldığını söylemişti. Brenton caddesinde bir yerlerde olacak.»

«Don Jacinto eline çok para geçtiğini söyledi mi?»

«Aksine Senor Konsolos... son görüşümde bana dedi ki...»

«Durun, son defa ne zaman gördünüz?»

«Çarşamba günü, dört hafta önce... yok, yedi hafta, hayır tam onbir hafta önce çarşamba günü.»

«Gününü kesinlikle hatırlıyor musun?»

«Evet, senor. Çünkü o gün bankaya gidip bir çek alınıştım. İthal etmek istediğim Sarapes için çeki Meksika'ya göndermem gerekiyordu. Daha önce hiç Sarapes işi yapmamıştım, ama iyi bir yan ticaret olabilir diye düşündüm, onun için de...»

«O gün müydü? Konsolos iyice emin olmak istiyordu.

«Evet, tam o gündü, çünkü Don Jacinto'ya bankanın önünde rastladım. İçeriye birlikte girdik. Bir çek satın alınırken neler yapıldığını seyretti. Pek parası yoktu, zira geriye dönmek için benden borç para istemek zorunda kalabileceğini söylemişti. Mr. Abner söz verdiği halde dönüşten hiç bahsetmiyormuş çünkü.»

«Daha sonra Don Jacinto'yu hiç görmedin mi?»

«Hayır. Yola çıktığını sandım. Ama adios demek için gelmeyişine doğrusu pek şaştım. İyi arkadaştık, çok zamandan beri arkadaştık. Karımı tanırdı ve Tuxpam yakınlarında oturan bütün hısımlarımı da.»

«Pekâlâ. Adresinizi bırakın buraya. Her halde size yine ihtiyacım olacak. Niçin mi? Hemen söyleyeyim Don Jacinto Meksika'ya dönmedi. Hiç bir yerden sınırın ötesine geçmedi. Ve on bir hafta önce çarşamba günü kendisini son kez gördüğünüzden emin olduğunuza göre, demek ki Akgül'ün satış kontratını bu tarihten beş gün sonra imzaladı.»

«Nasıl olur? Dünyada inanmam. Satmak istemiyordu ki. Yine de inanmam. Jacinto yazmak bilmezdi çünkü, kendi adını bile yazamazdı.»

«Burası doğru. Mr. Abner'le yolculuğu sırasında veya onun evinde yazmayı öğrendiğini söyledi mi size? Belki de ona Mr. Abner öğretmiştir.»

«Hiç sanmam. Senor Konsolos. Böyle bir şey onun için öylesine önemli bir olay olurdu ki, bunu anlatmadan duramazdı.»

Konsolos, «Ben de bu kanıdayım» dedi.

«Hem Don Jacinto öyle çarçabuk, bu kadar kısa zamanda yazmasını öğrenebilecek biri değildi. Bir harfi, belki iki, üç harfi öğrenebilir. Ama bütün ismini yazmasını asla. Jacinto'nun yapacağı iş değil bu, senor.»

«Pekâlâ. Gerekirse size yine haber salarım. Demek bir oğlunuz oldu ha? İyi bir Meksika yurttaşı daha kazandık desenize.

«Hem de tosun gibi, senor.»

«Adı ne olacak delikanlının?»

«Emilio, Senor Konsolos, a sus ordones... Adios. Haydi hoşça kalın.»

Konsolos bürosuna girip hemen ajanlarından birine telefon etti. Öğleden sonra ise Jalapa'ya gidecek raporunu yazdırıyordu.

— 4 —

Mr. Collins kapıldığı dehşetten kendini hâlâ kurtaramamış görünen Abner'e sertçe bakarak «Haberin var mı?» dedi, «bu adam, bu Yanez yazmasını bilmiyormuş. Adını bile yazamazmış.»

Abner yere yuvarlanmamak için hemen bir koltuğa oturdu.

«Allah kahretsin! Hiç aklıma gelmedi bu» dedi. Terliyordu.

«Benim üstüne parmak basmak istediğim bu işte. Akla getirmemek. Peki sana düzmece ad kullan diyen oldu mu?»

Abner birden içinden gelen bir darbeyle irkildi; gevşemeğe başlamış olan yüzüne birden bir katılık geldi. «Ben adama yazmayı öğrettim» dedi, «yolculuk sırasında ve evimde.»

«Çok mantıklı, Abner. Ama sana yine de hiç yararı olmaz. Gözünü dört açmalıydın, açmamışsın. Adam burda bir hemşehrisine rastlamış. Onunla uzun uzadıya konuşmuş. Hemşehrisi de doğrusu iyi gevezelik etmiş. Hem de nerde? Konsoloslukta. Her şey dosyalara geçirilmiş bile. Avukat Perez de bunla-

rı mektubunda anlatıyor. Bu Yanez burda hemşehrisine yazmak bilmediğini söylemiş.»

Mr. Collins'in söylediği tam doğru değildi. Senor Perez'in raporuna göre, hemşehri sadece Senor Yanez'in kendisine bu arada yazma öğrendiğinden hiç bahsetmediğini söylemişti. «Tek başına isim meselesi o kadar önemli değil» dedi. Mr. Collins. Daha büyüğünü hazırlamıştı. Senor Yanez'in, bu arada yazma öğrenmediğini açıkça anlatmamış olması çok güzeldi. Bu, imzanın temize çıkması, dolayısıyla sözleşmenin de kurtarılması demekti.

«İsim o kadar önemli değil. Hemen bir noter çağırır ve onun huzurunda yeminli olarak, sizin yolculuk sırasında sınırı geçebilmek için Senor Yanez'e yazmayı öğrettiğinizi saptarız.»

«Evet, bunu belgelendireceğim» dedi Abner, boynundaki ilmeğin gevşemeğe başladığını sanıyordu.

Mr. Collins «Yalnız isimle iş bitmiyor» dedi. «Daha da kötüsü var. Kiraladığınız evin kapıcısı, senin Yanez'le birlikte otomobile binip gittiğini görmüş. Ertesi gün geriye dönen yalnız sen olmuşsun; Yanez yokmuş. Ayrıca Meksika konsolosunun, kimlikleri bizce bilinmeyen ajanları evinizde ve garajınızda bir güzel inceleme yapıp otomobilinizde kan ve kana bulaşmış birkaç parça siyah Kızılderili saçı bulmuşlar. Fotoğraflarını çekmişler. Saçlar şimdi Meksika konsolosluğunda; bunu da bizim ajanlardan öğrendim. İşte böyle Abner, ne şapşal bir pervasız olduğunu daha dinlemek ister misin?»

Abner koltuğunda büzülmüş oturuyordu, artık hiç bir şey işitmek istemiyor gibiydi.

Mr. Collins asıl söylemek istediklerini buz gibi bir sesle sakince sıraladı: «Yanez'in dört yüz bin doları sekiz çek halinde bizden aldığını gösteren makbuzlar bizde. Bu çekler bankadan çekilmiş bulunuyor. Meksika konsolosu da biliyor bunu. Yanez en son seninle birlikte görülmüş. Senin evinde oturmuş. Parayı da evine göndermemiş. Ne dersin Abner? Bu para ne oldu acaba? Şimdi kimde? Sence savcı, para Yanez'le bir otomobile binip giden, sonra yalnız başına dönen adamdadır demiyecek midir? Aynı savcı,

bu adamın otomobilinde kan ve kana bulanmış Kızılderili saçı bulunması, ayrıca Yanez'in onun evinde oturması ve bu evin Yanez gelmezden az önce çarçabuk kiralanması olguları karşısında ne diyecektir acaba? Sence Abner, ilkin bu adamı sanıklar listesinin başına koymıyacak mıdır? Yanez'i Meksika'dan buraya getiren kim? Onunla aynı evde oturan kim? Yanez'in kaç parası olduğunu ve bunu nerde sakladığını en iyi bilecek olan kim?»

Abner hiç bir şey söylemiyor, yerinden kımıldamıyordu. Beti benzi uçmuş, bitkinleşmişti, saçları karmakarışıktı, terden ıslanmıştı.

Mr. Collins bir düğmeye bastı.

İçeriye noter, birinci başkan yardımcısı, bir sekreter ve kumpanyanın baş hukuk danışmanı girdi.

Noter afidavitini düzenledi, bunda Mr. Abner'in, sınırdan geçebilmesi için Senor Jacinto Yanez'e yolculukları sırasında adını yazmasını öğretmiş olduğunu yeminle beyan ettiğini belirtiyor ve bu beyanı onaylıyordu.

— 5 —

Gelen baylar gidip de Collins ile Abner yalnız kalınca, Collins sakin bir edayla: «Kumpanyamızdan kovuldunuz» dedi. «Buyrun bonservisinizi. Bu belgede Japonya'da bir görev almak için kendi arzunuzla ayrıldığınız yazılıdır.»

Abner bir zarfa konulmuş olan bonservisi alarak kısaca «Teşekkürler» dedi.

«Daha başka paraya ihtiyacın var mı, Abner? Yoksa şu işte kıvırdıkların yeter mi?» diye Collins sordu.

İsteyerek ya da istemeyerek bunları alaycı bir ses tonuyla söylemişti.

Abner, «Daha elli bin gerekebilir» dedi; noterin işlemi sayesinde yeniden serinkanlılığını kazanmışa benziyordu.

«Ne yüzsüz adamsın» dedi Mr. Collins, «tıpkı şey

gibi... doğrusu seni neye benzeteceğimi kestiremiyorum.»

Mr. Abner arsızca cevap verdi: «Rahatça açgözlü diyebilirsiniz; bir petrol kumpanyası başkanı gibi aç gözlü.»

«Vazgeç bu sevdadan Abner. Vazgeç, çünkü çok bayağı oluyorsun. Ama bana yeni bir şey öğrettin böylece, sende ruh bulunmadığını anlamış oldum. Zira bir ruhtan küçük bir iz bulunsaydı sende, böylesine bir dizi budalalığı yapmazdın, yapamazdın. İnsan bir budalalık yapabilir, ama bir anda üç düzine, bir anda elli tane birden budalalık yapmak, ancak salakların işidir. Ne var ki sizi eğitmek benim görevim değil. Fakat yine de bir öğüt vermek isterim. Şu anda ne yapmağa karar vereceğinizi bilmiyorum; ister tabancayı seçin, ister yola koyulmayı; size taksiyem ne yapacaksanız bunu yirmi dört saat içinde yapın. Zira eğer De La Huerta(*) Meksika'da şu günlerde beklenen ayaklanmayı yapmazsa, bu işten yakanızı sıyıramazsınız. O zaman belki tabancanızı doldurmağa bile vaktiniz olmayacaktır.»

— 6 —

Ne var ki şans Abner'e güldü. De La Huerta başkaldırdı. Petrol kumpanyalarının hanidir beklediği de buydu. Başkaldırmanın zamanıdır diye buyruğu da onlar mı verdi, işin bu yanı öğrenilemedi.

Meksika hükümetinin artık Akgül gibi küçük bir olayla uğraşmağa zamanı yoktu. Zira ülkeyi uzun ve kanlı bir devrimle halk için kurtarmış olanların büyük yurdu, çürümüş eski düzenin yıkılmasına ağlayanlar ile Porfirismo'nun(**) sahte görkemini taşımayan her şeyden nefret edenlere tekrar kaptırmak tehlikesi başgöstermişti.

Huerta, eski rejim zamanındaki zahmetsiz avantalarından yoksun kalan generallerin yardımıyla Ve-

---

(*) **Sayfa 183'deki dip nota bakınız.**

(**) **Sayfa 173'deki dip nota bakınız.**

racruz ilini almayı ve elinde tutmayı başardı. Jalapa valisi görevinden ayrılmak zorunda kalmıştı. Hükümet safında Huerta'ya karşı savaşan bir tabura kumanda ediyordu. Yurttaş yurttaşı boğazlıyordu; baba oğula, kardeş kardeşe karşıydı.

De La Huerta birlikleri Yucatanı da aldılar, devletin işçi yöneticisini kurşuna dizdiler, işi sağlam tutmak için oğlunu da kurşunladılar. Huerta'nın girdiği her yerde işçi liderler ve sendikacılar asılıyor ve kurşuna diziliyordu.

Ülkeyi giderek daha çok ve daha köklü karıştırmak için Amerikan kumpanyalarının petrol almağa gelen gemileri boş ambarlarında durmadan silah taşıyorlardı.

Gelgelelim Tampico işgal edilmeden kaldı. Oysa Huerta burasını da kolayca ele geçirebilirdi. Ne var ki burası, uğruna kardeş savaşının yapıldığı ülke servetinin, petrolün yüklendiği yerdi. Bu liman, patronun kim olduğunun bilinmesi için açık kalmalıydı.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

— 1 —

Akgül artık 119 numaralı parselden 176 numaralı parsele uzanan bir kamp olmuştu. Burda çalışılıyor ve üretim yapılıyordu. Burda üretilen milyonlar ve milyonlardı; oysa bu sırada Meksika halkı tek kelimeyle perişandı; kafalar koparılıyor, vücutlar doğranıyordu. Bu sayede de burda Meksika toprağının kaynayan kara kanı, petrolü huzur içinde ve hükümetin rahatsız edici gözetimi olmaksızın bol bol akıtılıyor; o güne kadar görülmemiş miktarlarda bol bol da dışarıya götürülüyordu.

Kardeş kavgasının sürüp gittiği şu günlerde büyük kumpanyaların neler yapabileceği ve neler yaptığı Meksikalının hiç de umurunda değildi. Hiç bir imtiyaz belgesine saygı gösterilmiyor, hiç bir sözleşme uygulanmıyor, hak ve haksızlık birbirine karışıp duruyordu. Gönül rızasıyla alınamayan, cinayetle, soygunla, baskınla ele geçiriliyordu. Meksikalı bir defa daha kumpanyalar için sevimli olmuştu; hep onların istediğini yapıyordu çünkü. Yabancı patronlar gülerek, alay ederek, sakin sakin onun sırtındaki son gömleği sıyırıp çıkarırken, Meksikalı kardeşlerini vargücüyle yere sermekteydi. Kendi ülkesinin ve kendi halkının mutluluğu onun için önemli değildi artık. Onun için Senor X'in vali, Senor Y'nin cumhurbaşkanı ve Senor Z'nin belediye başkanı olmayışı çok daha önemliydi. Sadece şu anda falanın bunlardan biri olup olmamasına bakıyordu. Kendi halkını vurup kesmekle, sadece patronların aleti ol-

duğunu anlayacak derecede henüz olgunlaşmış değildi. Büyük yurtseverler olduklarına inanıyorlardı; vatanı kurtardıklarına inanıyorlardı; oysa sadece ve sadece yabancı kapitalistlerin köleleriydiler. Sonunda bunca zarar ziyanı yabancı kapitalistler değil, yine Meksika halkı ödeyecekti.

— 2 —

Böylece Akgül'ün unutulması ve Condor Petrol Kumpanyasının (119-176) parsel numaralı kampı olarak tanınması sağlandı. Akgül şimdi çamura, balçığa, dumana, ise, petrole, pisliğe batmıştı. Her yanını makinelerin, pompaların, ağır kamyonların homurtusu, gürültüsü, takırtısı, tangırtısı, inlemesi, tıslaması doldurmuştu. Petrol tulumbaları insanın uykusunu getiren tekdüze tempolarıyla, hiç durmadan bir yukarı bir aşağı inip çıkıyorlardı, gece gündüz ve gündüz gece.

Sondajcılar yukarıya fırlayan boruların çarpmasıyla yere seriliyor, drenajcılar aşağı düşüveren vinçlerin altında yamyassı oluyor, yardımcı işçiler ağır çelik kablolara takılıp kollarını, bacaklarını çarklarda bırakıyorlardı. Ama tulumbalar yine de yukarı aşağı inip duruyorlardı; yukarı aşağı, gündüz gece ve gece gündüz. Paralanan artık hesaba katılmıyor ve hemen unutuluyordu. Onun yerini Tulumba Tanrı'ya hizmet için derhal bir başkası alıyordu. Hizmet aksamıyordu, zira tulumbayı işleten adama, sondajcıya günde 30 dolar verilmekteydi.

O zamana kadar görülmemiş bir koşturma temposuyla çalışılıyordu. Meksikalıların karşılıklı birbirlerini kurşunlayıp kılıçtan geçirdiği bu elverişli dönemden yararlanılmalıydı. Bu dönemde sözleşmelerin ve imtiyazların yasal geçerliliğine de kimsenin baktığı yoktu. Onun için çıkar petrolü çıkarabildiğin kadar! Zira Meksikalılar yeniden barışa kavuşurlarsa, yasasızlığın güzel çağı geçmiş olacaktı; o zaman Akgül kontratı bile inceden inceye gözden geçirilebilirdi.

Onun için dayan petrole, çıkar çıkarabildiğin kadar!

Ve compadre'ler sıra sıra dizilmişler boru taşıyorlar, yürürlerken prangaya vurulmuş kölelere benziyorlardı. Her şey, ama her şey bir zamanlar Jacinto'nun hayalini gördüğü gibiydi.

— 3 —

Derken Akgül'de ilk kuyu düzenli üretime geçti. Günlük verimi 120 bin hektolitreydi. Durum bütün dünyaya telgraflarla bildirildi. Herkes öğrendi bunu. Öğrenmeyen sadece Meksikalılar oldu. Onların şu sırada daha önemli işleri vardı; kim başkan olacak diye döğüşmekteydiler. Telgrafları okumağa ve kendi topraklarında neler olduğuna bakmağa vakitleri yoktu.

Dört gün sonra, 90 bin hektolitre günlük verimle ikinci kuyu üretime geçti. Her hektolitre, her varil Condor Petrol Kumpanyası hissedarlarının cebine giren gıcır gıcır yeni, yeşil bir Amerikan dolarıydı.

Aynı hafta içinde üçüncü kuyu da üretime geçti; günlük verimi 110 bin hektolitreydi. Artık her gün verimliydi. 100 bin varil, 60 bin varil, 120 bin varil, 40 bin varil...

— 4 —

Mr. Collins bürosunda oturmuş üretime geçen kuyulara ilişkin telgrafları okuyordu.

Kuyular kendi aralarında adeta hangimiz daha çok varil üretim yapacağız dercesine bir rekor yarışmasına girişmiş gibiydiler.

Collins, «İngiltere kralının yatı Betty'ye yaraşır mı?» dedi. «Bana göre değil. Betty'ye göre ise hiç değil. Betty'ye şimdi alacağım yatın yanında, İngiltere kralının yatı ıskartaya çıkmış balıkçı gemisi gibi kalmalı.»

Telefona sarılıp Betty ile konuştu. Ona «İmpara-

toriçem» diyordu. Prenseslik artık ona yeterli görünmüyordu. Kadını imparatoriçeliğe yükseltmişti. Şu anda eksiği bir kadetraldi sadece; orda Betty'yi yanına alıp birlikte taç giymeyi düşünürdü. Birden Paptist'lere bir kilise yaptırmak için söz vermiş olduğu aklına geldi. Ne yazık, insan Birleşik Devletlerde imparator olarak taç giyemiyordu. Bunu kendisi için değil, Betty için istiyordu, sırf onun için imparator olmak isterdi.

Telefonu yerine koyunca, birinci sekreteri İda elinde bir gazeteyle içeri girdi.

Heyecanlı bir tavırla gazeteyi uzatarak: «News, Mr. Collins, önemli haberler» dedi.

Mr. Collins iri puntolarla basılmış şu başlığı okudu :

AMERİCAN MURDERED IN SİNGAPORE
GAMBLİNG OEN CAUGHT CHEATİNG.

Mr. Collins, İda'ya baktı. Singapur'da gizli bir kumarhanede oyunda hile yaptığı için oyun arkadaşı tarafından öldürülmüş bir Amerikalıdan ona neydi? Aynı şey Chicago'da, New York'da, ya da San Francisco'da da olabilirdi. Böyle şeylerle ilgilenecek olsa, günde yirmi saat durmadan gazete okuması gerekirdi. Doğrusu İda'yı anlamamıştı. Gazete muhabirlerinin heyecan verici haberlerine ilgi duymak merakına yeni mi tutulmuştu?

Fakat İda, «Haberi okusanıza, Mr. Collins» deyince gazeteyi tekrar yukarı kaldırdı, yazılanlara göz gezdirdi. Vay canına! Öldürülenin cebinde bulunan bir vapur bagaj kartından, San Francisco'dan Mr. Abner adlı bir Amerikalı olduğu anlaşılmış.

Mr. Collins hüzünlü bir edayla İda'ya «Yazık oldu bu adama» dedi. «Gerçekten yazık oldu. Gerçi petrolde işe yaramamıştı, budalalıklar yaptı, ama bir çelik korporasyonuna pekâlâ çok seçkin bir başkan olabilirdi. Böyle bir iş için sinirleri elverişliydi. Onda eksik olan serinkanlılıktı; daha çok da karakterinde uyumlu bir denge yoktu. Hileli kumar oyna-

ması bunun kanıtı işte... Meksika'dan yeni telgraf var mı? 119 numaralı parselden özellikle?

İda telgrafları uzatarak kısaca «Sekiz» dedi.

Mr. Collins telgrafları hızla elden geçirirken «Kaç ölü?» diye sordu.

«Hiç yok.»

— 5 —

Bu kısa cevapla İda artık sadece gelişigüzel bir sekreter olmadığını göstermiş bulunuyordu. Geçen zaman onu daha fazla bir şey haline getirmişti. Tepeden tırnağa petrol olmuştu, yalnızca petrol düşünüyor, petrolün dilini tümüyle anlıyordu.

119 numaralı parselden 176 numaralı parsele uzanan kampta sürdürülen doludizgin çalışmalar gittikçe başdöndürücü bir hal almıştı. İnsanları daha da çılgınca bir çalışmağa heveslendirmek için, kuyusundan petrol çıkacak yönetici sondajcılara verilen primler alabildiğine yükseltilmişti. Yönetici aldığı primden sondajda çalıştırdığı adamlarına pay veriyordu. Onları besliyor yaşatıyordu. Fakat sadece kendisiyle birlikte koşturanları. İşçiye bir yirmi dolarlık göster, hemen kapitalist olacaktır. İnanmıyor musunuz? Deneyin bir yol. Bugün primler eskiçağların kırbacından çok daha fazla etkili oluyor.

Eğer aynı gün dört veya beş kuyu sondajına başlanmışsa, bu kuyular içinde ilkin petrol fışkırtan sondajcı, normal priminden başka bin dolar da özel prim alıyordu. Kumpanya da besliyor yaşatıyordu. Yaşamak ve yaşatmak, düzen buydu. Gelgelelim bu çılgın koşuşturma sırasında gün geçmiyordu ki, bir bazan iki, hatta üç ırgat, ya da bir dresajcı veya bir sondaj ustası petrolün savaş alanın da kalmasın. Yaralananların ve sakat kalanların sayısı ise hesaba gelir gibi değildi.

Şayet bir adamın pestili çıkar, ya da bir başkası çelik halatın dönüp duran ilmeğine takılıp tüm kemiklerini kırarsa, gösterilen ilk tepki ağza alınmayacak küfürlerin savrulması oluyordu; çünkü böyle bir

kaza bir duraklama demekti, bir duraklama ise prim hesaplarını alt üst ediyordu. Zira işi bırakıp önce cesedi dışarı çıkarmak zorunda kalıyorlardı.

Onun için Mr. Collins «Kaç ölü?» diye sorunca İda, onun bu sekiz kuyu açılırken ölen adamların sayısını merak edip sorabileceğini bir an bile aklına getirmemişti. Mr. Collins'in sadece kaç ölü, yani bu sekiz yeni kuyu içinde, dry holes denilen, verimsiz kaç kuyu bulunduğunu öğrenmek isteyeceğini hemen anlamıştı.

Ölen adamlar telgrafla bildirilmezdi. Telgrafın beher kelimesi 38 Centavoydu. Ölen adamlar aylık raporlarda bildirilirdi. Aylık raporda birkaç liste bir mektubun içine konulabiliyordu, mektup ise sadece 10 Centavoya gidiyordu.

Ne yapalım, insanlar biraz daha dikkatli davransınlar. Petrol kampı çocuk bahçesi değil elbette.

Ölülere ve gözünü daha iyi açmayan insanlara bu dünyada yer yok.

İnsan kimin umurunda? Önemli olan sadece petroldür.

ada
YAYINLARI

B. TRAVEN

KANLI OYUN

roman

Traven, bu romanında, feodalizmden kapitalizme geçiş döneminin acımasız gerçekliğini temel alarak insanın ve onunla birlikte harcanan değerlerin envanterini sergiliyor; ama ezen ve ezilen sınıfların yeni insanlarını ve onlarla birlikte hayata giren yeni kavramları da betimliyor. İnsanın geleneksel özlemleriyle yeni gelişen yapının kavramları arasındaki çelişkiyi, insanın iç hesaplaşmasını, Traven ironisi diyebileceğimiz anlatımla okurken bu bir dram mı, güldürü mü diye düşünmekten kendimizi alamıyoruz. Konu çıplak ve çarpıcı, ama Traven'in anlatımı sıcak ve düşündürücü. Meksika güneşini yüreğinde duymadan okumak olanaksız. Oysa anlatılan bütün o insanlar sanki Maksikalı değil de yakınımızdakiler, tanıdıklarımız, sanki kendimizmişiz gibi. Yayınevimiz Traven'den Türkçeye bir roman daha kazandırdığı için kıvanç duyar.

örnek

350.- TL